

SCRIPTORES
RERUM
GERMANICARUM

Digitized by the Internet Archive
in 2016 with funding from
Getty Research Institute

SCRIPTORES
RERUM GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM

EX

MONUMENTIS GERMANIAE HISTORICIS
SEPARATIM EDITI.

ARBEONIS
VITAE SANCTORUM
HAIMHRAMMI ET CORBINIANI.

HANNOVERAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI.

1920.

ARBEONIS
EPISCOPI FRISINGENSIS
VITAE SANCTORUM
HAIMHRAMMI ET CORBINIANI.

RECOGNOVIT

BRUNO KRUSCH.

HANNOVERAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI.

1920.

WIMARIAE TYPIS OFFICINAE AULICAE.

HOC VOLUMINE CONTINENTUR:

	<i>Page.</i>
<i>Praefatio</i>	VII. VIII.
I. <i>Vita vel passio Haimhrammi episcopi et martyris Ratisbonensis</i>	1—99
<i>Prooemium</i>	1—26
<i>Textus</i>	26—99
II. <i>Vita Corbiniani episcopi Baiuvariorum</i>	100—234
<i>Prooemium</i>	100—188
I. <i>Corbiniani adventus in Baiuvariam</i>	100—103
II. <i>Corbiniani peregrinandi studium</i>	103—104
III. <i>Castrum Maiense. Venostes cum Breonibus</i>	104—111
IV. <i>Pilidrudis ducissae insidiae</i>	111—114
V. <i>Hucperti ducis auspicia. Corbiniani mors et sepultura</i>	114—116
VI. <i>Bonifatius vicarius apostolicus et Ermbertus episcopus Frisingensis</i>	116—118
VII. <i>Anni primorum episcoporum Frisingensium dumcumque Baiuvariorum</i>	118—120
VIII. <i>Translatio Valentini Pataviam, Corbiniani Frisingam</i>	120—123
IX. <i>Arbeonis episcopi Frisingensis vita</i>	123—127
X. <i>Status et liturgia ecclesiae Frisingensis</i>	127—130
XI. <i>Virgilius episcopus Salisburgensis</i>	130—134
XII. <i>Elementa mala bonaque Vitae Corbiniani ab Arbeone compositae</i>	135—146
XIII. <i>Sermo Arbeonis</i>	146—152
XIV. <i>Vitae Corbiniani retractatae B origo et ratio</i>	152—160
XV. <i>Codices editioque Vitae Corbiniani auctore Arbeone (A)</i>	160—163
XVI. <i>Codices editionesque Vitae Corbiniani retractatae (B)</i>	163—180
XVII. <i>Fabulae posteriores</i>	180—188
<i>De Valentino ecclesiae Pataviensis patrono</i>	186. 187
1. <i>Vita I. Corbiniani auctore Arbeone</i>	188—232
2. <i>Ex vita eiusdem retractata B</i>	233—234
<i>Index</i>	235—238
<i>Glossarium</i>	239—244
<i>Corrigenda</i>	244

PRAEFATIO.

Baiuvariorum gens robusta ut prima in patria nostra fidem christianam amplexa est, ita vetustissimum scriptorem indigenam procreavit Arbeonem episcopum Frisingensem, cuius opuscula robigine purgata ad codices vetustos genuino sermoni restitui. Cum vero primus hicce non solum Baiuvariorum, sed etiam Germanorum scriptor domesticus duobus Scriptorum rerum Merovingicarum tomis IV. et VI. dehisceret, monumenta eius pretiosa uno volumine complecti visum est, qua occasione etiam ea suppleri poterant, quae codicibus novis erutis Vitae Haimhrammi addenda erant; Vita enim Corbiniani recens edita supplemento vix egebat. Plurima autem quae in praefatione mea olim attuleram sermonis rustici exempla tollenda esse existimavi, cum de vera illius et aevi et regionis litterarum condicione inter saniores criticos iam dubitari nequeat, neque enim caecos curare meum erat, qui Arbeonem sermonem politum calluisse rati in textibus retractatis pertinaciter persistunt. Arnoldus quidem praepositus S. Emmerammi saec. XI. hanc opinionem profiteri poterat, scilicet patroni sui gesta ab auctore recte scripta neque depravata esse nisi maiorum neglegentia, sed interim anni nonnulli praeterierunt veniaque quae illi libenter datur aequalibus nostris vix concedenda erit. Brevitatis studiosus etiam Vitae Corbiniani textum B sustuli praeter finem, qui in A perit.

Habemus nunc auctorem rusticum eumque fucō falsae doctrinae praeditum, qui saeculo VIII. medio apud Baiuvarios florens ultimas antiqui litterarum cultus reliquias in

medium aevum transtulit, testem quidem non omnino fide dignum, sed unicum fere vetustissimae historiae patriae suae. Iam Maiense castrum iterum e tenebris emergit, in summis Alpibus situm, ubi puerum se periculum mortis vix evasisse ipse posteris tradidit, idemque iterum Italis cecidisse modo experti sumus, sicut illis temporibus a Baiuvariorum in Langobardorum dicionem transierat, 'capite Italiae' altius prolato.

W. Levison diuturni sodalis mei diligentiae fideique debitas gratias testatas esse volo, qui quamvis nunc emeritus in plagulis corrigendis adiuvare me perrexit.

Scribebam Hannoverae, die 15. Augusti 1920.

Bruno Krusch.

VITA VEL PASSIO HAIMHRAMMI EPISCOPI ET MARTYRIS RATISBONENSIS.

Castra Regina vel Reginum vallo cum portis et turribus
munita, quae in tabula Peutingerana depicta adhuc conspi-
ciuntur, a Marco Aurclio imperatore bello Marcomannico
(a. 174—179) condita sunt¹, ad viam sita quae apud Helfen-
dorf de via Iuvavo Augustam devertebatur², eaque legio III.
Italica olim occupabat³, cuius praefectus duci Ractiae sub-
ditus erat. Radaspona nomine Gallico⁴, Germanico⁵ Raga-
nesburch, Regancsburch, Regensburg similiterve saeculo VIII.
appellata urbs inexpugnabilis⁶, confluentibus Danubio et
Regen fluviiis constituta, in metropolin⁷ gentis Baiuvariorum
crevit, regium quoque palatium capiebat, mœnibus vero anti-
quis privata est, quae lapidibus deficientibus ad oratoria
aedificanda destructa esse feruntur⁸. Martyr ibi celebratur,
qui postea Hemmrammus vulgoque Emmerammus⁹ nominatus
est, quo hodieque utuntur nomine corrupto, in libris vero
melioribus Haimhrammus, Haimrammus¹⁰, Heimrammus audit,
i. e. corvus domesticus, si vocabula theutonica 'haim' et 'tram'

1) Primordia urbis ex inscriptione a. 1873. eruta colliguntur;
cf. F. Janner, 'Gesch. der Bischöfe von Regensburg', Ratisbonae 1883,
I, p. 7. Hanc in C. I. L. III. inter Supplementa fasc. III, n. 11965,
p. 1862, editam Hirschfeldius monuit cum anno quem prae se fert 179.
p. Chr. non convenire, sed postea demum perscriptam esse, ita ut inter
opus coeptum et perfectum non satis distinctum esset. 2) C. I. L. III, 2,
p. 730. 3) Notitia dignitatum § 35, 17 (ed. Seeck p. 200): Praefectus
legionis tertiae Italicae partis superioris, Castra Regina, nunc Vallato.
4) Altera nominis pars bona saepe usitata (cf. Vindobona) pro oppido
accipi videtur; cf. d'Arbois de Jubainville, 'Recherches sur l'origine de
la propriété foncière' p. 584. 5) Förstemann, 'Namenbuch' II, 2, col. 559.
6) Ita V. Haimhrammi c. 6. 7) Ib. c. 4. 8) Monach. Sangall. II, 11
(SS. II, 754). 9) Ita V. Haimhrammi codices B variant, dum Haim-
hrammus (A 1 Haimhrammi c. 31, Haimhrammi c. 25; A 2a Haim-
hrammus c. 1, Haimhrammus c. 3) et Haimrammus (A 2a Haimram-
mus c. 24, Haimrammi c. 47) in A 1. 2. 2a legitur. 10) Haimrammus
ep. Gurbinianus ep. Ermperhtus ep. Gawipaldus ep. Ioseph ep., aliis
interpositis, hoc ordine sese subsequuntur in Libro confraternitatum
S. Petri Salisburg. a. 784. inchoato (ed. Herzberg-Fränkell MG. Necro-

in latinum sermonem verteris. Is in ecclesia S. Georgii¹ extra moenia urbis sita sub humo sepultus erat, immensae magnitudinis lapide superimposito, cui loco Huebertus dux villam quandam dono dedit². Cultu enim sanctus floruisse p. 453. videtur, priusquam res ecclesiasticae Baiuvariorum *in ordinem redactae sunt. Quod cum Bonifatius consensu Otilonis ducis fecisset, provincia illa in quattuor dioeceses divisa, quattuor- que ordinatis episcopis³, qua de re papa a. 739. ei gratulatus est⁴, Gavibaldus ecclesiae Ratisbonensis episcopus tunc institutus, sepulchro marmoreo constructo, corpus sancti trans- ferendum curavit, principesque regionis illius auro argentoque, gemmis margaritisque, sculpturis denique variis locum exornabant⁵. Ecclesiam Haimhrammi monachi occupabant, qui plerique more illius aevi presbyteri aut diaconi ordinati neque vero abbati sed ipsi episcopo subditi erant. Itaque monasterium illud episcopale primordia fere eadem habuit atque Sangallense, caedemque fraudes ibi factae sunt, ut regis adnumeraretur⁶. Res eius in potestate erant episcopi neque de iis agi poterat nisi illo praesente aut consentiente, eumque erescende et re familiarium et monachorum numero ad iura 20 defendenda aut disciplinam exercendam unus non sufficeret, advocatum idem a. 814. instituit unumque e congregatione

log. II, p. 26), Heimramnus vero in charta a. 772 (ed. Th. Bitterauf, 'Die Traditionen des Hochstifts Freising', Monachii 1905, I, p. 78) legitur.

1) V. Haimhrammi c. 34. 2) Arnoldus, De miraculis beati Emmerammi I, 1 (SS. IV, p. 549): Huebertus, qui beato Georgio et sancto Emmeramo sub quodam Rathario adventitio episcopo donaverat curtem, quae in pitaciis, e quibus haec excerpimus, Pirschwanch nuncupatur. 3) V. Bonifatii auct. Willibaldo c. 7 (ed. W. Levison p. 38). 4) S. Bonifatii et Lulli epistolae, ed. M. Tangl p. 72. 5) V. Haimhrammi c. 35. 6) Ratisbonenses vero haec studia multo post Sangallenses scriptores aggressi sunt neque vetustiorum reperio Othloho saec. XI. Arnoldus (II, 8) solam separationem episcopatus monasteriique et abbatem proprium defendens, ingenue confessus est episcopos eosdem fuisse abbates, sed Othloh, V. Woljkangi c. 15 (SS. IV, p. 532), hunc ipsum locum ad verbum deponens, potestatem imperatorum vel regum adiecit, a quibus episcopi monasterium obtinuisset, abbateque contendit per eosdem illud privatum esse, atque in V. Bonifatii I, c. 38 (ed. W. Levison p. 153) 'regalcm eius libertatem' ad Karolum M. rettulit. Certe Karolo M. Leonique (MG. Dipl. Karol. I, n. 258; Brackmann, Germania pontificia I, p. 283, n. 1) atque imperatoribus eodisque sequentibus attributa privilegia adhuc supersunt, quibus translatio sedis episcopalis ex monasterio in urbem Karolo imperatore facta, potestas imperatorum regumve, tributum denique sedi apostolicae persolvendum continentur, falsa nempe omnia, in chartulario saec. XI. ex. assertata, eodisque fere tempore charta Karoli a. 794. genuina adulterata est, ut abbas in illius aevum promoveretur; cf. Ioh. Lechner ('N. Arch.' XXV, p. 627—635). Arnoldi textus saeculo demum XVII. interpolationibus auctus est (I, 5. II, 9).

praepositum clegit¹; abbatem vero non concessit ante a. 975²,
 ex quo monasterium a rectoribus propriis gubernari coeptum
 est. Sed quamvis utrique episcopus eo usque praefuisset et
 episcopatu et monasterio, tamen res familiaris separata fuisse
 videtur atque nonnumquam expressis verbis in chartis decla-
 5 ratum est ea quae transegerat negotia 'ex ratione monasterii'
 episcopum transegisse³. Inter patronos Haimkrammus iam
 primum locum obtinet, iuxta quem Georgius deinceps non nomi-
 natur nisi raro⁴; e reliquis quibus ecclesia dicata erat sanctis
 10 solus Petrus aliquoties citatur⁵. Traditiones igitur, quarum
 antiquissima praesente Gawibaldo episcopo facta est⁶, in
 universum 'ad sanctum Dei martyrem Emmerammum' solum
 spectant vel ad ecclesiam, ubi corpus eius sacrum iacebat⁷;
 crypta sancti a. 791. commemoratur sedente Sindberto epi-
 15 scopo⁸, qui novam basilicam amplioribus spatii et profusiore
 sumptu construxisse atque ornasse fertur⁹. Postea ante altare,
 ubi corpus martyris quiescebat, aut ad tumulum eius tradi-
 tiones haud raro actae sunt¹⁰. Agitur sine dubio de altari
 principali, in quo ossa sancti condita erant, neque de con-
 20 fessione quam dicunt vel crypta quaedam, atque valde dubium
 est, quin quem a. 1894. iuxta altare S. Iohannis eruerunt
 * sarcophagus cum ossibus in pulverem confestim versis Haim- p. 454.
 hrammo nostro recte attributus sit a doctis Ratisbonensibus¹¹.

1) Chartam a. 814, in qua utriusque dignitatis prima mentio fit,
 25 edidit Th. Ried, Codex chronologico-diplomaticus episcopatus Ratis-
 bonensis, tom. I, p. 13. 2) Riezler, 'Gesch. Baierns', I, p. 380; Janner
 l. l. p. 362. 3) E. gr. chartae a. 830. 842; Ried p. 27. 36. 4) E.
 gr. a. 792; Ried I, p. 7. 5) Charta a. 778: ad casam, quae con-
 structa est in honore sancti Petri et sancti Emmerammi (Ried I,
 30 p. 3); a. 819 (Ried I, p. 17). Mecum consentit R. Budde, 'Die recht-
 liche Stellung des Klosters S. Emmeram in Regensburg zu den öffent-
 lichen und kirchlichen Gewalten vom 9. bis zum 14. Jahrh.' ('Archiv f.
 Urkundenforschung' 1914, V, p. 157). 6) Ried I, p. 2. 7) Charta
 a. 776 (Ried I, p. 3). 8) Ried I, p. 6. 9) Arnoldus II, 24.
 35 10) Chartae a. 814 (Ried I, p. 12. 14), a. 821 (Ried I, p. 19). 11) Sar-
 cophago vestigia nulla inerant, cuiusnam corpus eo contineretur. J. A.
 Endres, 'Die neuer entdeckte Confessio des Hl. Emmeram zu Regensburg',
 Ratisbonae 1895 (dissertatio separatim edita ex 'Römische Quartalschrift'),
 et Hugo comes de Walderdorff, 'Die neuer entdeckte Confessio des h.
 40 Emmeram zu Regensburg' (item separatim edita ex 'Augsburger Post-
 zeitung') loco Arnoldi (I, 14, ed. Migne 141, col. 1042) eo nituntur, quo
 confessionis 'de pedibus ipsius', scilicet martyris nostri, meminit 'aram-
 que suae requietionis antipodam' dixit altare S. Iohannis, sed pedes illi
 ad martyres antiquos alibi referuntur, ita ut altare illud vocetur 'ad
 45 pedes sanctorum'; Notae S. Emmerammi, SS. XV, p. 1095. Cf. 'N.
 Arch.' XXIX, 363 sqq., XXX, 458 sqq., XXXII, 519. Traditionem tue-
 tur F. Schwäbl, 'Die vorkarolingische Basilika St. Emmeram in Regens-
 burg', Ratisbonae 1919, p. 39.

Ut Arnolfus rex (a. 887—896) Ratisbonae frequentius moratus martyrem nostrum peculiarem patronum venerabatur, iuxta quem palatium magnum extrui iussit¹, ita eius summus venator Irine comes ecclesia nova aedificata Haimhrammo titulum sepulchralem dicavit, quem e codice Monacensi lat. n. 14747 (Rat. S. Emm. 747), saec. X, fol. 165, exscripsi², scilicet hunc:

Hic corpus primum sancti requievit humatum
 Pastoris patrisque pii nostrique patroni
 Heimrammi, cuius meritis hic signa patescunt, 10
 Quae Dominus sub honore suo patrare vult.
 Tunc in amore sui hanc aulam construxerat Irine
 Excellens praeses regis summusque venator,
 Illius auxilio ut semper fungatur in aeo
 Post finemque suum mereatur scandere caelum. 15

Cultui martyris vulgus die 10. Kl. Oct. adhaeret iam inde antiquitus, nam Martyrologio saec. VIII. litteris Anglo-saxonice exarato, cuius fragmenta penes Hugonem comitem de Walderdorff virum de historia Ratisbonensi optime meritum extabant, eodem die manu paulo posteriore illata sunt haec: et sancti Emhrammis, eodemque et Hrabanus³ ipsius meminit: Et sancti Emmerammi martyris, et Usuardus⁴: Apud Beuvariam sancti Heimmerani episcopi et martyris. Hic crimen stupri a quodam commisso sibi causa Christi imputari suasit ac proinde mortis discrimen patienter pertulit. 25

*Ad ecclesiam Haimhrammi Ratisbonensem imprimis festivitatis ipsius die confluebant, quicumque morbis aut delictis⁵ propriis oppressi erant, ut intercessione martyris rebus adversis liberarentur, non solum ex eadem dioecesi, sed etiam ex vicina Frisingensi, quam item instituerat Bonifatius. 30
 Cum peregrinantes indigenae gravibus periculis expositi erant, tum Frisingenses difficultate atque longitudine viae vexabantur⁶, ita ut, fama percrescente, in dioecesi propria*

1) Arnoldus, *De miraculis beati Emmerammi* I, 5 (SS. IV, p. 551); E. Dümmler, *‘Gesch. des Ostfränk. Reichs’* III, 477². 2) Edidit Pez, *Thes. Anecd. VI*, p. 6; Ried I, p. 1. Ex titulo illo munus quo Irine fungebatur palatinum erui licet alias ignotum; cf. E. Dümmler l. l. III, 487². 3) Canisius, *Lectiones antiquae*, ed. Basnage II, 2, p. 342. 4) Ed. Bouillart p. 156. 5) V. Haimhrammi c. 37. 6) Ex dioecesi Frisingensi adullera (V. Haimhrammi c. 36) et puellula aegrotata (ib. c. 44) oriundae erant, quae martyris ecclesiam Ratisbonensem visitaturae illa peccatis prohibita est, haec longinquitate: Quae dum ex difficultatem et itineris prolixiore spatio ad beati Dei martyris corpore adducere recusassent, tamen ad venerandum locum, ubi beatus pontifex gloriosum consummavit martyrium (scilicet Helfendorfensem perducta est). 45

loca reperta esse fatis martyris sacrata, nihil iucundius ipsis accidere potuisset. Id autem ita factum est.

*Erat in dioecesi Frisingensi villa Kleinhelfendorf ('B.-A. p. 455.

Rosenheim') ad viam publicam Campoduno Iuvavum usque
 5 sita, ibique locus amoenissimus crescente humo in cubiti alti-
 tudinem surgere videbatur neque hieme nivibus aut glacie
 tangi. Miraculum ad Haimhrammum martyrem relatam
 postquam nonnullis innotescere coepit, longe lateque vulgatum
 est, fidelibus undecumque advolantibus, ut in honorem sancti
 10 preces fundentes vota sua ad effectum adducerent. Denique
 christiani quidam Arbeone teste¹ Haimhrammo ecclesiam
 moenibus ductis aedificaverunt, ubi mox miracula innumera
 coruscare coperunt, caecis visum, claudis gressum, mutis
 linguam recipientibus. De origine huius Haimhrammi eccle-
 15 siac in villa Helfendorf sitae per conditorem ipsum adhuc
 melius instructi sumus. Ortlap enim sedente Ermberto epi-
 scopo Frisingensi (a. 739—747) locum iusto pretio ab incolis
 mercatus moenibus cum fabricandam curaverat, sicut ipse
 a. 772. in charta testatus est, qua Arbeoni episcopo monachus
 20 Isnensis factus cum tradidit².

Alter locus in eadem dioecesi situs, tribus scilicet mili-
 bus ab Aschheim ('B.-A. München') villa publica distans,
 quae ecclesia Petro sacra iam inde antiquitus fruebatur,
 modo persimili in ora vulgi pervenit. Item nives eidem ita
 25 pepercerant, ut verno decore et amoenitate per totum annum
 florere videretur, licet tanta abundantia effunderentur, ut
 cubiti altitudinem attingerent. Cum autem locus in qua-
 drivio situs esset ipsaque villa vicina admodum frequentaretur,
 praetereuntes multi miraculum admirabantur, cumque ab in-
 30 colis regionis illius naturam rerum exquirerent, in memoriam
 rediit Haimhrammus cuiusque martyrium. Itaque vicini ec-
 clesiam eidem inibi construxerunt, in qua item innumerae
 virtutes non mediocriter clarescebant³.

Attamen locus ille per spatia annorum innumera⁴ in-
 35 cultus fuerat et oblivioni datus neque quisquam martyrii illius
 ibi reminiscebatur, priusquam miracula illa contigerunt, at-
 que etiam Helfendorfensis in solitudinem redactus per annos
 multos permanserat⁵, destructis aedificiis dissipatisque incolis.
 Denique vel post ecclesiam utramque conditam anni permulti

40 1) V. Haimhrammi c. 30. 2) Bitterauf, 'Die Traditionen des
 Hochstifts Freising' I, p. 79. 3) V. Haimhrammi c. 25. 4) Ita
 V. Haimhrammi A (c. 25); per multa annorum spatia B. 5) V.
 Haimhrammi c. 29.

lapsi sunt, donec Haimhrammi martyrium litteris mandatum est.

Cyrinus, qui vitam vel passionem martyris reverentia ductus conscripsit, sanctum in fine obseerans, ut sibi misero subveniret peccatori, cum Iosephum episcopum 'prodecessorem' suum dixerit¹, sedi Frisingensi post eum praecerat, eumque qui huic successit Arbeo nomen suum germanicum² latine Heres³ verterit, Heres autem Hieronymo⁴ teste idem sit atque Cyrinus, recte conclusum est sub hoc nomine primum Baiuvariorum scriptorem latere, cuius de vita rebusque gestis infra agendum est. Opus eius necessitudine quadam cum actis a. 772. eohaeret. Verba enim quibus in charta Ortilaipi Arbeoni ecclesiaeque Frisingensi data locus Helfendorfensis definitus est eadem fere sunt quae in Vita leguntur⁵:

p. 456.

*V. Haimhrammi

e. 12. ubi — certaminis elegerat campum A (ubi — campum certaminis elegit B); cf. certaminis campus e. 7. 8. 18. 24. 29,

Charta Ortilaipi a. 772.

ubi beatus Christi martyr H. campum elegit certaminis,

neque deerant, qui eadem ex hac deprompta esse statuerent⁶. Deinde Vitae exordium idem est, quo et acta synodi publicae Neuehingensis incipiunt eodem a. 772. celebratae⁷:

V. Haimhrammi c. 1.

In nomine Dei summi. In perpetuo regnante domino nostro Iesu Christo, qui sanguine suo et q. s.,

Synodus Neuching. a. 772.

Regnante in perpetuum domino nostro Iesu Christo, in anno XXIII. regni religiosissimi ducis Tassilonis gentis Baiuvariorum,

et chartae Frisingenses duae eodem anno datae⁸, cumque idem initium una eum chrismo: In Christi nomine in charta a. 769. scripta manu Heripaldi notarii Arbeonis primum

1) V. Haimhrammi c. 45. 2) Goth. 'arþja', teut. olim 'arþeo', 'arripeo', hodie 'erbe': cf. Sepp, Anal. Boll. VIII, p. 217. 3) Charta a. 757 (ed. Bitterauf l. c. p. 36): Ego Heres, id est Arbeo, rogatus atque petitus haec donatione scripsi et subscripsi. 4) Hieronymi liber interpretationis Hebraicorum nominum (Onomastica sacra ed. de Lagarde, Gottingae 1870, I, p. 64): Cyrinus haeres, qui apud nos melius efferatur et verius per Q litteram, ut dicatur Quirinus. 5) Id quod primus animadvertit Siegmundus Riczler, 'Arbeo's Vita Corbinium in der urspr. Fassung' ('Abh. d. bayer. Akad. d. Wissensch.', Monachii 1888, p. 28). 6) Sepp. l. l. p. 218. 7) Ed. MG., Concilia II, 1, p. 104. 8) Ed. Bitterauf p. 70. et 76. a. 772.

occurrat¹, ad idem fere tempus delegamur, quo V. Corbiniani composita est², sed fortasse tertio huc referendum est iter auctoris Ratisbonense anno 772. suseptum, eum 'in ecclesia beati Emmerammi' versaretur ad loca nonnulla accipienda
 5 ecclesiae propriae Frisingensi et S. Corbiniano tradita³.

Aeta synodalia legi Baiuvariorum addita Arbeo optime cognita habebat, qui in V. Haimhrammi c. 29, verbis quod scriptum est praemissis, locum e capitulis synodi Aschaimensis⁴ a. 756. celebratae deprompsit. Unius praeterea libri
 10 in eius operibus crebra reperiuntur vestigia, scilicet Dialogorum Gregorii M.⁵

Utrumque locum Frisingensem, qui nives non tolerans ad Haimhrammi martyrium a rusticis relatus est, Arbeo ita conezuit, ut villam Helfendorf 'certaminis campum' eligeret,
 15 scilicet ubi membra abscisa essent, alteri vero Aschheim finem attribueret, ita ut prope illam naturae satisfaciens in ecclesia S. Petri⁶ primam sepulturam repperisset, antequam Ratisbonam pervenisset. In describendis tormentis crudelitate fere inaudita diffluens corpus voluit hoc ordine truncatum esse,
 20 ut primo digitorum summitates abscisae, deinde oculi eruti, tum nares auresque avulsae essent⁷, quae pedes utriusque, palmae, evacuatis articulis, deinde genitalia, tum lingua e palato soluta secuta essent⁸. Sine dubio passio Leudegarii ei in oculis animoque versabatur, cuius cruciatus sub ipsius
 25 manibus in immensum multiplicati sunt, atque tormenta martyrum Alexandrinorum ante oculos habebat, qualia Rufinus, Hist. eccl. VIII, 12, depinxerat. Truncum absque membris cruore madefactum novem miliaria emensum esse⁹ asseruit, donec sanguinolentus morte functus esset. Hoc saueii iter
 30 ab Helfendorf ad Aschheim usque difficile creditu est virique sancto deditissimi illud adeo mirati sunt, ut omnino negaverint id fieri potuisse, 'nisi clerici medicinae periti vulnera diligentissime tractavissent'¹⁰. Hoc vero praesumi licere ex Vita ipsa minime sequitur.

35 Neque us quae de abscisorum membrorum fatibus Arbeo enarravit nimiam fidem tribuam, scilicet ea collecta ab incolis

1) Ed. Bitterauf p. 58; cf. chartam a. 770, ed. Bitterauf p. 65.

2) Cf. Praefationem V. Corbiniani infra § XII. 3) Ed. Bitterauf p. 75.

4) MG. Concil. II, 1, p. 57. Locus pendet ex Isidori Sententia I, 2, 2

40 (Opera ed. Arevalus VI, 118); cf. W. Levison, 'N. Arch.' XXXV, 221, n. 1.

5) Locus Dialogorum I, 4, in V. Haimhrammi c. 2. et 7, notissimus ille prologi: dies, ut opinor, ante quam sermo cessabit ib. c. 2 (recensio B sola) et 31. expilatus est, qui tertio redit in V. Corbiniani c. 41. Gregoriana diligenter adnotavit W. Levison socius. 6) V. Haimhrammi c. 24. 31.

45 7) Ib. c. 17. 8) Ib. c. 18. 9) Ib. c. 24. 10) Sepp l. l. p. 238.

*in spina alba eondita esse, cum arbori illi miram sanandi vim superstitiose attribuissent, eodem vero die duos ignotos atque pulcherrimos viros per viam publicam equitantes advenisse eaque requisita abstulisse neque postea usquam visos esse*¹. *Martyr adhuc vixisse traditur, immo haud paucis tunc* 5
*p. 457. locutus *esse*², *eum omnibus fere membris atque etiam lingua privatus esset, id quod saniores critici vehementer detestati sunt.*

Causa quam Arbeo attulit martyrii a nullo approbata est, sed ipsi studiosissimi sancti cultores nobiscum consentiunt credi non posse ea quae hac de re in Vita leguntur parum eonsentanea. Auctori demonstrandum erat, quomodo in duo dioeceseos Frisingensis loca pervenisset martyr, qui Ratisbonae sepultus summo cultu honorabatur. Quae cum meridiem versus sita essent, in itinere Romano lustrari poterant, idque suseeptum esse idem voluit orationis causa, licentia a cunctis 10
*inhabitantibus*³ *aut a principe*⁴ *impetrata. Interitus autem culpam in feminam contulit, nam sanetum non negavit affabilem se praestitisse utrisque tam feminis*⁵ *quam viris. Igitur Ota Theotonis ducis Baiuvariorum filia per iudicis, id est comitis*⁶, *eiusdem filium Sigibaldum nomine gravida* 20
*reddita est, cumque stuprum amplius celandum non esset, Haimhrammo episcopo ambo se aperuerunt eiusque consilium adierunt, ut tormenta evaderent; ille autem non solum paenitentiam eis imperavit, sed etiam suasit, ut in se ipsum flagitium transferrent*⁷. *Itaque episcopus, quamvis esset in-* 25
*noxius, flagitii auctor a puella delatus*⁸ *atque iussu Lantperhti fratris eius in itinere quod suscepisset Romano in villa Helfendorf eo quo dixi modo eruciatus est; puella autem exilio damnata in Italia diem supremum obiit*⁹. *Ne exemplum pessimum alii in saecris ordinibus eonstituti sequerentur,* 30
*antequam urbe exisset, Wolfcico presbytero veram rei naturam Haimhrammus revelavit, ut ubi vitae ipsius finem audisset, omnes de innocentia sua certiores faceret, se vero vivo silentium faceret*¹⁰.

Mireris mendacium, ad quod episcopus confugisse per- 35
*hibetur perniciosum sibi neque puellae profuturum, quam minus dehonestassent iuvenis nobilis quam amores episcopi, mendacium in episcopo eo minus tolerandum, quo magis totius ordinis ecclesiastici fama eo laederetur. His Suyskeni*¹¹

1) V. Haimhrammi c. 22. 23. 2) *Ib.* c. 19. 24. 3) *Ita ib.* c. 8. 40
 4) *Ita ib.* c. 10. 5) *Ib.* c. 8. 6) Cf. Waitz, 'VG.' III, 2, p. 154.³
 7) *Ib.* c. 9. 8) *Ib.* c. 12. 9) *Ib.* c. 13. 10) *Ib.* c. 11. 11) AA.
 SS. Sept. VI, p. 464.

argumentis omnes fere qui postea hanc vitam examinaverunt assensu, causam martyrii ab Arbcone allatam minime admittendam esse statuerunt, quae ratione omni penitus careret. Praeterca auctor sibi ipse minime constat, nam episcopus in
 5 conspectu Lantperhti constitutus mox innocentiam suam aperte profertur, se socerum terrenum non habere declarans, immo tantum abest, ut culpam alicnam susceperit, ut contra ad sedem apostolicam appellaverit¹.

Martyrium sancti una cum translatione Ratisbonam,
 10 quam urbem amoenitatis² causa idem anteposuisse dicitur, maximam libri partem efficit (c. 8—34), dum capita priora (c. 1—7) tota eius vita reliqua occupat. Eum Pictavis et natum et episcopum institutum esse³ neque linguam nostram novisse, ita ut interpretis Vitalis presbyteri inter Baiuvarios
 15 indignissct, parum verisimile est. Nomen enim eius omnino theutonicum ad hominem referendum videtur esse origine Germanum⁴ neque inter episcopos Pictavos idem reperitur⁵ neque per saeculum VII. iis commode inscri potest.

Theotone⁶ duce Baiuvarios regente ad convertendam
 20 Avarorum gentem sanctus Ratisbonam advenit, episcopo alio Pictavis instituto⁷, sed bello inter Baiuvarios Avarosque exorto a progressu prohibitus⁸ per triennium⁹ apud illos consedit et idolorum cultum extirpavit. Baiuvarii enim neophyti paganorum ritum magna ex parte retinuerant. Dux
 25 vero christianae fidei admodum deditus advenac non solum possessiones concessit, sed etiam pontificis aut abbatis provinciae illius dignitatem ei obtulit¹⁰. Haimhrammus igitur episcopis Scottorum more vagantibus adnumerandus videtur esse, monachis scilicet *illis ordine episcopali praeditis, qui p. 458.
 30 iure diocesano neglecto modo hic modo illic pontificalia exercebant, eumque per urbes, oppida, vicos, domos discursisse Arbco testatus est¹¹. Theotoni duci liberos quos dixi idem attribuens Otam et Lantperhtum in exilio defunctos, in hoc temporali regionis illius domino sanguinem sancti viri adco
 35 vindicatum esse asseruit, ut vel nepotes et pronepotes radicatus exterminati essent neque quisquam eorum remansisset, et ubi aedificia ipsius ceteris eminentiora quondam fastigia protulissent, ibi urtica et platanus postea pullulassent¹².

1) V. Haimhrammi c. 14. 15. 2) Ib. c. 31. 3) Ib. c. 1.
 40 4) Ita Sepp p. 221. 5) L. Duchesne, 'Fastes épiscopaux' II, p. 84², n. 2. 6) V. Haimhrammi c. 4. 7) Ib. c. 3. 8) Ib. c. 5.
 9) Ib. c. 7. 10) Ib. c. 5. 11) V. Haimhrammi c. 7. 12) Ib. c. 28.

De aevo Theotonis ducis viri docti minime inter se consentiunt. Theoto ille, cuius idem auctor in V. Corbiniani c. 15. meminit, item gentem nove conversam rudemque adhuc in christianitatis religione regebat neque vero solus, sed totam provinciam cum filiis quadrifariam divisam tenebat, e quibus Theodobertus, Grimoaldus, Theodoaldus, Tassilo nominantur neque Lantperhtus. Merita eius de ecclesiis Baiuvariorum ritu romano reformandis nota sunt, scilicet ipsum ad sedem apostolicam a. 716. se contulisse¹ legatosque a papa ad Baiuvarios missos esse, quibus quod superest Capitulare² datum est. Ex hoc confirmatur complures tunc duces provinciae praefuisse eique christiana fide imbutae neque ecclesias defuisse neque sacerdotes, sed defuisse divisionem dioecesanam atque inter ministros ecclesiasticos fuisse canonicos non ordinatos neque rectae fidei deditos, minime tolerandos, scilicet Scottorum sectae asseclas. Conversionem Baiuvariorum Theotone multo antiquiorem esse vel inde intellegitur, quod in actis synodi Aschaimensis a. 756.³ ecclesiae distinguuntur temporibus 'priscorum antecessorum' Tassilonis ducis fundatae ab iis, quae ipsius temporibus ortae essent, atque inter omnes constat, iam Columbanum discipulos ea de causa inter Baiuvarios laborasse⁴. A Theotone illo ad auctoris aevum vix sexaginta anni lapsi erant, dum ex Haimhrammi morte ad detectum locum Aschaimensem innumera, ut monui, annorum spatia numerantur. Uterque igitur Theoto, scilicet Haimhrammi et Corbiniani dux, et progenie et temporum intervallo distinguendi videntur esse et certe distincti sunt iam inde antiquitus. Arnoldus enim Diotoni, cui filii in regnum non successissent, alterum opposuit Theodonem, qui filios successores in regno habuisset, eundem, quo regnante Corbinianus Frisingam accessisset⁵. Cum igitur ne de duce quidem constet, quo sanctus vixerit, annus, cui a scriptoribus vetustioribus attributus est, intra duo saecula fluctuat, scilicet ex a. 652.⁶ ad a. 706, dum qui novissimus historiam Baiuvariorum cum summa rerum peritia bonoque iudicio conscripsit S. Riezler⁷ usque ad a. 715|6. progréditur.

Licet ea quae in utriusque sancti Vita Arceo tradidit

1) Cf. Praefationem V. Corbiniani § I. 2) MG. LL. III, p. 451.

3) MG. Concilia II, 1, p. 57. Cf. Ratzinger, 'Forschungen zur Bayerischen Gesch.' p. 406. 4) Jonas p. 37. 5) SS. IV, p. 549. 6) Ita in scriptis saec. XIV. (Sepp p. 245 n.) et Series episc. Ratisbon. saec. XIV (SS. XIII, p. 359); a. 680. Hugo Ratisbon. saec. XII. ex. (Böhmer, Fontes rer. Germ. III, p. 488), a. 706. Auct. Cremifan. saec. XIV. in. (SS. IX, p. 551). 7) 'Gesch. Baierns' I, p. 96.

ad unum eundemque Theotonem referri vix posse persuasum mihi sit, tamen non negem re vera unum solum huius nominis ducem Baiuvaris praefuisse, sicut post Blumbergerum¹ et Büdingerum² recentiores plerique statuerunt. Sane a Theotone illo saec. VIII. in. regnante series ducum in Libro confraternitatum monasterii S. Petri Salisburgensis³ incipit neque ultra eum memoria Baiuvariorum excurrisse videtur, ut quae ante innumera annorum spatia gesta esse credebant huius ducis nomini ea coniungerent.

¹⁰ *Atque etiam inter corpus sancti Ratisbonam translatum p. 459. novumque sepulchrum cura Gavibaldi episcopi (c. a. 739—761) paratum multorum annorum⁴ intervallum fuisse Arbeo statuit. His caerimoniis qui tunc interfuerant presbyteri et diacones nonnulli eius aevo adhuc superstites erant. Miracula, quae
¹⁵ extremam libri partem (c. 36—47) occupant, auctor partim ipse oculis viderat, partim fidelium narratione didicerat⁵ atque miraculis imprimis iis quae in dioecesi Frisingensi contigerant, scilicet in villa Helfendorf alibi, ad vitam conscribendam cum commotum esse recte coniecit mihi videtur
²⁰ Bernardus Sepp⁶. Homines, qui virtutem sancti experti erant, in dioecesi Frisingensi habitabant ipsius Arbonis⁷ temporibus aut Iosephi⁸ decessoris (a. 747—764). Ne in hac quidem parte scriptoris veracis laudes auctor ubique meritis est. Nam ultimum miraculum in ecclesia Helfendorfensi
²⁵ patratum iam Suyskeno⁹ suspicionem dedit, cum per annum puellam quandam sine alimento permansisse difficile creditu sit, fidesque debilitatur hominis tanta petulantia strictos veritatis limites transgressi. Magis probatur, quae maximam miraculorum partem (c. 37—43) occupat, artificis cuiusdam
³⁰ historia a latronibus capti ac primo genti Francorum, deinde Thuringorum venundati. Qui in confinium Porathanorum aut Saxonum iam iactatus paganorum, ut erat operandi peritia instructus, cum aedificiis componendis, tum molendinis gratiam apud dominum suum sibi conciliavit, donec novis
³⁵ nuptiis ad fugam coactus est. Fata miseri Arbeo ita enar-

1) Blumberger in 'Jahrbücher der Literatur', Vindobonae (1836) LXXIV, p. 174. 2) 'SB. der philos.-hist. Classe der Wiener Akad.' (1857) XXIII, p. 375. 3) Ed. MG. p. 26. 4) V. Haimhrammi c. 35: Post multum vero temporibus (A). 5) Ib. c. 31. 47. Uterque locus e Gregorii dialogis depromptus est. 6) Anal. Boll. I. I. p. 243. 7) V. Haimhrammi c. 36. 8) Ib. c. 44. 45. 9) AA. SS. Scept. VI, p. 485, n. v: 'Verane, an ope daemonis ficta haec fuerit tam diuturna puellae inedia, non inquirō; sed qualiscumque ea fuerit, negare illam nequeo ob Arbonis scriptoris synchroni auctoritatem'.

rans, sicut ab ipso ea acceperat, ad tempora illa condicionesque hominum parum certas, servorum denique sortem illustranda materiam prctiosum contulit neque quicquam in hac Vita reperiri iucundius suaviusque lectu.

Opusculum suum Arbeo tam male disposuit, ut postquam mortem sancti c. 24. enarravit, ad cam c. 31. iterum redierit, ut sepulturam adiungeret. Formae indigestae accedit sermo tumidus atque incultus auctoris et theutonicae et romanae linguae rusticae prcti¹. Praeter parvum veritatis amorem alia vitia ipsum deformant haud pauca, scilicet animus vehementis atque ferox, sacvitiac libidinibusque deditus. Interim ne nimium severe iudicetur, obstat aevum barbarum gratiasque ei habent habebuntque scmp^r Baiuvarii, qui primus inter ipsos litteras coluerit. Quae de vita atque passione sancti tradidit ea maximam partem credi nequeunt neque credita sunt, exogitata aut exaggerata ad loca Frisingensia ccelebranda Helfendorf et Aschheim. Uterque incultus aut in solitudinem redactus erat per annos innumeros aut multos sanctusque oblivioni ibi datus, donec nivium observabatur modestia. Ex illo tempore martyrium finisque eius rumore populi ad loca illa relata sunt cultumque ecclesia Helfendorfensis sedente Ermberto episcopo (a. 739—747) constructa synodusque Aschheimensis² a. 756. celebrata testantur. Longe igitur ante Arbeonem loca illa memoriae martyris sacra fuerant, sed conexum moribus efferis corruptisque dictatum ipse invenit neque alius. De martyrio Haimhrammi nequaquam dubitandum est, sed inter saniores criticos³ constat, rem se longe aliter habuisse quam Arbeo eam enarraverit.

p. 460. *In Lege Baiuvariorum I, 10. poenae statutae sunt et eius qui episcopum occiderit et episcopi, qui culpam suscepit, atque intima necessitudo consensusque neminem fugiet, quo titulus ille cum martyrio Haimhrammi coniunctus est⁴. Episcopi homicida auri solvat tantum, quantum tunica plumbea ad staturam necati facta pondus habuerit; episcopum vero rcum accusator occidere non audeat, sed ad regem vel ducem vel plebem eum deferat, et si convictus fuerit, secundum canones puniatur aut depositione aut exilio. Inter delicta, quorum episcopus damnandus erat, altero loco fornicatio enu-

1) Cf. Siegmund Riezler, 'Arbeo's Vita Corbiniani' l. I. p. 223. Vocabula et theutonica et romana Arbeo adhibuit; cf. c. 16. scuria = germ. 'scheuer', c. 36. testimonio = ital. 'testimoniare', gall. 'témoigner'.
2) Concilia II, 1, p. 58: in presente villa publica noncupante Ascheim.
3) Rettberg II, p. 189sqg.; Sepp p. 219. 4) Cf. Merkel, LL. III, p. 228; Riezler I, 119; v. Schwind, 'N. Arch.' XXXIII, 684.

meratur et fortasse Haimhrammus fornicationis aut reus aut suspectus aetione nulla praemissa a parte laesa occisus erat. Lex autem Baiuvariorum mediò saeculo VIII. litteris mandata est.

5 Vitam Haimhrammi editurus summo gaudio afficio, quod vituperationem haud iniuste contra textus editos emissam facile removere poteram. Cum enim in utraque recensione et antea edita et ea quae cura Bernardi Sepp ut genuina nuper accessit sermonem Arbeonis rudem viri docti aequè
10 desiderarent, inter schedas nostras codicem a G. Waitz b. m. collatum repperi, qui auctoris soloecismos quam maxime servans primigeniam libri formam raris exceptis locis continere videbatur.

A 1) Codex Parisiensis n. 2990 A, saec. X, formae quadratae, olim collegii Soc. Iesu Claromontani, deinde Thuaneus, Colbertinus n. 6482, Regius C. 4344. 5. 5. A, inter complures diversae originis fasciculos fol. 46'—78, scilicet in quaternionibus 7—11 olim separatim extantibus, Vitam vel passionem Haimhrammi¹ continet initio mutilam, cum foliis
20 excisis textus a verbis c. 3: contristatus valde incipiat iterumque hiet a verbis: antiquum hostem (c. 8) ad: magis deberent (c. 9). Extrema folia duo antiphonae vel responsoria de Haimhrammo occupant in appendice SS. rerum Merov. IV, p. 524sqg., edita.

A 2) Codex Audomarensis n. 715, saec. XII, volumen II, olim 'ecclesiae S. Audomari', fol. 92'—98, XXVIII. Passionem Haimhrammi continet, cui sicut codici insequenti fere dimidia pars medio in versu deest a verbis c. 28: et sic in posteris ad c. 46: gloriae in illo, cumque liber olim lateret,
30 schedas tantum Bollandianorum adhibere potui officiose commodatas, sed interim textus erutus et a W. Levison sodali meo diligenter collatus est, ita ut quae irrepserant menda haud ita multa emendari possent.

A 2a) Codex Audomarensis n. 716, vol. V, saec. XIII, fol. 11'—15', eodem loco hiat atque anterior neque vero eadem auctoritate fruitur, nam multa licenter immutata locique nonnulli omnino retractati sunt, falsosque verborum exitus
librarius correxit, vocabula interpolavit, nonnulla solus omisit (c. 24), brevi peculiaribus lectionibus abundat atque
40 grammaticam corrigens haud raro cum A 4a convenit.

A 3) Codex Fuldensis, a Georgio Wicelio² adhibitus,

1) Catalogus codd. hagiogr. bibl. Paris. auct. sociis Bollandianis I, p. 227. 2) Is in opere quod inscripsit: 'Chorus sanctorum omnium

deinde collegii Soc. Iesu, tum facta permutatione in Museum Bollandianorum Antverpiense translatus ibique signatus Q. Ms. 6, saec. IX. vel. X, formae magnae, hodie latet, postquam a Suyskeno in AA. SS. adhibitus est, sed liberalitate A. Poncelet S. I. amici mei, qui semper studiörum nostrorum fautor erat, apographon codicis e Museo Bollandianorum erutum adhibere potui, cui discrepantiae lectionum codicum et A 2 et A 4a manibus aliis illatae erant. Verborum ordo turbatus in A 4a haud raro praetermissus est, dum in A 2 vel eiusmodi diversitas saepe observatur.

A 3a) Codex Cremifanensis n. 7, saec. XII, fol. 166'—189', quamvis similis sit A 3, tamen A 3.4a haud raro superat, ex exemplari ortus, quod ab eorum consortio multo ante discesserat, quare nonnumquam solus cum A 1 convenit, immo hunc egregium librum rarissime superat, sermonem rusticum servans, veluti c. 39. studivit pro studuit tradidit. In exemplari, ex quo codex pendet, forma litterae a aperta cum ic commutari poterat, nam librarius c. 42. pro vertice scripsit vertae. Desinit haud multo post in verbis transmisso amnis flu|, foliis deperditis.

A 4a) Codex bibliothecae seminarii Treverici n. 35 (R. n. I, 11), saec. XIII, olim S. Maximini, legendarii magni tomus Septembrem mensem continens, fol. 100'—109.

A 4b) Codex Parisiensis n. 5308, saec. XII, olim Chesnii, deinde Colberti (n. 18), tum Regius C. 3593², fol. 81—87', praecedenti admodum cognatus est. Huius libri apographon a Luca Acherio acceperat Cointius, unde frustula pendent in Annalibus ecclesiasticis III, p. 254 sqq. publici iuris facta.

A 5) Codex Parisiensis lat. n. 12612, olim Corbeiensis, deinde Sangermanensis (n. 469, deinde 503), saec. XIII, fol. 31'—35', Passionem Hamirammi (!) ad verba *c. 19: praeoccupare faciem Domini dum videretur, admodum interpolata exhibet atque folio exciso locus c. 2—5. desideratur¹.

Ax) Codex Londiniensis Musci Britannici Arundel. n. 91, saec. XII, fol. 13'—16, praeser.: Incipit passio sancti Avitramni (sic) episcopi, X. Kal. Octobris, inc.: Post passionem domini nostri Iesu Christi longe lateque fragrans, desinit c. 24. in ipsa morte: Eo mortuo ita cunctos pavor

Zwelff Bücher Historien Aller Heiligen Gottes', Coloniae 1554, X, 17, p. 535—539, Hamirammi passionem enarrans codicem satis antiquum citavit 'Ex Bibliotheca Fuldeni'.

1) Catalogus codd. hagiogr. Paris. auct. Bollandianis III, p. 163.

invasit, ut vix tanti viri corpus in plaustrum sollevare audent. Passus est autem sanctus Avitramnus decimo Kal. Octobris, regnante domino nostro Iesu Christo, cui est honor et gloria per omnia saecula saeculorum. Amen. Explicit

5 passio sancti Avitramni episcopi. *Passionis huius auctor codicem recensiois A eumque melioris notae, scilicet similem A 2a¹, retractavit atque in breve coegit, in quo sermo rusticus haud raro sublatus erat:*

c. 15. quaerendi] quaesiturus A 2a. x,

10 ib. eum (scil. consilium)] A 1. 2; illud A 3. 4 a; id A 2a. x.

Nomen sancti ita depravatum (Avitramnus), sicut in hoc libro legitur, in apographa quaedam Usuardina irrepsit².

B 1) *Codex Wirziburgensis Mp. th. q. 23, saec. IX. in., formae octavae, fol. 38, totus Haimhrammo dicatus praeter Vitam hymnos m. s. XI. exaratos continet, qui fol. 1. et maximam fol. 38. partem iam occupant, dum fol. 37. adhuc vacat. Folium 33. inter 36. et 38. transponas. Textum librarius ipse ad exemplar emendavit. Codici a muribus*

20 *arroso syllabae atque verba singula desunt.*

B 2a) *Codex Vaticanus bibliothecae Palatinae n. 846, saec. X, fol. 2¹—9¹.*

B 2b) *Codex Sangallensis n. 556; saec. XI, p. 4—50, Vitam continet, quam eadem manu scripti versus hi excipiunt:*

25 Quisque legas hominum, mentem tractando revolve,
Quid sis, quid fueras quidque manere queas.
Hoc opus ad vestrum scripsi devotus honorem
Nec mihi quid melius quam pietatis amor.

B 2b*) *Codex Turicensis bibliothecae cantonalis n. 5, saec. XII, olim Rhenaugiensis, p. 169—178, cui capita 36—46. desunt, ex libro praecedente pendere videtur, nam quae in hoc erasa sunt vocabula c. 12. ac vi ipsa praetermisit. Etsi iam p. 168 ex. adnotata sunt: Prologus in passionem sancti Emmerammi episcopi et martyris, tamen aliena subsequuntur (inc. Sudarium capitis Domini) textusque noster*

35 *demum p. 169. a nova praescriptione incipit.*

B 2c) *Codex Einsidlensis n. 261, saec. XI, p. 1—78. Vitam, p. 79. orationes eadem manu exaratas exhibet has:*

40 Omnipotens sempiternae Deus, miserere famulae tuae
Wicburgae et dirige eam secundum tuam clementiam in

1) Cap. 15. patere] A 1; pati A x cum A 2a; facere te A 3. 4a; om. A 2; c. 5. coenubiis] omnibus add. A 2. 2a. x; cunctis add. B.
2) AA. SS. Sept. VI, p. 471.

viam salutis aeternae, ut, te donante, tibi placita cupiat et tota virtute perficiat. Per Dominum.

Omnipotens sempiternae Deus, misericordiam tuam suppliciter exoramus, ut famulam tuam Wicburgam cum omnibus sibi commissis magnae pietatis tuae protectione custodias et ab omnibus mundi huius periculis sempiterna provisione tueris^a, ut^b gratiae tuae munere defensae semper caelestibus iocundentur. Per Dominum^c.

Wicburgam librarii munere functam esse abbatissam monasterii S. Benedicti superioris ('Obermünster') Ratisbonensis, post a. 1029. mortuam, perspexit B. Sepp¹. Sequitur p. 81—132. Vita II. Corbiniani (nobis 4).

B 2d) *Codex Bruxellensis n. 428—442, saec. XV, olim monasterii S. Martini maioris Coloniensis², fol. 58'—66'.*

B 3) *Codex Monacensis lat. n. 9516 (Ob.-Alt. 16), saec. XI/XII, fol. 86—99', V. Haimhrammi post Vitam II. Corbiniani (fol. 71—86) exhibet (nobis 7), scilicet textum libris B 3 a. b similem, neque vero omnia eorum menda in hoc redeunt, qui etiam cum B 2c convenit (cf. c. 45. agere possent] agerent B 3 cum B 2c) nonnullaque habet peculiariora, veluti vocabula singula haud raro omisit. Item in fine a reliquis discrepans ita desinit: mereamur imitari, prestante domino Iesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in secula seculorum. Amen. Subscriptio deest.*

B 3a) *Codex Monacensis lat. 19162 (Teg. 1162) e compluribus fasciculis compactus, fol. 73—95. V. Haimhrammi p. 462. saec. X. scriptam continet. Textus postea ad *exemplar quoddam collatus sermoque barbarus passim correctus est, librariis aut lectoribus pluribus sibi succedentibus. Capita initio distincta sunt.*

B 3b) *Codex Monacensis n. 4618 (Bened. 118), saec. XII, fol. 47—64', miraculum ad artificem spectans Thuringis venumdatum totum praetermisit, transiliens a verbis c. 37: quod a quodam ad c. 44: (animo redit), quod. In subscriptione aucter libri Cyrinus Ratisbonensi civitati episcopus attributus est temere: Explicit vita vel passio sanctissimi martyris Christi Hemmerammi episcopi, (cu? eras.) ius festivitas colitur X. K. Octobris. Cyrinus episcopus Ratis-*

a) m. al. corr. tueris c. b) in titula m. al. scr. c. c) nostrum Iesum Christum m. al. add. c., sed vide supra l. 2.

1) L. l. p. 212. 2) *Catalogus codd. hagiogr. Bruxell. auctoribus Bollandianis I, p. 236.*

bonae civitatis scripsit passionem sancti Hemmerammi episcopi et martyris.

B 4) *Codex Berolinensis Lat. n. 790 (Ms. theol. lat. Fol. 267), saec. XII, olim monasterii Springirsbacensis (dioec. Trevericae), fol. 38—45'.*

B 5) *Codex Monacensis n. 9536 (Ob.-Alt. 36), saec. XII, fol. 109—115', textum B valde retractatum exhibet. praescr. m. al.: Passio sancti Emmerammi martyris Christi, inc.: In perpetuum r. d. n. I. Chr., qui precioso sang. suo mundum r. d. est, post cuius passionem predicatione apostolorum longe lateque mundus fidei rudimentis inbutus est, — Sed ea que dictata conscripsimus ob reverentiam patroni nostri beatissimi martyris Hemmerammi pio l. d. ipsumque supplicii devotaque prece exoramus, ut huius materie auctori Cirino subveniat p. et q. s.*

B 6) *Codex Monasteriensis n. 214, vol. IV (n. 23), olim legendarii magni Bodecensis volumen IX, saec. XV, fol. 121—128 praescr.: Vita et passio sancti Emmerammi episcopi, edita a Cyrino episcopo, cuius festum celebratur decimo Kalendas Octobris, inc.: In nomine domini nostri Iesu Christi, qui precioso sang., textum omnino retractatum continet duaeque recensione inter se commistae sunt, exemplari B ex A amplificato.*

Ex tot libris unum A 1 barbariem Arbeonis propriam posteris servasse, comparato textu V. Corbiniani genuino, pro certo habetur, recensensque singulatim quae in codice illo contra leges grammaticas peccata sunt, similitudines alterius Vitae olim adnotaveram, ut auctoris consuetudo confirmaretur. Neque vero omnes qui in A 1 deprehenduntur soloecismi in V. Corbiniani redcunt, cuius textus in tanta codicum penuria adhuc emendandus est, iterumque alterius operis codicum omnibus numeris perfectum minime esse vix moneri necesse est. Attamen subsidiis novis repertis rudem atque perplexum auctoris sermonem adhuc melius intellegi licet.

*Nominibus duobus concurrentibus utrumque facit genitivum, neglecta vi praepositionum, atque adiectivum eandem atque substantivum in exitu habet litteram, licet declinationes diversae sint. Vocabula rariora, poetica aut notione aliena adhibita, depravata aut abundantia, quae ad auctorem referenda sunt, integra plerumque nullus scriavit nisi A 1. *Arbeo declinationes inter se permutabat neque coniugationem recte formabat, praesens ad modum perfecti (intulere, retulens, prostrare), perfectum autem ad modum praesentis (cernisset, recedisset, concedisset) componens, denique, ut alia practer-

mittam, aetiva pro deponentibus, passiva autem pro activis accipiebat, id quod auctorum saec. VIII; veluti Libri h. Fr.¹, mos usitatissimus est. Sermo codicis A 1 idem est qui in V. Corbiniani deprehenditur vocabulaque nonnulla rariora aliis illius aevi documentis confirmantur, veluti diocensis actis Synodi Aschaimensis a. 756, vulgarica V. Bonifatii auctore Willibaldo. In reliquis libris et A et B soloeisimi pessimi sublatis sunt aut eodem modo, veluti athleta pro genicus, cooperiat pro veletur, aut diverso, sicut A 3. 4a quiverat, quivisset, B vero poterat et valeret exhibent pro formis genuinis quieverat et quivisset. Attamen vestigia barbarici primigeniae vel in his libris adhuc extant atque etiam B ea rara servavit, veluti suam fluenta B 1 et pr. m. B 3b pro suamque fluentam A 1. Discrepantibus inter se A 1 et V. Corbiniani, id quod raro fit, sine dubio elocutio barbara ad auctorem referenda est neque emendata, unde quod in illo legitur decernisset, in hac vero decrevisset, huic quoque textui librariorum doctrinam non omnino pepercisse manifestum est.

Si verum est, id quod modo demonstrasse mihi videor, genuinum Arbeonis sermonem in solo codice A 1 servatum esse, falsam esse oportet opinionem Bernardi Sepp recensiois B patroni editorisque princeps, isque propter ipsam brevitate[m] hanc 'authenticam' existimans, alteram vero A propter ubertatem interpolatori attribuens sine dubio ignorabat neque brevitate neque ubertate unum alterumve probari posse, cum libri in formam et brevioram et amplioram redigi possint, iidem inde antiquitus in utramque re vera redacti sint. Atque Arbeonem ipsum uberi copiosaeque rationi dicendi studuisse inter omnes constat pompaeque rhetoricae qua utramque vitam exornavit male respondet primorum elementorum ignorantia puerilis. Dissidentibus igitur inter se utraque recensione A et B, lectionem coloris poetici aut floridi genuinam esse conici licet; practerea quae auctori quaeve interpolatori tribuenda essent lectiones, comparatis aliis eiusdem auctoris locis aut quibus usus est fontibus, facile diiudicari poterat. Itaque ad opinionem meam probandam retractationis specimina in recensione B reperta collegi haec:

c. 5. si ita dedignaret] A; Quodsi — resisteret B.
[Cf. V. Corb. c. 22: amittere non dedignaretur].

c. 1. urbs antiqua sita dinoscitur] A; Erat — urbs quaedam nobilis B.

1) SS. rer. Merov. II, p. 218.

- c. 19. cum — esse dinosceris] *A*; cum — esse videaris *B*.
 [Cf. c. 1: florere dinosceretur *AB*; c. 15. fundata esse dinoscitur *AB*].
- c. 42. transmissio amnis fluenta (fluento *A* 3. 4 *a*)] *A*; transito fluvio *B*.
- 5 c. 35. sua arte compositione gypsi] *A*; suae compositionis arte ipsi *B*.
- *c. 13. diei illius (h)ymnificabat tertiam] *A*; tertiae diei horae *p.* 467.
 officium Domino hilari mente offerebat *B*.
- c. 35. Domini caeli hymnificantes] *A*; gratias Domino referentes *B*.
 [Cf. *V. Corb.* c. 38: himnificabantur Deum].
- 10 c. 8. diligentissima impertiebat secreta] *A*; secreta cura diligentissima studuit reformare *B*.
 [Cf. c. 7: indigentibus impertiebat *AB*].
- c. 14. alta voce intulit] *A*; alta voce ait *B*.
 ib. intulit verba] *A*; verba protulit *B*.
- 15 [Cf. c. 14: hilari vultu intulit *AB*; c. 26: mentionem inferimus *AB*; *V. Corb.* c. 36: nefandum intulit sermonem]
- c. 34. Eodem vero momento] *A*; eodem modo *B*.
- c. 13. propriam animam martyrio Deo propinare] *A*; a. propriam Deo offerre per martyrium *B*.
- 20 [Cf. *V. Corb.* c. 24: animarum a viro Dei propinabantur sacramenta].
- c. 18. psalmodiae non cessabatur] *A*; verba orationis non interrupit *B*.
 [Cf. *V. Corb.* c. 1: psalmodiam diligere; c. 8: psalmodiae praeclarus].
- 25

Denique Gregorii Dialogi plenius exscripti sunt in A quam in B his locis:

Greg. Dial. I, prol.

A c. 31.

B c. 31.

50	didici, dies, ut opinor, ante quam sermo cessabit	didici, dies, ut opinor, prius cessat quam sermo	conperi, — dies utique prius quam sermo cessabit
----	---	--	--

[Cf. *V. Corb.* c. 41: dies, ut opinor, prius quam sermo cessavit],

c. 7: pervicos] *A cum Greg. Dial. I, 4; om. B* (habent *AB* c. 2).

35 *Itaque auctoris verba in recensione B minus accurate reddita esse iam patet, scilicet conperi pro didici, utique pro ut opinor, dum alia ibi omnino desunt. Etiam initium c. 44. in B totum immutatum est, cui praeterea c. 29. verba sibi proponunt, c. 36. praesentata, pedibus nostris, c. 38. recessit desunt*

40 *ex recensione A supplenda, verbaque quae c. 45. ibi leguntur ex cibi refectione minus intellegenda sunt, cum contrarium et ratione postuletur et scriptum sit in A (ex cibi recusationem), ita ut potius defectione expectares loco refectione.*

Inter utramque igitur recensionem id differt, quod ser-

monem Arbeonis proprium servavit A, totum immutavit B, qui praeterea vitam in concinniore formam redigens, etiam ea praetermisit quae praetermittenda non erant. Auctor ille, cui emendandi libri rustici cura commissa erat, vix post Ludovicum Pium regnantem ad opus suum aggressus est, cum codex antiquissimus saec. IX. in. attribuentur sit, ideoque et ipse in litterarum studiis haudquaquam multum profecerat. Exemplar vero quod habebat X ut aetate eminebat, ita textus praestantia omnia quae nobis praesto fuerunt superasse videtur. Itaque librarius B in exscribendo priore loco Gregoriano licet bis defecerit, tamen veram lectionem cessabit solus servavit immutatam in A, eundemque locum idem iterum citavit in e. 2, ubi desideratur in A, sed ibi mores patroni eo magis exornavit, unde fides eius suspecta esse potest. Eiusmodi loci haud ita multi mihi noti sunt, e. gr.:

c. 8. decrevisset] B cum Greg. Dial. I, 8; voluisset A.

c. 27. Sed quidnam de sanctis viris dicendum est] B; Quid enim de s. v. d. est A.

[V. Corb. c. 8: Sed quidnam ex eo dicendum est].

c. 38. speciosam] B cum Greg. Dial. I, 4; pulcherrima A,

atque in universum maiorem fidem recensio A meretur. Certe in eo ipso c. 2, in quo non parvum inter utramque discrimen vertitur, non solum Gregoriana illa respicienda sunt, sed etiam ordo rerum sermoque qualem A exhibet adeo cum V. Corbiniani conveniens, ut vix fieri potuisset, ut certiore duem eligeremus:

p. 468.

*V. Corbiniani e. S.

A, c. 2.

honestatem contemplabatur vultui, formam pusillam — Eratque vir facundissimus et humanitati praecipuus, conversatione inter omnes praeclarus, corde contra vitia ad irascendum velox, — psalmodiae praeclarus.

Erat namque procerus statura, decorus forma, vultu sincerus, elemosinarum praecipuus, ieiuniis, castitate et continentia praeclarus, sermone facundus (glucens B), ad eradicanda vitia sagax —, cuius ex ore — psalmodia inquiete emanavit.

Cum vero recensione B non omnino carere possemus, utraque columnis sibi oppositis nobis edenda erat.

Librarius A 1 ut erat modicae facultatis socordiae deditus haud pauca peccavit, verbis imperfecte transcriptis aut aliter depravatis nonnullisque omissis. Idem vero eadem tarditate atque stultitia prohibitus est, ne pravitatem sermonis genuini animadverteret, formas exemplaris monstruosissimas

aequo animo quam fidelissime depingens, quas auctori suo ad hunc fontem restitui.

Reliqui eiusdem classis libri A 2. 3. 4a. b ex eodem exemplari pendent, quod cura librariorum in politioem formam redactum, immo adhibito alterius classis codice nonnumquam haud leviter immutatum erat:

c. 3. ut suumque tellum (ita scripsi; suum quietellum A 1) propagine finitimorum (finitivorum A 1) pro condiscensione Aegypti exutus oblivione traderetur (i. e. traderet)] A 1; exire de terra sua (om. A 2a) et de domo patris sui et de cognatione sua (et de cogn. sua et de d. p. sui A 2 et A 2a, sed sui om.) vell. A; exire de terra et de cognatione sua nec non et de domo patris sui B. Cf. Gen. 12, 1.

c. 5. fecunditer proles cupare (i. e. concubare)] A 1; praeesse vell. A cum B.

c. 31. ut opinor] A 1 cum Gregorio; utique A 3. 3a. 4a cum B.

ib. sed — redeam ad ordine, dum, ut diximus, splendidior luce] A 1 (cf. V. Corb. c. 28: Sed ad historiae narrationis redeamus ordine); sed — quid inprimis gestum sit, breviter pandam. Nam splendidior ulla presentis vite luce, ut iam diximus, A 3. 3a. 4a cum B.

ib. remota (ita A 1) aere] A 1; remoto aere c. 24. omnes; etherium (cum add. A 3. 4a) vell.; aethereum B: scilicet caelum.

ib. plaustro superponentes] A 1 (in plastrum sublevare supra c. 24); feretro in(m)ponentes A 3. 3a. 4a cum B.

c. 47. stilus scribendi, ut estimo, non sustinet] A 1 (cf. V. Corb. c. 45: stilus scribendi non sustinet modum); st. scr. (scribendi A 3; scribentis A 2. 2a. 4a) narrare non sufficeret A 2. 2a. 3. 4a; stilus scribentis, ut estimo, non valet enarrare B.

*Consentientibus igitur his libris eum B, duae causae distinguendae erant, scilicet condicio minus perfecta libri A 1 et interpolationes archetypi aliorum (Y) ex altera classe pendentes, quibus solus color rusticus pessum datus est, atque ad has plerumque consensus referendus erat. Haec ita se habere neque contrariam opinionem admittendam esse, quasi ex origine communi ille ortus esset, ex ipsa praestantia exemplaris X, proavi codicum B, concludi licet, quod totam classem A aliquoties superans haud raro lectionem A 1 confirmaverit, dissentientibus reliquis.

Deficiente codice A 1 libri A 2. 2a in locum primum succedunt, quos et ipsos a c. 28. ad c. 46. hiare dolemus; uterque igitur ex eodem exemplari mutilo exscriptus est, cuius librarius ce legerat pro a (cf. c. 13. successoris A 2. 2a pro suae sororis), nec ullus reliquorum librorum ex hoc pendet. Codices autem A 2. 2a in priore vitae parte

haud raro cum optimo codice A 1 conveniunt, reliquis libris in alteram partem secedentibus:

c. 11. ut sacer prosagine] A 1; ut (om. A 2a) sacro pr(a)esagio A 2. 2a; haec om. A 3. 3a. 4a.

c. 16. praesulis] A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a cum B.

c. 17. abstracto nare] A 1. 2; abstractas nares A 2a; amputatis naribus A 3. 3a. 4a, conveniente correctore cum Rufino auctore Arbeonis; naribus abstractis B.

c. 21. poti] A 1; potui corr. potus A 2, et sic A 2a, potum B; potuli A 3. 3a. 4a.

c. 25. percommorantium] A 1. 2. 2a (pr. m.); om. A 3. 3a. 4a; commorantibus B.

Itaque textus A 1 confirmationem optatissimam per libros A 2. 2a expertus est, qui verba insolita atque insueta saepe cum ipso servaverint, praetermissa aut immutata in reliquis, et discrepante utroque inter se A 2a cum deteriore parte facit:

c. 6. epode] A 1. 2; om. A 2a. 3. 3a. 4a.

Codices A 3. 4a novum pretiosumque socium interrim sortiti sunt A 3a, qui in universum quidem lectiones A 3 confirmat, sed haud raro a libris A 3. 4a discedens codicibus A 1. 2. 2a adiungitur:

c. 16. turba] A 1. 2. 2a. 3a; turba A 3. 4a cum B.

c. 17. praetulerunt] A 1. 2. 3a; protulerunt A 2a cum B; proferunt A 3. 4a,

immo A 1 soli:

c. 14. frater] A 1. 3a; germanus B; om. A 2. 2a. 3. 4a.

c. 18. prospicius] A 1. 3a; perspicuus rell. cum B.

c. 22. haec] A 1. 3a; hoc rell.

Idem haud paucis locis sermonem rusticum melius servavit reliquis neque soloecismos eodem modo corrigit quo affines:

c. 30. moeneis] A 1; moenibus B; muris A 3a; am(o)enis muris A 3. 4a, lares enim communes aliquanto ante deseruisse videtur, propius coniunctus cum patre eorum communi a. Codices A 3. 4a ex hoc nati et ipsi correctiones peculiaris passi sunt, eo magis a via recta declinantes. E codicibus A 4a. b sibi valde propinquis:

c. 1. vocabulo] om. A 4a. b,

ib. a] vero A 4a. b,

unus sufficere videbatur; textus enim eorum quam maxime expolitus est, adhibita fortasse denuo classi B:

c. 39. temporalis [vite add. 4a cum B] voluptuosa gaudia.

Ut codices A 2. 2a. 3. 3a. 4 ex exemplari correcto Y pendent, eoque magis A 3a et A 3. 4 correctorum curam

sustinuerunt, ita studii illius primordia quamvis rarissima in archetypo eo iam adfuisse videntur, ex quo omnes qui supersunt libri pendunt; scilicet in Z:

5 c. 3. Altemaniam] scripsi; Altermaniam A 1 (sine dubio ger superscr. erat Z); Germaniam *rell.* A cum B.

c. 41. quae se (pro sibi) ibidem esse videbatur] q. se i. habere esse v. A 1 (habere fortasse superscr. erat Z); quae ibidem (in eodem loco B) habere v. (potuit A 4a) A 3. 3a. 4a cum B.

10 Codices alterius classis ita bipartiti sunt, ut reliquis omnibus unus codex B 4 saepe oppositus sit:

c. 1. pars] B 4 cum A; partes *rell.* B.

c. 31. illuc] B 4 cum A 1; illic *rell.* B.

c. 35. sustentatus] B 4 cum A; sustentus *rell.* B (pr. m.).

c. 44. pastoris] B 4 (pr. m.) cum A; pastoralis *rell.*

15 *Libri B 1 et B 2 eodem hiatus laborant hoc loco:

p. 470.

c. 1. fama] B 3 a. b. 4 cum A; om. *rell.*,

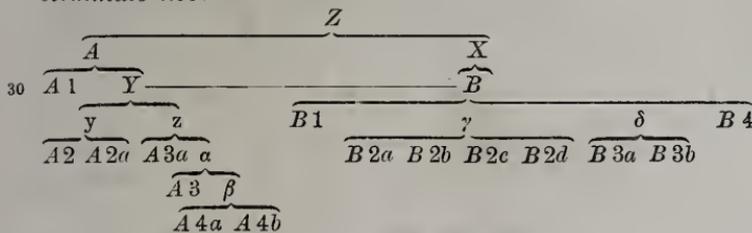
quibuseum alias etiam B 4 deficit:

c. 1. dinosceretur] B 3 a. b cum A; nosceretur *rell.*

20 Itaque libro primario B 1 ab universitate discedenti auctoritas nulla attribuenda erat veraque lectio etiam in reliquis classibus latere poterat. Enuntiatum totum (e. 2: Nam — cessaret) in codicibus B 2 a. b. c. d desideratur, e quibus B 2 a. b eo magis inter se coniuncti sunt. Necessitatis denique inter B 3 a et B 3 b intercedentis testimonium suffieat hoc:

25 c. 36. prope non erat] om. B 3 a. b.

Variae codicum affinitates primo aspectu explicantur stemmate hoc:

35 Codicem optimum A 1 G. Waitz b. m. olim contulit una cum ea parte codicis A 4b, quae foliis primis deficientibus illi deest; deinde plagulas prelo subiectas petentibus nobis ad eundem officiosissime emendavit Henricus Lebegue v. c. Codices A 2. 2a. 3a W. Levison sodalis meus contulit, librique
40 B 2 a. B 3 a et A 4 a. B 3 b cura O. Holder-Egger et illius collati sunt, dum ea quae de A 3 attuli ex schedis Bolla-

dianorum deprompta officiositati A. Poncelet b. m. debeo, quo intercedente illas mihi commodatas esse supra monui.

Laurentius Surius, *De probatis sanctorum historiis*, Coloniae 1574, tom. V, p. 335—345, s. t. 'Vita sancti Heimerammi vel Emmerammi Ratisponensis episcopi et martyris, ab Cyrino aequae Ratisponensi episcopo ante multa secula conscripta' textum omnino retractatum atque castigatum edidit. Multa enim in hoc opusculo Ratisbonensis cuiusdam, ut opinabatur, episcopi corrigenda repperit eaque quae minus assequeretur fortiter expunxit: 'Stylum', inquit, 'F. Laurentius Surius passim nonnihil mutavit, paucis omissis, quae depravate scripta, intelligi non potuerunt'.

S. Suyskenus, *Acta sanctorum*, Antverpiae 1757, Sept. tom. VI, p. 474—484, schedis musei Bollandianorum usus iisdem, quae nobis praesto fuerunt, textum ad A 3 recensuit collatum cum A 2 et A 4a. Praeterea alterum exemplar habebat ex codice S. Germani Pratensis descriptum (nobis A 5), quod priorem tantum Vitae partem neque hanc integram continebat.

B. Sepp, *Analecta Bollandiana*, Bruxellis 1889, tom. VIII, p. 220—255, adhibitis codicibus B 1. 2 c. 3 b, textum satis accuratum alterius recensionis princeps publici iuris fecit, quam 'authenticam' existimavit, sermonem mendosum ab auctore A correctum esse opinatus. Ignorans enim codicem A 1 in hanc perversam opinionem facilius adduci poterat vir de interpretanda hac vita bene meritus. Postea in codicem B 3 a aliosque inferioris notae libros incidit mendaque nonnulla levia sustulit (ib. p. 356 sq.).

Idem auctor eandem vitam eodem anno in 'Verhandlungen des historischen Vereins von Oberpfalz und Regensburg', Ratisbonae 1889, XLIII, p. 177—210, s. t. 'Arbeo's Vita S. Emmerammi in ihrer ursprünglichen Fassung' iteravit, omissis adnotationibus criticis neque praefatione praemissa nisi modica.

Meginfredus magister et praepositus Magdeburgensis Arbeonis librum, scilicet recensionem B¹, in venustiorem p. 471. sermonem a. 1030. rededit² iussu Arnoldi magistri et praepositi S. Emmerammi, cui epistula praevia inscripta est (Ep. inc.: Sanctorum dicta, Prol. inc.: Militiam Christi, Vita inc.: Est in Aquitaniae partibus³). Is hanc curam

1) Legerat enim B c. 28: infra paucos annos, B c. 34: Theodum. 40
2) Cf. G. Waitz, SS. IV, p. 543. 3) Codices Meginfredi per manus nostras volitabant hi: Monacenses n. 22 243, saec. XII, et n. 2610, saec. XIII, Lipsiensis Rep. II, fol. 58, saec. XII, Stuttgardiensis, Biblia fol. n. 56, saec. XIII (absque epistula et prologo). Librum edidit

primo ipse susceperat, nam libris paganis repositis ad divinos
 legendos visione reiectus, patrum quidem ecclesiasticorum
 operibus delectatus est, Vitae vero Haimhrammi sermone
 plebeio offensus, quem librariorum incuriue attribuere maluit
 5 quam auctori: Sed, inquit, contrario admodum amaricabar,
 in gestis videlicet domesticis clarissimi patroni nostri Em-
 merammi martyris, dudum a quodam, qui se Cirinum, id
 est Heredem, nominat, Frisingensis ecclesiae episcopo, ut
 puto, recte scriptis, ante nos autem maiorum negligentia
 10 depravatis. Cum rerum novarum cupidus librum patroni
 rusticum permissu abbatis emendandum aggressus esset, fra-
 trum congregatio antiquitatis studiosa vehementer obstitit:
 haud aequum, inquit, dictis antiquitatis quid addi vel minui,
 maxime cum haec peritiores omiserint. Propter dissensio-
 15 nem in exilium pergere ab abbate iussus in Saxoniam pro-
 fectus est Haimhrammum suum semper secum portans, ibi-
 que Meginfredum quem dixi amicum sibi concilians stilum-
 que eius exercitatum agnoscens, totum onus ipsius humeris
 iniunxit. Is autem intra triennium quod ille exulavit ad
 20 finem minime pervenit, ita ut hymnum tantum Arnoldus
 domum rediens secum ferre posset, neque libellum expectatum
 accepit nisi Conrado imperante (a. 1024—1039) et Burchardo
 abbate magistratum ineunte (a. 1030), licet Heinrico impera-
 25 tore († 1024) inceptus esset. Paucae schedulae, quas tunc
 demum ab auctore tardo assiduitas eius impetravit, totum
 Arbeonis librum minime continebant expolitum, sed altera
 translatio miraculaque desiderabantur, scilicet extrema pars
 inde a c. 35. Haec ipsius Arnoldi curis relicta libri I. de
 30 Miraculis beati Emmerammi¹ a. 1035/6. conscripti capita
 quattuor priora iam occupant, quae a Gawibaldo episcopo et
 translatione altera incipiunt, additis nonnullis de ecclesiae
 Bawaricae primordiis seitu dignis. Auctor recensionem B
 et ipse secutus videtur esse, sed ex locis aliquot fortasse eonici
 licet etiam priorem ei notam fuisse. Operi suo 'Epistolarem
 35 apologiam de ratione vel veterum inmutatione' ad Burchar-
 dum abbatem praemisit, unde pendent ea quae de historia
 novae Haimhrammi vitae supra enarravi. Ex eadem intel-
 legitur antiphonas² quoque cum responsoriis ab eodem

40 Suyskenus, AA. SS., l. l. p. 488—494, solam epistolam G. Waitz, SS. IV,
 p. 548, n. 5.

1) G. Waitz, SS. IV, p. 549sqg., ea quae ex Arbeone deprompta
 sunt pleraque praetermisit. Supplerit ea qui editionem Waitzianam
 iteravit Migne, Patrologia CXXI, col. 995sqg. 2) Earum in prae-
 fatione libri II. Arnoldus iterum meminit, SS. IV, p. 556.

compositas cssc, cum in Pannoniam profectus apud Anastasium archiepiscopum Strigoniensem commoraretur, cuius iussu monachi clericique cas didicissent, abolito 'vetere cantu', quem, inquit, nostri potius cantant ex antiquitatis usu quam ullo auctoritatis ausu. Antiphonae et responsoria Arnoldi iam olim publici iuris facta sunt¹, dum cantus vetus adhuc latet, nisi forte is est quem codex A 1 continet².

Carmen de Haimhrammo, quod e codice Monacensi lat. n. 14436, saec. XI, fortasse autographo poetae, E. Dümmler³ edidit, ante martyrium desinens ideoque sine dubio non completum totum ex Arbeonc pendet.

B. Krusch.

p. 472

*A

INCIPIT^a
VITA VEL PASSIO
SANCTI HAIMHRAMMI
MARTYRIS.

(1^g). In^b nomine Dei summi. In perpetuoⁱ.⁴ regnante domino nostro Iesu Christo, qui sanguine suo servos suos redimere¹ dignatus est, cuius postⁿ passionem^o longe lateque flagrando^a in partibus mundi fama^s percreverat^t.⁵

B

INCIPIT^b PRAEFATIO^c DE
VITA ET PASSIONE SANCTI^d HEMMERAMMI^e MARTYRIS^f.

(1^g). In perpetuum regnante domino nostro Iesu Christo, qui sanguine suo^k pretioso servos suos redimere dignatus est, cuius post^m passionem^p longe lateque flagrando in partibus mundi fama^r percreverat^u, ita ut Europae

Cap. 1. A 2. 2a. 3. 3a. 4a. b. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cc p. 1. a) praescriptionem ad subscriptionem codicis A 1 formavi, cui initium ad verba Dei famulus (p. 30, 2a) deest; I. p. s. Haimrammi (Haimrammi A 2a) episcopi et martyris (Quae est X. Kalendas Octobris add. A 2a) A 2. 2a; I. p. s. Heimerammi (episcopi et add. A 4a) martyris A 4a. b; Passio s. Hemmerammi episcopi et m. A 3; I. vita beati Emmerammi episcopi et martyris Christi A 3a. In nomine scribendo consuetudinem librarii A 1 secutus sum, quocum fere consentit A 2 (Haimhrammus vel Haimrammus), sed Heimerammi A 4a, Hemmerammi A 3, Emmerammi A 3a constanter habent. b) De vita et passione sancti Emmerammi martyris (praescriptio litteris fere evanescentibus incerta) B 2c; praescr. incipit passio sancti Hemmerammi episcopi B 3b. c) ita B 4; libelli add. B 1. 2a. b. 3a. d) ita B 4; beati B 1. 2a. b. 3a. e) ita B 2a. b. 3a; Hymrammi B 4; Emmerammi rell. f) ita B 4; cuius (Eius B 3a) festa (festum B 2a. b) colitur (celebratur B 2a) decimo Kl. Oct. add. B 1. 2a. b. 3a. g) capita non distincta sunt in codd. h) In n. D. s. om. A 3a. i) ita A 2. 2a; perpetuum rell. k) om. B 1. 2b. l) ita A 2. 3 cum B; liberare A 4a. b. m) om. B 4. n) ante A 4a. o) domini nostri Iesu Christi add. A 2a. p) fama pr. m. postea add. B 2c. q) fraglando A 2a. 4a. r) ita B 3a. b. 4 cum A; om. rell. s) eius add. A 2a. t) ita A 3. 4a; percrebruerat A 2; percrebruerat A 2a; percreb(rue m. al. in litura)rat A 2; pereraverat A 4b. u) perc:reverat, ras. e B 3b.

1) *Ed. Suyskenus, AA. SS. l. l. p. 512.* 2) *Cf. SS. rev. Merov. IV, p. 524sqg.* 3) *'N. Arch.' VII, p. 695sqg.* 4) *Isdem verbis acta Synodi Neuchingensis a. 772. celebratae et chartae nonnullae Frisingenses incipiunt; v. supra p. 6.* 5) *V. Corbiniani c. 5: Coepitque longe lateque fama eius crescere — in tantum eximia illius vitae perflagans et q. s.*

A

ita ut Europae non modica
pars insegmenter^a sacris^b christi-
anitatis indagine florere di-
nosceretur, ita ut^d occidentales
5 tot^s angulorum^h, Britanniae,
Hiberniae, Galliae, Alaman-
nae, Germaniae¹ parsⁿ, pau-
latim mirifico modo in Dei
10 laude constanter fulsissent.
Inter quas provintias Gotia^{s. 2},
*Septemania^t, Spania^u, Aquitania^v
cum habitatoribus suis deponentes
idolatria^w unicum
15 Dei filium colere coeperunt.
In cuius Aquitaniae praedictae
partibus Pictavis vocabulo^b
urbs antiqua sita dinoscitur,
ex qua ortus est^c puer voca-
20 bulo Haimhrammus^e; qui^f a
puerili^h aetate coepit mundum

B

non modica pars insigniter
sacrae christianitatis indagine
florere^c dinosceretur et tot
occidentales^e Anglorum^f, Brit-
taniaeⁱ, Hiberniae^k, Galliae,
Alamanniae^l Germaniaeque^m
pars^o, paulatim mirifico ordine
constanter in Dei laude^p ful-
sissent. Inter^q quas quoque^r
provincias Gotia^s, Hispania
*scilicet et Aquitania^v cum ha-
bitatoribus sordes idolorum
abicientes^x unicum Dei^y filium
inhianter colere coeperunt.
Erat enim^z in^a Aquitaniae provin-
ciae partibus urbs quedam
nobilis Pictavis vocabulo, ex
qua^l puer nomine^d ortus est
Hemmerammus^g; qui ab ine-
25 untⁱ aetate mundum despi-

Cap. 1. A 2. 2a. 3. 3a. 4a. b. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 1. a) ita A 2. 3; insigniter A 3a. 4a. b; insigniretur A 2a. x. b) ita
A 2 (pr. m.) 2a (ubi et add.); sacrae A 3. 3a; om. A 4a. b. c) ita B 3a. b cum
25 A; f. nosceretur plerique; floreretur pro f. d. B 2b. d) ita A 2. 2a; et pro ita ut
rell. e) m. rec. in litura B 3b. f) Anglorum, ras. e B 1. g) toti A 4b. h) ita
recte A 2. 3a (cf. infra c. 19; aedificiorum angulis; V. Corbiniani c. 6; in quibusdam
angulis); Anglorum Britanni (Brittanni A 4b) et Hiberni et Galli et Alamanni
(Alemanni A 4a. b.) et G. A 3. 4 a. b; a. et (o. tot a. et om. Ax) Britannia, Hiber-
30 nia, Gallia, Alamannia. Germania A 2a. x. i) Britanniae B 4 (pr. m.) et B 3b e
corr.; m. rec. corr. Britanniae B 4 et sic B 2c. 3a. k) Hyb. B 2c. l) Alomanniae
B 2c; Alamanniae B 3, corr.; Alemanniae B 3b. 4. m) que superser., nunc evanuit B 3b.
n) ita A 2. 2a. 3. 3a. x; partes A 4a. b. o) ita B 4 cum A; partes rell. p) laudibus
35 B 4. q) c. II. incip. B 3a, et sic deinceps ad octavum capita distincta sunt.
r) nimirum B 2c. s) ita A 2. 2a et m. al., Gotia pr. m., Scotia tertia m. B 4;
Gocia A 3a; Gothia (A 4a. b); Gottia B 3b. t) ita A 4a; Septemania A 4b; Septi-
mania A 2. 2a. x. 3a; Cinomannia A 3. u) ita A 2. 2a. x; Hispania A 3. 3a. 4b;
Hyspania A 4a. v) Aquitania A 3a (et sic infra); Equitania B 2a. b. w) ita A 2;
idolatriam rell. x) proicientes B 3a. b. y) f. D. B 2a. b. c. z) autem B 2c.
40 a) om. B 4. b) om. A 4a. b. c) om. A 3a. d) o. est n. B 2b; o. est om. B 4;
n. om. B 3b. e) Haymrammus A 2a. f) Qui vero p. A 4a; Hie vero p. A 4b.
g) ita B 1. 2b. c. 3 b; Hemmeramus B 3a; Hemramus B 4. h) pueri A 2 a.
i) ita B 1; ineunte B 3a. b.

1) Simili modo Ardeo, V. Corbiniani c. 15, Alamanniam, quae
45 tunc proprios duces habebat, a Germania, id est Francia orientali,
quae a Rheno incipit, distinguit. Sepp. Cf. epistulam Gregorii II.
ad Karolum a. 722. datam (ed. Tangl p. 34); ad predicandum plebibus
Germaniae gentis ac diversis in orientali Reni fluminis parte con-
sistentibus. 2) Gothia aequae ac Septimania eam Galliae partem
50 designat, quae post bellum Vogladense penes Wisigothos restiterat, atque
utrumque nomen inde ex a. 711. promiscue adhibebatur; cf. Longnon,
'Atlas historique. Texte explic.' I, p. 47.

A

despicere et quasi quisquilias^a huius mundi^b gloriam calcare^c, ad sacrum liberalium litterarum studium se informare, ita dumtaxat, ut, superno iudice inspirante, ad summum promereretur^b conscendere pontificatus honorem.

(2). Erat namque^b procerus statura, decorus forma, vultu^d sincerus, elemosinarum^e praecipuus, ieiuniis^f, castitate^g et continentia praeclarus, sermone facundus, ad eradicanda vitia sagax, ad plantandaⁱ et ad^l inriganda subiectorum pectora simplex, cuius ex ore, quasi lymphae amnis in ima convallium prosilientes^o, psalmodia in quiete emanavit, usque dum cuncta Davitica ex more finiret. Subiectorum, ut^p diximus, praecordiorum arva caelesti ymbre rigare insudabat, ita ut pene^u otium ori minime concederet. Pes^w erat clodi^z et oculus^a caeci, recrea-

B

ciens, quasi quaedam immunda et^d profana, caduca praesentis prosperitatis gaudia refutata^e, ad sacrum liberalium studium^f litterarum^g se informans, ita ut, iudice superno dictante, tandemⁱ ad summum pontificatus honorem conscendere mereretur^k.

(2). Unde et quod nobis a^a relatorum fidelium narratione conpertum est, silentio praeterire dignum non esse censuimus. Et quidem procerus^c statura erat, ita ut nec longitudo fastidium neque deformitatis^g brevitatis^h ridiculum quoddam elicere potuisset^h, forma decorus, vultu sincerimus^k, pauperum quoque non tardus adiutor viduarumque et^m orfanorum per omnia nec non etⁿ gementium consolator, ita ut qui eius se praesentiae obtulerant sine cibo verbi Dei aut numquam vel raro abscedere^q potuissent, et que fidelium datione^r insuper acceperat^s, ex humilitatis nisu^t sibi non reservans^v, indigentibus exhiberet. Nam^x ieiunio^y et oratione videlicet et conti-

Cap. 1. 2. A 2. 2a. 3. 3a. 4a. b. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 1. a) quisquilia A 3. 3a. b) mundi om. A 3. 3a (pagina exeunte). c) ita A 2a. x; et m. al. add. A 2, habent A 3. 3a. 4a. b. d) p. et B 2a. b; et fana pr. m. B 4. e) reluta: pr. m. B 4. f) studio B 2b, corr. g) m. al. in mg. suppl. B 2b. h) promereretur A 2. i) tantem pr. m. B 4. k) meretur B 4.

Cap. 2. a) om. B 4a. b) cuim A 3a. c) st. pr. B 4. d) s. v. A 4b; v. serenus A 2a. e) ita A 2. 2a (ubi impensione add.); elcmosinis rell. f) et add. A 2. 2a. g) deformatis B 1. h) potuissent B 2a (pr. m.). b. i) plantanda: A 2. k) sincerimus pr. m. B 3a. l) om. A 3. m) m. al. superscr. B 4. n) om. B 2a. b. o) prosiliente A 3a. p) supra add. A 4a. b. q) abscondere pr. m. B 2b. r) dictione pr. m. B 4. s) arripuerat B 4. t) nisus! ibi B 1. u) ut nec otium horae minimae sibi met concederet A 2a. v) reserans B 2b, corr.; sed add. B 3a. b. w) enim add. A 3a. 4a. b. x) Nam — cessaret om. B 2a. b. c. y) ieiuni: pr. m. B 4. z) ita A 2. 2a; claudi rell. (e corr. m. al. A 3a). a) oculi: pr. m. A 3a.

cf. Iob 29,
15. 16.
cf. Ps. 67.6.

A

tor pauperum, genitor orphanorum^a, defensor viduarum, gementium consolator.

B

mentia sermoneque ita erat elucens^b, ut dies ante quam sermo in^c eius laude ab ore humano^c cessaret^d. Sed et^e subditorum pectora^f fonte^g divinae potationis *inrigabat, ita ut et^h a praesentibus ex intimo cordis affectu etⁱ absentibus non mediocriter ut summus pater^k amaretur. Cuique^l moris erat, ut ymnos Daviticos numquam, exceptis horis corporeae refectio^m, peneⁿ laxaret aut naturae, ut ita dicam, somnum necessarium^o indulgeret. Ad pasendas etiam summi pastoris oves in eius pectore tanta cura vigilabat^t, ut per omnes pene Gallorum urbes et circumpositas regiones perque vicos ac fidelium domos huc illucque discurreret et quos poterat ad agnitionem veri luminis excitaret. Semet ipsum praebens exemplum, quod lingua praedicabat, exemplo diligebatur^a a subiectis. Confluebant^b interea^c ad ipsum regni Gallorum nobiles et igno-

Greg. Dial. I, prol.

p. 471.

Do-

minicas^p vero^q oves pasendas eius pectore^r tanta inerat cura, ut per urbes Gallorum^s et oppida^u, per vicos et fidelium domos huc illucque discurrrens, praedicando sapientibus archana eructuans^v, inbecillis^w lac emanans^x, et quod ore praedicabat^y, exemplo confirmabat, ita ut a cunctis diligeretur. Ad eum autem confluebant Gallorum regni nobiles^z, ignobiles¹, locupletes et inopes, quibus pene omnibus, prout necessitas com-

Cap. 2. A 2. 2a. 3. 3a. 4a. b. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

- 35 Ca p. 2. a) pupillorum A 4a. b. b) eludens B 1. c) om. B 1. d) cessasset B 4. e) om. B 2a. f) ra m. al. in litura B 3a. g) m. al. superser. B 2b. h) om. B 2c; et a om. B 4. i) de m. al. add. B 3a; ab add. B 4; et a presentibus B 3b. k) om. B 2a. l) Cuquc (?) pr. m. B 4. m) refectioⁿ — naturae m. al. in mg. suppl. B 4. n) poene B 2a. o) pr. m. superser. B 2c. p) dominicarum vero ovium pasendarum (ad pasendam A 2) A 2. 2a. q) autem A 4a. b. r) pectori A 3a. 4a. b; in eius p. t. i. c. A 2. 2a; t. eius pectore i. c. A 3. s) Galliarum A 2a. t) evigilabat B 2c. u) et add. A 4a. b. v) ita A 2; eructans rell. w) ita A 2. 2a; inbecillis rell. x) ita A 2. 2a (ubi et deest); emanaret rell. y) predicaret A 4a. z) et add. A 4b cum B; ignobilesque A 2 2a; i. in marg. suppl. A 3a. a) diligeb::: pr. m. B 4. b) Confluebat B 3b; II. in mg. 45 B 1; c. V. incip. B 3a. c) interea post ad i. r. G. B 2a.

1) V. Corbiniani c. 5: et fidelium ad eum fluere turba nobilium, ignobilium. Cf. Greg. Dial. III, 14.

A

pellebat, habundanter tribuere^b non recusabat. Aliis indumentum, aliis alimentum, aliis vero^c ornamenta, prout indigebant, hilarissimo vultu largitus est; ante omnia autem intrinsecus aedificare omnes insudabat^e.

(3). Dum autem vir reverentissimus^a Haimhrammus^b episcopus tot vigoribus polleteret, pervenit ad eum fama, quod in quibusdam Europae partibus Pannoniensis plebs, tot^e Avarorum^{f.2} regna, excaecatis^g oculis a veritatis luce, quae est Christus, maxime ydolis deserviret. Unde Dei famulus contristatus^k valde^l, intrinsecus dolore tactus^m, intra semet ipsum meditareⁿ conatus est, ut illuc Christum praedicare deberetur. Relicto^p domo, immensis substantiis,

B

biles, locupletes sive^a inopes, quibus pene omnibus abunde, prout cuique necesse erat, tribuere non pigebat alimentum^d, quibusdam vero indumentum; ante omnia autem^d intrinsecus margaritarum^f spiritualium^g ornamentis auditores suos^b ornare curabat. 10
Erat enim per omnia verus Dei cultor¹.

(3). Dum autem reverentissimus vir Hemmerammus^b Deo^c dicatus episcopus tot 15
vigoribus polleteret, ex quorundam sermone^d ad eum fama perlata est, quod in quibusdam Europae^e partibus plebs *Pannoniensis, lumine^a veritatis^g obcecata, lucem quaeⁱ Christus est idolis serviendo postponeret. Unde venerabilis Dei cultor Hemmerammus episcopus corde contristatus^o, intrinsecus non modicum commotus, 25
meditari coepit, ut illuc^q veniens eorum cordibus fidei

Capp. 2. 3. A 1 (al. 23). 2. 2a. 3. 3a. 4a. b (adl. 23). B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 2. a) seu B 2a. b. b) ministrare A 4a. c) autem A 4a. b. d) om. 30
B 2a. b. e) sudabat A 2a. f) margaritarum B 2a. g) spiritualium B 4; intrinsecus iterat B 1. h) om. B 2c.

C a p. 3. a) ita rell. cum B; prudentissimus A 4a. b. b) Halmhrammus A 2a; Hemrammus B 4, constanter. c) dedicatus m. al. corr. Deo d. B 2b. d) sermone — quibusdam pr. m. in sup. mg. suppl. B 2c. e) ita A 2. 3a (pr. m.); tot A. r. 35
om. A 2a; tota rell. f) m. al. corr., ut videtur, Baiuvariorum A 3a. g) sermone corr. Europe B 4. h) ne m. rec. in litura B 3a. i) qui pr. (?) m. corr. que B 3b. k) in contristatus incipit A 1; inle non collatus A 4b; est add. A 2. 2a. l) ita A 1 cum B; et add. rell. m) tractus A 1; ut add. A 2. 2a. n) ita A 1; meditari c) cepit illuc venire, ut Chr. ibi pr. deberet A 3. 3a. 4a; meditaretur illuc venire, 40
Chr. ibi ut pr. deberet A 2. 2a. o) ac add. B 4. p) ita A 1; Relicto (ita A 2; Relicta rell.) igitur domo et i. rell. q) ibidem B 4.

1) Acta Sebastiani c. 1 (AA. SS. Ian. II, 265): Erat enim verus Dei cultor. 2) Cf. Fredeg. IV, 72: Eo anno in Abarorum cognomento Chunorum regnum in Pannia surrexit viaemens intentio; 45
Meginfredus c. 4: Avars, quos aliis nominibus Hunos et Ungros appellamus. Avari in sedes Langobardorum in Noricum et Pannoniam successerant, fines Baiuvariorum saepe infestantes.

A

tot parentorum^a nobilium tur-
bas^b deserens, in sedem^c urbis
avide^{d, 1} iam praedictae alium
5 constituens episcopum, imi-
tans^f exemplum patriarchae
Abrahae, cui perⁱ divinam
praecipitur vocem, ut^k suum-
que tellum, propagines finiti-
10 morum pro condiscensione
Aegypti exutus oblivione tra-
deretur, arrepto^l comitatu,
prout ministraverat voluntas,
transmisso^m amne Ligere, per
15 partibusⁿ Galliarum seminan-
do^p fidei semina carpebat^q
iter^a, usque dum caput Ger-
maniae penetraret^t, id est
Reni^v fluenta. His^w iam am-
20 missis^y partibus, Altemaniam^z
ingressus^a; qui dum linguam
non novisset, per interpretem
quendam religiosum presbyte-
rum Vitalem nomine in auc-
25 mento^e audientium^f eximia
divinitus plantando^g perrexit.

B

semina spargendo Christum
inserere studisset. Relicta
igitur domo immensisque sub-
stantiis totque^e turbis paren-
tum, praedictae urbis^s sedi^h
alium episcopum statuit, scilicet
Abrahae patriarchae exem-
plum imitans, cui divino ser-
mone praecipitur exire de
terra et de cognatione sua
nec non et de domo patris
sui. Denique idem iam praed-
dictus intercessor et patronus,
comitatu secum adsumpto^o, Li-
gere^r amne transito, per quas-
dam Galliarum partes spar-
gendo fidei^u semina iter car-
pens, Reni^x fluenta, id est
capud Germaniae, penetravit,
et ita hoc modo partibus sibi^b
ulterioribus adpropinquat^c.
Qui dum Germaniam ingres-
sus^d linguam non novisset,
per interpretem quendam re-
ligiosum presbiterum Vitalem
nomine eximia sacrae^h doctri-
nae verba divinitus plantando
perrexit.

cf. Gen.
12, 1.

30 *Cap. 3. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.*

Cap. 3. a) ita A 1; parentum rell. b) om. A 1; turbam A 2a; turbis B. c) ita A 1. 2. 2a; sede rell. d) ita recte A 1 (cf. infra c. 42. urbem avidam); u. (civitatis A 4a) iam dict(a)e rell. e) que m. al. in litura B 3a. f) imitatus A 3a; imitatus est e. A 2a. g) eras. s B 2a; urbi B 4. h) eras. B 2a; sed B 1; pro se B 4. i) pr. per d. v. A 4a. k) ita scripsi (v. infra; secundum sui que domini voluntatem et gen. telli c. 6. 32); ut suum quietellum, p. finitivorum A 1; exire de terra sua (s. om. A 2a) et de domo patris sui et de cognatione sua (et de cogn. sua et de d. p. sui A 2 et A 2a, sed sui om.) pro ut — traderetur rell. l) ita A 1; arreptoque (A 3); arrepto itaque c. A 2. 2a. 3a. 4a. m) transmissus? (pr. m.) A 3a. n) ita A 1; partes rell. o) adsumpta B 1. p) spargendo A 2. 2a cum B. q) capebat A 2a. r) ita pr. m. B 4; Ligeri rell. s) eras. A 1. t) transiret A 4a. u) ita B 2a. b cum A; s. f. rell. v) ita A 1. 2. 4a; Rheni rell. w) Hiis semper A 4a. x) Rheni B 1. 2a. b; Rhenis B 3b; Hrheni(?) pr. m. B 3a. y) ita A 1. 2; amissis A 3a; admissis A 4a; admissus A 2a. z) ita scripsi (cf. V. Corbiniani c. 15); Altemaniam A 1; Germaniam rell. cum B. a) ita A 1. 2; est add. A 3. 3a. 4a; ingreditur A 2a. b) om. B 4. c) adpropinquat pr. m. B 2a; adpropinquabat m. al. in litura) B 2b; adpropinquavit B 3a. b. d) ingressus pr. m. B 2b. e) augmentum A 2a. f) audiendum A 2. g) plantabo A 2. h) sacra B 2a.

1) *Avidus est vastus, ingens; cf. Forcellini h. v. et Thesaurum
50 linguae latinae, Lipsiae 1906, vol. II, col. 1431, s. v. 'avide'.*

A

(4). Erat enim iter^a illius in audientium^c pectore quasi^d ymber temporaneus, dum ver^ono^f aridam^g arvam suo infunditur^h rigore¹; de cuius infusione reviviscunt^l *segetum radices et omnium graminum viriscunt^m genera, ita ut tellus, quasi ex somno mortis resurgens^p, et^q suo decore in pristino^r restauratur amoenitate. Dum intentione huius sollicitudinis perfecisset iter, ut eorum^v postponeret partes, caepit Germaniam austri^x ingredi^y ad fluenta Danubii amnem^z in partibus Baiuvariorum^a. Cuius dum sequeretur^b fluentis, ad Radasponam^d pervenit^f urbem, qui^g ex sectis lapidibus constructa, in metropolim huius gentis inⁱ arce decreverat^k. Quam tunc in tempore dux gentis Baiuvariorum vir^m alacer Theotoⁿ.²

B

(4). Erat enim^b sermo illius audientium pectoribus ut^e imber temporaneus, dum oportuno tempore arva sicca infuderit^k; cuius videlicet infusione^o segetum *radices gratulabunde reviviscunt et omnia graminumⁿ genera virescunt ac^o tellus, quasi ex mortis somno resurgens, suo decore in pristinam^s restauratur^t amenitatem. Dumque^u hac intentione iter perageret, ut praedictarum^w provinciarum¹⁵ partes postponeret, coepit austri Germaniam ingredi, donec veniret ad amnis Danubii fluenta in^c partibus Bawariorum^e. Cuius dum fluenta²⁰ sequeretur, ad Radasponam^h urbem pervenit. que sectis constructa lapidibus, in metropolim arcem huius gentis excreverat. Quam eo¹ tunc tempore²⁵ dux gentis Bawariorum^o

Cap. 4. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 4. a) ita A 1; sermo *rell. cum B*. b) autem B 4. c) audiendum A 2. d) quas A 2. e) *m. ul. suppl. B 4*. f) *verc A 2a*. g) ita A 1. 2; aridam terram A 2a; arida arva *rell.* h) ita A 1; infudit *pr. m. A 3a*; infundit *rell.* i) ita A 1 (*recte; cf. infra p. 36, 5*); rore *rell.* k) infunderit B 3a (*pr. m.*). l) reviviscunt A 2. m) ita A 1; virescunt *rell.* n) *gen. gr. B 1*. o) catellus *pro ac t. B 4*. p) ita *rell. cum B*; resurgetis A 1. q) ita A 1. 2. 2a. 3a; *om. rell.* r) ita A 1; pristina r. amoenitate A 2; pristinam r. (restauratur A 4a) am(o)enitatem *rell.* s) *pistrinam pr. m. B 3a*. t) restauratus *pr. m. B 2b*; restaurantur *pr. m. B 3b*. u) III. in *mg. B 1*; c. VIII. *incip. B 3a*. v) illorum A 4a; iter, illas Germaniae postpositus partes A 2a. x. w) praedictorum B 3b, *pr. m. corr.*; praedictas B 4. x) australem A 2a. y) ita A 1. 2; ingressus est A 2a; ingredi *rell.*; et *add. A 3. 3a. 4a*. z) ita A 1; amnis *rell.* a) Bawar. *semper A 2. 2a. 3a. 4a*; advenit *add. A 2. 2a. 3a. x.*; veniret *add. B*. b) ita A 1; sequeretur fluenta *rell.* c) ita B 4 *cum A*; in *om. rell.* d) ita A 1. 2. 2a. 3a (*pr. m.*) *cum B*; Radasponam A 3; Radaspanum A x. e) Bawariorum, *ut infra, B 3b et varia lectio in B 3a*. f) ita A 1. 2. 2a. x. 3a; civitatem p. A 4a. g) ita A 1; qu(a)e *rell.* h) Radasponam B 4, *ut infra; Ra::sponam pr. m. B 3a*; Ratisponam B 3b *et varia lectio in B 3a (item infra)*. i) ita A 1; in a. *om. A 2a*; (in *om.*) arcem *rell.* k) ita A 1; excreverat *rell. cum A 2a. x.*; excreverat B. l) et B 1. m) *om. A 2. 2a*. n) ita *semper A 3. 4a cum V. Corbiniani c. 15*; Docto A 2. 2a *et pr. m. A 1*; Dieoto A 3a; *m. al. in mg. corr. Theudo A 1*. o) Bawario B 1.

1) Rigor aquae est naturalis cursus fluvii (Forcellini h. v.); *cf. p. 36, 5*. 2) Theoto dux Baiuvariorum utrum idem sit qui in V. Corbiniani c. 15. commemoratur an vetustior quidam, quaestionem difficilem supra p. 9sq. expendi.

A

regebat; in quam urbem^a venerabilis episcopus ingressus est. Dum autem^d praenotati principis praesentatus fuisset^e obtutibus^g, suumque^h secretum ad aditumⁱ oris perducens, Deo opitulante, partibus^l Pannoniae ad robustam gentem Avarorum se iturum^m professus est, ibi^o se aut pro Christum^q crucifixum^u pollicebat^r aut illius nutu^s vitam finire.

(5). Eo^a namque tempore inter Hunorum^b et gentem Baiuvariorum orta est discordia, ita ut a vastantium manibus^{*circa} amnem Anisem^{e. 2} interiacentem^f depopulate urbis^g pene deserte esse videbatur^h, ut saltus bestiis in augmentum daretur intellegi, quia humana fragilitas huc illuc^l transire^m diffidebat, quia quamvisⁿ iurandi vinculo adstrictus^p aliquis a quodam^q fuisset, penitus tamen maius^r

B

vir alacer Deoto^b regebat; in quam pater^c venerabilis episcopus ingressus est. Dumque praenotati principis^f obtutibus praesentatus esset, suumque^k secretum ad aditum oris perducens, Deo opitulante, Pannoniae partibus ad gentem Avarorum iturum seⁿ testatus est, ibique se aut^p pro Christo crucem pati velle aut illius nutu vitam in pace finire.

(5). Eodem namque tempore inter gentem Hunorum et Bawariorum^c orta discordia est, ita ut circa Anisam^d fluvium^{*vium} urbes depopolatae ac p. 477. loca penitus esse deserta viderentur, et prae multitudine ferarum darctur intellegi, quia fragilitas humanaⁱ huc illucve^k transire diffidebat. Nam quamvisⁿ iurandi vinculo quis ab aliquo fuisset adstrictus^o, magis tamen insidias quam ostensam benignitatem estimaret^s.

Capp. 4. 5. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 4. a) civitatem A 4a. b) corr. Dicoto B 2c; m. al. corr. Thieto B 2b; Deo (m. al. in litura) to B 3b. c) partem B 1; urbem A. d) om. A 4a. e) esset A 4a cum B. f) principes pr. m. B 2a. g) optibus A 1. h) suumque — perducens om. A 2a. i) abditum A 2. k) que om. B 4. l) om. A 4a. m) velle add. A 3 (non A 3a). n) m. al. superser. B 2b. o) que add. A 3a. 4a cum B. p) pro Chr. aut cr. B 2b, corr.; aut cr. pro Chr. B 2a. q) ita recte A 1; Christo (cruce) add. A 2) pati pro Chr. cr. rell. r) ita A 1; pollicebatur A 2. 2a. 3. 3a. x; pollicetur A 4a. s) eo add. A 1 (cf. infra n. a); n. vitam in pace finire rell. cum B.

Cap. 5. a) om. A 1 (cf. n. s); Eodem B. b) Hunorum pr. m. A 1. c) Bawariorum pr. m., Baloariorum varia lectio B 3a. d) Anesum B 3a (pr. m.), b; Anisum m. al. B 3a. e) Anissem A 2; Anisam m. al. corr. Aenesam A 3a. f) interiacentes A 3. 3a (? pr. m.). g) ita A 1. 2; urbes rell. h) ita A 1. 2; videbantur A 2a; viderentur A 3. 3a. 4a. i) humani B 3b. k) corr. illucque B 2c, et sic c. 21. 25. codd., momente P. Geyer. l) ita A 1; que add. A 2. 2a. 4a; ve add. A 3. 3a. B. m) om. A 2. 2a. n) iuris add. A 2a. B 4. o) astrictus B 2a. 3a; asstrictus B 3b. p) al. a qu. f. astrictus A 4a. q) quoquam A 2a. r) magis A 2a. 4a cum B; maiores A 3a. s) estina(bat m. al. in litura) B 2c.

1) Ita infra p. 35, 4. utraque recensio A et B. 2) Enns fl. Cf. Ann. Einhardi a. 791: castra super Anesum posita sunt, nam is fluvius inter Bawariorum atque Hunorum terminos medius currens certus duorum regnorum limes habebatur.

A

insidie quam ostensam^a benignitatem aestimaretur^c. Tunc praedictus Theoto^d Baiuvariorum^e gentis dux, se discordare cum Avaros^f praenuntians, illuc eum ire minime sinire^g professus est; sed aiebat^h, ut tantus et talis Deo notus episcopus apud se et suos remansisset. Postquam vero dulcia illius praedicamenta gustaveratⁿ, sinendi locum^o egressionis^q consentire non deberet, sed largiendo vultu honesto in iam^r praecommemoratam provinciam pontifici et^s tam excellentissimi viri^s possessiones^u concedere deberet, ita^v ut eorum^w pontifex esse debuisset, et si ita dedignaret^v, vel pro humilitatis studio abbas huius provinciae cenubiis^a normali studio fecunditer^b proles cupare¹ non^c recusaret.

(6). Sacer Dei famulus se in hoc exisse^b a Gallorum^c

B

Tunc praedictus Deoto^b dux gentis Bavariorum discordiam se habere cum Avaris praenuntiat, et ob hoc illuc eum⁵ ire non debere; sed magis, ut talis et tantus pater apud se suosqueⁱ remaneret, humili prece postulabat^k. Postquam^l autem dulcia illius praedicationis verba gustaverat, tam dux quam subiecta plebs^m locum^v egressionis beato patrono Hemmerammo consentire noluerunt, sed potius anhelando sibi eum rectorem constituere^t, quatenus quod adhuc neophitorum cordibus inheribat, per pii patris doctrinam ad purum attentius^x mundaretur. Quodsi ad hoc^z onus suscipiendum resisteret, vel ob humilitatis studium abbas in quolibet coenubio cunctis normali usu praeesse²⁵ non recusaret.

(6). Sacer^a vero Dei famulus in hoc se inquit exisse a

Cap. 5. 6. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3 a. b. 4.

Cap. 5. a) ita A 1. 2 cum B (ubi estimaret); ostensae benignitatis A 2a; ostensa (ostansa A 4a) benignitas A 3. 3a. 4a. b) Dieto B 2c; m. al. superscr. vel Dieto B 3a. c) estimatur. Sed pr. A 2a. d) Theodo h. l. A 1; Deoto A 2. 2a, ut supra; Dieto corr. Dieoto A 3a. e) Baiov. h. l. A 1. f) ita A 1; Avaris rell. g) ita A 1; i. m. (m. i. A 2a) sinere rell. h) ita A 1; petebat, ut A 2. 2a. 3. 3a. x; haec om. A 4a; postulabat, ut B. i) que m. al. in litura B 3a. k) postulavit B 2a. b. l) Postea quam pr. m. B 4. m) ples B 1. n) gustavisset A 4a. o) et add. A 1. p) ita B 4 cum A; e. l. rell. q) egressionem A 2a. r) in eam pr. pr. A 1; Illam memorata provincia A 2; in iam (iam in A 4a) memorata provinc(t)ia rell. cum A x. s) ita A 1; et t. e. v. om. rell. cum A x. t) constituerat B 4; decreverunt in mg. add. B 3b. u) possessionis pr. m. A 3a. v) ita A 1. 2; et pro ita ut A 3. 3a. 4a. w) illorum A 4a. x) actentius B 1. y) ita A 1; dedignaretur A 2. 2a. 3a. x; dignaretur A 3. 4a. z) adhuc B 4, corr. a) omnibus add. A 2. 2a cum A x; cunctis add. B. b) pr(a)eesse pro f. pr. c. A 2. 2a. 3. 3a. 4a. x cum B. c) om. A 4a.

Cap. 6. a) ante Sacer cruz rubra B 1. b) ita A 1. 2. 2a; add. ait A 3. 3a. 4a, inquit B. c) ita scripsi (Gallorum regni supra c. 2); Wandalorum regno A 1; Gallorum finibus (respondit add. A 2a) rell. cum B.

1) I. e. excubare eadem notione adhibitum atque invigilare; cf. V. Sulpicii Biturigi c. 10 (SS. rer. Merov. IV, 379, 9): vigilias perpetis scupare.

A

Tob. 8, 5. regno, ut *gentes* *Hunorum, *quae ignorant*^a Deum caeli, hoc est^b Christum crucifixum, 5 convertere debuisset^c. Dum minime explendi^d ceptum iter licere se^e agnosceret^f, prospiciens^g ipsam terram optimam, superficie amoenam, 10 nemorosis^k locupletem, vino copiosam, ferro superfluam, auro et argento et purporisⁿ.¹ habundantem, proceros viros et robustos, caritate et huma- 15 nitate fundatos, humum^a fertilem et^r segetum^s habundantem, iumentis et gregum^u omniumque^v, ut pene superficies telli^x coopertus^y esse^z videbatur, melli^a et apium copia 20 epode^{b.2} habundans^c, piscium multitudine in stagnis et in^d amnis^e infusa^f, prospiciuissimis^g fontibus et rivolis^h irrigua, sale, prout opus erat, conditaⁱ. Urbs^k, ut praediximus, Radaspona^l inexpugnabilis, quadris aedificata la-

B

Gallorum finibus, ut *gentem^{p. 478.} tepidam Hunorum, ignorantem Deum caeli, hoc est Christum crucifixum, ad fidem convertere voluisset. Dum enim ceptum iter agere se licentiam non^h habere posse conspiceret, duci populoque consensitⁱ. Videns etiam terram bonam ac^l superficiae amoenam^m nemoribusque^o locupletem ac bonis omnibus abundantem, viros proceros^p et robustos, humanitate et caritate fundatos, humum^t segetibus adoper- tam^v.

Erat enim urbs ipsa Radaspona, cuius iam fecimus mentionem, in expugnatione diffi-

Cap. 6. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

- 30 C ap. 6. a) ignorant A 4a. b) m. al. superscr. A 4a. c) sed add. A 2a. d) explendum A 3a. e) sibi A 2a. 4a. f) ita A 1. 2; add. supplicanti duci consentit A 3. 3a. 4a; duci populoque consensit B. g) etiam add. A 2. 2a cum B. h) p. non h. B 2c. i) consentit B 2c. k) ita A 1; arboribus add. A 2. 2a cum B. l) in in litura B 2c. m) amoenam B 1. n) purpura A 4a. 35 o) usque iteratum, sed eras. B 2b. p) proceres B 1 et pr. m. B 2b. c. q) quoque add. A 2a. r) ita A 1. 2; et om. rell. cum B. s) segetibus A 2a. 3. 3a. 4a cum B. t) humanum pr. m. B 4. u) ita A 1. 2; rerum omnium A 2a; gregibus omnibus A 3. 3a. 4a. v) adoperatum B 2c. w) ita add. A 3. 3a. 4a. x) ita A 1; telluris A 2. 2a; terr(aje) A 3. 3a. 4a. y) ita A 1; cooperta rell. z) esse videretur A 2a; videretur esse A 4a. a) ita A 1; mellis rell. b) ita A 1. 2; 40 om. A 2a. 3. 3a. 4a. c) ita A 1. 2. 3a. 4a; abundantem A 2a; abundat A 3. d) om. A 3 (non A 3a). e) ita A 1; amnis rell. f) infusam — irriguam A 2a. g) ita A 2. 2a (pr. m.); prospiciuissim::s A 1; prospicius A 3. 3a. 4a. h) rivis A 4a. i) conditam A 2a. 3a. k) Urbs A 1; Civitas A 4a; autem add. A 2a; 45 est add. A 3. 3a. 4a. l) ita A 2. 2a. 3a; Radaspona A 1; Radasbona A 3; Ratispona A 4a.

- 1) Hoc adnotandum, adeo rem caram fuisse purpuram, ut ad significandas res pretiosas una cum auro in sermone iungi soleat. Forc. h. v. 2) Vocabulum non intellego, nisi pro edepol accipias; infra p. 36, 3. 50 puteis habundans legitur.

A

pidibus, turrium¹ exaltata
magnitudine^a, puteis^b habun-
dans^e. Cuius septentrionalem
partem^f Danubius suo rigore
contra ortum^g sno cursu in-
funditur^h fluenta. Regionis
montana fructifera, pascuis
dedita, herbis habundantia^k,
feris saltus et fructecta^l cervis,
alcis^m, bubulisⁿ, capreis, ibi-
cum^o et omnium bestiarum
atque ferarum generibus or-
nata.

p. 479. *(7). Sed habitatores eius^a
neoffiti^b eo namque^c in tem-
pore idolatriam radicatus ex^d
se non extirpaverunt, quia^f
se non extirpaverunt, quia^f
ut patres calicem Christi com-
muneⁱ et demoniorum^k suis-
que^l prolibus^m propinaveruntⁿ.
Unde superno inspiramine^o
venerabilis pontifex ea^p quae
prospexerat idolatria funditus
eradicare^r decreverat, et cum^s
huius terrae rurem^t pectoris
inhabitantium^u commendave-
rit^x fidei semina, ut in aug-

B

cilis, lapidibus quadris edifi-
cata^c et turrium^d magnitudine
sublimis ac puteis abundans.
Cuius septemtrionalem partem
Danubius contra orientem de-
currens proprio rigoreⁱ valla-
vit; sed et regio eidem civi-
tati adiacens fructifera.

*(7). Sed habitatores neo-
phiti eo adhuc tempore ido-
latriam^e funditus a se minime
reppulerunt, quia^g ut patres
daemonibus^h nefanda sacrifi-
cia propinabant. Unde superno
spiramine venerandus Dei
cultor eas quas viderat pro-
fanationes funditus eradicare
decreverat, et cum^q huius
terrae viris fidei semina spar-
gendo commendaret, egit, ut
in augmento^v frumentum^w
doctrinae reconderet in cordi-

Capp. 6. 7. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

Cap. 6. a) multitudine A 4a; et add. A 2a. b) erat add. A 2a. c) :: idi-
ficata pr. m. B 2c. d) turum (?) pr. m. B 4. e) per add. A 4a. f) plagam
A 2a. g) solis add. A 2a. h) infunditur (infundit A 2a. 3a). Fluente r. (et add.
A 2a) distinguunt A 2. 2a. i) rogere B 2a, corr. k) ita A 1. 2; abundantia A 2a;
habundans et f. A 3. 3a. 4a. l) ita A 1. 2. 3a; fructecta A 3; fructecta A 4a.
m) ita A 1. 2; capris, ras. c A 2a; om. rel. n) bubalis A 2. 2a. 4a. o) ibi-
cibus A 4a.

Cap. 7. a) illius A 4z. b) neoffiti (neophiti A 2a). Eo distinguunt A 2. 2a.
c) ita A 2. 2a (cf. c. 9); nam A 1; om. A 3. 3a. 4a. d) (ex se om.) nondum extir-
paverant A 2a. e) idolatrium pr. m. corr. idolatriam B 1. f) qui autem p.
A 2; quia (ut om.) A 2a. g) ita B 2a. b. c. 4; qui rel. h) demonibus B 1.
i) communem A 3. 3a. 4a. k) sibi add. A 2a. l) que om. A 4a. m) ita A 1;
filiis rel. n) propinaverunt A 1; propinabant rel. cum B. o) spiramine A 3a
cum B. p) ita A 1. 2; eam quam (ibi add. A 2a) p. i(y)dolatriam A 2a. 3. 3a. 4a.
q) in add. B 4. r) radicare A 1. s) in add. A 3a; (cum om.) huic A 2a. t) ita
A 1; rorem A 2. 2a; rure pectori A 4a; rure pectoribus A 3a; rudibus pectoribus
A 3. u) in habundantiam A 2; in abundantia A 2a. v) agmento B 2c, corr.
w) d. fr. B 2a. b. x) ita A 1. 2; commendavit A 2a; commendaret A 3. 3a. 4a cum B.

1) Turres duae cum moenibus Regino vel Castris Reginis in tabula
Peutingera appictae sunt; cf. C. I. L. III, 2, p. 790; supra p. 1.

A

mentum^a frumentum iam doctrine consummatum^b conderet horreis^d, in novissimis^e gloriosam^f in loco^g consequeret^h mortem, ut regio in qua morabatur in campum sufficeret certaminisⁱ. Haec eo^j meditante, seque^k continuo^l per triennium satagebat, per urbes infra praedioti principis^m fines, perⁿ opida, per vicos et fidelium domos discurrens, instantissime curae intentus, aliis fidei semina plantabat^o in pectore, aliis vitia sacacae^p sermone radicitus ex corpore abscedebat^q. Contra mites humilis apparuit, contra^r potentes erectus leonis fortitudinem ostendebat, et^s quicquid, excepto singulari habitu, a fidelium reciperat^t manibus, cum gratiarum actione indigentibus impertiebat^u.

(8). Dum haec diutius ageretur^a, ut^b poene omnibus^c huius terrae latibulis doctrina illius perlustrare^d videretur, vir sanctissimus per spiritum providens^e finem^f suae^g vitae

B

bus subiectorum et in novissimis gloriosam^c mortem consequeretur passionis, ac regio in qua morabatur sufficeret^h in campumⁱ certaminis. Haec^k eo iugiter^l meditante^m, per triennium satagebat infra praedicti principis terminos, per urbes quoque et fidelium domos discurrere ac instanti cura aliis^r in pectore fidei semina plantare; sed et vitia a cordibus plurimorum radicitus amputabat. Contra enim^t mites^u humilis apparens, contra potentes erectus leonis fortitudinem ostendebat, nam quicquid a^v fidelium manibus perceperat, cum^z gratiarum actione^b indigentibus vultu hilari impertiebat^c.

Greg. Dial.
I, 4.

(8). Cumque haec diutius ageret, et pene omnes doctrine illius salutaria verba perlustrarent, vir sanctissimus finem vite per spiritum sibi adpropinquantem videns, *quo p. 480.

Capp. 7. 8. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 7. a) ita A 1. 2. 2a; augmento A 3. 3a. 4a. b) consummatum A 1. c) gloriam(?) pr. m. B 4. d) atque ut add. A 3 (non A 3a). e) etiam add. A 2a; que add. A 4a. f) eodem add. A 2a. g) ita A 1; consequeretur rel. h) sufficit B 4, corr. i) cappum B 1. k) cruz rubra in mg. B 1. l) igitur B 1. m) mediante B 3a. b, corr. n) (eo om.) meditans A 4a. o) ita A 1; om. rel. p) continuum A 2a. q) principes A 4a. r) om. B 4. s) plantans A 2a. t) eras. B 1. u) mitis humiles pr. m. B 2a. v) ita A 1; sagaci rel. w) ita A 1; abscondens A 2a; abscedebat rel. x) contra A 4a. y) eras. B 3a. z) m. al. superscr. B 2b. a) ut A 3 (non A 3a). b) actiones pr. m. B 2b. c) impendebat B 2a; intendebat m. al. corr. impendebat B 2b. d) m. receperat A 2a. e) in(m)pertiebatur A 2. 2a. 3 (non A 3a).

Cap. 8. a) ita A 1; ageretur rel. b) ita A 1. 2. 2a; et rel. cum B. c) omnia h. t. latibula A 2a. d) perlustrari viderentur, ras. n A 3a. e) providens A 4a. f) ita A 1. 2. 2a. 3a; vit(a)e su(a)e A 3. 4a.

1) Cf. infra p. 38, n. 2. 2) Idem locus e Gregorio depromptus supra c. 2, p. 29, legitur.

A

Greg. Dial.
I, 8.

adpropinquantem^a, ut^b eum omnipotens Deus a vinculo laboris sui^d solvens sibi^e sociare et perenni gaudio remunerare^g voluisset, qui^h intrepidus expectabatⁱ, ut robustus gennicus^{k. 1} in certaminis campo², clippeo calippe^{1. 3} invisibile^m munitus, sui^o evocationis ac remunerationis^p diem; et nihilominus certis^r temporibus die noctuque in antiquum^s hostem orationis mucrone^v extenso brachio iaculari non cessabat. Coepit namque^w licentiam a cunctis inhabitantibus^a poposcere^b, ut orationis studio ad^c Romam ire^d licentiam ei concedere deberent. Erat enim^f conversabilis^g supra^h modum tam cum feminis quam cum viris, quorumⁱ sollertem in pectoris venis conditam^k regebat^l curam; quibusⁿ, ut praevaluit, singillatim inrigabat pectora. Et

B

eum omnipotens Deus a vinculo laboris solvens sibi sociare^c ac gaudio^f perenni remunerari decrevisset, intrepidus, veluti robustus athleta in certaminis campo, munitus clippeo invisibili, suae vocationis diem expectabatⁿ; et nihilominus die noctuque in antiquum^q hostem mucronem orationis extenso brachio iaculari^t non cessabat. Interea^u vero coepit licentiam tam a duce quam a populo postulare, ut orationis et pietatis^x gratia ad^y limina^z beatorum apostolorum Petri et Pauli Romam ire permetteretur^e. Erat enim conversabilis ultra modum tam cum viris quam cum feminis, quorum⁴, prout valuit, pectora singillatim inrigabat. Et ubi communiter non sufficeret, secrete cura diligentissima^m studuit reformare, ut pene^o nullum praeteriret, in cuius

Cap. 8. A 1 (ad l. 13). 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 8. a) ad | pinquantem A 1. b) ita A 1. 2. 2a; quo A 3. 3a. 4a cum B. c) sociari B 3b. d) sui s. om. A 1; solvens B. e) eum add. A 2. 2a. 3. 3a. f) g. (e corr. sociare?) perenni: B 4. g) remunerari A 3. 3a. h) om. A 2a cum B; quasi A 4a. i) (exp. hic om., sed v. n. p) et rob. A 4a. k) ita A 1; adleta vel athleta rel. cum B. l) ita A 1; om. rel. cum B. m) ita A 1; invisibili rel.; i, m, ante in c. A 2. 2a. n) expectabat B 2a. o) ita A 1; su(a)e (om. A 2a) vocationis rel. cum B. p) ex(s)pectabat h. l. add. A 3. 4a, post diem A 2. 2a. 3a cum B. q) anquum pr. m. B 4. r) t. c. A 4a. s) antiquum — c. 9. magis deberent desunt, folio deperdito; A 1. t) iacu: lari, ras. la B 4. u) Iterea B 1. v) ita rel.; mucronem A 2a. 4a. w) autem A 2a. x) vel ab omni add. B 3b; post pietatis duo verba erasa B 3a. y) a corr. ad B 3a. z) lumina pr. m. B 4. a) c. inibi habitantibus A 2a. b) ita A 2; poscere A 2a; deoscere A 3. 3a. 4a; postulare B. c) ita A 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a. d) ire lic. versu exeunte om. A 4a. e) permittitur pr. m. B 3b. f) etiam A 2a; ei A 4a. g) ita A 3. 3a cum B; conversabilis A 2. 2a; conservabilis A 4a. h) (s. om.) modus A 4a. i) om. A 3a. k) om. A 3 (non A 3a). l) ita A 2. 2a. 3a; gerebat rel. m) diligentissima B 2a. b. n) c. et ut A 2a. o) om. B 3a. b.

1) I. e. gymnicus. 2) Greg. Dial. II, 3: certaminis campum quaesivit. 3) I. e. chalybe. 4) A addit: sollertem in pectoris venis conditam regebat curam; quibus.

A

B

ubi communis non sufficeret^a inlata, diligentissima^c inper-
 tiebatur^d secreta, ut pene
 5 nullum^e pertransisset, in cuius
 corde^f vel scintillam non se-
 reret^g divinam.

(9). Eo namque tempore
 praedictus et^b inluster^c dux
 10 praenotatus gentis habebat fi-
 liam vocabulo^e Ota^f, que suo^g
 libidine atque suadente dia-
 bolo a cuiusdam *iudicis filio
 nuncupanteⁿ Sigibaldo^o fuis-
 15 set^q devicta, ita ut^r in utero
 conciperet. Coeperunt utrique
 inter^u semet ipsos congemi-
 scere^v, dum iam^w minime
 stuprum abscondere potue-
 20 runt^y. Facto^z invicem con-
 silio, ad^a sanctissimi viri
 Haimhrammi^d episcopi pedi-
 bus^{e.1} provoluti sunt, se^f in
 stupro deprehensos esse^g in-
 25 sinuant, et^k nullo modo cru-
 ciatus^l evadere possent, nisi
 illius pietatis inspiramine su-

pectore vel^b scintillam non
 insereret divinam.

(9). Eo namque^a tempore
 praedictus et inluster^d dux
 praenotatus gentis habebat fi-
 liam nomine^h Otamⁱ, quae,
 inimico suadente, propria^k li-
 bidine succumbens^l, *a^m cuius-
 481. dam iudicis^p filio nuncupato
 Sigibaldo^s devicta concepit.
 Coeperunt itaque invicem^t
 dolentes gemere, dum iam
 stuprum abscondere minime
 potuerunt^x, et consilio inito,
 ad beati Dei martyris Hem-
 merammi^b vestigia^c provoluti,
 in stupro se esse deprehensos
 insinuant, ac nullo modo cru-
 ciatus possent^h evadereⁱ, nisi
 spiramine illius pietatis iudex
 supernus lapsis brachium por-
 rexisset. Nam, ut moris est

Capp. 8. 9. A 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

30 Cap. 8. a) ita *rell. cum B*; sufficiebat A 4a. b) om. B 2b. c) ita *rell. cum B*; diligentia A 2a; diligentissime A 3a. d) i(n)mp(er)c(t)iebat A 2a. 3a. 4a. e) ita A 2. 2a; nullus *rell.* f) om. A 2, *versu exeunte*; in quo saltim scint. A 2a. g) ita A 2. 2a; seminaret A 3. 3a. 4a; insereret B.

35 Cap. 9. a) t. n. B 3b, *corr.* b) ita *rell. cum B*; om. A 4a. c) illustris A 2a. 4a. d) illustris B 4. e) ita A 2. 2a. 3 (cf. *supra* p. 27, 17); vabulo *pr. m.* A 3a; nomine A 4a *cum B*. f) ita A 2. 2a; Otam A 3. 3a (*pr. m.*); Otam A 3a (*m. al.*). 4a. g) ita A 2; quae cum sua A 2a; s. om. *rell.*; propria l. B. h) vocabulo B 3a *cum A*. i) (O e *corr.*) tam B 3a; Otam *corr.* Utam B 3b (Otam). k) propri(a)e libidini B 3a. b. 4. l) *bis scr.* B 2c. m) ad B 2c. n) nuncupato A 2a. 4a *cum B*. o) Sigibald A 2a; Sigebaldo A 4a. p) f. i. B 1; f. om. B 2c. q) ita A 2. 2a; est *rell.* r) ut in *versu exeunte om.* A 4a. s) Sigibaldo B 1. t) inter se dol. B 2a. b. u) intra A 4a *et e corr.* A 2a. v) Et *add.* A 4a. w) m. i. A 4a. x) ita B 2c. 4; potuerint B 1. 2a. b. 3b; potuerant B 3a. y) potuissent A 4a. z) autem *add.* A 3. 3a. a) om. A 4a. b) ita B 2a. 3b; Emmerammi *plerique*. c) vegia B 3b, *corr.* d) Haymhammi A 2a; Heimerammi *h. l.* A 4a. e) pedes A 2a. f) ita A 2. 2a; que *add.* A 3. 3a. 4a. g) ita A 2. 2a *cum B*; om. A 3. 3a. 4a. h) posset *eadem m. corr.* possent B 3a; Posse B 4 *et e corr.* B 2a. c. i) om. B 1. k) ita A 2. 3a; et — posse A 2a. 3; ut — potuissent A 4a; ac — possent B. l) ita A 2. 2a. 3a. 4a *cum B*; cruciatum A 3.

1) B: ad — vestigia.

A

pernus iudex lapsis porrexisset manum. Plus enim, ut peccantium mos est^b, praesentes^c poenas^d pertimescebant^e quam perpetuac^g cruciatus animarum. Coepit itaque sanctissimus^h vir gementium condolere sermonibus, commissum tamen peccatum acriter increpando arguens^m, animae damnationem pertimescere^o magis deberent^p insinuans^q quam temporalem^s corporum supplicia. Penitentiae modum his^t indicans^u, pietatis^v manum non subtrahens, quibus^w silentio indicans, ut super eum commissum^x scelum mittere deberentur^z, ut facilius evaderent cruciatus^a. Praesciebat venerandus pontifex, ut^b, si hoc^d in publicum^e everteret^f crimen^g, nullo^h modo his veniam a patre puella impetrareⁱ *potuisset^k. Tunc se criminis alieni reum fieriⁿ optulit, ut ab his flagellum quam^p pertimescebant everteret^q.

(10). Accepta^a a principe licentia, salutatis a^b cunctis,

B

peccantium, plus poenas praesentes pertimescebant^a quam perpetuos cruciatus animarum. Coepit itaque sanctissimus^f 5 vir gementium condolere sermonibus, commissum tamen peccatum arguens, damnationemqueⁱ animae pertimescere insinuat^k magis quam^l tem- 10 poralia corporalisⁿ poenae supplicia. Modum tamen poenitentiae indicavit^r, pietatis manum non subtrahens, sed sub silentio iussit, ut commis- 15 sum scelus super eum immitterent, quo diros facilius evaderent cruciatus. Sciebat enim idem venerandus^y pater, quia, si hoc scelus evolveretur in 20 publicum, nullo modo se a patre puella *his^e veniam im- p. 482. petrare potuisse^l. Tunc se^m 25 alieno crimini^o obvium tulit, ut ab eis flagellum averteret, quod timebant.

(10). Igitur, accepta licentia a principe et salutatis tam 30

Capp. 9. 10. A 1 (a l. 13). 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 9. a) pertimescebat B 2c (corr.). 3b (corr.); (per eras.) timescebat e corr. B 3a; pertimescent pr. m. B 4. b) ita rell. cum B; esset A 4a. c) presentis A 2. d) corporum pro p. A 2a. e) ita rell. cum B; pertimescunt A 4a. f) v. s. B 2a. b. 35 g) ita A 2. 2a; perpetuos rell. cum B. h) vir s. A 4a. i) que om. B 4. k) insinuans pr. m. B 3b. l) per(?) add., sed eras. B 2b. m) arguere A 2a; om. A 4a. n) corporalis pr. m. B 2c; corporos corr. corporalis B 3a. o) pertimescendum A 2a. p) ita A 2. 2a (pr. m.); debere A 3. 3a. 4a. q) in insinuans redit A 1. r) ita B 4 et m. al. e corr. B 2b. e; indicavit rell. s) ita A 1; temporalia rell. cum B. 40 t) his A 4a, saepe. u) ita A 1; indicavit rell. cum B. v) tamen add. A 2. 2a. 3a; que add. A 4a. w) ita A 1; (q. om.) sub (om. A 2. 2a) silentio eis pr(a)cepit (illis iussit A 4a), ut rell.; sed sub sil. iussit, ut B. x) ita A 1; comm. scelus (sc. c. A 4a) rell. y) verabilis corr. venerabilis B 2c. z) ita A 1; deberent rell. a) ita A 1; cruciatus rell. b) om. A 4a (sed cf. n. g.); quia B. c) hinc B 3a. 45 d) homo A 3 (non A 3a). e) publicum A 1, corr.; (c expunct.) publicum A 4a; hoc publicaretur A 2a. f) ita A 1. 2. 2a; eveniret A 3. 4a; evolveretur B. g) quod add. A 2a; quia add. A 4a. h) nullum m. A 1. i) impetrari A 3a. k) potuisse A 3. 3a. l) potuisset A 4. m) se alieno eadem m. superser. B 3a. n) om. A 3a. o) ini in litura B 3a. p) ita A 1; quod rell. q) ita A 1; averteret rell. cum B. 50

C a p. 10. a) add. igitur A 2. 2a; itaque A 4a. b) ita A 1; om. rell.

A

tam a^a duce quam prolibus^b
 et satrapum^c terrae^d, egres-
 sionis^e illius tot^f civitas in
 5 funere^g conversa est, tam egeni
 quam locupletes^h, ne tantiⁱ
 pontificis orbatu permanerent^k.
 In cuius comitatu^m clericorum
 cautela^l adsecuta est. Erat
 10 enim^r vir sanctissimus prophe-
 tia^e spiritu^t plenus^u; ut legen-
 tibus^v occasionem² subtraham,
 prophetiam^w illius inter multas
 unam^y innotesco.

(11). Cum vero^a ex^b urbe
 exiret vir^c venerandus, quen-
 dam relegiosum presbiterum^d
 nomine Wolfeicum^f ad se
 20 accerserat^h; prophetiae spi-
 ritu^l secretum indicans, ait:
 'Adtende, dilectissime^m miⁿ
 frater, ut^p ne cui, me vivente,
 dixeris³. Cum^r enim diversis
 25 cruciatibus^t ex cuiusdam cri-
 mine^u vitam^v finisse audieris^w,

B

duce quam primoribus terrae,
 profectus est. Egreidente
 autem illo urbem, omnes in
 luctum conversi sunt, tam
 egeni quam locupletes, ac, ne
 tanti¹ patris umquam absentia
 orbarenturⁿ, optabant^o. In
 cuius comitatu cautela^p est^a
 adsecuta^s clericorum. Erat
 15 enim vir iste prophetiae spi-
 ritu pollens, et ut legentibus
 occasionem subtraham^x, pro-
 phetiam eius inter multas alias
 unam innotesco.

(11). Cum enim ab urbe
 sepe iam dicta venerabilis
 pater exiret, quandam^e reli-
 giosum presbiterum^g Wolf-
 laicumⁱ praecepit accessiri^k,
 et secretum prophetiae spiritu
 indicans, ait: 'Adtende, mi^o,
 inquit, 'dilecte frater, ne^q,
 que^s ab ore meo perceperis,
 cuiquam me superstitute inno-
 tueris. Sed cum diversis me

cf. Apoc.
19, 10.

Capp. 10. 11. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Capp. 10. a) om. A 2. 2a. 3a. b) ita A 1; prole rell. c) ita scripsi:
 satratum A 1; satrapis rell. d) ita A 1; (statim add. A 4a) profectus est add.
 30 rell. cum B. e) ita A 1; In egressione autem illius rell.; Egreidente autem illo
 urbem B. f) ita A 1; c. tota A 4a; tota c. rell. g) ita A 1; luctum rell. cum B.
 h) add. et A 3 (non A 3a), eo A 4a. i) ita A 1. 2. 2a, sed pr(a)escntia post pontif.
 add. A 2. 2a; tanto pontifice A 3. 3a. 4a. k) optabant add. A 2. 2a cum B. l) p.
 tanta (corr. tanti) B 2c. m) etiam add. A 4a. n) orbaretur B 1, corr. pr. m.
 35 o) obtabat corr. obtabant B 2c. p) caterva est in litura B 3b. q) in litura B 3a.
 r) idem A 2a. s) secuta B 3a. t) om. A 3a. u) ita A 1. 2; et add. A 3. 3a.
 4a cum B. v) lugentibus A 2a. w) prosapiam A 1; profetiam pr. m. A 3a.
 x) subtrahens B 2a. b. y) veram A 4a; u. inter m. A 2a.

Capp. 11. a) ita A 1; v. ex u. om. A 2a; enim rell. cum B. b) ab A 4a
 40 cum B. c) exiretur pro e. vir A 3 (non A 3a). d) om. A 3 (non A 3a).
 e) quondam pr. m. B 2c. f) ita A 1; Vulfecuum A 2. 2a; Wolfeicum A 3; Wolf-
 leihum A 3a; Wolfletum A 4a; Wolfeicum B. g) in litura B 3a. 4. h) ita
 A 2. 3a (pr. m.); accesserat A 1; accerserat A 2a. 3. 4a; et add. A 2a. 4a cum B.
 i) Wolfia(cum e corr.) postea delet. B 3a; Wolfeicum, m. al. delet. i B 3b; Wolfei-
 45 cum B 4. k) accersiri B 2c. 3a. b. 4. l) spiritum A 3a. m) dilectissime
 A 4a, corr. n) ita A 1. 2. 2a. 3a; om. A 3. 4a. o) mihi, pr. m. exp. hi B 1.
 p) ita A 1. 2. 2a; et A 3. 3a. 4a. q) in mg. suppl. B 3a; nec B 4. r) Etenim cum
 d. A 4a. s) que in litura B 3a. t) cruciatu A 4a. u) cremine A 4a.
 v) me ante vitam add. A 2. 2a, post v. A 3. 3a. 4a. w) cognoveris A 3 (non A 3a).

1) Caterva correxit librarius B 3b; pro 'quotella' accipi in V. Cor-
 biniani c. 14, sed c. 19, clericorum coors scriptum est. 2) Scilicet
 dubitandi. 3) B: innotueris.

A

tunc datur^a intellegi, ut omnibus in sacris constitutis ordinibus denuntiare debeas^c, ut^d ne eorum^f quis ignavie^g delinquat^h, ut huius criminis noxium me iudicet et quasi imitando huius rei exemploⁱ ex^k suo labetur^m statu, quia docentium reprehensionem radicibus extirpare depromimus^p: et quamvis crimine innoxius assistat^r, tamen exemplis secantantium atque detrahentium in peccato animas fovet, cum se a pravorum exemplis minime abscondit^s. Sicque prophetie^t spiritum eum habuisse nimirum constat, ut relegiosus et praenotatus^v presbyter^x post gloriae^y remunerationis beati pontificis ad cunctis^z quos reppereri^a potuit in sacris positus^b ordinibus, ut^c sacer prosagine^l secretum se revelasse^f testatus est, et^g huius esset innoxius crimineⁱ.

B

cruciatibus^b cuiusdam crimine vitam finire audieris, omnibus in sacro ordine sublimatis^e denunties, ne quis eorum huius⁵ criminis me noxium iudicare conetur, et quasi imitando meae pravitatis^l exemplum ex proprii ordinis statu valeantⁿ deviare, quia docentium^o 10 reprehensionem radicibus^a eradicare depromimus: et quamvis crimine quis assistat innoxius, exemplo tamen secantantium vel detrahentium in 15 peccato animas fovet, cum se^a a pravorum operibus non abscondit^u. Sicque^v eum prophetiae spiritum habuisse nimirum constat, quia venerabilis 20 praenotatus presbyter post passionis et remunerationis eius gloriam cunctis sacro ordini^d dedicatis, ut iussus fuerat, dilucidare^e temptavit, 25 et quia idem^b martyr et venerandus^k pater Hemmerammus^l ab huiusmodi esset opere alienus, cunctis ex intimo cordis amore proferebat. 30

Cap. 11. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 11. a) detur A 4a; manifesta pro t. d. i., ut A 3 (non A 3a). b) pro superscr. B 3a; ex add. A. c) ita A 1. 2. 2a; studeas A 3a. 4a; d. d. om. A 3. d) om. A 3a. e) sublimitatis B 2c; sublimatus B 3b et pr. m. B 4. f) quis e. A 2a. g) ignavia A 3a; ignorantia A 2a; signa vite A 4a. h) ita A 1; deliquata, om. ut A 2. 2a; delinquat nec A 3. 3a; derelinquat nec A 4a. i) ita A 1. 2; exemplum A 2a cum B; exempla rell. k) et A 2; a A 2a. l) parvitatis B 1. 2b (pr. m.). 3b. m) ita A 1. 2. 3a (pr. m.); labatur A 2a. 3. 4a. n) valeat B 2a. o) ita rell. cum A; delinquentium B 3a. b. p) debemus A 3 (non A 3a). q) radicitur B 1. r) obsistat A 4a. s) se superscr., a om. B 4. t) ita rell. cum B; om. A 1. u) abscondit B 1. v) sique B 4, corr. w) prenomminatus A 4a. x) prebiter A 1. y) ita A 1. 2; gloriam A 2a. 3. 3a. 4a. z) ita A 1; cunctos rell. a) ita A 1; repperiri A 2; reperire rell. b) ita A 1; positos o. A 2. 2a. 3a; ord. positus (positos A 4a) A 3. 4a. c) ita A 1; ut (om. A 2a) sacro pr(a)esagio A 2. 2a; haec om. A 3. 3a. 4a. d) ordine B 3a; ordini; ras. s B 3b. e) deluc. B 3a. b. f) expectes revelasset. g) ita A 1. 2. 2a; ut A 3. 3a. 4a. h) hidem pr. m. B 2c. i) ita A 1; criminis rell. k) venerabilis B 2c. 3a (ubi bills in litura). l) ita B 2a. 3b; Hemmeramus B 2c; Emmerammus plerique.

1) Prosago pro praesagium accipitur.

A

(12). Venerabilis Dei episcopus, ut pollicitus est, apostolorum se^a simulat quae-
 5 rendi^c limina; inconscius^d tamen non fuerat finem^f rei quod^h accederat. Carpendoⁱ iter quem^l praedixerat dierum trium cursum^m expleveratⁿ;
 10 ad locum dilectum^l cum^o pervenerat^q, occasione^m egredere^t contulerat^u. Erat namque in loco fons², qui prospicuas^v emanabat aquas, *ubi
 15 victoriae in agone^w quam optabat certaminis elegerat^y campum. Se^a cuiusdam rei quasi expectandi^d simulat^e, ut discipulorum mirarentur^f
 20 agmina, cuius rei^g pontifici^h cura inesset pectoreⁱ. Factum^k est autem, dum^m praenotati ducis filia in stupro aperte reprehensa fuisset, ita^r ut
 25 patris praesentaretur obtutibus, et^s coram adstantibus

B

(12). Igitur venerabilis Dei episcopus, ut pollicitus est, apostolorum limina se^b quae-
 rere simulat, sed tamen^e non inscius, quod^g circa finem acciderat^k vitae. Expleverat itaque cursum dierum trium, donec ad locum dilectum pervenit, ubi et suis^p occasionem egrediendi^s contulerat. Erat namque in loco eodem fons, qui perspicuas^v aquas emanabat, ubi victoriae *in agone
 15 quam^x optabat campum certaminis elegit^z. Seque cuiusdam rei^b expectando^c simulat, ita ut agmen discipulorum miraretur, cuius rei^c cura pontificis pectus oneraret. Factum est autem^l, dum praenotati ducisⁿ filia in stupro aperte^o reprehensa^p fuisset, ita ut^q patris obtutui praesentaretur, et coram adstantibus inquisita, quis tam nefandam^t huiusce-

Greg. M.
Dial. II, 1.
p. 484.

Cap. 12. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 12. a) se om. A 4a. b) sequere (corr. sequi) sim. B 4. c) ita
 A 1. 2. 2a; qu(a)erenda A 3. 3a. 4a; l. s. q. A 3; s. l. q. A 4a; l. om. A 1 (sed v.
 30 c. 15), habet post apostolorum B. d) ita A 1; inscius rell. cum B. e) etiam
 B 3a. f) ita A 1. 2; finis A 3. 3a; versu ereunte om. A 4a. g) ita B 4 cum A;
 quid rell. h) ita A 1; qu(a)e acciderat rell. i) ita A 1; Carpendi (Carpenti
 A 2. 2a) itineris (iteneris pr. m. A 3a) rell. k) ita B 4 cum A; acciderit rell.
 l) quod A 3a. 4a. m) ita rell. cum B; om. A 1. n) ita A 1. 2. 2a; et add. rell.:
 35 donec add. B. o) om. A 4a. p) sui et superscr. voti B 3a. q) perveniret
 A 2. 2a. r) ita A 1; que add. A 4a. s) (promere in litura)ndi et m. al. add.
 Deus ei B 3a. t) ita A 1; egredi A 3. 3a; egrediendi A 2. 2a. 4a. u) ita rell.
 cum B; non tulerat A 4a. v) perspicuas A 2a. 3a; pcrspicuas A 2; spicuas B 1.
 w) agonem quem A 4a. x) quem B 4 et m. al. B 3b. y) eligerat pr. m. A 3a;
 40 camp. el. A 4a. z) git perit B 1; eligit pr. m. B 2c. a) Sed A 2a. 4a. b) m.
 al. add. cura B 2c, eventum B 3a, finem B 3b. c) expectar(e in litura) B 3a;
 expectando — rei om. B 4. d) expectande A 4a. e) ita rell. cum B et pr. m.
 A 1. f) ita A 1; miraretur agmen rell. cum B. g) om. A 4a. h) ita A 1;
 pontificis rell. i) pectori A 3a. 4a. k) fatum A 1. l) om. B 1. m) ita
 45 A 1 cum B; ut A 3. 3a; cum A 2. 2a. 4a. n) dulcis, ras. l B 1. o) (a m. al. in
 litura)perre B 2b. p) deprehensa B 4. q) versu ex. om. B 1. r) ita A 1. 2.
 2a cum B; et pro ita ut A 3. 3a. 4a. s) om. A 2a. t) nefandam B 2c, corr.

1) Scilicet ad villam Helphindorf. Sepp.
 Emmerammsbrunnl. Sepp.

2) Fons dictus

A

inquisita, quis haec^a nefandam auderetur committere sententiam, ut^c tanti viri sobolem^d praesumpsisset cummixtione^f sotiani: illa namque exterrita et nimio pavore percussaⁱ, episcopi se^k commixtione hoc contegisse^m professa estⁿ. Pater vero, temporalis^p glorie indomitus^r, in vehementissimam exarsit iram, ita^s a suis vix contentus^t, ut proprias in eam^v non inmitteretur^w manus et suam^y ense prostraretur^z sopolam^a.

(13). Dum hoc perficere non^c posse se cereret, tunc^d privavit^e eam substantiis rebusque omnibus^h, in exiliiⁱ damnationem in Ausoniam^m direxit, in qua damnatione^o praedicta iam femina usque ad mortis permansit diem. Erat namque^q ei germanus
p. 485. nomine Lantperhtus^s, *qui dum suae^t sororis cereret - confusionem, nimio furore re-

B

modi rem in tanti viri sobole^b illicite agere praesumpsisset et eam coitu^e iniquo violaret: terrore nimio^g percussa, prae⁵ pavore vix spiritum^h ex imo resumens, episcopi beati Hemmerammi^l commixtione gravidam^o se fuisse fatebatur et obpressam^q. Unde hac re-
10 sponseione pater, temporali gloria elatus, in iram vehementer exarsit, ita ut subito ac^u vi exiliens, sobolem ense^x proprio prosterneret, nisi virorum
15 adsistentium manu puella raperetur^b ad vitam.

(13). Tunc^a quoque privans^b eam substantia rebusque omnibus, in Ansoniam^f exilii^g
20 damnationem^k tempore^l perpetuo religavitⁿ, atque in hac damnatione mulier usque ad mortem permansit. Erat autem illi germanus Landepertus^p
25 nomine, qui dum sororis suae^r *confusionem cereret, nimio furore commotus, ad condemnationem sui^u, comitatu non

Capp. 12; 13. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 12. a) ita A 1; hanc n. auderet plerique; hoc nefandum ausus est committere scelus, scilicet ut t. A 2a. b) sobolem B 3a. c) aut A 4a. d) soboli A 2a. 4a; suboli pr. m. A 3a. e) c. i. eras. B 2b; c. inquo pr. m. B 4. f) ita A 1; commixtione pr. m. A 3a; commixtione rell. g) illa add. B 3a. h) in litura B 3a. i) percussa A 2a. k) om. A 2a. l) ita B 2a. b. c. 3a. b; Emm. B 1. 4. m) pertulisse A 4a. n) m. al. suppl. A 3a. o) gaudam pr. m. B 3a. p) ita A 1. 2; temporalis gloria A 2a; temporali gloria rell. cum B. q) et offensam pr. m., et obpressam m. al. in mg. B 2b. r) superbus A 2a. s) ita A 1. 2; ita ut A 2a. 3. 3a. 4a cum B. t) ita A 1; retentus rell. u) ac vi eras. B 2b. v) eas et add. manus A 4a. w) ita A 1; inmitteret A 2. 3. 3a; mitteret A 2a. 4a. x) om. B 3a. y) suo A 2. 2a. 3a. z) ita A 2; prostraretur A 1; prostraret A 4a. 4a; prosterneret A 2a. 3 cum B. a) ita A 1; sobolem rell. b) raperetur B 2c.

Cap. 13. a) Tunt B 1. b) privatus pr. m. B 2c. c) se non p. c. A 2a; se c. n. possc A 4a. d) ita A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a. e) priva(tam m. al. in litura) A 2a; privabit A 3a; privatam subst. A 4a. f) Ausoniam B 1. g) exilians (?) pr. m. B 3a; exilio B 3b. h) et add. 13 (non A 3a). i) exsullit A 3 (non A 3a). k) damnatione B 3a. l) p. t. B 2c; (t. om.) perpetua B 4. m) Ausoniam A 1. n) relegavit B 3a. b. o) pred. dampn. fem. iam u. A 4a. p) Landepertus n. B 2c. 4; Lantpertus n. B 3b; n. Landebertus (Landibertus B 2a) B 2a. b. q) ita A 1; autem rell. cum B. r) om. B 2c. s) ita A 1. 3a; Landbertus A 2; Lantbertus A 3; Lambertus A 2a. 4a. t) successoris pro s. s. A 2. 2a. u) om. B 4.

A

B

pletus, ad suae^a damnationem, arrepto comitatu, prout^c posset suae^d anime explere nequitiam, velucissimo^f curso per callem post venerabilem Dei famulum intrepidusⁱ iter explicare conatus est, usque dum pervenisset ad villam nuncupantem^m Helphindorf^{n.1}, in quam^o caelesti sede beatus episcopus^p propriam animam martyrio Deo propinare decreverat. Stans vero miles^r Christi ense praecinctus^t in certaminis campo, corde intrepidus, diei illius ymnificabat tertiam²; in qua domo clipeus parieti infixus erat^x, super quem suspensis patrocinis^{y.3}, accense^z lucerne, studiosissimam cum suis fundens^a orationem.

(14). Audientes^a autem in choro Deo devotissimi episcopi currentium impetum et sonitum^d equorum immensum et clipeorum commotionem, unde^g unus ex his^h de choro

modico assumpto^b, cursu velocissimo post venerabilem Dei martyrem^e perrexit intrepidus. Et venit ad villam quandam^g nuncupatam Helphindorf^h, in qua vir Dei beatus^k episcopus Hemmerammus^l animam martyriam Deo offerre^m per martyrium decreverat. Stabat autem miles Christi fidei ense praecinctus, corde intrepidus, ac tertiae^q diei horae officium Domino^s hilari mente offerebat; ubi et clypeus parieti adhaerebat, in quo sanctorum patrocinia^u suspensa^v dependebant, et lucernae^w accensae hinc et inde, ubi cum suis ad Deum puro corde sedulam fudit orationem.

(14). Audientes^b autem discipuli devoti^c Deo episcopi impetum et sonitum equorum immensum scutorumque^e commotionem, unde^f unus de choro prosilivitⁱ, atque ad

30 *Cap. 13. 14. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.*

Cap. 13. a) ita A 1; suam damnationem (condamn. A 2; condemnat. A 2a; condempn. A 4a; damnationem A 3a) rel.; condemnat. sui B. b) assumptio B 1, corr. c) ut A 2a. d) (s. om.) animi implere A 4a. e) virum pr. m., martyrem m. al. superscr. B 3b. f) ita A 1; veloc. cursu rel. g) quandam pr. m. B 2c. h) Helplndorf B 2a. b; Helfdors B 4. i) intrepidus A 1. k) om. B 4. l) ep. Emm. B 1. 4; Emm. ep. B 3b. m) ita A 1. 2. 3a; nuncupatam A 2a. 4a; quae nuncupatur A 3. n) Helphindorf A 2a. o) ita A 1; qua rel. p) epis A 1, ut infra. q) tert(c)ia d. hora B 3a. b. r) ita recte A 1 (cf. V. Corbiniani c. 21); miles rel. s) Deo B 2c. t) fidei add. A 2a. u) patrocia B 1. v) suspensas pr. m. B 2c. w) lunae B 2b, corr. x) est A 2. 2a. y) ita A 1; patrocinis rel. z) ita rel. cum B; accensa lucerna A 3a. 4a. a) ita A 1; fundebat ad Dominum o. (o. ad D. A 2) rel.

Cap. 14. a) Audientem A 3 (non A 3a); b) Audiens pr. m. B 4. e) devot: pr. m. B 4. d) sonitus A 2 (non A 2a). e) (et pr. m. superscr.) scutorum; ras. que(?) B 1. f) ita B 4 cum A; et add. rel. g) ita A 1 cum B; om. A 2. 2a; cucurrit pro unde A 3. 3a. 4a. h) eis A 2. 2a. i) prosiluit B 2c. 4.

1) *Kleinhelfendorf (B.-A. Rosenheim), villa iuxta viam publicam sita.* 2) *Scil. horam.* 3) *I. e. sanctorum reliquiis. Snysk.*

A

prosilians ad aditum domui^a, dum^c proterva mente cum clippeis et astis infra septa^e domui^b intrare multitudinem cerneret, magistri auribus in conspectu condiscipulorum alta voce *intulit¹. Sanctus namque^k Dei episcopus hilari vultu eorum^l corda confirmando *intulit, dicens²: 'Hii^m qui venerunt non nostrae contemnationis^o rei, sed per^p hos^q remunerare^r oportet'. Cum autem praedictus puellae germanus frater^s venerabilem ibi adesse episcopum decernisset^u, prosilians^v ex equo quo sedebat, — erat namque in medio vestibulo^y petra posita, sicut mos est in equum ascendentium, super quam exiliens, stans virga suffultus, episcopum ad^b se deduci praeciperat^d. Dum autem deductum^e, temporalis^f gloriae elatus, ex occasione intulit verba, dicens: 'Aie^h, episcopeⁱ

B

hostium domus accurrens^b, dum intrare^d multitudinem cerneret, magistri auribus^f alta^g voce ait, quia: 'Veniunt, utⁱ te quantotius comprehendant'. Sanctus itaque Dei martyr eorum corda roborans, hilari vultu ita intulit, dicens: 'Hi qui veniunt non ad condemnationemⁿ nostram veniunt, sed ut perⁿ eos aeternae gloriae participes esse mereamur et remunerationem percipere sempiternam'. Cum autem praedictus puelle germanus nomine Landepertus^t venerabilem virum adesse comperisset, prosilivit^w ex equo^x quo sedebat, et supra^z petram quae erat^a in medio domus vestibulo posita stans, virga suffultus, episcopum ad se deduci^c praecepit. Qui cum adductus esset, temporali gloria elatus, haec verba quasi ex occasione protulit^s: 'Ave', inquit, 'episcope et gener

Cap. 14. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 14. a) ita A 1; domus *rell.* b) eurrens *corr.* occurrens B 4. c) Tum A 4a. d) intrasse B 2a. b. e) claustrum *add.*, *sed delet.* A 4a. f) aribus B 1. g) m. al. *in litura* B 2b; v. a. B 3b. h) ita A 1; domus *rell.* i) in te *pr. m.* B 2c. k) ita A 1; itaque *rell. cum B.* l) illorum A 4a. m) Hi. A 2. 2a. 3a. n) pro B 2a. o) ita A 1; contemtionis rei A 2. 2a; condemp(n)ationis re A 3. 4a; non ad nostram condemnationem, sed A 3a. p) omnes *add.* A 4a. q) me *h. l.* *add.* A 4a, *post r.* A 3. 3a. r) ita A 1; remunerari *rell.*; nos *add.* A 2. 2a. s) ita A 1. 3a; om. A 2. 2a. 3. 4a. t) Landebertus B 2b. 4; Landibertus B 2a; Land:bertus B 3a; Lanpertus B 3b. u) ita A 1; comperit *plerique*; com(n)perisset A 2a. B. v) prosilivit A 4a *cum B.* w) proliit B 2c. 4; proliuit B 3a. x) quo *pr. m. corr.* equo B 2c. y) vestibuli A 2. 2a. z) super terram B 4. a) est(?) *pr. m.* B 2b. b) ita A 1. 2. 3a *cum B.*; ad se duci A 3; adduci A 4a. c) ita B 1. 3a. b *cum A.*; duci B 2a. b. c. 4. d) ita A 1; praeceperat A 2; pr(a)cepit A 2a. 3. 3a. 4a *cum B.* e) deductus A 2a; deductus esset A 3a; adductus fuisset A 4a; adductus esset B; ad se videret *add.* A 3. f) ita A 1; temporali gloria *rell. cum B.* g) dicens *add.* B 2c *cum A.* h) ita A 1; Ave A 3. 4a; V(a) e A 2. 2a; Ave A 3a *cum B.* i) episcopus A 4a.

1) B *addit*: quia: 'Veniunt, ut te quantotius comprehendant'.

2) Cf. *Greg. M. Dial. I*, 10: ac post intulit, dicens.

A

B

et gener¹ noster^a! Ipse autem Deum^c testem invocans, se terrenis actibus socerum non habere protestatus^d est.

noster!⁷ Ipse autem testem^b Deum invocans, se socerum terrenum non habere testatur.

(15). Cum haec praedictus^a princeps audire contempsisset et multis iniuriosissimis^b et contumeliis in conspectu adstantium verbis^e in faciem illius iacularet^f et inproperiis sine numero, quibus honoribus tot tempora honorifice sub duci^h dictione vitamⁱ deduceret, ut tantam contumeliam intulere^k pontifex non debuisset^l, ut tanti viri et^m talisque summi principis filiam libidinosus in exemplum maiorum^p usque ad partum deduceret, caepit namque^q sanctissimus vir Dei episcopus hilari vultu, modestis et pacificis^u verbis excusationem inferre, dicens: *Ad^v Romam me iturum promisi, limina supplex quaerendi^x apostolorum principis Petri, cuius ecclesiae^z euangelica auctoritate fundata esse dinoscitur; cuius sub mundi thalamo cen-

(15). Cum autem praedictus princeps haec audire contempsisset et multis iniuriosis^c et contumeliae verbis^d in auditu circumstantium in faciem tanti patris iaculari non timeret, addens obprobria sine numero, quo^s honore tot tempora tam honorifice sub dictione ducis vitam deduceret, nec tantam contumeliam pontifex quilibetⁿ inferre^o deberet, ut tanti viri talisque principis filiam libidine succensus usque ad partum deduceret, coepit itaque^r sanctissimus Dei Himerammus^s episcopus vultu hilari, modestis^t et pacificis verbis excusationem inferre, dicens: *Ad^w Romam me iturum promisi, limina beati Petri apostoli quaerenda^y, cuius auctoritate catholica fundata ecclesia esse^a dinoscitur; cuius sub mundi thalamo censorem^b adesse dubium^c non

Copp. 14. 15. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 14. a) nostrae A 2 (non A 2a). b) om. B 4. c) Dominum A 2. 2a. d) ita A 1; testatus est rell.; testatur B.

Cap. 15. a) princ. pred. A 4a. b) ita A 1. 2. 2a; iniuriis A 3. 3a. 4a; iniuriosis B. c) iniuriosus B 3b, corr. d) urbis pr. m. B 4. e) verba A 2. 2a. 3. 3a. f) iacularetur A 2a. g) quod e corr. B 3a. h) ita A 1; ducibus corr. ducis A 2. 3a, et sic rell. i) sub add. A 2. 2a; duceret v. A 4a. k) ita A 1; inferre rell. cum B. l) et add. A 4a. m) ita A 1; om. rell. n) ita B 2c. 4; quilibet B 1; cuilibet rell. o) inferse B 1. p) multorum A 3 (non A 3a). q) ita A 1; om. A 3; itaque A 2. 2a. 3a cum B. r) om. B 4. s) Emm. B 1; Himerannus h. l. B 4. t) modesti(s m. al. in litura) B 2b. u) pacificis A 2. 2a. 3a (e corr. pacificus). v) (Ad om.) Romae A 3a. w) om. B 2c. 3a. b. x) ita A 2 (cf. supra c. 12); quaesturus A 2a. x; qu(a)erenda rell. y) querendo B 4. z) ita A 1; ecclesiae A 2. 2a; eclesiae A 3a; ecclesia rell. a) om. B 4. b) censuram B 4. c) dum B 1.

1) Sororis maritus; cf. Ducange h. v.

A

sorem adesse dubium non est, qui Deo auctori^b Petri^c successit in honorem, apostolicus vir et sanctissimus^d, tenet primatum, in sacris constitutus ordinibus. Mitte quemvis prudentem mecum pariter, ut depraesentetur^g in conspectu tanti pontificiⁱ hac^k de re^l sententiaⁿ, et ibi normaliter^o diiudicer, ne huius reus appaream criminis. Ex caritatis^q causae^r tibi consilium do, — sed scio te eum^t non recepisse —, non quod cruciatos^u tuos pertimescam, sed tuae damnationis^v magis condoleo, quia animae detrimentum patere^x iam dubium tuae^y non est^z.

(16). Contumaxque^a tyrannus veritatis verbis colla subponere dispexit^b; ut^c veri luminis caecatus mente, clausis oculis cordis, arrepto baculo, cui suffultus incumbet^g, infigere^k in^l pectore tanti et^m talis Dei episcopi non metuens, et statim adsequentibus^p prae-

B

est, qui Deo auctore^a Petro successit in honorem, apostolicus et sanctissimus vir, tenet primatum, in sacris ordinibus constitutus^e. Mitte igitur mecum pariter quemlibet de tuis prudentem, ut depraesentetur^f in conspectu tanti pontificis^h de hac re^m sententia, et ibi normaliter diiudicer, ne reus criminis^p huius appaream. Igitur ex caritatis causa tibi consilium do, — sed scio^s te illud non esse recepturum, — non quod cruciatos^v tuos pertimescam, sed magis tuae damnationi condolens, quia animam tuam in futuro detrimentum pati iam dubium non est^z.

(16). Contumax vero tyrannus verbo veritatis colla subponere dispexit, mente cecatus^d, arrepto^e baculo infigere in^f pectus tanti et talis Dei^h episcopi non metuensⁱ, secutoribus praecepit, utⁿ in eum nefandas^o manus iniecerent^q. Clericorum namque

Capp. 15. 16. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 15. a) actore B 1. b) ita A 1; auctori A 2. 2a. 4a; auctore A 3. 3a. c) Petro B. d) et add. A 3 (non A 3a). e) constitutum B 2a. b (pr. m.). f) desentetur B 4, corr. g) depraesentur A 2; presentetur A 4a. h) m. al. suppl. B 4. i) ita A 2; pontificis rell. k) ac A 2. 2a. l) et tali add. A 4a. m) de hac huius rei B 3a. b. n) et ibi sententia add. A 4a; de re tanta ibi n. A 2a. o) ita rell. cum B; mortaliter deiud. A 1. p) h. cr. B 2a. b. q) caritates(?) A 3a (pr. m.). r) ita A 1; causa rell. s) scitote B 1; cito te pr. m. corr. scio te B 2c. t) ita A 1. 2; illud (id A 2a. x) non recipere A 2a. 3. 3a. 4a. x) illud non esse recepturum B. u) ita A 1; cruciatos rell. v) ita pr. m. B 2c; cruciatos rell. w) ita A 1; dampnationis A 2; dam(p)nationi A 2a. 3. 3a. 4a. x) ita A 1; te (animam tuam B) pati iam A 2a. x cum B; facere te iam A 3. 3a. 4a; haec om. A 2, spatio relicto. y) ita A 1; tu(a)e post animae rell. cum A z.

Cap. 16. a) ita A 1; Contumax vero rell. cum B. b) ita A 1; desp. rell. c) ita A 2. 2a; cuberi A 1; ut veri om. A 3. 3a. 4a cum B. d) cecatur B 1. e) que add. B 4. f) m. al. superser. B 2b. g) ita A 1. 2. 2a. 3a; incumbat A 3. 4a. h) m. al. suppl. B 4. i) ita rell. cum A; metuentis B 1. 2b (pr. m.). k) ita A 2. 2a. 3. 3a cum B; infiere A 1; infirmo A 4a. l) ita A 1. 2. 2a cum B; om. A 3. 3a. 4a; pectori A 3a. m) ac t. dicta D. 4a. n) ut in eum om. B 2a. o) nefandas(?) pr. m. corr. nefandas B 2c. p) ita A 1; se ad(s)seq. A 2. 2a; sequentibus A 3. 3a. 4a. q) ita B 2a et pr. m. B 2c. 3b cum A; iniecerent rell.

A

cepit, ut in eum manus ini-
 cerent^b. Clericorum illius
 cum haec cerneret^c cautela,
 5 pavore immenso exterriti, per
 latebras domorum velamine^g
 se subposuerunt, imitantes,
 *quod de veritate iam olim
 prophetae^l vaticinio intulerat:
 10 *Percutiam, inquit, pastorem,
 et dispergentur oves gregis.*
 Militum vero praesulis^m non
 modica turbaⁿ agriter^o inie-
 centes^p manus in sanctum Dei
 15 episcopum, ut furentis tempo-
 ralis domini animum mitigare
 potuissent. Ex imperio prin-
 cipis expoliatum clamide et
 20 stolae^v, in ospiti^w sui scur-
 riam^z,¹ ubi grana condere^a
 videbatur^d, deductus^c est.
 Scale superpositus, funibus
 alligatusⁱ, inter^k spatia^l mem-
 brorum abscisioneⁿ, ut potuit,
 25 maximas Christo^q fundebat
 preces, dicens: 'Domine Iesu

B

cautela^a cum hec cerneret,
 immenso^c pavore turbati^d, per
 latebras domorum ubique^f se
 velamini tradiderunt, imitan-
 tes, quod veridica^h prophetaeⁱ
 voce est nuntiatum, dicentis:
 **Percute^k, inquit, pastorem, et*
 30 *dispergentur oves gregis.* Mi-
 litum vero turba non modica
 acriter funestas manus in sanc-
 tum Dei episcopum, ut furen-
 tis temporalis domini animum
 mitigare^q potuissent, iniece-
 runt^r. Imperio vero supra-
 dicti principis clamide expo-
 liatum^s et stola, in hospiti^u
 sui scuriam^t, ubi condere^u
 grana^x videbantur, adductus^v
 est. Scale^b superpositum^c
 funibus alligarunt^f, interque^g
 membrorum incisionem, prout^h
 potuit, preces maximas^m Do-
 mino^o ex intimo^p corde in-
 tulit², dicens: 'Domine Iesu
 35 Christe, qui innocentes manus

p. 488.
 Matth.
 26, 31.

Cap. 16. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

- Cap. 16. a) m. al. corr. caterva B 3a. b. b) ita A 1; in(i)cerent rell.
 c) inmensa B 1. d) turbat(a m. al. in litura) B 2b. e) deest, spatio relicto A 2;
 30 videret A 4a. f) ubi eras., que om. B 2c. g) ita A 2. 2a; velamine A 1; vela-
 mini A 3. 3a. 4a. h) iuridica B 4. i) pr. om. B 4; v. est pr. B 2c. k) Per-
 cutiam A cum Vulg. (sed cf. Zuch. 13, 7); dicentis dicentis (m. al. corr. perente)
 iam inquit B 4. l) ita A 1 cum B; propheta rell. m) ita A 1. 2. 2a; om. A 3.
 3a. 4a cum B. n) ita A 1. 2. 2a. 3a; turba A 3. 4a cum B. o) om. A 3 (non
 35 A 3a). p) ita A 1; iniecientes A 2; iniecientes A 2a. 3a; iniecerunt A 3 cum B;
 inferebant A 4a. q) mitigarent, om. p. B 2a. b. r) iniecerent m. al. corr. inie-
 cerent B 4. s) expoliatus B 3a. 4. t) ita B 1. 3a. b; hospitio sui scuriam pr.
 m. B 4; h. s. (hospitibus suis B 2a et pr. m. B 2b) curiam B 2a. b. c. u) condere
 pr. m. B 4. v) ita A 1; stola rell. w) ita A 1; hospit(c)ii sui A 2. 2a. 3a cum
 40 B; hospitiis sui rell. x) om. B 2c. y) inductus B 4. z) ita A 1. 2 cum B.
 scuriam A 3. 3a; curiam A 2a. 4a. a) condi A 3 (non A 3a). b) scala B 2c.
 c) suppositum pr. m. B 3a. d) ita A 1. 2. 2a; videbantur rell. e) conduxerunt
 A 2a. f) runt m. al. in litura B 3a; alligaverunt B 1. g) Qui inter B 3a. b.
 h) u pr. m. persperser. B 1. i) qui add. A 3 (non A 3a). k) tot add. A 2. 2a.
 45 l) et add. A 3. 3a. 4a. m) a add. B 1. n) ita A 1. 2; abscisiones A 2a; abscis-
 sionem A 3. 3a. 4a. o) Deo B 3b. p) i. c. bis scr., sed corr. B 4. q) om. A 4a.

1) I. e. granarium (Lex Baiuv. II, 4, ed. MG. LL. III, p. 283;
 Formulæ Sangall. c. 2, ed. Zeumer p. 380), Germ. 'sciura', 'scheuer'.
 — Hodie ecclesia minor vici Kleinhelfendorf dicta 'Marterecapelle' locum
 50 martyrii indicat. Sepp. 2) A: fundebat, et sic infra c. 40. 42.

A

Christe, qui manus^a in cruce^b misisti^c, de tuo sanguine me^d redemisti, tibi maximas refero gratias, qui^e me de tot regionibus ad hunc locum deducere dignatus es^h et huius innoxium criminis tui^k amoris disponis fundere^l sanguinem^l.

(17). Eo namque^a orante, quinque electi sunt, qui eius membra sectionibus^d abscederentur^e. Quorum duo tremefacti, pallida facie ex archana^g cordis praetuleruntⁱ verba, dicentes: 'Domine Iesu Christe, huius sanguinem^l manibus^o *nostris non requiras. Tu enim scis^p, non nostra^q sponte, sed imperio coacti^s nos hoc agere, quod acturi erimus^v'. Sanctissimus vero^w Dei famulus, eorum^x ut vidit corda, dicens^y: 'Domine, retribue illis secundum cor^z illorum!' Reliqui autem qui aderant carnificum tres impietatem cordis aperto testimonio eructuant^d, dicentes: 'Cur non crudeliter manus in eum immittere^e debemus, qui in-

B

in cruce tetendisti meque tuo sanguine redemisti, tibi gratias referre non cesso, quia per tot locorum spatia ad locum⁵ hunc^f perducere^g dignatus esⁱ et innoxium sanguinem tuo amore fundere voluisti^l.

(17). Orante autem^b beato¹⁰ Hemmerammo^c, quinque prae ceteris electi sunt, qui membra ipsius^f subtilibus sectionibus amputarent^h. Quorum duo pallida facie pavefacti^k, ex¹⁵ archano cordis huiusmodi verba^m protulerunt^p: 'Domine', inquirunt, *Iesu Christe, ne requiras sanguinem huius^r de manibus nostris. Tu enim^t,²⁰ Domine omnium^u, nosti, quia non sponte, sed imperio coacti facimus, quod erimus acturi^v'. Sanctus igitur famulus Dei, ut vidit voluntatem eorum:²⁵ 'Domine^a', ait, 'retribue^b illis secundum corda illorum!' Reliqui vero tres carnificum^c, qui praesentes aderant, impietatem cordis aperto testimonio eructabant,³⁰ dicentes:

Capp. 16. 17. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 16. a) tuas add. A 3a. b) ita A 1. 2. 2a; crucem A 3. 3a. 4a. c) expandisti A 2a; et add. A 3. 3a. 4a; et gcnus humanum add. et om. me A 2. 2a. d) r. me A 4a. e) ita A 1. 2. 2a; quia A 3. 3a. 4a cum B. f) me add. B 4. g) ducere B 2c. h) est A 4a, corr. i) est pr. m. B 2c. 3b. k) ita A 1. 2. 2a; tuo amore A 3. 3a. 4a cum E. l) s. f. A 4a.

Cap. 17. a) tempore illo talia add. A 2a. b) (a. om.) sancto B 3b. c) ita B 3b; Hemrammo pr. m. B 2a; Emm. rell. d) om. A 4a. e) ita A 1; abscederent rell. f) m. al. in litura B 3a; illius B 2b. g) ita A 1; archano rell. cum B. h) post a. vocabulum eras. B 3a. i) ita A 1. 2. 3a; protulerunt A 2a cum B. j) tabefacti B 2a. b. l) ita A 1; de add. rell. cum B. m) m. al. superscr. B 2b. n) proferunt pr. m. B 3b. o) n. m. A 4a. p) quod add. A 4a. q) nostra; ras. s A 1; om. rell. cum B. r) hi; pr. m. B 4. s) ita A 1. 2; coactos A 2a. 3. 4a; coacto(s n. m. al. in rasura)os A 3a. t) D. e. B 2c. u) omnia B 2a. v) sumus A 4a. w) om. A 2a. x) ita A 1. 2. 2a; (e. om.) ut audivit (c. om.) A 3. 3a. 4a; ut vidit voluntatem eorum B. y) ita A 1; dixit rell. z) ita A 1. 2. 2a; corda rell. cum B. a) ait Domini (corr. Domine) B 2c. b) i e corr. B 3a. c) tres carnifices B 2b; carnific tres B 4. d) ita A 1. 2. 2a; eructuabant A 3. 4a; eructabant A 3a cum B. e) mittere A 4a. 50

cf. Ezech.
3, 18.
p. 489.

A

B

pudenter libidinis sui^a fomite,
 se^b tanti viri sobulam^c manus
 iniecit, ita ut^f in exemplum
 5 longe lateque doceatur in^h
 feminis iniectis manibus? Statim^k
 digitorum summitates
 commassent^m.¹ membratim;
 deinde, ut furentis viri ur-
 10 guerat^a imperium, oculos ab
 imo capite radicitus eruerunt;
 deinde, abstracto^g nare, utros-
 que^u aures, ut crudelissimi
 viri et puellae fratri^w mitiga-
 15 rent animum^v.

'Cur non manus in eum cru-
 deliter^d mittere debemus, qui^e
 inpudenter^g, libidinis suae
 fomite succensus, in sobolemⁱ
 20 tanti viri manus iniecit, ita ut
 in exemplo longe^l lateque
 doceaturⁿ, quia manus femi-
 nis^o luxoria iniectae^p procul
 dubio debeant amputari?'
 Unde et summitates^r digito-
 rum quasi vulgari quodam^t
 risui^v debiles reddiderunt;
 deinde, ut^x sevientis viri im-
 perium urguerat^z, oculos^a ra-
 dicitus ab imo^b capitis erue-
 runt, et naribus abstractis^c,
 25 utrasque^d pariter aures, ut
 crudelissimi viri animum in-
 satiabiliter sanguinem^e pii
 patris sitientem aliquantulum
 mitigarent^f, abscederunt.

Cap. 17. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 17. a) ita A 1; suae *rell.* b) ita A 1; in *rell. cum B.* c) ita A 1;
 25 sobolem *rell. cum B.* d) in eum *iterat., sed eras. B 2b.* e) quia B 3a. f) et
 A 3 (non A 3a). g) imprudenter B 2c, *corr.* h) ita A 1. 2. 2a; d. illicite f. in-
 iectas manus amputari debere. Digitorum A 3a; (in *om.*) f. i. m. et *add.* illicite (in-
 iectas illicite manus A 4a) amputare debere *rell.*; procul dubio debeant amputari
 30 *add. B.* i) sobolem; ; *ras.* us B 1. k) ita A 1; *St. om. A 2. 2a. 3a. 4a;* Et *st.*
 A 3. l) *ge m. al. in litura B 3a.* m) ita A 1; s. m. (membrorum A 4a) absce-
 derunt. D. *rell.*; quasi vulgari quodam risui debiles reddiderunt B. n) *deceatur*
pr. m. B 4. o) *feminis m. al. in litura B 3a; feminis luxuria (corr. e luxurie)*
m. al. corr. femine luxuriose B 3b. p) *iniectae m. al. in litura B 3a; iniecit*
 B 2b, *corr.* q) *urgebat A 2a. 4a.* r) *summitantes B 2c, corr.* s) ita A 1. 2;
 35 abstractas nares A 2a; naribus abstractis B; amputatis naribus A 3. 3a. 4a. t) *quo-*
dam, tres. litt. ras. B 3a. u) ita A 1. 2; (et *add. A 2a*) utrasque A 2a. 3. 3a. 4a.
 v) risu B 4 et *e corr. B 3a.* w) ita A 1; fratris *rell.* x) *m. al. in mg. suppl.*
 B 2c. y) ita A 1; *addunt* truncaverunt A 2. 2a, truncarunt A 3. 3a, truncabant
 A 4a, abscederunt B. z) *urgebat pr. m. corr. urguerat B 1; urguerat m. al. in*
 40 *mg. corr. urgebat B 4.* a) *oculus pr. m. B 3b.* b) *o pr. m. superscr. B 1.*
 c) *abstractis B 1.* d) *utraque B 2c, corr.* e) *sanguine B 2c.* f) *mitigaret*
 B 2c, *corr.*

1) *Comare idem quod comere significat, scilicet adornare (cf. For-*
cellini ed. de Vit VI, 551), atque digiti unguibus secundis adornantur,
 45 *ita ut verbum h. l. ironice dictum sit, consentiente altero biographo:*
summitates digitorum quasi vulgari quodam risui debiles reddiderunt.
Rem similem apud Alexandriam a persecutoribus christianae fidei per-
petratam enarravit Rufinus, Hist. eccl. VIII, 12: ubi obrunctis auri-
 50 *bus atque inhonesto vulnere naribus, manuum quoque ceterorum-*
que membrorum summitatibus amputatis, truncum (cf. p. 54, 4)
abire (cf. p. 53, 12) sinebant derisum.

A

p. 490. *(18). Inter tot cruciatos^a sanctus Dei martyr, quasi prospiciuus^c fons¹ manandi^d studium^e suum non cessari intermittit, ita ymnificans^h Deum^k psalmodiae¹ non cessabatur^o. Factus namque est in agone ex superna virtute robustus^q, ut adstantibus^r nec gemitus aures commovisset^t, sed² hilari vultu, sincera^u mente Deo, ut diximus, indesinenter fundens^x preces. Tunc nec^v poenis torquentium videbatur^a sufficere, pedes utrosque cum palmis^b, prius evacuatis articulis, absidentes, tanti alti Deo throni^{c.3} martyris genitalia inpudenter abstrahere veriti no^e sunt, cuius quamvis modica vox in Dei perseverans laudibus, nihilominus anelabat Daviticum carmen^h. Cumⁱ tot poenis

B

*(18). Interea vero sanctus Dei Hemmerammus^b episcopus, tot cruciatibus consumptus^f, quasi perspicuus^g fons⁵ verba orationis non interrupitⁱ, sed quanto^m citiusⁿ obitum adesse credidit, tanto fortius pure orationi incumberebat^p. Factusque est⁹ in agone ex¹⁰ virtute superna robustus, ut adstantes^v nec gemitum quidem^w eius aure perceperissent, sed, quasi agnus ad victimam deportatus^z, omnia inlata patienter sustinebat hilarique¹⁵ vultu et sincera mente, ut diximus, Domino indesinenter gratias referebat. Tunc tortoribus nec^d hoc sufficiebat,²⁰ sed et^f utrosque pedes cum palmis absidentes, evacuatis prius articulis, Dei martyris^g genitalia inpudenter abscondere veriti^k non sunt, cuius¹ vox²⁵

Cap. 18. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3 a. b. 4.

Cap. 18. a) ita A 1; cruciatus *rell.* b) Emm. B 1. (2a). c) ita A 1. 3a; perspicuus *rell. cum B.* d) ita A 1. 2. 2a; manando A 3. 3a. 4a. e) studiosum non cessati intermittit A 1; cursum suum non intermittit *rell.*; cf. *infra* c. 19: vendi studium. f) ita B 1. 2a; consumptis B 2c. 3a. b et *pr. m.* B 2b. g) conspicuus B 2c. h) ymnificans A 2a. i) (*in pr. m. superscr.*)terrupt B 1. k) ita A 1 *recte* (cf. V. *Corbiniani* c. 38: himnificabantur Deum); Deo *rell.* l) ita A 1; psalmodio A 2; psalmodia A 2a. 3; psalmodiam A 3a; a psalmodia A 4a. m) quando B 1. n) *m. al. superscr., eraso vocabulo*, B 3a. o) ita A 1; cessabat *rell.* p) incum¹ bat *pr. m.* B 4. q) *om. et ita add.* A 2a. r) ita A 1; adstantibus (asst. A 2a) ei nec A 2. 2a; a(s)stantium ei nec A 3. 3a. 4a; adstantes nec B. s) *om.* B 2c; *m. al. suppl.* B 4. t) commovissent A 4a. u) ita A 1. 2. 2a; que *add.* A 3. 3a. 4a; et sincera B. v) stantes *m. al. in litura* B 3a. w) e. q. B 2c. x) ita A 1; funderet A 2a; fundebat *rell.* y) *om.* A 3a. z) deportatur B 2a. a) hoc *add.* A 2. 2a. b) psalmis A 4a. c) ita A 1; altithroni Dei *rell.*; Dei B. d) ne B 1. e) ita A 1; non *rell.* f) *om.* B 2c. 4. g) martyres *pr. m.* B 2a. h) ita A 1; psallere *add. rell.* i) ita A 1. 2. 2a *cum B.*; Cumque eum p(o)enis A 3. 3a. 4a. k) verita(?) *pr. m.* B 2c. l) vero *add.* B 1.

1) *Supra* c. 2: cuius ex ore, quasi lymphae amnis in ima convallium prosilientes, psalmodia inquiete emanavit; V. *Corbiniani* c. 9: Coepitque divinum ex ore illius emanare verbum et mellifluam in audientium effundere praedicationem auribus instar vivi fontis. 2) *B addit*: quasi agnus ad victimam deportatus, omnia inlata patienter sustinebat. 3) *Ita pro altithroni Dei per 'scinderationem fororum'*, de qua v. *SS. rer. Merov. VI*, p. 528. 640.

A

adfectus^a, membrorum con-
pagine solum prospexissent^c,
soli^d linguae invidentes mi-
nisterium^g, cuius ori ferrum^h
5 inponentes, ex palato beati
Dei martyris^k trucidabant^l;
relictoⁿ capsidae^o.¹, evacuatis

10

*membris, abierunt. Remansit
autem^r in certaminis campo
eruo^q involutus victor trium-
phi^t exultans.

15

(19). His abeuntibus, ad
venerabilem Dei martyrem ex
latebris et fructectis et aedifi-
ciorum angulis clericorum
coors^d illius^e cum vicinis mu-
lieribus ad^f eum adunate^g
sunt. Sanctus^a Dei et glori-
25 osus martyr^k adstantibus sibi-
met ad refocilandum^l aquam
posebat. Tunc relegiosus
suis presbyter et interpret,
cuius superius² mentionemⁿ
30 fecimus, nomine Vitalis, ex
magistri cruciatibus dolore^o re-

B

quamvis modica in laude^b
divina perdurans, nullo modo
a Davitico^e carmine^f cessavit.
Nam cum tot poenis adfectum
et membrorum conpagineⁱ
solum cernerent^m, lingue
officio invidentes, ori sancti
viri ferrum apponebant^p et
linguam ex palato funditus
abstulerunt; relictoque trun-
cato^q corpore, evacuatis^a men-
bris, abierunt. Unde venera-
bilis Dei sacerdos eruo^q in-
volutusⁿ in certaminis campo
remansit victor triumphalis
exultans.

p. 491.

(19). His autem^a abeunti-
bus, ad venerabilem^a virum^b
Dei ex latebris et fructectis
atque^c angulis clerici cum vi-
cinis mulieribus adunati sunt.
Sanctus vero^a Dei martyr cum
adstantes sibi sentiret, aquamⁱ
ad se refocilandum poposcit.
Tunc religiosus presbyter et
interpres, de^m quo supra me-
minimus, nomine Vitalis, ex
magistri cruciatibus dolore
commotus, flebili voce ait:
‘Quidnam, miror, refocilari

Capp. 18. 19. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 18. a) ita A 1. 2a; afflictus A 2; afflictum A 3. 3a. 4a. b) lege B 2b.
c) ita A 1. 3. 3a; perspexissent A 2. 2a. 4a; cernerent B. d) ita A 1. 2. 2a; om.
rell. cum B. e) Davidico B 3a. f) cess. carm. B 2c. g) ita A 2. 2a; miste-
rium, cuius A 1; ministerio eius A 3. 3a. 4a; officio B. h) fersum A 1. i) com-
page B 4. k) martyres A 2; Dei m. b. A 4a. l) ita A 1. 2. 2a; abscedebant
A 3. 3a. 4a; abstulerunt B. m) cererint *pr. m. corr.* cerberent B 1. n) que
add. A 2. 2a. 3. 3a. o) ita A 1; truncato (que add., sed expunct. A 2) corpore
40 *pro c. rell. cum B.* p) opponbat *corr.* opponebant B 2c. q) evacuatos *pr. m.*
B 3b. r) ergo A 4a. s) sanguine A 4a. t) ita A 1; triumphalis *rell. cum B.*
u) involtu: *pr. m. B 2c.*

Cap. 19. a) om. B 2c. b) um e corr. m. al. B 3a. c) postea in mg.
suppl. B 3a. d) choors A 2a; cohors A 2. e) ita A 1; om. rell. f) ita A 1. 2.
45 *2a; ad eum om. A 3. 3a. 4a. g) ita A 1; adunati rell. h) autem add. A 2a.*
i) sibi add., sed delet. B 4. k) ab add. A 2a. 3a. l) ita A 3a; rep. *corr. ref.*
A 1; refocill. *rell.*; pectus add. A 4a. m) de — nomine *om. B 2c.* n) f. m. A 4a.
o) dolere A 3 (non A 3a).

1) *I. e. capsae.* 2) *Supra c. 3.*

A

dactus^a flebili^b, dicens: 'Quidnam refocilari^c vis^d, evacuatus^e truncusque cum tot ornamentis membrorum deesse dinosceris? Melius^g namque^h, ut mihi videtur^k, mori^l te adopta^m, quam tantis contumeliis adflictus vivendi studium^p conaberis^r'. Tunc Dei martyr, ut vidit subiecti sui^s animum terrenis actibus magis pudicum, quam expedisset, collectu^v spiritu^w, absceise^x linguae verba, ut potuit, explicaverat^y, dicens: 'Numquid inriguae^z.¹ mentis tuae ad memoriam^a redit, sepe me dixisse, ut^b quispiam ad mortem festinare minime debere^c, sed magis optando differre, ut potest^d piis intercessionibus faciem praeoccupare^e Domini, ut

p. 492.

*detur spatium infirmis^f ad penitendum, que perpetraverat infirmitas humana? An pigritiae tuae grave videtur, utⁱ cruentum refrigeres pectus? Sed nunc temporalem^l vitae

B

velis, cum tot membris evacuatus esse videaris? Annon^t melius tibi est, ut video, te iam mori adoptes, quam tot contumeliis adflictusⁱ vivendi spatium habereⁿ coneris?' Vir autem Domini^o, ut cognovit subditi sibi^q animum terrenis actibus magis pudicum, quam expedisset^t, collecto^u spiritu, verba, ut potuit, proferebat, dicens: 'Numquid inriguae menti tuae ad

memoriam^a redit, me saepe dixisse, quempiam minime ad mortem festinare debere, sed magis optando differre, ut possit piis interventionibus praeoccupare faciem Domini, ut *detur spatium infirmis poenitentiae, ac ut^g poeniteat^h, quae humana fragilitas perpetravit? An pigritiae tuae grave videtur^k cruentatum pectus refrigerare? Sed ecce!

Cap. 19. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3 a. b. 4.

Cap. 19. a) ita A 1; coactus *rell.*; commotus B. b) ita A 1; flebiliter dixit (ei *add.* A 2. 2a) *rell.*; flebili voce ait B. c) ita h. l. *codd. praeter* A 2a. d) ita A 1. 3; velis A 2 (*e corr.* velns). 2a. 3a. 4a *cum* B. e) ita *scripsi*; e. tunc usque cum t. o. deesse d. A 1; cum evacuatus (evacuatis A 2. 2a) tot ornamentis (tormentis A 3) membrorum esse dinosceris *rell.*; cum tot membris evacuatus esse videaris B. f) An non ne B 1; Nonne B 4. g) Namque melius A 4a. h) ita A 1; est (tibi *add.* A 2. 2a) *add. rell. cum* B. i) adflictos B 2b, *corr.* k) quod *add.* A 2; quo *add.* A 2a. l) mortem *pro* mori te A 4a. m) ita A 1; adoptes *rell. cum* B. n) habere B 1; habere: B 2b. o) m. al. *superscr.* B 2b. p) spatium B. q) *om.* B 2c. r) ita A 1; st. habere coneris (destinare A 4a) *rell.* s) famuli *add.* A 2. 2a. t) ita B 4 *cum* A et m. al. B 3a; expetisset *rell.* u) c. sp. *om.* B 2c. v) ita A 1; collecto *rell.* w) se *add.*, *sed delet.* A 4a. x) absceise A 1. y) explicuit A 2a. z) ita A 1. 2; i. menti tuae A 3a *cum* B; irriguae m. tibi A 2a; haec *om.* A 3. 4a. a) non *add.* B 4. b) ita A 1. 2. 2a; (ut *om.*) quempiam A 3. 3a. 4a. c) deberet *in litura* A 2a. d) ita A 1; possit *rell.* e) D. pr. A 2. 2a. f) infimis A 1. g) *om.* B 4. h) *corr.* poeniteant B 2b, et sic B 4. i) ita A 1. 2; ut cr. refrigerares A 2a; (ut *om.*) c. refrigerare p. *rell.*; (ut *om.*) cruentatum p. refrigerare B. k) videretur B 1; videt: m. al. *corr.* videtur B 2c. l) ita A 1. 2. 2a *cum* B; temporali A 3. 3a. 4a.

1) I. e. abundanti.

A

tuae praeponam^a tibi^b poenam, ut quocumque die aliquid^e potandi genus ori tuo propinaveris, a pristino sensu alienus efficeris^h: non damnum alicui inferas, sed inoboedientibus inⁱ exemplum permaneas⁷.

10

(20). Sicque factum est, ut sermo sancti viri et Dei martyris in veritate permansisset, quod^c praedictus presbyter Vitalis in ea civitate¹, qua corpus Christi martyris fuerat deductus^e, diu et dies multos post magistri obitum vixerat, et quamdiu ieiunabat^f, peritia^b suaequeⁱ sententiae eximiae viventibus praebebat exemplum, ut poene nullus praeterisset^l dies, in quo miserarum sollemnia cum psalmodia hymnificando non conplexset laudem, utpoteⁿ indagando vestigia magistri in arduam^p huius evi callem insudando; ut^q poli culmine^r scandisse^u dubium non est, quia elimosynarum erat^v stu-

B

nunc temporalem poenam diebus^c tuis praepono^d, ita ut quocumque^f die aliquid^g potionis genus tuo ori propinaveris, a pristino sensu alienus efficiaris, non ut damnum cui libet inferas, sed potius^k permaneas omni^l exemplum inoboedienti⁷.

(20). Factumque est ita, ut viri Dei sermo usque ad vitae^a terminum in^b veritate permaneret. Nam praedictus Vitalis sacerdos in urbe eadem^d, qua corpus martyris Christi fuerat cum ingenti gaudio deportatum, diebus multis vixerat post^g magistri obitum, martyris videlicet Hemmerammi^k. Qui quamdiu ieiunabat, peritia sententiae suae viventibus circumpositis eximia praebebat^m exempla, ita ut nullus pene dies praeteriret, quo non in^o conspectu summi iudicis miserarum sollemnia vel psalmodiam^s caelebraret et insuper^t magistri vestigia indagando huius vitae arduum callem

Cap. 19. 20. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 19. a) ita A 2. 3a. 4a; reponam A 1; proponam A 3 et e corr. A 2a. b) ita A 1; om. rell. c) d. t. om. B 2c. d) ita B 2a. b; propono rell. e) ita A 1. 2; aliquod rell. cum B. f) quocumque, om. die B 4. g) aliquot B 2a. h) ita A 1; efficit(l)aris rell.; efficeris — s. in exemplum om. A 2a. i) versu ex. om. A 4a. k) perm. potius B 2a. b. l) e. o. B 4.

Cap. 20. a) t. v. B 2b. b) in v. om. B 2c. c) ita A 1; quoniam A 2. 2a; Nam A 3. 3a. 4a cum B. d) om. B 2c. e) ita A 1; deductum rell. f) vivebat A 2a. g) post — Hemmerammi om. B 2c. h) pericie A 3a; peritie A 4a. corr. i) que om. A 4a. k) Emm. codd. l) praeteritissct A 1. m) p̄beat B 1. n) ita A 2. 2a; ut puto A 1; ut puta rell. o) in c. s. i. om. B 2c. p) ardu(um in litura) A 2a; ardua h. seculi calle A 4a; h. vitae arduum c. B. q) ita A 1; post ut (et in litura A 2a) add. eum rell. r) ita A 1; culmina A 2. 2a cum B. s) spalmodiam B 2c. 4. t) super eadem m. corr. insuper B 3a. u) ita A 1. 2. 2a; ascendisse A 3. 3a. 4a cum B. v) est A 2. 2a.

1) Scil. Ratisbonae. Sepp.

A

diosus; et quod vires^a implere^b non potuit, voluntatem tamen indigentibus non abstraxit: orationis^c et vigiliis non mediocriter intentus, caritate et hospitalitate^d insignis.

p. 493.

*(21). Sed tamen, ut diximus, magistri^b verba usque ad obitum suum complesse certum est. Cum^c a^d perfecto ieiunio certis temporibus sui^f corporis alimentum^g, cuiuscumque potiⁱ genus in^k ore percipisset^l, statimque^m pristino alienatus sensu, a spiritu immundoⁿ correptus^o, commutata facie, voce^q et stridoribus immensis huc illucque discurrens, per plateas orbis^r, per terrarum foragines^t, per disruptam^u petrarum, per monumenta mortuorum, per diversa spatia locorum nefandis verbis et turpis^w perstripebat^x sermonibus^a, et tamen nemini inferens damnum. Aliquotiens^b eum per altitudine^c turrium

B

sitiebat. Quam ob rem eum culmina regni dubium non est ascendisse, quia orationi et elymosinis erat intentus. Quod ergo viribus non potuit adimplere^e, voluntate^f tamen indigentibus ministravit^g: vigiliis, caritate et hospitalitate^h non mediocriter insignis.

*(21). Sed tamen, ut^a diximus, verba magistri usque ad obitum complesse certum est. Cum igitur, perfecto^e ieiunio, certis temporibus corporis alimenta perciperet^h, cuiuscumque generis potum biberet, pristino subito alienatus sensu et immundo spiritu correptus, commutata^p facie, voce et nimis stridoribus huc illucque discurrens, per urbis plateas et voraginem terrae perque^s abrupta loca petrarum et monumenta^v mortuorum verbis nefandis turpibusque perstrepebat, et tamen damnum nemini^y ullo^z modo ingerens. Unde et eum aliquoties per altitudinem turrium currere contigit, sed corporis sui prae-

Capp. 20. 21. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 20. a) ita A 1. 2; viribus A 2a (in litura). 3. 3a cum B. b) imple
A 1. c) ita A 1; orationibus rell. d) hospitalitates (extr. s expunct.) insignes
A 2. e) d pr. m. superscr. B 1. f) voluntatem(?) pr. m. B 2c. g) minist
strabat(?) corr. ministravit B 1. h) hospitalatem B 1. 35

C a p. 21. a) ut d. om. B 2c. b) sui add. A 4a. c) ita A 1; Nam cum
A 2. 2a. 3a. 4a; Cum igitur B. d) ita A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a. e) p. i.
om. B 4. f) ita A 1. 2. 2a; s. c. om. A 3. 3a. 4a, ubi immensis (cf. l. 22) add.
g) ita A 1; sumeret (et add. A 2. 2a) add. rell. h) i e corr. B 3a. i) ita A 1; potui
corr. potus A 2, et sic A 2a; poculi A 3. 3a. 4a; potum B. k) ita A 1. 2. 2a; om.
A 3. 3a. 4a. l) ita A 1; percep. rell. m) ita A 1; que om. rell. n) ita A 1. 2.
2a; est add. A 3. 3a. 4a. o) ita rell. cum B; ereptus A 1. p) commutatu B 1.
q) ita A 1. 2. 2a. 3a cum B; om. A 3. 4a; et om. A 1. r) ita A 1; urbis plerique;
civitatis A 4a. s) que m. rec. in litura B 3a. t) ita A 1; vorag. rell. u) ita
A 1; disrupta (dirrupta A 2a) pet. (terrarum A 2a) loca, per rell.; abrupta loca
pet. B. v) momenta B 3a, corr. w) ita A 1; turpibus rell. x) perstriebat
corr. perstripebat A 1; perstrepebat rell. y) memini pr. m. B 2b. z) nullo B 2a.
a) ita A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a cum B. b) Aliquot(c)ies A 2. 2a. 3a. c) ita
A 1; altitudinem rell. 50

A

gradere^a contigit, et^b praecipitium sui corporis minime pertulit, usque dum sui^c evocationis compleret diem.

(22). His namque^a transactis, incole huius loci, collectis abscisis sacri martyris membris, in^b quodam^c arbore^d 10 vulgari locutione spine^e et albe^f condentes abierunt. Erat namque a multis medicis divulgatum^h, ut cuiuslibet abscisa membra et sub humo proiecta^k, ut^l huius^m truncus aⁿ nullius² medicis^q arte sanitatis recuperationem consequeretur. Sed haec^r fidelibus in exemplum^s trahendum *non 20 est, sed magis propheticum imitare^t testimonium, ut iacet curam suam in Deum, et ipse eum enutriet^v.

(23). Eadem namque die, 25 non longo intermisso spatio, duo ignoti atque pulcherrimi viri, equitantes per publicam^b callem, a quibusdam arantibus^d in agro de sacris^o sancti 30 martyris membris inquirentes,

B

capitium minime pertulisse, usque dum hoc modo suae vocationis diem complevit.

(22). His itaque transactis, quidam incole loci humanitate coacti, collecta beati martyris membra in arbore quadam^f vulgari locutione spina alba condentes abierunt. Erat autem multis medicis^g per loca divulgatum, ut, membra cuiuslibet abscisa et humoⁱ 10 proiecta^o, huius truncus^p arte medici nullius sanitatis recuperationem consequeretur. Sed hoc fidelibus trahendum in exemplum non *est, sed potius 20 testimonium imitari prophete, ut quis iacet^u curam suam in Deum, et ipse eum enutriet.

(23). Die namque eodem, non longo interiacente^a spatio, duo ignoti et pulcherrimi viri, per callem publicum equitantes, quosdam^c aratores de 25 membris beati martyris inquirebant. Cum autem diutius

Capp. 21—23. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. p. 21. a) ita A 1; currere rell. cum B. b) ut A 2 (non A 2a). c) ita A 1, ut supra; su(a)c vocat. rell. cum B.

Cap. p. 22. a) ita A 1; ita A 2a; itaque rell. cum B. b) et sub pro in 35 A 2. 2a. c) ita A 1; quadam rell. d) quae add. A 2. 2a. e) ita A 1; spina alba rell.; vocatur add. A 2. f) quodam(?) B 2c, corr. g) medicis B 1. h) ita A 1; divulgatum A 2. 2a. 3a cum B; vulgatum A 3. 4a. i) humi B 4. k) huiusemodi arboris add. A 2. 2a. l) ita A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a cum B. m) h. arboris tr. et add. susciperet A 4a. n) ita A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a. 40 o) project(a e corr.) B 3a. p) truncus B 3a. q) ita A 1. 2. 2a (pr. m.); medici A 3. 3a. 4a. r) ita A 1. 3a; hoc rell. s) exemplum. Trahendum interpungit A 1. t) ita A 1. 2. 2a; imitari rell. u) iacet B 3a (pr. m.). b. v) enutriet A 3 (non A 3a).

Cap. p. 23. a) extr. e m. al. in litura B 3a. b) ita pr. m. A 1; publicam 45 A 2. 3. 3a; publicum A 2a (um in litura). 4a cum B. c) quodam B 1. d) orantibus A 3 (non A 3a). e) sacri sancti A 3a.

1) Spina alba in nuptiarum facibus auspiciatissima fuisse traditur; cf. Forcellini h. l. 2) I. e. sine medici ullius arte.

p. 494.
cf. Ps.
54, 23.

A

dum diutius circitarent^a, innotuerunt, quod in^c quendam arborem summissi^d essent^e. Cunctis agri culturis^f videntibus, ad eum^g locum se^h declinantes, et amplius ab his visi non sunt, ut^k tanti huius rei testes sunt, quanti habitatores huius loci existunt. Et^m quiⁿ ammiratione perculsi^o de his^p incognitis viris et de disparitione^q eorum, pergentes^s ad arborem, sed ea quae posuerunt sancti^u martyris membra^v minime invenerunt. Res namque mira et nostris temporibus valde stupenda^l, quia adhuc^y incognita humanae^z permanet infirmitati, a quibus sublata vel ubi deportata fuissent! Sed quid ex his quae praediximus membris sentiendum^d sit, ignoro, nisi per divinam dispensationem hoc fuisset: datur^e intellegi, quibus fuisset dignus sanctus^t martyr meritis^g, cum cruenta et secta abⁱ se, adhuc eo^k vivente,

B

per^b eadem loca circuitent, innotuerunt cultores, quod in arbore quadam reposita fuissent. Et, videntibus illis, ad locum eundem declinaverunt et ab his ultra visi nonⁱ sunt. Unde et^l huius rei testes sunt tanti, quanti ferme eiusdem loci habitatores existunt. Qui hac ammiratione compulsi, id est viris incognitis eorumque disparitione^r, ad arborem venerunt, sed ea quae posuerunt^t martyris Dei membra minime reppererunt. Res mira et valde nostris temporibus stupenda, quia adhuc incognitum humanae^x infirmitate^a manet, a quibus sublata vel^b ubi essent deportata^o! Sed quid ex his membris sentiendum sit, ignoro, nisi per divinam dispensationem detur intellegi, quibus Dei martyr meritis dignus existeret, cuius cruenta adhuc membra ab eodem loco sublata^h, sub gloria honoris condita^l non dubitamus in terris,

Greg. Dial.
III, 5.

Cap. 23. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 23. a) corr. seiscitarent A 2a; seiscitarentur A 3 (non A 3a); circuitent B. b) om. B 4. c) in quendam a. A 3. 3a. 4a; sub quadam arbore A 2. 2a. d) ita A 1; sum(b)missa rell.; reposita B. e) qui add. A 3. 3a. f) ita A 1; cultoribus rell. g) l. eum A 4a. h) ita A 1; (se om.) declinaverunt rell. cum B. i) postea superscr. B 3a. k) ita A 1. 2; et in titura A 2a; om. A 3. 3a. 4a; Unde B. l) om. B 2c. m) ita A 1; om. rell. n) Qua miseratione A 4a. o) ita rell.; perculsis A 1. p) ita A 1. 2. 2a. 3a; eis A 3; illis A 4a. q) desperatione illorum A 4a. r) dispartitione B 1. 2c (pr. m.); disparatione B 2a. s) pergunt in titura A 2a. t) posuerant ibi minime B 4. u) om. A 2. 2a. v) ita rell. cum B; conamine pro m. min. A 1. w) m. al. superscr. B 2b; valde et B 2a. x) humani pr. m. B 2c. y) l. (Incognitum A 2a) a. A 2. 2a. z) p. h. fragilitati A 4a. a) pr. m. corr. infirmitati B 1, et sic rell. b) aut ubi m. al. in titura B 2b. c) deportata B 1. d) sciendum A 4a. e) ita A 1; fuisset datum rell.; fuissent (pr. m.) datum (m. al. corr. datur) A 3a; detur B. f) Dei pro s. A 4a cum B. g) laudibus A 4a. h) b pr. m. superscr. B 1. i) a A 4a; 45 om. versu exeunte A 3a. k) om. A 3a. l) m. al. add. esse B 2b. 3a.

1) Eadem verba leguntur in V. Corbiniani c. 3.

A

membra, per cognitionem divinam ab eo loco asumpta^a, sub gloriae^c honoris condidisse^d
 5 dubium non est, et^e tamen, ut diximus, hominibus^f incognita permanent. Sed¹ idcirco ea membra a veritatis tramite^g deviasse^h existimo, etⁱ per
 10 suos actos^k capite invisibili, qui est Christus, subministrantes, remotis propriis voluptatis^l, pauperibus praebentes famulatum, intrepide pro Christum^m contumeliis affectiⁿ, ut eorum spes et caput, quae^o erat Christus, ad aedificationem viventium nec^p sperantia² in se membra, ut digna erant,
 20 providisset sub honore; et propterea ab incognitis detultra^q viris in capitis^r.³ cognitione, id est divinitatis, condere^s non mediocri gloriae^t
 25 dubium^u non est. Res autem habitantibus innotuit membrorum, ita ut eis^x in stuporem verteretur, et quamvis parum, tamen apertis oculis eius agnoscentes^y sanctitatem.

B

et tamen, ut diximus, hominibus^b incognitum

*est. Sed^f

p. 195.

res mira habitatoribus^v eisdem^w de membris innotuit beati martyris, ita ut in stuporem non parvum verteretur, quia, quamvis parum, apertis tamen oculis cordis eius^z sanctitatem cognovere.

Cap. 23. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 23. a) ita A 1. 3a (pr. m.); adsumpta A 2a; sumpta A 3; ass. rell. b) ut di::: re add., s' d' eras. B 2b. c) ita A 1; gloria rell. d) ita A 1; cond(ita esse in futura) A 2a; condidisse rell. e) Sed A 4a. f) tamen add. B 2a. b. g) non add. A 2. 2a. h) ita A 1; deviasse rell. i) ita rell.; ut A 2a. 4a. k) ita A 1; actus capiti rell. l) ita A 2; voluptatibus rell. m) ita A 1; Christo rell. n) affitiantur, dum illorum spes A 4a. o) ita A 1; qui erat A 2. 2a. 3. 3a; qui est A 4a. p) ita scripsi (nec = ne — quidem); ne codd. plerique; om. A 4a. q) ita A 1; ablata viris A 3. 3a. 4a; viris ablata A 2. 2a. r) cap. cognitionem A 3 (non A 3a); cogn. cap. A 4a. s) om. A 3a. t) ita A 1 (cf. supra l. 4); gloria rell. u) ita rell. (cf. supra l. 5); dum A 1. v) habitatoribus corr. habitat. B 3a. w) eiusdem B 3b. x) illis vert. in timorem A 4a. y) ita A 1; agnoscentes A 2. 2a. 3. 3a; cognoscebant A 4a; cognovere B. z) s. eius B 2a.

45 1) Locum insequentem ad l. 25. dubium non est praetermisit B.
 2) I. e. spirantia. 3) Capitis invisibilis, qui est Christus.

A

(24). Tunc viri qui erant^a beatum et Deo^b devotissimum episcopum Haimrammum^c et gloriae martyrii triumphum ex certaminis campo, id est ex area, quae tunc frumenti^e praetiosiore^g margaretis purgatiⁱ tritici, id est cruore, consparsa^l deiacebat, ponentes subin^m plaustro, arreptoⁿ tramite, reducentes^a, distantes^r certatim ad villam publicam nuncupantem^t Aschaim², distantem^u miliarjo fere^v *duodecimo, ubi ecclesia beati Petri apostoli moeniis^w constructa esse videbatur, ut tantum virum et Dei martyrem illum deducere deberentur^x, ne ut^v in eorum vilia^z aedificia vitalem finiret^a flatum; quia quamvis in eorum oculis prius no^d tantum dispectus^e, sed etiam nece^f submissus fuisset, tunc^g in magnam, ut dignus erat, venerationem decreverat^h. Sed et mulieres

p. 496.

B

(24). Et quidem viri qui cum eo erant beatum Dei devotissimum martyrem Hemmerammum^d episcopum et gloriae martyrii triumphum ex certaminis^f campo, id est area^{h.1} pretiosiore frumento vel margaritis^k, in plastrum ponentes, ad villam Ascheim¹⁰ publice^o nuncupantem^p, tramite arrepto, perduxerunt, distante^s miliarjo fere duo-
decimo, ubi *ecclesia beati Petri apostoli moenibus constructa esse videbatur³, ne in vilibus eorum edificii praesentem vitam efflaret; quia²⁰ quamvis in eorum prius oculis non tantum dispectus^b, sed etiam nece^c subditus esset, in magnam, ut dignum erat, excrevit venerationem. Sed²⁵ et mulieres ex vicinis locis cum viris ducentis viscere pietatis adtactae, girantes plau-

Cap. 24. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 24. a) ita A 1; cum eo h. l. add. rell., ante erant B. b) om. A 4a. 30
c) Haimrammum corr. Haimbrammum A 2; Haimrammum A 2a. d) ita B 2b;
Emmerammum B 1. 3b; Emmerammum B 2c. e) frumento A 4a. f) ex: certaminis, ras. er B 2c. g) praetiosiore A 1; pretiosiori A 2; preciosioris A 2a. h) (a. om.) praetiosiore B 4. i) purgata A 3 (non A 3a). k) margaritis m. al. in litura B 3a. l) ita A 1; conspersa iacebat rell. m) ita A 1; eum in A 2a; in rell. n) ita A 1. 2. 2a; a. tr. om. A 3. 3a. 4a; habet B. o) publici B 3b. 35
p) nuncupatam (e corr. nuncupatam B 3a) B 2a. 3a. 4; nuncupata B 3b. q) reduxerunt A 3a. r) ita A 1; Dest. A 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a. s) distantem B 3a. 4. t) nuncupatam A 2a. 4a. u) distante A 2. 2a. 3. 3a. v) om. A 4a. w) ita A 1. 2. 3a; moeniis A 2a; moenibus A 3. 4a. x) ita A 1; om. A 2a; deberent rell. 40
y) ita A 1; om. rell. z) ita A 1; vilibus (aedificiis rell., sed aedif. — oculis om. A 4a. a) veniret A 3 (non A 3a). b) m. al. in litura B 2b; desp. B 3a. b. c) neci B 3a. d) ita A 2; non rell. e) ita A 1; desp. rell. f) ita A 1. 2. 2a. 3a cum B; ncci rell. g) tamen add. A 2. 2a. h) ita recte A 1 (cf. SS. rer. Meroc. IV, p. 465); excreverat rell.; excrevit B. 45

1) *Textum in B male contractum ita restitue ad A*: area, quae tunc frumento purgati tritici praetiosiore margaretis, id est cruore, consparsa deiacebat. 2) *Aschheim (B.-A. München)*. 3) *A addit*: ut tantum virum et Dei martyrem illum deducere deberentur.

A

ex vicinis locis cum ducentibus^b viris pietatis viscera^c commote, girantes^e plaustrum
 5 ob veneratione^f martyris^g Christi in comitatu secutae sunt. Cum autem pervenis-
 sent^k in partibus^l campestriae, distante a praedicto loco, ubi
 10 tendere videbantur, miliario tertio¹, tunc^o venerandus Dei martyr voci^p; ut^q potuit, quamvis incondite heiulare coepe-
 rat, innuens, quod ora remunerationis^t in caelestibus eius
 15 eum locum praeterire non deberetur^w. Unus ex his qui erant^x inspiratione divina ceteris quasi subiectis *imperans^v,
 20 ut eum de plastro quo iace-

B

strum ob venerationem^a martyris in comitatu^d sequutae sunt. Et cum pervenissent
 in loco^h campestri, distantemⁱ a loco praedicto miliario tertio,
 ubi tendere videbantur, venerabilis Dei martyr qua potuit
 voce coepit^m heiulare, innuens, quod eius remunerationisⁿ
 hora veniret, qua ab angelis ad^r caelum sublevari mere-
 retur. Unus enim ex his^s qui cum eo comitabantur quasi
 divina^u iussione^v *caeteris im- p. 497.
 perabat, ut de plastro Dei

Cap. 24. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 24. a) veneraonem B 1. b) ita A 1. 2; ducentis A 3. 3a. 4a; loc. con-
 ducentibus A 2a. c) ita A 1. 2. 2a; viscere A 3. 3a. 4a cum B. d) martyris
 25 incolomitat secutae B 4. e) uirantes A 1. f) ita A 1; venerationem A 2;
 venerationem rell. g) martyres A 1, corr. h) loca c. B 1; locum campestrum
 B 3a. i) distante B 2c. 4. k) pervenisset A 2 (non A 2a). l) ita A 1. 2; in
 partes campestrie distante A 2a; in partes (partem A 3a) campestri (ita A 3. 3a; cam-
 pestres A 4a) distantes A 3. 3a. 4a; in loco campestri distantem B. m) m. al.
 30 in mg. suppl. B 2c. n) h. r. B 2a. b. o) ita A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a cum B.
 p) ita A 1; voce rell. q) qua add. A 2a. r) in B 2a. b. s) illis B 2c. t) ita
 A 1; r. su(a) in c. (om. eius) (immineret et quod add. A 2a) rell.; eius r. hora B.
 u) m. al. superscr. B 3b. v) visione B 4. w) ita A 1; deberet rell.; dixit add.
 A 2a. x) ita A 1. 2a (v. supra p. 60, 2); cum eo add. rell.; qui cum eo comita-
 bantur B. y) imperat A 2a.

35 1) In loco qui rustice vocatur Gruoba, quo sanctus Emmerammus spiritum ad caelos misit V iugera episcopo Ratisbonensi ab advocato Frisingensis ecclesiae permutazione facta c. a. 1022/3, tradita sunt (Th. Bitterauf, 'Die Traditionen des Hochstifts Freising' II, p. 255), cumque 'gruoba' non solum fossam significet sed etiam sepulchrum, ratio posteriorum facile
 40 perspicui potest. De situ loci minime conveniunt, cum alii (Sepp p. 238) de Grueb prope Aschheim, alii (Meichelbeck I, 1, p. 233; Riezler, 'Ueber den Ort, wo Emmeran überfallen wurde', 'Forsch. z. Deutsch. Gesch.' XVIII, 528) de Grub prope Gross-Helfendorf cogitaverint, qui sane locus cum Arbecnis narratione nullo modo conciliari potest. Tradunt
 45 autem martyrem extremum spiritum effudisse ibi, ubi sacellum dictum Emmerammkapelle in campo conspicitur, loco scilicet a villa Aschheim haud multum distante medio inter vicos Feldkirchen et Haimstetten. De ea quae antea ibidem stabat capella in antiquissima matricula Frisingensi a. 1315. ita relatum est: Münster, capella per se absque sepultura;
 50 spectabat autem ea ad abbatem S. Emmerammi; cf. Janner l. I, p. 50.

A

bat deponerentur^a; qui^b subito deponentes, in amoeno gramine submiserunt in campestriae^f desertae planitiae. Sicque factum est, cum sancta illa anima de corpore exiret, utⁱ, cunctis qui aderant videntibus^k, quasi immense lampadis lux ex ore sancti viri processisset in^l alta tramitis, remoto aere, inⁿ celestibus penetraret, ita ut ingressiones^p sue splendor^q faciem^r praesentium fulminaret. Eo^s iam^t emisso spiritu, cunctis^u pavor inruit^v, ita^w tremore perculti, ut vix tanti viri corpus in plaustrum sublevare aude-
rentur^z.

(25). Sed huius loci miraculum, ut mihi videtur, silentio tradendum non est. Erat namque incultus per spatia annorum innumera et quasi oblivione^b traditus, quod talem ex se^d Deo^e propinasset animam. Sed^f cunctis incolis^g per girum praeclaruit in signum, quia^h, ut mos est Ger-

B

martyrem ad terram^c deponerent; qui obtemperantes voci monitoris^d, eum in amoeno^e gramine condigno^s honore, simul et gloria statuerunt in campestri planitiae^h. Sicque factum est, ut cum sancta anima illa de corpore exiret, cunctis qui aderant videntibus, quasi lux magna^m lampadis ex ore sancti^o viri processisset et alta caelorum, aere diviso, penetraret, ita ut in egressione animae splendor ingens praesentium faciem fulminando deterreret. Egre-
diente autem spiritu, tantus pavor cunctos in-
vasit, ut vix timore perter-
riti^v corpus adiacens in plaustrum^z auderent elevare.

(25). Sed miraculum huius loci, ut video, silentio praeterire non debemus. Erat enim incultus per multa annorum spatia et quasi traditus^a oblivioni, quod^c talem ex se Deo animam propinaret. Sed cunctis loci incolis per circuitum in signum praeclaruit, quiaⁱ, ut^k moris est Germa-

Capp. 24. 25. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a.¹b. 4.

C a p. 24. a) ita A 1; deponerent *rell.* b) quasi A 2; Quem A 2a. c) terram deponere *m. al. in litura* B 3a. d) monitores *pr. m. corr.* monitoris B 1. e) amoenio B 1. f) ita A 1. 2; campestris desertae planitiae A 2a; campestri desertae (deserta A 4a) planitiae *rell.* g) cum digno B 2c. 4. h) ita B 3a. b cum A; vocabulum perit B 1; planiciae B 2a. i) ita A 1. 2; *eras.* A 2a; *om. rell.* k) videbatur quod quasi A 2a. l) in alta — 15. fulminaret *om.* A 2a. m) magne B 4. n) ita A 1; (in *om.*) c(a)elestia *rell.* o) v. s. B 4. p) ita A 1; ingressiones A 2; egressiones A 3. 3a. 4a; in egressione B; *cf. p.* 63, 2c. q) ita *rell. cum* B; *om.* A 1. r) facies A 2. s) Et A 4a. t) mortuo, ita *pro* i. e. sp. A 2a. u) ita A 1; cunctos *rell.* v) ita recte A 1 (*cf. infra* c. 35: omnibus timor inruit); invasit *rell. cum A x et* B. w) ita A 1. 2. 2a; et ita sunt tr. (timore A 4a) p. 13. 3a. 4a; ut vix timore perterriti B. x) ita A 1; auderent *rell.* y) ti *m. rec. in litura* B 2b. z) plastrum B 1.

C a p. 25. a) o. t. B 4. b) ita A 1. 3a; oblivioni *rell.* c) et B 2c. d) ex e A 1. e) Domino A 4a. f) tamen *add.* A 4a. g) ita A 1. 2. 2a. 3a; c. in locis A 3. 3a; in c. locis A 4a; c. loci incolis B. h) qui | aut A 2. i) qui(a *m. al. in litura*) B 2b. k) *eras.* B 3a.

A

maniae, ut faciem suam in-
 mense^c nivium effusione veletur^e per totum gemalem^f
 5 tempus, ita ut in^g cubitis^h
 altitudine^l decrescat^m, sedⁿ
 eo loco minime permansit, ut^o
 quis praetereuntium quamvis
 parum^p permansisset, et^q in
 10 vernalis^t decore et amoeni-
 tate totum permansit annum.
 Sicque factum est, quasi^v ut
 locus excusationem inferret,
 *ut^w imbrum atque procella-
 15 rum turbine^y et elimentorum
 ditione^a subicere^b non debu-
 isset, qui angelorum^c spiri-
 tuum^e suae^f praesentiae in
 tanti Dei^h martyris anime
 20 egressionisⁱ fuisset consecra-
 tus^l. Erat enim^m secus locum
 quadruviusⁿ, ita ut a multis
 praetereuntibus huc^o illucque
 in miraculum decrevisset; et
 25 dum subtilius a^p nonnullis per-
 commorantium^r in circuitu
 fuisset sciscitatum tam^t am-
 mirabile signum, statimque^v

B

nae, ut faciem^a suam inmensa^b
 nivium effusione cooperiat^d
 per totum hiemale tempus,
 ita ut in cubitiⁱ altitudine^k
 excrescat, sed eo loco minime
 permansit, ut quis praeter-
 euntium quamvis parum rem-
 maneret, ut^r ita vernalis^s de-
 core et amoenitate annum
 perstetit^u integrum. Sicque
 factum est, ut locus excusa-
 tionem habens imbrum ac
 turbini^x *procellarum et ele- p. 498.
 mentorum ditioni subiaccere^z
 non deberet, qui angelorum
 sanctorum praesentiam^d in
 tanti Dei^g viri egressione fue-
 rat consecratus. Erat enim
 secus locum hunc quadruvius^k,
 ita ut a multis praetereuntibus
 huc illucque in miraculum
 excrevisset; et dum subtiliter
 a nonnullis commorantibus
 per circumquaque^q loca sci-
 scitatum^s esset tam amira-
 bile signum, statimque^u per
 quadruvium his qui tunc^w prae-

Cap. 25. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

- 30 Cap. 25. a) facies sua pr. m. B 3a. b) cnsa nivium m. al. in litura B 3a.
 c) ita A 1; in(m)ensa rell. d) cooperiatur B 3a. e) ita recte A 1 (cf. infra
 c. 32: facies telli velaretur); cooperiat A 3. 3a. 4a cum B; cooperit A 2. 2a.
 f) corr. iemalcm A 1; hiemale rell. g) om. A 3a. h) ita A 1; cubiti rell.
 i) cubitu pr. m. B 4. k) ita B 3a cum A; altitudinem rell. l) ita A 1. 2. 2a;
 35 altitudinem A 3. 3a. 4a. m) ita recte A 1; excrescat rell. cum B. n) om. A 4a.
 o) ut — permansisset om. A 4a. p) ita A 2a. 3. 3a; pa.: rum p., ras. u A 1;
 parumper mansisset A 2; parum remaneret B. q) sed A 4a. r) et B 2c. 4.
 s) d. v. B 3a. t) ita A 1. 2. 2a; vernali A 3. 3a. 4a. u) ita B 1. 2a et
 pr. m. B 2b. c. 3b; perstetit rell. (iti eras. B 3a). v) ita A 1; om. rell. w) ita
 40 A 1. 2. 2a; om. A 3. 3a. 4a. x) ita B 1. 2c. 4 (pr. m.); turbini B 2b. 3b.
 y) ita A 1; turbini A 2. 2a. 3. 3a. 4a. z) ditioni non (pr. m. superscr.) subi-
 ceret. Qui B 2a. b. a) ita A 1; ditioni rell. b) ita A 1. 2. 2a. 3a; subici
 A 4a; subiaccere A 3. c) angelicorum A 3 (non A 3a). d) pr(a)esentia B 2a. 4.
 45 e) que sanctorum add. A 4a. f) malim sanctae (scae). g) v. D. B 4. h) m.
 D. A 2a. i) ita A 1. 2. 2a. 3a; egressioni A 3; egressione A 4a. k) quadruvius
 corr. quadruvium B 2c, et sic B 4. l) ita rell. cum B; praesentatus A 1.
 m) autem A 4a. n) ita A 1. 2. 2a. 3a; quadruvium A 4a; quadruvium A 3.
 o) h. illucque om. A 3 (non A 3a). p) ante nullis A 4a. q) per circumque
 50 B 1; per circumquaque B 2b; circ. per B 4. r) ita A 1. 2. 2a (pr. m.); om. A 3.
 3a. 4a; commorantibus B. s) suscitatum B 2a. t) tam a. s. statimque om.
 A 4a, versu exeunte. u) que om. B 4. v) ita A 1. 2. 2a; que om. A 3. 3a.
 w) nunc B 4.

A

per quadrivium his qui tunc aderant ad memoriam rediit^a, quod in eo sancti Christi^c martyris Haimhrammi^e anima exuta huius exilii nexibus^f alta poli penetrasset. Tunc commorantes in circuitu suae collectionis¹ ecclesiam eidemⁱ martyri in honore in eodem loco construxerunt, in qua non mediocriter innumera ex merito martyris¹ clarescunt signa.

(26). Dum huius loci mentionem inferimus, mira mirandis succedunt, quod ad memoriam rediit^a, unde longe superius² ex sancti viri sententiam^d praetulisse^e me comperio, de carnificum verbis, quod silere minime licere me suspicio^g. Quorum duo dignas Deo fundentes praeces, ut superna provideri¹ hoc dignaretur pietas, quod non proprio^k sponte, *sed imperio coacti tantum^m et Dei episcopum suis manibus poenam inferendiⁿ mittere³ debuissent, ut huius sanguinem ab his in die

B

sententes aderant redit ad memoriam, quod ibidem sancti^b Hemmerammi^d martyris carne exuta anima alta caeli penetraret. Tunc in circuitu commanentes^g eidem martyri ecclesiam in loco^h eodem construxerunt, in quo non mediocriter innumera martyris merito^k signa clarescunt.

(26). Dum huius loci mentionem inferimus, mira mirandis succedunt, quia ad memoriam redit, unde longe superius ex sancti^b viri sententia^c me retulisse conperio, de verbis impiorum^f carnificum, quod silentio praetereundum non est. Quorum duo^h digne Deo preces fundentes, ut divina clementia intueri dignaretur, eo quod imperio coacti tanto Dei¹ *viro suis manibus poenam inferrent. Unde suppliciter postulabant, ut huius sanguinem^o ab^p se in die iudicii requiri^q non deberet.

Cap. 25. 26. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 25. a) redit A 2. 2a. 3a. b) sancti post martyris B 4. c) om. A 4a. d) ita B 3a. b; Emm. rell. e) Haimhrammi h. l. A 1; Haimrammi A 2a. f) ita A 3. 4a; exilli (corr. exili) n. A 3a; exilii (om. n.) A 1; nexilibus (nexibilibus A 2a) pro e. n. A 2. 2a. g) manentes in litura B 3a. h) eo pr. m. superser. B 1. i) ita A 1; eidem martyri, om. in h. B; eiusdem martyris nomine dicatam pro e. m. in h. rell. k) to m. al. in litura B 3a. l) matyris A 1.

Cap. 26. a) redit A 2. 2a. 3a. b) sancti; ras. s(?) B 1. c) sententi(a m. al. in litura) B 3a. d) ita A 1; sententia rell. e) protulisse A 4a. f) impiorum B 2b. g) ita A 1; suspicor rell. h) Deo duo digne B 2a. b. i) providere hoc A 3a et m. al. A 2a; hoc providere A 4a. k) ita A 1; om. rell. l) Deo B 2a. m) ita A 1; tanto Dei episcopo rell. n) ita A 1; inferrent. Unde suppliciter postulabant (festinabant A 2. 2a) pro verbis inferendi mittere debuissent rell. cum B. o) sanguinis B 4. p) a B 2c. q) Dominus non requireret. Tunc ergo pro verbis r. non d. Dumque m. al. in litura B 3a.

1) I. g. collatio et requiritur ablativus 'sua collatione'. 2) Supra c. 17. 3) I. e. in poena inferenda ponere.

A

iudicii non deberetur^a requere^b. Et^c dum vir Dei eorum ut vidit corda, de his in semet ipso conpescuit^d, dicens: 'Domine, retribue eis^f secundum fidem illorum'; sicque peractumⁱ est, ut^k hii^l in pacis^m tranquillitate suae evocationis^o expectarent diem.

(27). Reliqui vero tres extorquentium^a, ut praediximus, qui suae crudelitatis in eum contumaciter manus imponebant^c, zelo diabolico succensi, inproperantia^e et contumeliosa verba in faciem ei mittere non pertimescebant^h: in eorum damnationeⁱ miseris actio nequissima non sufficeret, nisi in augmentum nequitiam^m cordis ad aditumⁿ oris^l inproperando^o perducerent, unde veritatis probatur sententia, ut ex cordis abundantia os loquere non desisteret^r. De quibus infra spatia septem dierum peractum est, ut unusquisque eorum in mundo pro-

B

Dumque vir Dei eorum corda considerans, Dominum deprecatus est, dicens: 'Domine, retribue eis^e secundum fidem illorum^g', sicque factum est, ut^h per beati martyris orationem in pacis tranquillitate vita discessissentⁿ.

(27). Reliqui vero tres iniqui tortores, ut iam diximus^b, qui suae crudelitatis manus ferociter in virum Dei iniicerunt^d, et zelo demonum succensif, contumeliosa verba in faciem^g dare non timebant, quibus et accio nequissima non sufficeret, nisi ad augmentum^k nequitiae ad^l aditum oris verba inproperando perducerent, unde sententia probatur veritatis, quia *ex abundantia^p cordis os loquitur*. De quibus infra^q septem dierum spatia peractum est, quod unusquisque eorum spiritu^s traderetur in mundo, et tam diu vexati et^t ad hoc usque

Matth. 12, 34.

30 *Capp. 26. 27. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.*

C a p. 26. a) ita A 1; deberet rell. b) inquirere A 2a. c) ita A 1; dumque A 2. 2a. 3. 3a cum B; Cumque A 4a. d) conpescui A 1; pro his Dominum deprecatus est pro verbis de his in s. i. c. rell.; Dominum deprecatus est, dicens B. e) et pr. m. B 2c; illis B 2a. b. f) illis A 4a. g) eorum (om. sicque) B 4. h) et B 1. i) ita A 1 (cf. infra l. 28); factum rell. cum B (cf. supra p. 62, e). k) per orationem sancti martyris add. A 2. 2a. l) hi A 2. 2a. 3a. m) in pace tranquillitatis A 3a. n) decessissent B 1 (siss peritit), 2a. 3b. o) ita recte A 1 (cf. p. 38, 1c. 57, 1); vocationis rell.

C a p. 27. a) ita A 1; torquentium rell.; carnificum add. A 2. 2a. b) dictum est, qui B 2a. b. c) et add. A 4a. d) eiecerunt B 4. e) inproperantia A 1. f) suscensi B 2a. g) facienda re: B 2b, corr. h) timebant, ut in illorum A 4a. i) damnacionem A 3a. k) agm. pr. m. B 4. l) ad aditu moris B 1; ab aditu oris B 3a. b. m) ita A 1; nequitiae A 2. 2a. 3. 3a cum B; nequitie et add. malitiam A 4a. n) abditum A 2; auditum(?) corr. aditum A 2a. o) om. A 4a. p) bundantia B 1. q) om. B 1. r) ita A 1; loqueretur rell.; loquitur B cum Vulg. s) spiritui B 3a. b. t) om. B 3a. b.

1) B addit: verba.

Arbeo.

5

A

stratus esset^a spiritui^b, et tam diu vexati et usque ad hoc perducti, ut intempesta^d noctis¹ ad^g aditum aedifitiorum unusquisque in impetu spirituiⁱ inmundi prosilientes, relicto tramite, ut erant digni, ad deserta confugientes^k,
 p. 500. per cacumina montium^l, *per ima et^m convallium, per loca inhabitabilia et humani^o fragilitati incognita discurrentes^q, ita ut infirmorum^r cadavera nullo ulterius^s comparuisse comprobatur. Quidnam de his aliud sentiendum est, nisi superno aequitatis iudicio, qui impietatis eorum animo ferocissimo tam loquendo quam perficiendo in tantum sacerdotem eorum cordis nequitiam explere non verebant^z, ut in damnationem^c eorum mens feris comparare^e deberetur, ut proprio^g mente alienati^h eorumⁱ corporibus ipsi sibi^k damnum inferrent? Quid²

B

perducti sunt, ut intempesta^c noctis unusquisque impetu inmundi^e spiritus prosilientes^f, per devia, ut digni erant,⁵ ad deserta confugerunt^h et
 per montium cacumina et¹⁰ *ima convallium perqueⁿ inaccessibleia loca discurrent^p, et ulterius nec miserorum cadavera ullo loco paruerunt. Quidnam de his sentiendum^t¹⁵ est, nisi superno^u aequitatis^v iudicio^w, qui effera^x mente in tanto^y Dei sacerdote explere nequitiam cordis non timebant, alienati sensu pristino, montes, deserta silvasque comparatione ferarum adpeterent et^a proprio se^b iaculo diecerent^d, qui iniusto iudicio Dei martyrem iudicarunt^f?²⁵
 Sed quidnam de sanctis viris dicendum est, nisi apostolica

Cap. 27. A 1. 2. 2a. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 27. a) esse A 1. b) ita A 1; spiritu *rell.* c) intempesta: (ras. 30
 te?) nocte B 4. d) ita B cum V. Corb. c. 4; in tempestate n. A 1; intempestae
 (intempesto A 2. 2a) n. et *add.* silentio *rell.* e) sp. i. B 4. f) prosilientes B 4,
 corr. g) ad *om. rell.*; ad aditum et aedif. A 1. h) confugerunt B 3a (*pr. m.*); b;
 confugerunt B 2c. 4 et *m. al.* B 2b. i) ita A 1; inm. spiritus A 4a; spiritus 1. *rell.*
 k) ita A 1; confugiunt et per *rell.*; confugerunt et per B. l) ita A 1. 2. 2a; ac
 add. A 3. 3a. 4a. m) ita A 1; *om. rell.* n) e *corr.* B 3a. o) ita A 1;
 human(a)e *rell.* p) discurrent B 4. q) discurrent A 2. 2a; discurrent B.
 r) ita A 1; miserorum *rell. cum B.* s) ita A 2. 2a (*ubi comprobantur*); nullo
 comparuisse comprobator (*cf. infra p. 67, 11: comprobatur*) A 1; nusquam ulterius com-
 paruisse probantur *rell.*; ulterius nec — ullo loco paruerunt B. t) sciendum
 B 4. u) supernae B 3a. v) actum est *add.* B 4. w) iudicium B 3a; ut *add.*
 B 4. x) in *litura* B 3a. y) tanti *pr. m.* B 4. z) ita A 1; verebantur *pr.*
 a) in *litura* B 3a. b) *om.* B 4. c) dam(p)natione A 2. 2a. d) diecerunt *pr.*
m. corr. diecerent B 1, et ita B 3b. e) ita *rell.*; comparari deberet A 4a et *m. al.*
 A 2a. f) iudicaverunt B 1; cruciaverunt B 4. g) ita A 1; (*a add.* A 2. 2a)
 propria *rell.* h) ita *rell. cum B; om.* A 1. i) illorum A 4a. k) ita A 1; ipsi
 perdit dam(p)num A 2. 2a; ipsi (*ipsi* A 4a), *om.* sibi *rell.* 45

1) 3. Reg. 3, 20: intempestae noctis silentio; Greg. Dial. II, 35: intempesta noctis hora. 2) B: Sed quidnam de et q. s.

A

enim de sanctis viris dicendum est, nisi apostolicum illum^c testimonium, qui^d ait: *An nescitis, quia templum Dei estis et Spiritus sanctus habitat^f in vobis?* Unde recte^g subiungitur, ut violatores huius templi a Deo disperderentur¹.

10 (28). De qua dispersione comprobatur de eorum^a temporali domno^c Lantpertho^d, ut nihilominus disperderetur; quam ut suae damnationis^f in^g exilio vitam finiret, et^h sic in posteris^k pro- et nepotibus eius tanti viri vindicaretur sanguis, ut etⁿ radicitus hos exterminaret, ita ut eorum quis non remaneret².

B

illa praeclara sententia, qua dicit^a: *An nescitis, quia^b 1. Cor. 3, 16. templum Dei estis et Spiritus sanctus habitat in vobis?*

Unde recte subiungitur, ut^{ib. v. 17.} huius Dei^b templiⁱ violatores ab inhabitatore^k ad praecipitium raperentur^{m. 1.}

(28). Unde et hac dispersione adprobatur de^b suo domino temporali Landeperto^e, qui nihilominus damnationis exilio vitam finivit; quia rectum et iustum liquidoⁱ constat, qui tantum lumen temerario ordine nisus^l est^m effugare, eternae damnationis tenebras in futuro pateretur^o, et in succedentem^p postremo progeniem^q tanti viri sanguis^r redundaret, ita ut ex omni immensa *infantum^s procrea- p. 501. tione nullus superstes existeret intra paucos quasi^t annos³, qui regnum paternum suscipere^u a Domino mereretur.

Capp. 27. 28. A 1. 2 et 2a (ad l. 15). 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

30 Cap. 27. a) dicitur B 3a. b) qui pr. m. B 4. c) ita A 1; illud rell. d) ita A 1; quo rell. e) et add. B 2c. f) habitat A 2a. g) versus exeunte om. A 4a. h) t. D. B 2a. i) v. t. corr. t. v. B 4. k) eius add. B 3a. l) dispergerentur A 4a. m) reparentur B 4.

35 Cap. 28. a) e. tempore A 1; t. e. A 4a. b) quod eorum in litura, acciderit m. s. X/XI add. B 3a. c) domino A 2. 2a. d) Landberto A 2; Lamberto A 2a; Lantberto A 3; Lamperto A 4a. e) ita B 1; Lantpertho B 3b; Landeperto rell. f) dominationis A 2; dnationis A 2a. g) ita A 1. 2. 2a. 3a; in exilium A 3; (in om.) exilio A 4a cum B. h) ea quae sequuntur usque ad c. 46. desunt A 2. 2a. i) liquo B 2a. k) ita A 1; in posteram progeniem eius A 3. 3a. 4a; in succedentem postremo progeniem B. l) in mg. suppl. B 3a. m) est extinguere in litura B 3a; est effugere pr. m. B 4. n) ita A 3. 3a. 4a; om. A 1. o) etur in litura B 3a. p) succedentem B 3b. q) propaginem B 2a. b. r) sanguinis B 2a. s) infantium B 2a. 4. t) om. B 3a. 4. u) om. B 4.

45 1) A: a Deo disperderentur; cf. 1. Cor. 3, 17: disperdet illum Deus. 2) *Aliter Meginfredus* § 22: Qui vero supresse poterant vel adhuc supersunt, eadem infelicitatis forma miseram testantur pro- sapiam et calamitosam brevitatem imbecillis vitae suspiriis debent potius quam visibus. *Quocum consentit Arnoldus, De miraculis b. Emmerammi I, 11, miseram Lantperti stirpem post trecentos annos adhuc viginisse censens.* 3) *Haec in A desiderantur.*

A	B
<p>p. 501. Et ubi tam *eminentia eius^a edificia caeteris praeminebant^d, in quibus suae confusionis^e gloriabat^f, modo ortica^{i.1} et platanus^k expansis foliis propagantur; et qui venenosam suam iram inhabitatoreⁿ templi perficere non metuit, suaque^o aedificia venenatis serpentium generibus relinqueret invitus, ita ut sint in sibilum³ et in exemplum viventibus. Quamvis^t dicentium verba sileant, tamen praetereuntes^x loca praedicant, quia suae contemplationis viatorum^y aliquotiens suspiria expremunt, propter hoc ut et ipsi cavere^z debeant^a, ne in sanctis Dei sacerdotibus incaute^b committant^c, ut^d et illorum hereditas^f, evacuata posteritate, sicut et contemplata loca testificant^h, redigantur^k et^l in talpium⁴ obscuraⁿ habitazione convertatur, et coacervata^p unus in</p>	<p>At vero ubi^b immensa eius edificia cunctis^c eminebant, quibus ad horam in confusione^s gloriabatur^h, urticae videlicet et virgulta necnon et platanus exorta foliis^l expansis propagantur^m; et qui iram suam venenosam in² templum Dei, Hemmerammum^p scilicet¹⁰ martyrem, non^a metuit^r crudeli edicto infundere^s, sua terrena edificia recto Dei iudicio relinqueret^u invitus, ita^v ut praetereunti^w viatori sint¹⁵ in obprobrium et exemplum. Et quamvis dicentium verba sileant, praetereuntibus loca eadem denotant, quia aliquoties exprimunt suspiria viatorum, ut caveant, ne aliquid ullo modo mali in Dei servis^e sacerdotibusque committant, ne et^s eorum hereditas, extincta posteritateⁱ, in solitudinem relinquatur^m, et humus coacervata^o viventibus testi-</p>

Cap. 28. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 28. a) ita A 1. 3a; eius om. A 3. 4a. b) superscr. B 2b. c) cuncti seminabant B 2a. b (pr. m.). d) preminebat A 1. e) decore add. A 4a. f) ita A 1; gloriabatur *rell.* g) confusionem B 3a. h) ita B 4; gloriabantur *rell.* i) ita A 1; urtica *rell.* k) platanus pr. m. A 4a. l) exp. f. B 2a. b. m) ita B 3a; propaga: tur (ras., ut videtur, n) corr. propagantur B 3b; propagatur *rell.* n) ita scripsi (cf. infra p. 69, 25); inhabitatores t. A 1; inhabitatorem t. et add. Dei A 3. 3a. 4a. o) ita A 1; que om. *rell.* p) ita B 2b; Emm. *rell.* q) non m. om. B 4. r) timuit B 2a. s) infundere B 1; infuderat B 4. t) ita A 1; Et q. *rell. cum B.* u) relinquere *corr. relinqueret B 3a; relinq B 3b.* v) ita om. B 4. w) praeeunti B 3b. x) ita A 1; praetereuntibus A 3. 3a. 4a cum B. y) ita A 1. 3. 3a cum B; viatoribus A 4a. z) abere A 1. a) possint A 4a. b) ita A 1; aliquid add. *rell. cum B.* c) comitant A 1. d) ut ad A 1; ne et A 3. 3a. 4a cum B. c) sacerdotibus servisque B 2a. b. f) om. A 4a. g) et om. B 2c; neque m. al. *corr. ne et B 4.* h) ita A 3a; testificantur A 3. 4a; om. A 1. i) posteritati B 3a. k) ita A 3a; redigantur, ras. fortasse a A 1; eradicentur *corr. eradicetur A 3; reductur A 4a; in solitudinem relinquatur B.* l) om. A 1. m) relinquetur B 2a. b. n) ita A 1; obscuram habitationem *rell.* o) exacerbata (?) *eras., ead. m. superscr. vel coacervata B 3a.* p) ita A 1; coacervata *rell. cum B.*

1) B addit: videlicet et virgulta necnon. 2) A: inhabitatore templi; cf. p. 69, n. 1. 3) B: obprobrium. Cf. Ierem. 29, 18; Mich. 6, 16; in sibilum et in opprobrium. 4) I. e. talparum. Suysk.

A

testimonium permaneat viventibus.

(29). Cavenda namque est
 5 ira iustorum¹, ne et ipsum
 ad^a iracundia *provocent^b,
 qui inhabitator eorum^c corporibus existit. De quibus
 per semet ipsam veritas dicit:
 10 *Qui vos odit^{f. 2}, me odit et reliqua.* Ensem enim invisibilemⁱ non vident^k, et tamen inultiⁿ non permanent; quia unusquisque iustorum invisibili gladio praecinctus est sagacissimo^p sermone Dei, qui ultionem infert in^q his, qui non sibi proponunt ipsum veritatis spiritum in Deum,
 20 sed eius templum ictibus destruunt^t, et ubi manus nocendi non inmittunt^u, detractationis^v veneficia secreto seminare non metuunt. Sicque Spiritum sanctum, inhabitatorem^z templiⁱ, ad iracundiam provocant, non conperientes^b, quod scriptum est⁴: *Nam qui illum non habet*

B

monium maneat in eternum.

(29). Cavenda est ergo ira
 iustorum, ne et ipsum etiam
 quis ad iracundiam *provocet,
 qui horum^d corporum existit
 habitator. De quibus per^e
 semet ipsam veritas dicit:
 10 *Qui vos odit, me odit.* Ensem ergo^g visibilem non ostendunt^h, et inulti^l tamen non^m permanent; quia^o unusquisque iustorum gladio invisibili praecinctus est sagacissimi sermonis Dei, qui his ultionem infert, qui non^s ipsum veritatis spiritum, sed eiusdem^r templum ictibus destruere non cessant, et ubi nocituras^s manus non inmittunt, detractationis veneficia^w secreto seminare non metuunt^x. Sicque sanctum^y Spiritum, templi inhabitatorem, ad iracundiam incitant^a, nolentes attendere, quod scriptum est: *Nam qui illum non habet placatum^o,*

p. 502.
 cf. Rom.
 8, 11.

Luc. 10, 16.

Capp. 28. 29. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

20 C a p. 29. a) ita A 1; ad iracundiam A 3a cum B; (ad om.) iracundia A 3; in iracundiam A 4a. b) provocant A 3a; provocet A 4a. c) illorum corporum A 4a ex B. d) orum B 1. e) v. per semet ipsum B 4. f) audit, me audit A 4a. g) om. B 3b. h) ostendit B 2a. i) visibilem A 3a cum B. k) ita A 1; ostendunt *rell. cum B.* l) multi B 2a; (in m. al. in litura)ulti B 2b. m) superscr. B 3b. n) multi A 1. 4a. o) quod B 4. p) ita A 1; sagacissimi sermonis *rell.* q) ita A 1; om. *rell. cum B.* r) cisdem B 2b, *corr.* s) nociturnas B 1, *corr.* t) destr. A 3a. u) mittunt A 3a. v) ita A 1; detractationes *pr. m. A 3a; detractationis rell. cum B.* w) veneficia *corr. vnef. B 2b; veneficia B 3b.* x) metunt *corr. metuunt B 3a. b.* y) Sp. s. B 3b. z) ita A 1; inhabitatorem *rell.* a) provocant A et provocet *supra l. 6. etiam B.* b) ita A 1; attendentes *rell.*; nolentes attendere B. c) la in litura B 1.

1) Cf. *Greg. Dial. I, 9*: Et cum ad iracundiam vir sanctus trahitur, quis alius ad irascendum nisi eiusdem templi inhabitator excitatur? Metuenda ergo tanto est ira iustorum, et q. s. 2) *Luc. 10, 16*: Qui vos audit, me audit, et qui vos spernit, me spernit. 3) *Addas ex A*: sibi proponunt. 4) *Scilicet in epistula a patribus synodi Aschaimensis a. 756. ad Tassilonem ducem scripta (MG. Concil. II, p. 57)*: Propterea time Deum et custodi vias eius, nam qui illum non habet placatum, numquam evadit iratum, *qui inter Isidori Sen-*

A

placatum, numquam evadit iratum. Quidnam de his dicendum est, ut non defecissent¹, qui tam sanctum interimerunt² virum, dum tot in loco^b commorantium, ubi venerabilis Dei episcopus triumphans victor extitit? Qui quamvis in quantitate consensissent in necem^d eius, ut his Deus non parceretur^e in praesenti evo, sed sic dissipati sunt de eodem loco, ut eorum quis non remaneret^g. Distructa^h edificia, certaminis campus in solitudine per^l annos permansit multos.

(30). Sed res mira^a et^b ad multorum edificatione^c.³ praeclara^b contigit. Coepit^d p. 503. *humus suae^f amoenitatis crescere, ubi beatus episcopus membrorumⁱ sectionem passus fuerat^k, ut in cubitis^l.⁵ altitudinem se coacervaret et a^o.⁶ nivium infusione atque

B

numquam evadit iratum. Quidnam dicendum est de his, cur non deficerent, qui tam sanctum virum tamque praeclarum⁵ morte, ut ita dicam, iniqua peremerunt, dum tot^e in loco commorantium, ubi Dei venerabilis cultor et lucerna triumphans victor extitit? Qui¹⁰ quamvis parum² in nece consenserint, cum his Deus non^f parceret in praesenti, sed ita sunt dissipati, ut nullus eorum in eodem locoⁱ remaneret.¹⁵ Distructa^k edificia, certaminis campus in solitudine multos annos permansit.

(30). Sed mira res contigit et ad multorum aedificationem²⁰ praeclara^e. *Coepit namque humus⁴ crescere^g, ubi beatus episcopus Hemmerammus^h membrorum sectionem fuerat²⁵ perpessus, ut in cubiti se altitudine^m coacervans, aⁿ nimia se nivis infusione ac hiemali

Capp. 29. 30. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 29. a) ita A 1. 3a; interem. *rell.* b) illo *add.* A 4a. c) :: tot B 2c; tot fuerint in B 4. d) ita A 1. 3a; eius necem A 4a; necc e. A 3. e) ita A 1; parceret *rell.* f) in pr. non parc. B 2a. b. g) ita *pr. m.* A 1; remaneret *rell.* h) Destr. A 3a. i) locum *corr.* loco B 3a. k) Distructa aedif. B 3a. b; Destructis aedi(f)iciis B 2c. 4. l) *pcrm.* per a. m. A 4a.

Cap. 30. a) res in ira A 1. b) *om.* A 4a. c) ita A 1; (a)edificationem *rell.* d) ita A 1; namque *add.* *rell.* cum B. e) *preclaret* B 2a. f) sua amoenitate A 3a. g) *cre(scere m. al. in litura)* B 2c. h) ita B 2b; Emm. *rell.* i) ita *rell.* cum B; mucrorum *rectione* A 1; *cf. supra* c. 23: secta ab se membra. k) ita *add.* A 3 (non A 3a), et ita *supra* p. 63, 5. l) ita A 1. 3a; cubiti *rell.* m) altitudinem B 3a. b. n) anima *sc n.* B 2b (*pr. m.*). 4; animas n. B 2a. o) ita *rell.* cum B; *om.* A 1. 40

tentias I, 2, 2 (Migne, Patr. Lat. LXXXIII, col. 541) haec legerant: Qui enim eum non habet placatum, nequaquam evadere potest iratum; cf. W. Levison, 'N. Arch.' XXXV, p. 221, n. 1.

1) *I. e. qui non defecissent ab iis qui sanctum interemerunt.* 2) *Contrarium asserit Arbeo.* 3) *Cf. Greg. Dial. II, 7: ad multorum aedificationem profutura.* 4) *A addit: suae amoenitatis.* 5) *Ita supra c. 25 (p. 63, 5); sed ibi nives adeo crescebant.* 6) *B addit: nimia.* 45

A

B

gemali^a soliditate se defenderet, ut palam daretur intellegi, quibus dignus fuisset
 5 suae virtutis in^d eum non praevalerunt^f locum; sed in sua usque ad tempus perman-
 10 sit iucunditate. Dum autem nonnullis res innotuisset, ut longe lateque commorantes
 ad videndum amoenissimum locum² pergerenturⁱ et ibi sancta^k religione christiani-
 15 tatis^m in honore beati martiris Deo funderent praeces, res tandem^o cunctis innotuit^p;
 undecumque confidenter^t peterentur^u, exauditos^v se cernebant. Tunc quidem christiani³,
 20 inuito consilio, in eodem loco ecclesiam in honorem^x ipsius martyris Christi moeniis^v
 25 perenniter^z innumera coru-

rigore¹ defenderet, ut palam intellegi daretur, quibus meritis dignus esset martyr in caelis, cui caelestia elementa^e famulabantur^o in terris, cum adversus eundem locum nihil praevalerent. Res autem cum^g per girum nonnullis^h innotuisset, et longe ac prope commorantes ad amenum locum
 intuendum sitienter pergerent, ut ritu christiano in honore beati Hemmerrammi¹ martyris puram Deo orationem ibidemⁿ funderent, iterum est denotatum^q, ut^r quicumque^s aliquid petitura corde et fide pura convenerint, procul dubio impetrarent. Quidam vero, inuito consilio, christiani in loco^w eodem in honore martyris Dei basilicam moenibus construxerunt, ubi perenniter innumera miracula^a coruscant. Est autem

Cap. 30. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 30. a) ita A 1; hiemali *rell.* b) tum *add.* A 4a. c) alimenta *pr.* m. B 2b. d) meum *pro* in eum A 1. e) famulentur B 2a; famularetur *pr.* m. corr. famularentur B 2b. f) ita A 1; pr(a)evaluerunt *rell.* g) per g. cum B 4. h) nonnullus *pr.* m. B 2c. i) ita A 1; pergerent *rell.* k) sanctum A 1. l) ita B 2b; Emm. *rell.* m) xpi animitatis A 1. n) infunderent ibidem B 2a. b. o) om. A 1. p) ita A 1. 3a; *add.* qui A 3, ut A 4a. q) enotatum B 2a. b. r) *superscr.* B 2b. s) que *pr.* m. *suppl.* B 1. t) ita *rell.*; confitentur A 1. u) ita A 1; peterent *rell.* v) exauditores A 1. w) co *pr.* m. *superscr.* B 1. x) ita A 1; honore *rell.* cum B. y) menibus A 4a. z) ita A 3. 3a cum B; perenniter A 4a; perennium A 1; non mediocriter *supra* p. 64, 11. a) mirabilia B 3a. b.

1) A: soliditate. 2) B *addit*: sitienter. 3) *Ecclesiam sancti Emmerami in villa Helphindorf sedente Ermberto episcopo Frisingensi (a. 739—747) construxit Ortlap, postquam ab incolis locum eum iusto pretio comparavit, ubi beatus Christi martyr Heimrammus campum elegit certaminis, anno autem 772. ecclesiae Frisingensi episcopoque Arbeoni, huius scilicet libri auctori, ipsam monachus Isnensis factus tradidit; cf. chartam apud Bitterauf, p. 78. Villa cum silva et venatione atque curtis regia inibi sita monasterio S. Haimhrammi ab Ottone I. rege dono datae sunt; cf. MG. Dipl. ed. Sickel, I, p. 115. 207. Miracula autem, quibus locus olim claruisse fertur, vix differunt ab Aschheimensibus, de quibus supra c. 25. agitur.*

A

scant miracula. Est autem ibi^a perspicuissimus^b fons, qui distat a praedicta ecclesia, quantum quis lapidem propria eicere praevaleret^d *manu, sed suamque^f fluentam secus effundit ecclesiam. Humus vero^k hinc indeque exaltatis depremitur^l ripis, ut prolixius fundendi cursus^m spatium non sineret^o, sed infra deprementia^p ripa relaxato sino^q, ita ut^r lacum¹ efficiat pulcherrimum. Cuius in septentrione^t plage moeneis^u in^v martyris laudem constructa^v constat ecclesia, ubi innumeri caeci recipiunt visum et claudi gressum, multorum^a namque linguae vincula in^b gloriam et laudem Dei martyris disrupte^c solutionem^d declarant.

(31). Sed si^a de his locis et eorum^b miraculis^c ordinabiliter^d disponere debemus^e, quanta iam ibi coruscasse per Dei dispensatione^f in beati

B

in loco eodem perspicuus fons, qui distat ab ecclesia praedicta, quantum iactus *est, lapide^c manu emisso, sed secus ecclesiam suam^e fluenta diffundit. Humus vero^g hinc indeque^h ripisⁱ depremitur exaltatis, ut prolixius fundendi cursus sui spatium non haberet, sed infra ripaⁿ deprimente sinu laxato, ita ut lacum efficiat pulcherrimum^s. Cuius septentrionali parte in laude martyris moenibus constructa^w constat ecclesia, ubi innumeri caeci et claudi visum recipiunt et gressum^x, multorumque^y linguae^z gloriam et laudem Deo resolutae declarant.

(31). Sed si de his locis et eorum miraculis ordinabiliter^e disponere debemus, quanta miracula ibi coruscasse per Dei dispensationem vel fidelium

Greg. Dial.
prol.

Capp. 30. 31. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Ca p. 30. a) ita A 1; in eodem loco *rell.*; in loco eodem B. b) ita A 1; 30
perspicuus *rell. cum B.* c) lapide m. emissi B 4; lapidis m. emissi (ita m. al.
B 2c) B 2b. c; lapidis emissi m. B 3a. d) ita A 1; prevalet A 3. 3a. 4a. e) ita
B 1 et pr. m. B 3b; sua *rell. B;* suamque fluentam A 1. f) ita recte A 1; sua
fluenta secus fundit A 3. 3a. 4a; h) eras. B 3a; que om. B 2c. 4. i) d. r. B 2c.
g) e pr. m. *superscr. B 1.* h) eras. B 3a; que om. B 2c. 4. i) d. r. B 2c.
k) autem A 4a. l) ita A 1; deprim. *rell.* m) c. om. A 3 (non A 3a); cursusp-
tium A 1. n) ripam deprementem B 4. o) ita A 1. 3a; sineret *rell.* p) ita
A 1; deprimente ripa A 3a. 4a; deprementem ripam A 3; ripa deprimente B.
q) ita A 1; sinu *rell.* r) in *add. A 1* (cf. *infra n. v.*) s) in *add. B 4.* t) ita
A 1; septentrionis plaga A 3. 3a; septentrionis, om. p. A 4a. u) ita recte A 1
(cf. V. Corb. c. 20. 25); moenibus B; plaga muris in m. A 3a; am(oenis muris pro
m. A 3. 4a. v) ita *rell. cum B;* om. A 1. w) *vocabulo deleto, m. al. superscr.*
fuerat B 3a. x) egressum B 2a. y) multorumque B 1. z) u pr. m. *superscr.*
B 1. a) ita A 1; multorumque l. A 3a cum B; Multorum A 3. 4a. b) ita A 1
(v. *infra l. 28*); om. A 3 cum B; ad gl. A 3a; in gl. om. A 4a. c) dirupte A 4a.
d) ita A 1; et solute *rell.*; resolutae B.

Ca p. 31. a) et A 4a. b) m. illorum A 4a. c) si *add. A 3;* et *add.*
A 3a. d) ordinabiliter A 4a cum B. e) quia si *repro add. A 4a.* f) ita A 1;
dispensationem *rell.*

1) Est potius stagnum teste Sepp.

50

A

Haymhrammi martyris Christi gloriam miracula, quae^b oculis propriis vidi sive^d fidelium narratione^e didici, dies, ut^f opinor, prius cessat^h quam sermo. Sed ne fastidium legentibus gignemⁱ, de sacri martyris corpore redeam^k ad ordine, dum, ut diximus³, splendidior luce sancti viri anima, cunctis qui aderant videntibus, *resoluta corporali vincula^m, remotaⁿ aere, penetraret caelum, ut perennem^p frueret gaudium, quem meruerat. Hii qui aderant cum timore magno et reverentia sacrum^r sancti viri corpus plaustro^s superponentes, iter^t ceptum expleverunt ad ecclesiam beati Petri apostoli in villa publica Aschaim^u nuncupantem^v sitam^w, infra cuius moeniis^x honorifice cum^y habitantibus humo subponentes et regressi sunt. Sed eo^z minime velle resurrectionis

B

narratione^a conperi¹ aut propriis oculis vidi, dies^o utique² prius quam sermo cessabit. Sed ne legentibus³ fastidium gignam, de sacri martyris corpore, quid inprimis sit gestum, breviter pandam. Nam splendidior¹ ulla praesentis vitae luce, ut diximus, sancti viri anima, videntibus cunctis qui aderant, vinculo⁴ *resoluta corporali, aethereum^o caelum penetravit, ut perenni gaudio remuneraretur. Hi^a vero qui aderant cum timore magno et reverentia feretro corpus viri inponentes, ad ecclesiam beati Petri apostoli in villa publica Ascheim vocabulo pervenerunt, infra cuius septa honore digno, adiunctis eisdem habitatoribus, sepelientes regressi sunt. Sed beato viro ibidem minime volente diem resurrectionis expectare, quia^a, ut superius

Greg. Dial. I, prol.

p. 505.

Cap. 31. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

30 Cap. 31. a) narrationem B 4. b) (quac om.) pr. o. A 4a. c) prius u. q. d. pr. m. corr. p. q. u. d. B 1. d) ita A 3. 3a. 4a; vel B cum Greg.; Audivi a pro sive A 1. e) et add. A 1. f) ita recte A 1 cum Gregorio M.; utique pro ut o. A 3. 3a. 4a cum B. g) Sed neglegentibus B 1 et pr. m. B 2b. 3b; negentibus corr. ne leg. B 3a. h) cessabit B cum Greg. i) ita A 1. 3a; gignam rell. k) ita recte A 1 (cf. V. Corb. c. 28: sed ad historiam narrationis redeamus ordine); quid inprimis gestum sit, breviter pandam. Nam splendidior ulla presentis vite luce, ut iam diximus, s. v. a. A 3. 3a. 4a cum B. l) splendor pr. m. B 4. m) ita A 1; vinculo rell. cum B. n) ita A 1; remoto aere supra c. 24 (p. 62, 12); etherium (cum add. A 3. 4a) pro r. a. rell.; aethereum caelum penetravit B. o) (a)etherium B 3a. b; etaereum B 4. p) ita A 1 (sed fueret); perenne frueretur gaudium, quod A 3a; per(h)enni frueretur gaudio, quod A 3. 4a. q) Hii B 2b. r) sc̄m: viri A 4a. s) ita A 1 (cf. supra c. 24: in plastrum sublcavare); feretro in(m)ponentes A 3. 3a. 4a cum B. t) c. i. A 4a. u) ita A 3. 3a. 4a; Archaim A 1; Ascheim B. v) ita A 1; nuncupante A 3; nuncupato corr. nuncupato A 3a; nuncupata A 4a. w) ita A 1; pervenerunt add. A 3. 3a. 4a cum B. x) ita A 1; septa A 3. 3a. 4a cum B. y) ita A 1; adiunctis vicinis loci illius habitatoribus, sepelientes regr. A 3. 3a. 4a; adiunctis eisdem habitatoribus, sepelientes regr. B. z) ita recte A 1; (eo om.) minime A 3a; eo nomine vel A 3; liquet cum m. voluisse A 4a; beato viro ibidem m. volente B. a) qui aut B 1.

1) A cum Gregorio: didici. 2) A 1 cum Gregorio: ut opinor.

3) Supra c. 24.

A

expectare ibi diem, quia, ut longe superius¹ memoriam fecimus, quod^b ei ad urbem Radasponam cum placuisset amoenitas, ut illuc^e remunerationis post^f evi ruinam^g expectaret diemⁱ, cadaver illuc se deferre vellisse dubium non est.

(32). Sed res mira, ut aer eius obtemperaretur^a voluntati, qui commotus a parte occidentali^c plage flante^d fabunio^f inpetu fortitudinis suae, ita ut nubium densitate^g facies caeli velaretur^h. Et pluvia inundabat super terram cumⁱ discurrentia fulgura, ut per^k XL diebus incessanter pluereturⁿ. Tam diurna^o infusione ymbrium torrentes in amnes decreverant^q, repletis^r albeis procedentes^s per planitias^u campestrium, ita ut^v facies telli^x velaretur; et nisi tanti viri et Dei martyres^y ad urbem duxissent corpus^z, eli-

B

meminimus, quod ei urbis Radaspone^a conplaceret amoenitas, ita ut post^c evi ruinam remunerandus illuc^d resuscitari voluisset, quod nequaquam eum dubium^b est inpetrasse.

(32). Sed res mira contigit in aere voluntati eius studiose obtemperanti. Qui commotus^b ab occidentali parte, fabonio^e vento flante, impetu fortitudinis suae pluviam inmensam descendere faciebat, sicque ut poenitus densitate nubium facies caeli oblecta^l videretur, et fulgora^m discurrentia horrore^p continuo, ita ut XL diebus plueret incessanter, et diurna^s imbrium infusione^t torrentes in^u amnes crevis-^w, et repletis alveis, facies telluris cooperta videretur; et nisi corpus tanti viri et Dei martyris ad urbem quantotius^a

p. 506.

Capp. 31. 32. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 31. a) Radasbone B 4; Ratisbonae B 3b. b) ita A 1; quod ei urbis Radaspone conplacuisse A 3a; quod ei urbis Radasbonae compl. (conplaceret B) A 3 cum B; quod de Ratispone cum ei placuisset A 4a. c) post:; ras. ea B 2b. d) ita B 4 cum A 1; illic *rell.* e) ita A 1 cum B 4; om. A 3. 3a. 4a. f) om. A 4a. g) eviri ruinam A 1. h) imp. d. est B 2c. i) om. A 1; exspectans diem A 3a; e) xspectans diem, corpus suum illuc d. (deferri A 4a) voluisse A 3. 4a.

Cap. 32. a) ita A 1; obtemperaret *rell.* b) cummotus B 3b. c) ita A 1. 3a (pr. m.); occidentalis plag(a)e A 3. 4a; ab occidentali parte B. d) ita A 1. 3a cum B; om. A 3. 4a. e) favono *corr.* favonio B 3b. f) ita A 1. 3a; fabonio A 3; favonio A 4a; in *add.* A 3a. g) tensitate A 1. h) volaretur *pr. m.* A 3a. i) ita A 1; et *pro* cum A 3. 3a. 4a cum B. k) ita A 1; (per om.) quadraginta diebus A 3. 3a. 4a cum B. l) oblecta B 3b. m) fulgura B 2a. 3a. b. n) ita A 1; plueret et tam A 3. 3a. 4a. o) ita A 1. 3a cum B; diuturna A 3. 4a. p) hortate (?) *corr.* horta B 4. q) ita A 1; ut *add.* A 3. 3a. 4a; et *add.* B. r) ita A 1. 3a; r. alveis A 3; repleti ab hiis A 4a. s) diuturna in *litura* B 2b. t) cffusione B 2b. u) ita A 1 (cf. c. 24); plana campestria A 3. 3a. 4a. v) penitus *add.* A 3. 3a. 4a. w) :: crevisset *corr.* crevisset B 2c. x) ita A 1; telluris A 3. 3a. 4a cum B. y) ita A 1; martyris *rell.* z) ita A 3. 3a. 4a cum B; om. A 1. a) quantoties B 2b.

1) *Supra* c. 6.

A

menta^a aquarum ruinam provincie minarentur. Tunc nonnullis^c per Dei dispensationem
 5 revelatum fuerat per nocturnas visiones, qui^{d.1} eas in palam deduxerunt. Collecta^e cohors cum principe et sacerdotibus, inito consilio, convenientes,
 10 per quosdam^g fideles tanti viri corpus quo iacebat ex humo tollentes et deducentes ad amnem Isuram^{i.2}, poppi^k inponentes, accensis caereis, fluminis^m fluentia discensioneⁿ secuti sunt usque ad Danubium³ amnem^{q.}. Cuius^r contra^s ortum fluentibus tanta prosperitate iter cellerrime^t
 30 tot^v spatium navigio perrexerunt, quasi extenso velo fuisset in prosperitate ventorum peractum.

(33). Sed res mira^a et valde a^c fidelium contemplatione^d honorifice tradenda^f: inter tot

B

ducerent, aquarum elimenta^b ruinam provinciae minarentur. Tunc nonnullis per visionem noctu revelatum est et praeceptum, ut iuxta voluntatem martyris sub festinatione^f ad urbem eius sacrum corpus deducere certarent. Igitur cohors, inito consilio, cum principe et sacerdotibus convenientes, tanti viri^h corpus tulerunt ex loco quo iacuerat humatum, deducentes^l ad Isuram^o fluvium, et navi inpositum, cereis accensis, fluentia^p per discensionem secuti ad Danubium usque venerunt. Quibus contra ortum^u amnis^v euntibus, tanta prosperitas navi^x successit, ut nautae mirarentur, et tantum iter caeleri navigio perrexerunt, acsi extenso^y velo perageretur prosperitate ventorum.

(33). Sed mira res^b et valde fidelium contemplatione^e honorificae^g in exemplum tra-

Capp. 32. 33. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

C a p. 32. a) elimentum A 1. b) ita pr. m. B 2b; elem. rell. c) ita A 1 cum B; fidelibus viris add. A 3. 3a. 4a. d) ita A 1; ut corpus sancti viri in adiutorium eorum ad civitatem deducerent A 3. 3a. 4a. e) igitur add. A 3. 3a. 4a. f) festatione B 2a. g) tant add., sed delet. A 4a. h) :: viri, ras. ti(?) B 2c. i) ita A 1. 3a cum B; Isaram A 3; Ysaram A 4a. k) ita A 1; puppi rell. l) deduces pr. m. B 2c. m) amnis A 4a. n) ita A 1. 3a; desc. rell. o) Is: ram m. al. corr. Isaram B 2b; Ys: ram m. al. corr. Ysaram B 3a, et sic B 3b; Isaram B 4. p) et add. B 4. q) fluvium A 4a. r) Cui — fluenti A 4a. s) intra A 3 (non A 3a). t) ita A 3a; cellerrime A 1. u) hortum B 3b et pr. m. B 2b. 3a. v) amnis B 2a. w) ita A 1; per tot spatia A 3. 3a. 4a. x) nautis B 4. y) extento B 4.

C a p. 33. a) mira fit valdeque A 4a. b) om. B 4. c) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a. d) corr. contemplationi A 4a, et sic A 3. 3a. e) pr. m. corr. contemplationi B 1, et sic rell. f) ita A 1; Nam add. A 3. 3a. 4a cum B. g) honorifice, ras. s(?) B 4.

1) B: ut iuxta voluntatem martyris sub festinatione ad urbem eius sacrum corpus deducere certarent. 2) Scilicet ad portum Isarae prope Oberföhring, qui vicus Monachio septentrionem versus 3 m. p. abest. Sepp. 3) Isara paulo infra oppidum Deggendorf in Danubium influit. Sepp.

A

ventorum flabra et procellarum, fluctuosa et promiscua^a inundantia aquarum^b, superiorum infusione^c imbrium et subternorum^f intumescensium annium^g undarum, ut ex his

p. 507. *lampadibus non extinguerentur^h lumina, sed tanta securitate quietissimam in altum flamme^k direxerunt atiem, acsi in cubiculo tranquillissimo sine commotione aeris stetissent. Hii^m vero, qui secus amniumⁿ fluentis^o commorabant, dum tantum in lampadibus^r martyris cernissent^u meritum, suoque^v percutientes pectore, in facies proprias^x procedentes^y, Deum caeli adoraverunt.

(34). Cum autem pervenissent viri cum corpore beati Dei martyris ad civitatem quo tendebant et ibi, ut erant docti, salubrem elegerunt^c portum, in^d obviam his factus est³ princeps terrae cum satrapibus^g et sacerdotibus, de-

B

henda! Nam inter tot ventorum flamina et fluctus procellarum ac desuper imbrium infusionem^d lampades^e tanta

*claritate iugi lumine ardebant, acsi in loco¹ tranquillissimo stetissentⁱ, ut² aperte

claresceret¹, quo lumine honoraretur in caelis, cui nec ad modicum lumen contigit in terris defuisse². Quidam vero^p, qui secus^q fluenta amnium^s, Isurac^t videlicet et Danubii, conmanebant, cum vidissent tanti Dei^w martyris meritum in lampadibus non extinctis, pectora^z percutientes in faciemque prostrati, Deum caeli adoraverunt.

(34). Cum autem pervenissent^a viri ductores beati martyris ad urbem quo tendebant^b, ut erant docti, portum salubrem elegerunt. Factus^e est enim obviam Deoto^f princeps terre cum satrapis neenon et multitudo non mo-

Capp. 33. 34. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 33. a) promiscuam inundationem A 4a. b) ita A 1; et add. A 3. 3a. 4a. c) infusione A 4a. d) c) infusione B 2b. e) des m. al. suppl. B 2c. f) subternarum intumesc. A 4a. g) annium A 1; amnes A 4a. h) extinguerentur A 3a. i) stetisset corr. stetissent B 1. 2c. k) flaminis A 3a; flamine A 4a. l) clarescer(et m. al. in litura) B 2b. m) Hi A 3a. n) animum A 1. o) ita A 1; fluenta commorabant A 3a; fluenta commorabantur rel. p) horum add. B 2c. q) s. fl. a. in litura B 3a. r) add. inextinctis A 3. 3a. 4, non extinctis B; om. A 1. s) animum B 2a cum A 1. t) v. Isurac B 2a; v. Is(a m. al. in litura)rac B 2b; (Ysa in litura)rac v. B 3a; Hysurac v. B 3b; Isarac v. B 4. u) ita A 1; vidissent A 3. 3a. 4a cum B. v) ita A 1; sua perc. pectora A 3. 3a. 4a; pectora pere. B. w) in rasura maiore B 2c. x) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a cum B. y) ita A 1; procid. rel. z) pecto B 1.

Cap. 34. a) pervidissent pr. m. B 3b; venissent B 4. b) tendebat B 2c, corr. c) ita A 1; elegerent A 3. 3a; clegerunt A 4a cum B. d) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a. e) Factum B 2a. f) corr. Dieoto B 2c. g) ita A 1; satrapis rel.

1) A: cubiculo. 2) A desunt: ut — defuisse. 3) Deoto addit B.

A

ferentes patibulis^a cum turabulis^c. Erat enim innumera-
 bilis^d cum viris et mulieribus
 5 promiscuus vulgus, quae^f ex-
 altata voce hymnificabant
 Deumⁱ.¹; ex quorum vocibus
 tam prae gaudio quam timore,
 ut^l tellus tremere, esse vide-
 10 batur^m. Tunc collecto corpore
 per manus sacerdotum in beati
 Georgii² ecclesiam deferentes,
 et^o ibi, ut erat dignus^p, sub^q
 humo in honore sepelierunt.
 15 Eodem vero momento caelus^s

tantam reddidit^{*} serenitatem,
 20 ut nubs^z in nullis^a compare-
 retur^b plagibus^c.

(35). Post multum^a vero
 temporibus sacerdotibus visum
 fuerat, ut de loco corpus
 26 sancti Dei martyris mutare
 deberentur^c, adductis cimen-
 tariis^e, qui sua arte con-

B

dica clericorum, adiecto^b po-
 pulo vulgari; sacerdotes vero
 vexilla cum turibus^o defere-
 bant^g. Erat quoque promiscui
 sexus vulgus^h innumerable,
 qui voce consona ymnium Deo
 canebant^k, qui talem eis pa-
 tronum destinavit; quorum
 clamore tam prae timore quam
 gaudio tremere tellusⁿ et ipsa
 videbatur. Sumpto itaque cor-
 pore per manus venerandorum^r
 sacerdotum in eccle-
 15 siam^t beati Georgii^u martyris^v
 deferentes, ut erat dignum^w,
 summo honore sepelierunt.
 Igitur eodem modo³ caelum^x p. 508.
 tantae serenitatis erat, ut in^y
 nullis locis nubes ulla appa-
 20 reret.

(35). Post multa tempora
 visum erat sacerdotibus, ut
 corpus illud in locum alium
 transferre^b debuissent, ad-
 ductisque^d cementariis, qui
 suae compositionis arte ipsi^t.⁴

Greg. Dial.
IV, 27.

Capp. 34. 35. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

- Ca p. 34. a) ita A 1; vexilla A 3. 3a. 4a cum B. b) adiecto B 4.
 30 c) ita A 1; turribulis A 3a; thuribus A 3. 4a. d) ita A 1; innumerable — pro-
 miscuus A 3a; innumerable — promiscuum A 3. 4a. e) turibus pr. m. B 4.
 f) ita A 1; qui rell. g) deferebat B 2c, corr. h) i. v. B 4. i) ita A 1. 3a;
 Deo rell. k) dicebant B 4. l) ita A 1; (ut om.) t. tremere (esse om.) A 3. 3a.
 35 4a. m) videretur A 3. 3a. n) om. B 2a. o) ita A 1; om. rell. p) ita A 1;
 dignum rell. q) ita A 1 (cf. p. 78, 10); cum summo honore A 3. 3a. 4a; summo
 honore B. r) verandorum pr. m. B 2c. s) ita A 1; c(a)elum rell. t) ecclesia
 B 4. u) Georii pr. m. B 3a. v) martyr: is B 2c. w) dignum ante erat pr. m. suppl.
 B 2c. x) m. al. superscr. B 4. y) om. B 2c. z) nubs pr. m. A 3a; nubes
 40 A 4a et m. al. A 3a. a) eius add. A 3a. b) compararetur A 1; apparet (apparet
 pr. m. A 3a) rell. cum B. c) ita A 1; plagis rell.

Ca p. 35. a) ita A 1; multa v. tempora rell. b) trasferre B 1; transferre;
 ras. t B 4. c) ita A 1; deberentur — p. 78, a. marmore om., deberent et sepulturam
 digniorem m. al. suppl. A 3a; deberent rell. d) : adductisque B 1; que om. B 2a.
 e) ita A 1; cem. rell. f) ipse B 3b, corr.

- 45 1) B addit: qui talem eis patronum destinavit. 2) Ecclesia
 beati Georgii martyris extra muros castri Romani (hodie 'untere Stadt')
 ad africanum sita erat. Sepp. 3) A recte: momento. 4) A recte:
 gypsi.

A	B
<p>positione gypsi sepulchrum^a cum marmore construerentur^b. Cum autem, ut erant docti, structura^c perfecissent, eiecto populo extra meneis^g templi, ostium^h ecclesiae sacerdotes qui erant^k serris^l munierunt. Erat autem ordinator rei infra ecclesiam venerabilis^m Dei cultor Gawibaldus^o episcopus¹, qui in his diebus urbis^p Radaspone regebat pontificatum, cum presbiteris et diaconibus, quorum adhuc^q supersunt. Cum autem humum removissent ex^u sepulchro^v, — erat enim^w immense magnitudinis lapis superpositus^y, quem cum^z timore et psallentio^b movere vellissent^d, stabant^e hincque et inde per girum, — eo^g</p>	<p>sepulchrum cum marmore construerent^c. Cum^d ergo structuram, ut erant docti, perfecissent^f, eiecto extra ecclesiam populo, ostium sacerdotum qui introⁱ erant seris munierunt. Erat autem ordinator eiusdem^m loci venerabilis Dei cultor Gawibaldus^o episcopus, qui his diebus pontificatum urbis supradictae cum honore regebat, cum presbyteris et diaconibus, quorum adhuc^r supersunt. Cum^s que a sepulchro^s humum^t removissent, erat immensus lapis desuper^z constitutus; quem cum timore et silentio^a amoverunt, et stabant^c hinc et^f inde per girum. Remoto autem eo a parte dextra^h</p>

Cap. 35. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 35. a) ita A 3. 3a. 4a cum B; om. A 1. b) ita A 1; construerent *rell.* 25
 c) ita B 2c. 4 cum *plerisque* A; constituerent *rell.* d) (cum aptam *in litura*) str. B 3a; ergo om. B 4. e) ita A 1; structuram *rell.* f) perfecisset *pr. m.* B 2c.
 g) ita A 1; septa A 3. 3a. 4a; extra ecclesiam B. h) om. A 3a. i) introierant B 2a. k) adcrant A 4a. l) ita A 1; seris *rell.* m) eisdem B 1. n) om. A 4a.
 o) ita A 3; Gavibaldus A 1; Gawipaldus A 3a; Gabaldus *m. al. corr.* Gaubaldus A 4a. p) civitatis Ratispone A 4a. q) *ita* A 1. 3a cum B; alii *add.* A 3; multi 30
add. A 4a. r) *m. al. add.* aliqui B 2b, multi B 2c, quidam B 3a; quidam *ante* adhuc *add.* B 3b. 4. s) sepulchrum *pr. m.* B 3a. t) humo *pr. m.* B 3b. u) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a; a B. v) monumento A 4a. w) om. A 3 (*non* A 3a).
 x) asuper B 2a. y) superpositos A 3a, *corr.* z) *superser.* A 3a. a) psallentio B 2c cum A. b) psallentia A 3a; silentio A 4a cum B. c) stabat *pr. m.* B 2b. 35
 d) ita A 1; voluissent *rell.* e) ita A 1; stabantque hinc inde A 3a; stabant hinc inde A 3; stabantque hinc et inde A 4a. f) om. B 3a. g) vero *add.* A 4a.
 h) ita B 3b. 4 et *m. al.* B 3a; dextera *rell.*

1) Gawibaldus episcopus Ratisbonensis, qui post Wictcrpum in versibus 'De ordine conprovincialium pontificum' saec. IX. med. compositis ita celebratur (SS. XIII, p. 352): 40

Post alius Cawipaldus qui nomine dictus, e tribus episcopis erat, quos in provincia Baiouariorum a Bonifatio ordinatos esse ex epistula Gregorū III. a. 739. data colligitur (ed. Tangl p. 72), dum ex a. 732. regiminis eius annos scriptores posteriores auspicantur (e. gr. SS. XIII, p. 47. 359). Eiusdem Willibaldus Bonifatii biographus c. 7. his verbis meminit (ed. W. Levison, p. 38): tertius Gai- 45
 bald, qui ecclesie civitatis Reginae pastorale excubitoris subiit magisterium.

A

iam remotu^a ex dextro in^b
 levoque^c quasi mensurae^d
 palmis et *semi, tunc omnibus^e
 5 timor inruit, ita ut manus om-
 nium ex^g lapide laberentur,
 ex cuius percussione^l, resolutis
 viribus, retrorsum ceciderunt.
 Sed tantum unus ex his qui
 10 erant^l ad dextris, solidatis
 manibus, inⁿ lapide super-
 positio pectore permansit. Sed
 res mira et in Dei laude exi-
 mie veneranda! Lapis tante^p
 15 ponderis immensitate gravatus,
 aere suffultus, tamdiu susten-
 tatus est ab^q uno, quousque
 qui erant pavidi exterritique
 vires reciperentur^s et curren-
 20 tes^v manus inmisissent. Nam
 si hoc martyris merita non
 sustenuissent^x, quid aliud fieri
 potuisset^z, nisi ut ossa sub-
 25 posita in monumento^a commi-
 nuerentur? Hoc^b vero aliter
 tantae^c pavoris inruisse esti-
 mandum non est, nisi ut in^d
 tanti viri corporis praesentiae^e

B

in levam quasi mensura palmi
 *et semis, timor super omnes^{p. 509.}
 inruit, ita^f ut prae pavore
 omnium adstantium manus a^h
 lapide laberentur, ex quo ter-
 rore percussi, viribus^k dissoluti,
 retrorsum ceciderunt. Unus
 autem ex ipsis qui a^m dextris
 stabant, pectus lapidi sub-
 ponens^o, permansit inperter-
 ritus^l,
 et tamdiu lapis ille ab uno
 sustentatus^x est, quousque
 ceteri vires reciperent et suc-
 currendo^t manus inmisissent^u.
 Nam si hunc^w merita martyris
 non sustinerent, quid aliud^z,
 nisi etiam ossa monumento^v
 posita poenitus comminueret?
 Sed pavorem hunc inmensum
 idcirco omnipotens Deus, ut
 reor, sacro corpori adstantibus
 incussit, ut aperte monstraretur
 in signis, quo eius anima

Cap. 35. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

- 30 Cap. 35. a) ita A 1; remoto *rell.* b) ita A 1. 3a *cum B*; *om. rell.*
 c) levaque A 3a; latere *add. A 4a.* d) ita A 1; mensura palmi et semis *rell. cum B.*
 e) ita A 1 (*cf. supra c. 24*: cunctis pavor inruit!); super omnes A 3. 3a. 4a *cum B.*
 f) *om. B 2c.* g) ita A 1. 3a; *om. rell.*; a B. h) *pr. m. superscr. B 2c.* i) ita
 35 B 4 et m. al. B 3a. l) ita A 1; crant a d. A 3a; aderant a d. A 3. 4a; a dextris
 stabant B. m) ad B 2a. n) ita A 1; (*in om.*) l. supraposito A 3a; (*in om.*) l.
 (lapidi A 4a) sub(p)posito A 3. 4a; pectus lapidi subponens B. o) subposuit *pr.*
 m. B 3b. p) ita A 1; tanti *rell.* q) ita *rell. cum B*; ab uno *om. A 1.* r) ita
 40 B 4 *cum A et m. al. B 2b. c. 3a*; sustentus *rell.* s) ita A 1; recipientes *rell.*
 t) do *in litura B 3a.* u) inmisisset B 1, *corr.* v) ita A 1; succurrentes A 3.
 3a. 4a; succurrendo B. w) m. h. B 4. x) *corr. sustenuisset A 1*; sustinuisset
 A 3a; sustinuissent *rell.* y) *corr. monumenta B 4, et sic B 1.* z) potuissent A 4a,
corr. a) ita A 1. 3a. 4a *cum B*; momento A 3. b) Hos A 3a. c) ita A 1;
 45 tanti pavoris A 3. 3a; tanto pavore (*corr. pavori*) A 4a. d) *om. A 3a. 4a.*
 e) ita A 1; p(a)esentia *rell.*

1) A *addit*: Sed res mira et in Dei laude eximie veneranda!
 Lapis tante ponderis immensitate gravatus, aere suffultus. 2) A
addit: fieri potuisset.

A

his signis^{a. 1} monstraretur in terris, quibus^b honoris eius anima fulgeretur^d in caelis. Tunc tanta celeritate et securitate lapidem removerunt, acsi minime in se gravitatis pondus habuisset. Sublato^g corpore, Domini^h caeli hymnificantes, in locum quem construxerant posuerunt. Tunc imperantes principibus regionum^l, collectis artificibus innumeris, ex auro et argento sancti martyris sepulchro^p superpositam² fabricati sunt, ^{p. 510.} *ita ut in ea^q gemmarum cum margaritis^s compositionis rutilent^v atque sculpturae varietates^w fulgescunt^x genera, sicut praesens dies probat^z.

(36). Nostris namque^a temporibus cuiusdam rustici coniux^c, infirmitate superveniente, praesentem^e oculorum lumen amisit^f; quam vir suus ob cecitate^g dispexit^h et contra summi Dei praecepto^k alia^l sibi in matrimonio sociavit.

B

honore fulgeret in caelis. Tunc^c tanta caeleritate lapidem et securitate removerunt, acsi in se gravitatis aliquid⁵ minime pondus^e habuisset. Et sublato^f Dei martyris corpore, gratias Domino referentes, in locum alium quem construxerantⁱ posuerunt. 10 His ita gestis, principes^k, collectis artificibus innumeris, ex auro^m et argento Dei viri beatiⁿ Hemmerammi^o martyris sepulchrum adornare 15 fabricatura coeperunt, *ita ut in ea^r gemmarum compositiones rutilent^t ac^u sculpturarum varietates, sicut haec dies^v probat, omnimodo fulgescant. 20

(36). Nostris quoque temporibus cuiusdam^b rustici coniux^d, infirmitate superveniente, praesens oculorum lumen 25 amisit; quam vir suus ob cecitatem dispexitⁱ et contra Dei praecepta^m in matrimonium sibi aliam sociavit. Dum

Capp. 35. 36. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4. 30

C a p. 35. a) ita A 3. 3a. 4a; s. om. A 1; in signis B. b) ita recte A 1 (pro quibus honoribus; cuius honoris A 3. 3a. 4a; quo honore B. c) Tanta tunc B 4. d) ita A 1; fulgeret *rell.* e) om. B 3a. f) sublato; *pr. m.* B 4. g) itaque *add.* A 3. 3a. 4a. h) ita A 1; Domino *rell.*: Deum c. 18. 34. i) conspexerant B 3b. k) princeps B 2a. l) ut *add.* A 3. 3a. 4a. m) arg. et auro B 2a. n) om. B 4. o) ita B 2b. 3b; Emm. *rell.* p) ita A 1; sepulchrum (monumentum A 4a) superpositum A 3. 3a. 4a. q) ita A 1. 3. 3a; eo A 4a. r) eo B 2c. s) ita A 1; margaritis con(m)positiones *rell.* t) rutilant *corr.* rutilent B 2c. u) ita B 2b. c. 3b; ac sculpturam B 4; (ac *peritit*) sculpturam B 1; (scul *in litura*) p. turarumque B 3a. v) rutilent A 1. w) varietatis A 4a. x) fulgescant A 3. 3a. y) om. B 4. z) comprobat A 4a. 35

C a p. 36. a) ita A 1; quoque A 3. 3a. 4a cum B. b) cuidam B 1. c) coniuge *m. al. corr.* coniunx A 3a, et sic A 4a. d) conjunx B 3a. e) ita A 1; praesens *rell.* f) ammisit A 3a. g) ita A 1; cecitatem A 3. 3a. 4a. h) desp. A 3a. i) dixipxit *pr. m. corr.* dispexit B 1. k) ita A 1; praeceptum A 3. 3a; mandatum A 4a. l) ita A 1; aliam *rell.* m) praeceptum B 4, *corr.*; praecepto A. 45

1) B *addit.*: aperte. 2) *Tegmen, nisi fullor*; sepulchrum adornare fabricatura coeperunt B.

A

Dum nos^a res innotuisset, quia sub pastoralis^c curae in nostris^e diocenis¹ utrique^f fuissent, his^g arguere adulterium^h studui, perpetrataⁱ incesta minime tacui, paenitentiam de commisso scelo^m indicavi. Sed eam ex habitaculo proicere minime valui, quia utrasque^o in praedicti viri domo commorabant^p; sed^q suadente diabolo, quamvis non palam, tamen de incesta^r coniugem adulteria pedem peccanti^s offitio minime retraxit. Sed dum ipsa adultera quadam die ad beati Dei martyris festivitatem vel-
 20 lisset^t accedere, aliis in comitatu illuc pergentibus sociata est. Dum autem pervenissent^v ad locum qui dicitur Vivarius^{x-2} iuxta civitatem, *distante^z a beati martyris ecclesia in spatio passuum fere^a CC, dum oculis intueretur^c forinsecus templum, statimque^d in com-

B

autem nobis res innotuisset^b, quia pastoralis^d cure in nostra diocesi utrique essent, de adulterio increpavi et poenitentiam^k de scelere commisso indicavi¹. Sed de eodem habitaculo iniquam mulierem non potui ullo interdictuⁿ eicere, et hoc modo utrique simul in domo viri praedicti commorabantur.

Cum autem quadam die mulier adultera ad beati Dei martyris festivitatem accedere
 25 voluisset et aliis illuc^u euntibus esset^v sociata, cum venisset ad locum qui ab incolis^y loci Vivarius^x appellatur

Sept. 22.

p. 511.

templumque *forinsecus^b intueretur passibus ferme ducentis ab urbe, in commisso^e

Cap. 36. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

- 30 C a p. 36. a) ita A 1; nobis res A 3. 3a; res nobis A 4a. b) innotuissent(?) pr. m. B 4. c) ita A 1; pastoralis cura A 3. 3a; pastoralis cura A 4a. d) ita B 4; pastoralis cura plerique; pastorales cura B 2a; pastoralis (m. al. add. sub) cura B 3a; sub pastoralis curae A. e) ita A 1; in nostra diocesi A 3. 4a; in radio cūsi (scribas nrā diocēsi) m. al. in marg. corr. in Ratisponensi diocēsi A 3a. f) ita
 35 A 1; utrique rell. g) ita A 1; hos rell. h) ita A 1; ob adulterium A 3a; adulterii A 4a; om. A 3 (?); de adulterio B. i) perpetrata incerta A 1; de perpetrata incestu A 3a; de perpetrato incesto (incestu A 3) A 3. 4a. k) poenitentia pr. m. B 2b. l) indixi B 4. m) ita A 1; scelere rell., ut infra. n) interdicto pr. m. corr. interdictu B 1. 4. o) ita A 1; utrique rell. p) ita A 1 et pr. m. A 3a; commorabantur rell. q) ita A 1. 3a; om. rell. r) incerta coniugem a. A 1; inceste coniugis adulterio A 3. 3a. 4a. s) ita A 1; peccantis A 3. 3a. 4a. t) ita A 1; voluisset A 3. 3a. 4a. u) illic B 2c; om. B 2a. v) e& (i. e. ect) B 1. w) venisset A 3 (non A 3a). x) Viarius A 3a; Ivarius B 3b; Vivarius pr. m. B 4. y) colis eadem m. corr. incolis B 3a. z) ita A 1. 3a; distantem A 3. 4a.
 45 a) ita A 1. 3a; om. A 3. 4a; ferme B. b) intrinsecus pr. m. B 4. c) f. i. A 4a. d) que om. A 4a. e) commissio B 2a.

- 1) Ita pro diocēsi acta synod. Ascheim.; v. MG. Concil II, 57, 26. 58, 21. 2) Iuxta fontem Vivarias a parte meridiana S. Emmeranum iugera 266 sita erant, quae monasterio Carolus M. a. 794, die 22. Febr. dono dedit (Diplom. Karol. I, p. 237; cf. Mühlbacher, Reg. n. 321²).

A

misso scelo^a reprehensa est. Coepit infelicitate^c sua tremere, compaginas^e membrorum dissolvere, se^g in sua miseria terrae prostrare^h, ita ut erecta in plantis dum fuisset, pedem ad carpendum iter movere^m minime potuisset; dum vero revertere^o vellisset, statim omnes compagines membrorum solidarentur^t. Dum^s in his angustiis desudaret^v, cuidam sacerdoti supervenisse contigit; et dum acta illius subtiliter inquisisset, suae adulterinae miseriae^y hoc contigisse professa est. Cui vir Dei monitionem inpendit, ut ad nos reverteretur. Quae reversa dum fuisset, in^a nostris obtutibus praesentata, pedibus nostris cum^f lacrimis provoluta est et suae miseriae coram adstantibus^g confessionem alta voce dedit et protinus adiunxit, in hoc se^h veniam apud Deum praevaleret impetrare, ut amplius sub uno aedificiorum tegimine^l cum

B

est scelero^b deprehensa. Cepit etiam infelix tremere et^d compaginibus^f membrorum dissolvi seque in sua miseria terre prostrareⁱ, et^k.¹ erecta dum fuisset in plantis, ad iter carpendum pedem^l nullo modo movere potuissetⁿ; dum autem^p reverti voluisset^q, omnes statim^p membrorum compagines^t solvebantur. Nam dum^u in his angustiis desudaret^w, contigit quendam supervenisse^x sacerdotem; qui dum acta eius subtiliter inquisisset, adulterinae^z miseriae^a hoc sibi contigisse^b professa est. Cui^e vir Dei monitionem inpendit, ut ad nos citius reverti debuisset. Quae dum fuisset obtutui^e nostro² cum lacrimis provoluta, coram adstantibus puram confessionem alta voce dedit et protinus adiunxit, in hoc se veniam coram summo iudice Deo promereriⁱ, ut ulterius sub edificio uno cum ipso viro non maneret^k, cuius

Cap. 36. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 36. a) ita A 1; scelere *rell.* b) c: clere *pr. m.* B 2b; scelerae B 3b. c) ita A 1. 3a; infelicitatem *rell.* d) et — dissolvi *om.* B 3a. e) ita A 1. 3a (*pr. m.*); compagines A 3. 4a. f) compaginibus B 3b. 4. g) sed A 1. h) ita A 1. 3a cum B; prosternere *rell.* i) prostare B 2a; prosternere B 2c. 4. k) Et erecta in *litura* B 3a. l) *om.* L 1. m) ita A 3. 3a. 4a cum B; *om.* A 1. n) potuissent *corr.* potuisset B 2b; potu(erat *m. al. in litura*) B 3a; potuit B 4. o) ita A 1; reverti voluisset *rell.* p) *om.* B 2c. q) voluissent *corr.* voluisset B 2b. r) ita A 1; solidabantur A 3. 3a; consolidabantur A 4a; solvebantur B. s) autem *add.* A 3. 3a. 4a. t) compag(in *in litura*)es B 3a; compages B 3b. u) cum B 2c. v) sudaret A 4a. w) desudasset *pr. m.* B 3b. x) subvenisse B 4. y) coram astantibus *add.* A 4a (*cf. infra l. 25*). z) adulterine *pr. m.* B 2c. a) *m. al. add.* peste B 2c, causa B 3a. b) contingisse B 2c. c) autem *add.* B 3b. d) ita A 1; et A 3. 3a. 4a. e) obtutu B 2c. f) *om.* A 3a; *pr. est c. l. A 4a.* g) omnibus *pro a.* A 4a. h) ita A 1. 3a; si *Suyssk. c. conti.*; se — praevalere (*p. om.* A 4a) A 3. 4a; se — promereri B. i) i e *corr.* B 3a. k) permaneret B 4. l) ita A 1; tegimine A 3. 3a. 4a.

1) A: ita ut. 2) *Adde ex A:* praesentata, pedibus nostris.

A

eodem viro non maneret^a, a quo adulterina commiscione^b fuerat sociata. Dum autem
 5 monitionis¹ nostrae atque increpationes² acciperet formam et de perpetratis secundum iudicium nostrum paenitentiam egisset, tanta securitate
 10 a³ beati Dei^h *martyris ecclesiam processit, acsi umquamⁱ membrorum dolore^k non pertulisset^m. Hoc enim, ut testimonio^{n. 2}, in exemplum
 15 superna pietas tradidisse^o, ut palam daretur intellegi, quibus distantiis alienentur adulteri, dum suorum electorum ecclesiis^s ingredi non
 20 possunt. Sed dum^t huius mulieris revolvero sententiam, veritatis ad memoriam reducit^v sermo, ut^v sacer in sua vaticinatione^y electorum mentibus
 25 describitur^z: *Quaerite Dominum, dum inveniri potest; invocate eum, dum prope est; unde recte subiungitur: Relinquat^b iniquus viam suam.*
 30 Quomodo enim quis Dominum invenire^d potest, nisi tramitem

B

commixtione inlicite fuerat violata. Cum autem increpationis et ammonitionis formam a nobis suscepisset^c et iuxta praeceptum nostrum^d de commisso penitentiam egisset, tanta ad beati martyris^f ecclesiam
 *securitate processit, acsi numquam^l dolorem membrorum pertulisset. Hoc ergo pietas superna tradidit in exemplum, ut aperte daretur intellegi, quibus distantiis alienentur^p adulteri^q a regno Dei^r, dum suorum electorum ecclesias non possunt ingredi. Sed dum mulieris huius revolvero^u sententiam, ad memoriam redit sermo propheticus, qui in suo vaticinio^w mentibus^x ita scribit electorum, dicens: *Quaerite Dominum, dum inveniri potest; invocate eum, dum prope est; unde recte^a subiungitur: Derelinquat impius viam suam.*
 Quomodo enim quis Deum poterit^c invenire, nisi trami-

p. 512.

Is. 55, 6.

Ib. v. 7.

Cap. 36. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 36. a) remaneret, cui ad. A 4a. b) ita A 1; commixtione A 3. 3a. 4a. c) susceperit B 2a. b. d) nostrum — processit ac in litura B 3a. e) ita A 1; increpationis A 3. 3a. 4a. f) Emmerammi add. B 2c. g) ita A 1. 3a (pr. m.); ad rell. h) om. A 4a. i) ita A 1; numquam, om. non A 3. 3a. 4a cum B. k) ita A 1; dolorem rell. l) unquam corr. nunquam B 4; umquam — non A 1. m) ita A 1 (cf. praetendentis V. Corb. c. 18); pertulisset rell. n) ita A 1; estimo A 3. 3a. 4a; ut t. om. B. o) ita A 1; tradidisset A 3. 3a; tradidit A 4a cum B. p) alienantur B 4. q) a r. adult. B 2c. r) ita B 4 et m. al. B 3b; Dei om. rell.; m. al. add. superno B 3a. s) ita A 1; ecclesias ingredi A 3. 3a. 4a. t) ita A 1. 3a cum B; h. m. dum (cum A 4a) revolvio s. A 3. 4a. u) revolvio B 4. v) ita A 1; quem A 3a; ut om. et post sacer add. quem rell.; qui add. B. w) vaticinio B 1. x) mentis B 4. y) vaticinatione pr. m. A 3a. z) ita A 1; describit A 3. 3a. 4a. a) om. B 1; U. r. s. m. coeva in mg. suppl. B 2b. b) ita A 1. 3. 3a (sed at in litura) (Itala ed. Sabatier II, p. 614; Relinquat impius vias suas et vir iniquus cogitationes suas); Derelinquat impius A 4a cum B et Vulg. c) potuit pr. m. corr. poterit B 1. d) ita A 3. 3a. 4a cum B; om. A 1.

1) B; increpationis et ammonitionis.
 50 gall. 'témoigner'.

2) Ital. 'testimoniare',

A

cf. Ps. 118,
150 sq.

relinqueret^a iniquitatis? Hic enim non videbitur^b, et prope est; illuc^c autem videbitur, et prope non est. Sicut et haec^d mulier, dum beati Dei martyris ecclesiam in sua coinquinatione videret, prope non erat, quia adpropinquare non quieverat^f; dum autem prolixius ad confitendum recessisset, prope erat, quia de perpetratis^{h. 1} paenitentiam agebat.

(37). Mira mirandis succedunt! A quodam religioso et prudente viro audire me contigit^e. Agebat^d enim, ut^e quadam die^g ad beati Dei martyris ecclesiam pro suis-queⁱ delictis ad intercedendum vellisset^k accedere, contigit ei, ut iter solus *carperetur^l. Dum autem pervenisset in solitudinem, quae mutata vulgarica^{n. 2} locutione Feronifaidus^{o. 3} appellatur, incidit in latrones, qui eum expoliaverunt, vinctisque manibus, concatenato^p ore, ut verba

B

tem reliquerit iniquitatis? Hic enim non videbitur, et prope est; illic autem videbitur, et prope non erit. Sicut et haec^e mulier, dum beati martyris ecclesiam in sua coinquinatione videret, prope^e non erat, quia adpropinare non poterat; dum autem prolixius ad confitendum^g secessisset, prope fuit, quia paenitentiam de peccatis agebat.

(37). Unde silentio praetereundum^a non est, quod^b a quodam religioso et prudenti viro me^f contigit audisse. Aiebat enim, quia^h quadam die ad beati martyris ecclesiam pro suis delictis minuendis accedere voluisset; sed contigit ei, dum *solus iter carperet^m et venisset in solitudinem quamdam, quae locutione vulgari Feronifaidus appellatur, in latrones incidisse. Qui expoliatum illum et manibus vinctum, concatenato ore, ut^q verba edere non valeret,

Capp. 36. 37. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b (ad l. 16). 4.

C a p. 36. a) ita A 1; relinquat A 3a; reliquerit A 3 cum B; dereliquerit A 4a. b) videtur A 4a. c) ita A 1. 3a; illic A 3. 4a. d) m. hec A 4a. e) pr. non erat om. B 3a. b (versu ex.); m. al. suppl. pater B 3a. f) ita A 1; quiverat A 3. 3a. 4a. g) confid. pr. m. corr. confit. B 1. h) criminibus add. A 4a.

C a p. 37. a) pretereundo B 1. b) quod — c. 44 (p. 95, s); revolvero, animo redit om. B 3b. c) quod dico add. A 4a. d) ita A 1; Aiebat *rell.* e) ita A 1. 3. 3a; quod A 4a; quia B. f) om. B 2a. g) dum add. A 4a. h) m. al. in *litura* B 4. i) ita A 1; que om. A 3. 3a. 4a. k) ita A 1; voluisset A 3. 3a. 4a. l) ita A 1; carperet A 3. 3a. 4a. m) caperet B 4. n) ita A 1; vulgari A 3. 3a cum B; v. om. A 4a. o) Feroius fundus vocatur A 4a. p) cum catenato A 4a. q) eadem m. *superscr.* B 3a.

1) B: peccatis. 2) Willibaldus, V. Bonifatii c. 5 (ed. W. Levi-son p. 21) de Gregorio II. scripsit: qui et vulgarica Romanorum lingua dicitur iunior. 3) Vocabulum Germanicum ita interpretatur Arnoldus, De Miraculis beati Emmerammi I, 3 (SS. IV, p. 550): Verroniwaida, quod sermo Latinus exprimit Longinqua pascua, compositum scilicet ex 'verro' = longinquus et 'weida' = pascua.

A

exprimere^a non quievisset^b,
 extra terminum eicientes, eum
 genti Francorum venundati
 sunt. Quidam ex his qui eum
 5 pretio redimerat^h in partibus
 aquilonis Duringorumⁱ genti^k
 cuidam eum^m venundavit in
 coniacente confinio Poratha-
 10 norum^o.¹ genti^v, quae igno-
 rant^a Deum. Et dum^r prae-
 dictus senex gentilium idolo-
 rumque cultoribus proxima-
 tum^u cerneret, caepit viribus,
 15 ut praevaluit, temporali do-
 mino suo praesenti^v atque ab-
 senti dignum^w praebere famu-
 latum. Erat enim operandi
 peritiae^v instructus, ita ut
 20 molentinam^z non mediocriter^a
 domino suo proficisse^b opera-
 retur, et aedificiorum compo-
 sitionis^c mirifico composuit^d

B

extra terminum genti^c Fran-
 corum venundant. Quidam^d
 vero qui eum^e exinde redi-
 merat^f genti Duringorum^g
 partibus aquilonis tradidit in
 confinio Parahtanorum¹ gentis, Tob. 8, 5.
 quae ignorant² Deum. Cum-
 que se praedictus senex gen-
 filium idolorumque cultoribus
 proximum^a cerneret, coepit
 viribus^t, ut potuit, domino
 suo temporali tam praesenti
 quam absenti dignum omnino
 praebere famulatum. Erat
 enim operandi peritia instruc-
 tus, ita ut molendinam^x do-
 mino suo perfecisset edificio-
 rumque miro modo composi-

Cap. 37. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

25 Cap. 37. a) exprime A 4a. b) ita A 1; quivisset A 3. 3a. 4a. c) gentis
 B 4. d) Quadam B 2a. e) exinde eum B 2a. b. f) redimeret B 2c. g) Tu-
 ringorum B 4. h) ita A 1. 3a (pr. m.); redemerat A 3; redemerant A 4a. i) ita
 A 1 cum B; Thur. A 3. 3a. 4a. k) ita A 1. 3a. 4a; gentis A 3. l) Paractano-
 30 rum B 2a. b; Parahtinorum B 2c. m) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a. n) ita B 2a. b
 cum A; ignorat rell. o) ita A 1; Poractanorum corr. Poractanorum A 3a; Parahta-
 norum A 3; Parathanorum A 4a; Parahtanorum B. p) ita A 1. 4a; gentis A 3. 3a.
 q) ita A 1. 3. 3a; ignorat A 4a. r) se add. A 3. 4a cum B. s) esse add. B 2a.
 t) ut v. B 2a. b. u) se esse add. A 3a; esse add. A 3. 4a. v) ita A 3. 3a. 4a cum B;
 praesentiae A 1. w) ita A 3. 3a. 4a cum B; om. A 1. x) molendinum B 4 et m. al.
 35 B 3a. y) ita A 1; peritia A 3. 3a. 4a. z) ita A 1 cum charta a. 774 (Bitterauf I,
 p. 70); molendinam A 3. 3a cum B; molendinum A 4a. a) ita A 1; non mediocrem
 A 3. 3a; non mediocre post d. suo A 4a. b) ita A 1 (cf. infra p. 89, 15; proficisse se
 cernisset); operando perfecisset A 3. 3a. 4a; perfecisset B. c) ita A 1; compositio-
 nes B; munitiones A 3. 3a. 4a. d) ita A 1; composuisset modo A 3. 3a. 4a.

40 1) Saxonorum genti infra legitur. De Bructeris ad inferiorem Lupiam
 fl. sedentibus cogitavit Zeuss, 'Die Deutschen und die Nachbarstämme'
 p. 352, qui nomen dederunt pago Borahtrae, atque Boructuaros una
 cum Saxonibus recensuit Beda, Hist. eccl. V, 9. Illi vero Saxonum fini-
 45 timi erant neque Thuringorum. Porathani potius idem esse videntur
 atque Bortrini in Capitulari Saxonico (ed. v. Schwerin, Leges Saxonum
 et Lex Thuringorum p. 49), qui Borthari a Gregorio III. papa (Bonif-
 50 fatii et Lulli ep. ed. M. Tangl p. 68) appellantur, scilicet gens ad Wise-
 ram superiore sita; cf. H. Boehmer in 'Zeitschrift des Vereins für
 hessische Gesch. u. Landeskunde' (1917) L, p. 173 sqq. Huic opinioni
 etiam M. Tangl, 'Bonifatiusfragen' ('Abhandl. der Berliner Akad., phil.-
 hist. Klasse' 1919, n. 2) p. 4 sqq., nuper accessit

A

cf. Gen.
39, 4.

modum. Huius rei^a invenit gratiam in conspectu patris familiae^d.

p. 514.

*(38). Et dum hoc continuo per triennium, ut potuit, implevisset et tamen nihilominus a Dei cultura, ieiuniis^b et orationibus non recedisset^d, contigit, ut quidam de^g conservis suis moreretur, qui, relicta atque^k viduata coniuge iuvenacula atque secundum huius^g carnis putridinem^l pulcherrima^o, sine prolium^p procreatione^q recessit^r. Cui^s seni temporalis^u dominus suus praecepit, ut eam sibi in matrimonio sotiaret et domui cum substantiis frueretur. Religiosus autem senex^v contrario respondit, dicens: 'Uxorem in cognatione mea reliqui, dum pro peccatis meis innumeris captus^v fuisset et^z ex eadem regione exterminatus, ut huius^b traderer locis; sed, ea vivente, quomodo aliam in matrimonio ducam?' Unde suusque^e dominus saga-

Greg. Dial.
I, 4.

B

tiones, et ob hoc^b in conspectu eius gratiam invenit^c.

*(38). Cumque hoc continuo per triennium, prout poterat^a, ex pura voluntate ministraret et tamen a Dei^c cultura et oratione^e minime recessisset^f, accidit, ut^h quidam de conservis eius moreretur, quiⁱ, relicta^l vidua iuvenacula secundum huius carnis^m putredinem speciosamⁿ, sine procreatione filiorum². Quam¹⁵ temporalis dominus huius^t seni in matrimonium volebat sociare, ut domo et omnibus defuncti substantiis frueretur. Sed senex idem obtemperare²⁰ huic facto nolens, respondit, dicens: 'Uxorem in cognatione^w mea reliqui, cum pro^x innumeris meis captivitati huic traderer peccatis et eo modo²⁵ his^a locis devenirem; nunc igitur, ea vivente, quomodo aliam in matrimonio ducam^{c?}' Unde dominus eius asperrimis^d

Capp. 37. 38. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

C a p. 37. a) ita A 1; occasione add. A 3. 3a. 4a; ob hoc B. b) modo iterat., sed delet. B 2b. c) venit corr. invenit B 3a. d) ita A 1; patristamillas A 3. 3a. 4a.

C a p. 38. a) potuerat B 2c. b) ita A 1. 4a; c. (iei. om.) et o. A 3a; c., ut invenisset o. A 3. c) c. D. B 2a. b. d) ita A 1. 3a; recessisset rell. 35 e) operatione B 2c. f) recepisset B 2b, corr.; inveni pr. m. corr. recessisset B 4. g) om. A 4a. h) de c. suis ut q. moriretur B 2c. i) om. B 4. k) om. A 3 (non A 3a). l) vincu add. B 2c. m) carnem B 1. (2b). n) speciosa B 2c. 3a. 4. o) que cum add. A 4a. p) ita A 1; prolis A 3. 3a. 4a; filiorum B. q) procreatio pr. m. versus exeunte A 3a. r) ita A 1; recessisset A 3. 3a. 4a. s) Eidem temp. 40 A 4a. t) huius (?) corr. huic B 2c, et sic B 2a. 4; om., sed m. al. add. eius B 3a. u) temporali pr. m. A 3a. v) e add. A 3a. w) na m. al. in litura B 3a. x) superscr. B 3a. y) non add. A 1. z) et om. A 4a; ex om. A 3 (non A 3a). a) has B 1; huius A 1. 3. b) ita A 1. 3 (pro his atque his locis B); huic traderer loci (corr. loco) A 3a; huius terre traderetur locis A 4a. c) ducam — matrimonio 45 m. coeva in inf. mg. suppl. B 2b; matri nio B 2c. d) asperrimus B 1, corr. e) ita A 1; que om. A 3. 3a. 4a.

1) V. Corbiniani c. 24: quae secundum huius carnis putridinem videbatur decora. 2) Adde recessit ex A.

A

cissimis atque asperrimis sermonibus subiunxit^a, dicens: 'Si eam non acciperis^b, haec¹ addat mihi Dominus et haec^{d.1} faciat, si non tradidero te^e genti Saxonorum^f, quae^g tot idolorum cultoresⁱ existunt. Scio enim, si uxorem^k apud me recipere^l recusas^m, experimento rei^o fateor, ut commorare minime debeas, sed fugire^p magis adoptas, et ego ex tuoquae^q pretio fraudatus frustra^r remaneam^s.'

*(39). Dum^a diurnis^b sermonibus in^c invicem luctantur et haec^d senex praedictus cerneret^e, quod imperium domini sui prohibere^f non posset, nisi se prohibendo tamquam ipse^g captivaretur² in gentem ignorantem Deum, quorum vitam, ut innotuit ex vicinitatemⁱ, tamquam praecipitium mortis pertimiscebat^k, necessitate compulsus, sibi eam sotiare secundum suique^l domini voluntatem confessus est. Ille autem^m, adprehensamⁿ praedictae mulieris dexteram

B

sermonibus adiunxit, dicens: 'Haec mihi faciat Dominus et haec^c addat.' Nisi illam in matrimonio sumpseris, genti te Saxonum tradam, quae tot idolorum cultibus dedita^h est, quia novi et didici experimento, si accipere mulierem hic rennueris, nulloⁿ modo te mecum velle commorari, sed magis fugere, ut de pretio tuo remaneam omnimodo fraudatus.'

cf. 2. Reg. 3, 35.

*(39). Cum autem diurnis^{p.515} sermonibus invicem tali sermone luctantur et senex praedictus cerneret non posse se contemnere imperium domini sui, quin in gentem ignorantem Deum traderetur, quorum^h vitam quasi mortem pertimuit, necessitate coactus, sibi eam sociare confitetur. Quod audiens vir, adprehensam mulieris manum circumvolvit pallio et, ut moris est nuptiarum, coram adstantibus sene^o in matrimonio concedit, ut aberet^p; dilexit enim illum^q

Capp. 38. 39. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

C a p. 38. a) subiunxit A 4a. b) ita A 1. 3a (pr. m.); acceperis *rell.* c) ita B 2a. b cum A; om. *rell.* d) om. A 3. 4a (non A 3a). e) m. al. *superscr.* A 3a. f) ita A 1; Saxonum A 3a; Saxonum A 3. 4a. g) qui A 4a. h) tradita B 2a. b. i) ita A 1. 4a; cultor existit A 3. 3a. k) apud me u. A 4a. l) ita A 1; accipere A 3. 3a. 4a cum B. m) ita A 1; ct *add.* A 3. 3a. 4a. n) (n m. al. in *litura*) ullo B 3a. o) ita A 1; exp. cognosco, quod apud me c. (commorari A 4a) A 3. 3a. 4a. p) ita A 1; fugere *rell.* q) ita A 1; quae om. A 3. 3a. 4a. r) vacuus A 4a. s) ita A 1 cum B; remanebo A 3. 3a. 4a.

C a p. 39. a) ita A 1; autem *add.* A 3. 3a. 4a cum B. b) ita A 1. 3a; diurnis A 3. 4a cum B. c) in inv. om. A 4a. d) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a cum B. e) videret A 4a. f) ita A 1; contem(p)neret A 3. 3a. 4a cum B. g) om. A 4a. h) quarum B 4. i) ita A 1; vicinitate *rell.* k) ita A 1; pertimesc. *rell.* l) que om. A 3a. m) om. A 3a. n) ita A 1; ad(p)prehensa — dextera (dextra A 4a) manu A 3. 3a. 4a. o) ita B 2b (pr. m.); c; seni B 1. 2a. 3a (*sed i e corr.*) 4. p) ita B 4; abiret *rell.*; haberet *coni.* P. Geyer. q) eum B 2c.

1) Scilicet adversa.

2) Notione activa pro captivaret.

A

manum, circumvoluto pallio, ut mos¹ nuptiarum compellit, coram adstantibus conservis, coniuge et prolibus^a hilari vultu tradidit² eam^c illi in matrimonium; quia propter peritiam artis illius dilexerat eum nimis. Tunc religiosus senex cum sua recepta sotia ad^f illius habitaculum, ubi^g eam sibi in matrimonio sotiare debuerat^h, reversusⁱ est. Quae^k cum eubiculum^l intrassent¹ et alimentum secundum nuptiarum^m consuetudine recepissent, in lectum quam^o ipsa^p paraverat ingressi sunt. Cui religiosus senex monita, ut potuit, impendere studivit^q: 'Provide^r namque^s, karissima soror, ne vi^t huius commiscionis delictum^u.³ supernum et summum offendamus artificem rerum; quia temporalis^v voluptuosa gaudia in paucis deficiunt^w diebus et ventura animarum^x detrimenta sine^y fine cruciantur^z. Fruere^a nunc

B

ob peritiam artis. Religiosus autem senex, muliere recepta, perrexit ad habitaculum, quo in matrimonio sibi^b mulierem sociaret. Ac dum cubiculum intrantes et^d alimenta iuxta consuetudinem nuptiarum percepissent, lectum quem^e ipsa paraverat ingressi sunt. Cui senex: 'Praevide', inquit, 'carrissima filia, ne hac thalami commixtione summum artificem offendamus et supernum; quia temporalis vitae gaudia paucis diebus deficiunt et^a

p. 516.

*marum detrimenta sine^x fine cruciantur^z. Fruere^a nunc

*animarum^v detrimenta sine fine parturiunt. Nunc itaque^b

Cap. 39. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

Cap. 39. a) ita A 1; c. et prole A 3. 4a; coniugem et prolem A 3a. b) concedit corr. sibi B 4. c) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a. d) eras. B 2c; om. B 4. e) quod B 2c. f) om. A 4a. g) ubi — cubiculum om. A 4a; alio atramento marg. adscripta A 3; habet A 3a. h) deberet A 3. 3a. i) ita A 1; perrexit A 3. 3a cum B. k) ita A 1; cumque A 3. 3a. l) intrasset A 4a. m) n. consuetudinem A 3. 3a; consuetudinem n. A 4a cum B. n) et — parturiunt om. B 4. o) quem A 3 (non A 3a). p) ipse A 3a, corr. q) ita A 3a; studuit rell.; dicens add. A 3. 4a. r) ita A 1; Previde A 3. 3a. 4a cum B. s) inquit pro n. A 3. 3a. 4a cum B. t) ne vi h. commixtionis A 3. 3a; ne in commixtione A 4a. u) hac dilectum A 4a. v) ita A 1. 3a; temporalis et add. vite A 4a cum B; temporalia A 3. w) ita A 1; deficit A 3a; defic(i)unt A 3. 4a. x) s. i. om. A 4a. y) um e corr. B 3a. z) ita A 1; parturiunt A 3. 3a. 4a cum B. a) itaque add. A 3. 3a cum B; namque add. A 4a. b) autem pro itaque B 2a. b.

1) *Pari modo presbyter christianus manus sponsorum stola circumvoluit. Sepp. — Morem tradendi Arbeo ipse in charta a. 754. ita descripsit (ed. Bitterauf, p. 34): involuto palleo ipsam epistulam super altare posita tradidit in manus supradicti venerabilis Ioseph episcopi.* 2) *Similiter Tassilo a. 769. de loco India abbati Scarantiensi concessio (ed. Bitterauf p. 62): hilari vultu tradedi.* 3) *I. e. dilectum.*

A

artificii mei in deliciis luca^a; tantum hoc sustenta^b, ut ne me copulationis^d, vivente coniuge^f, praecipites in animae^g interitum.⁷

(40). Illa autem^a carnalis^b voluptatibus sustentata^c, secundum^d monitionem sui sotiⁱ minime consentit^e; sed verba, quam^g prudenter ei impendere debuerat, suoque^h domino devulgare^l minaverat. Cum haecⁿ vir venerandus senex^o minime^o proficisse^p se cernisset^q, sueque^t soti^a asperima^v et voluptuosa desideria blandis sermonibus linuit^x, dicens: 'Providendum namque^a est^b, karissima soror, ne gentilium^d more christianis^e sotiare expedit copulis, sed magis per triduum abstinere oportet et Deum cum^g lacrimis deprecare^h, ut deturⁱ germen iustum in coniunctione; quia mulier non propter libidinem accipienda est, sed propter sobolum^k procreatione soci-

B

fruere artificio meo in deliciis et hoc tantum mihi indulge^c, ne me^e copulationis huius, coniuge vivente, praecipites in^h interitum.⁷

(40). Illa autem carnali voluptate devicta, viri sui petitionem minime audivit; sed quae prudenter ei impendere^f minabatur suo domino verbis asperisⁱ devulgare^k. Cumque se venerandus senex^m in his minime proficere cerneret, sociae^a suae lascivia^r et voluptuosa desideria^u blandis sermonibus^w ita linivit, dicens: 'Videndum', inquit^v, 'nobis est, carissima soror^z, ne gen-

cf. Tob. 8, 5.

tilium ritu^c nuptiis christianis sociemur, sed potius per triduum abstinence^f Dominumque deprecemur, ut det nobis germen iustum in coniunctione; quia mulier non pro libidine, sed pro sobolis procreatione est assumenda⁷. Haec

30 *Capp. 39. 40. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.*

Cap. 39. a) lucro A 4a. b) ita A 1; hoc mi(e)hi concede A 3. 3a. 4a; hoc mihi indulge B. c) indulge — huius in inferiore mg. suppl. B 3a. d) ita A 1; iugo add. A 3. 3a. 4a, sed cf. p. 90, 14; requisitionis. e) ita B 2a. b cum A 1; iugo add. rell. f) ita A 3. 3a. 4a cum B; om. A 1. g) mee add. A 4a; in i. animae meae A 3. 3a. h) m. al. superscr. B 2b; suppl. A 4.

Cap. 40. a) ita A 3. 3a. 4a cum B; vita pro autem A 1. b) ita A 1; carnalibus A 3. 3a. 4a. c) suis intenta pro s. A 4a. d) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a; monitione A 3a; monitionis A 4a. e) consentit A 4a. f) ita B 1 cum A; impenderit rell. g) ita A 1; qu(a)e A 3. 3a. 4a. h) ita A 1. 3a; que om. A 3. 4a. i) acerimis B 2c. k) div. B 2a. c. 3a. l) divulg. A 4a. m) m. al. suppl. B 4; vir B 2c. n) ita A 1 (infra p. 96, 10; haec); in his, om. vir A 3. 3a. 4a cum B. o) mine A 1. p) proficisci A 1 (cf. supra p. 85, 21). q) sociam su(ā m. al. in litura) B 3a. r) lasciv | et voluptuos(e in litura) B 1; lasciviam (corr. lascivam) et voluptuosam B 3a. s) ita A 1; cerneret A 3. 3a. 4a cum B. t) ita A 1; que om. A 3. 3a. 4a. u) om. B 3a. v) ita A 1; lascivia A 3 cum B; lascivia A 4a; lasciviam A 3a. w) sermonis B 1. x) ita A 1; lenivit A 3. 4a; linivit A 3a (pr. m.) cum B. y) n. est I. B 4. z) filia B 2c. a) ita A 1; nobis pro namque A 3. 3a. 4a cum B. b) inquit add. A 3. 3a. 4a cum B. c) ritum B 4. d) m. g. A 4a. e) ita A 1; christianas nuptias sociam (sotiemus A 4a), sed A 3. 3a. 4a; nuptiis christianis sociemur B. f) abstinemus B 2c. g) om. A 1, sed cf. p. 90, 3, 92, 14. h) ita A 1; deprecari rell. i) ita A 1; det rell. k) ita A 1; p. sobolis procreationem (om. soc.) A 3. 3a. 4a; pro sobolis procreatione est assumenda B.

A

anda¹. Haec cum audisset^a, dispexit^b, faciem suam avertit^c ad parietem, sub tegmine thori a viro se^d religioso suffulsit^f tristis^g; sopore subpressa^h obdormivit. Ille autem cumⁱ lacrimis ex himo^k cordis arcaeⁿ indesinenter Deo fundebat preces, ut eius angustiae opifex serenus^r subvenire digneretur^t, ut^u ne tanti viri et Dei martire^w Haimrammi, cuius requisitionis^y tot angustiae se^z incumberet, ne^a in oblivione remaneret^b, ut^c ipse merendi^d misero misericordiam non^e inperderet.

(41). Cuius orationi^a tanta^b celeritate misericordiae^d subsecuta est, ut mox, cum obdormisset, quidam pulcherrimus vir procere statu^f ante lectum eius stareturⁱ, qui baculo quem manibus gestabat^k latus dormientis

B

autem mulier cum audisset, dispexit, et faciem ad parietem convertens², tristis obpressa sopore dormivit^e. Ille

autem cumⁱ lacrimis ex imo cordis³ preces¹ indesinenter^m fundebat^o, ut^p eius inopiae subvenire dignaretur^q, ne tanti Dei^s viri, scilicet martyris Hemmerammi^v, auxilio in oblivione remaneret^x, et ipse omnipotens Deus misero misericordiam daret.

(41). Cuius oratione^c subito Dei clementia est subsequuta, et⁴ mox, cum dormiret, vir quidam pulcherrimus^o ante lectum quiescentis adstaret^g, quique^h baculo quem manibus gestabat latus dormientis percussit, dicens^h:

Cap. 40. 41. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

Cap. 40. a) ita A 1; mulier add. A 3. 3a. 4a cum B. b) ita A 1. 3a; desp. *rell.*; add. eum et A 3. 3a, illum et A 4a. c) ita A 1; convertit A 3. 3a. 4a; convertens B. d) ita A 1. 3a; r. se A 3. 4a. e) domivit *pr. m.* B 4; obdormivit B 2c. f) ita A 1; avertens A 3. 3a. 4a. g) sicque (*e corr.* sique A 3a) add. A 3. 3a. 4a. h) depressa A 4a. i) ex i. c. p. ind. cum l. B 4. k) ita A 1; imo *rell.* l) om. B 2a. b. m) indls. B 1. n) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a cum B. o) ita B 4 cum A; fundit B 3a (*ubi Deo add., sed eras.*); funderet *plerique.* p) Deus add. B 4. q) dignetur B 2a. b (*pr. m.*); digneretur A 1. r) ita A 1 (*infra p. 92, 21*); supernus; serenis A 3a; rerum A 3. 4a. s) om. B 2a. t) ita A 1; dignaretur A 3. 3a. 4a. u) ita A 1; et A 3. 3a. 4a. v) ita B 2c; Emm. *rell.* w) ita A 1; martyris A 3. 3a; martiris A 4a. x) maneret B 2c. y) quisitionis A 1; requisitionis A 3a; causa add. A 3. 4a (*non A 3a*). z) ita A 1; sibi incumberent A 3. 3a; incumberent sibi A 4a. a) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a. b) remanerent A 4a. c) ita A 1; sed A 3. 3a. 4a; et B. d) ita *pro* maerenti A 1; misericors Deus *pro m.* A 3. 3a. 4a; omnipotens Deus *pro m.* B. e) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a.

Cap. 41. a) ita A 1. 3a; orationem A 3. 4a; oratione B 1. b) intenta A 3a. c) ita B 1; orationem *rell.* d) ita A 1; misericordia et add. Domini A 3. 3a. 4a. e) cum add. B 4. f) ita A 1; statur(a) *rell.* g) adsta(bat *m. al. in litura*) B 3a. h) om. B 4. i) ita A 1; staret A 3. 3a. 4a. k) portavit A 4a.

1) Gregorii M. Regula pastoralis III, 27.

2) A addit: sub

tegmine thori a viro se religioso suffulsit.

3) A addit: arcae.

4) A: ut.

A

percussit, dicens: 'Surge et vade ad beatum^a martyrem ecclesiam, ubi te iturum pervovistif.' Vir senex respondit: 'Quomodo sine alimento tot spatia^b ignotaⁱ perambulabo?' Cui iterum qui adstabat adiunxit: 'Surge, ne hesites; sume^k in superiore cenaculo panem quae est; ipse tibi in^l alimentum sufficiat usque ad perfectionem itineris tui.' Vir autemⁱ tantiⁿ visionis expergefactus, qui^o paenitus, postquam ad se reversus fuerat, ignorabat, sive^q vigilans an^r dormiens monitionem reciperetur^u; tamen surrexit, *ut vir qui adstabat indicaverat^w, in superiorem^z cenaculum pulcherrimum, quae^b a quodam ponere non prospexit, panem repperit^c, cuiusⁱ comparare^d pulchritudini^e eadem nocte cum praedicta mulieri^h inⁱ eadem domo non comedit. Quem repertum^l gremio com-

B

'Surge et vade ad ecclesiam beati martyris^b Hemmerammi^c, ubi te iturum^d devovisti^e.' Cui vir senex respondit: 'Quomodo sine alimento ignota^g tot terrarum spatia perambulabo?' Cui iterum qui adstabat adiunxit: 'Surge, ne hesites; sed sume panem positum in superiori cenaculo, et ipse tibi in^m alimentum sufficiat ad perfectionem itineris tui.' Vir autem tanta visione expergefactus^p, postquam ad se reversus est, ignorabat^s, utrum vigilans vel dormiens hanc reciperet^t ammonitionem. Surrexit ergo^v, ut^x vir qui^y *adstabat indicaverat^a, et panem in cenaculo superiori repperit ita candidum, qualem antea numquam viderat; quem etiam nuptiali tempore^f cum^g praedicta muliere comedere^k non volebat, sed repertum gremio commen-

Cap. 41. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

30 Cap. 41. a) ita A 1; beati Emmerammi martyris A 3a; beati martyris e. Heimerammi, ubi A 4a; beati Dei martyris Hemmerammi e., ubi A 3; e. beati martyris Hemmerammi, ubi B. b) om. B 2a. c) ita B 2b. c; Emm. rell. d) iterum B 4; iterum corr. (pr. m. B 1; m. al. B 2b) iturum B 1. 2b. e) devovisti m. al. in litura) B 3a; vovisti B 2c. f) ita A 1; vovisti A 3. 3a; voluisti A 4a; devovisti B; Cui add. A 3. 3a. 4a. B. g) ignotata B 1. h) terrarum add. A 3. 3a. 4a cum B. i) om. A 4a. k) summe A 1; sed sume panem qui est in superiore cen. A 3. 3a. 4a. l) in a. om. A 4a. m) bis scr. B 1. n) ita A 1; tanta visione A 3. 3a. 4a. o) ita A 1; qui p. om. A 3. 3a. 4a. p) experfactus pr. m. B 2c. q) ita A 1; utrum A 3. 3a. 4a cum B. r) vel B. s) ignorabat pr. m. corr. ignorabat B 1. t) reciperit pr. m. B 2b. u) ita A 1; reciperet A 3. 3a cum B; acciperet A 4a. v) igitur B 2c. w) ita A 1; et add. A 3. 3a. 4a cum B. x) eadem m. superscr. B 3a; om. B 4. y) quia stabat B 2a. z) ita A 1; superiore cenaculo A 3. 3a. 4a. a) iud.(?) pr. m. B 2b. b) ita A 1; quem numquam p. conspexit A 3. 3a. 4a; qualem antea numquam viderat B 1. c) invent A 4a. d) ita A 1. 3a (cf. p. 66, 2x); comparem A 3; comparatione A 4a. e) pulchritudinem A 4a. f) tempore B 1. g) sequitur finis Vitae nisi quia — intravit (c. 46. 47), folio transposito, B 1. h) ita A 1; muliere rell. i) ita A 1; tempore nuptiarum pro in e. d. A 3. 3a. 4a; nuptiali tempore B. k) superscr. B 3a. l) inventum A 4a.

50 1) Aliter B: quem etiam nuptiali tempore cum praedicta muliere comedere non volebat, sed repertum, ut supra.

A

mendavit, relictisque omnibus, quae se^a ibidem esse^a videbatur^b, ne^c de proprio^d lucro temporali domino suo abstractendo damnum inferret^f, excepto singulari habitu et pipinam^g, quam manibus gestabat^h.

(42). Tunc dum^a inde regressus ad solitudinem sub festinatione, ut praevaluit, carpebat iter^d, sine intermissione cum lacrimis Deo fundebat praeces, ut per merita beati sui martyris^g in se speranti prosperareturⁱ iter. Peractis namque^m suisⁿ in profectionibus continuis diebus XV, tantaque^p prosperitate et securitate supernus opifex, unius panis sacietate cottidianis^s aviditatibus, membris ex faticatione itineris^t destinatione^v perduxit, ut huius hora^{w.1} diei XV. tertia in montem^x staretur super plantatione^y *vinearum: inter^z confluenta Danubii et Imbris^{a.2}

B

dabat. Relictisque omnibus, quae in eodem loco habere videbatur, et neque^e de lucro proprio aliquid inde auferebat, 5 excepto habitu singulari et bipinni, quam propria manu gestabat.

(42). Regressus autem ad 10 solitudinem sub^b festinatione^c perrexit et sine intermissione Domino preces cum lacrimis fudit, ut per merita^e beati martyris^f Hemmerammi sibi 15 prosperum iter praeparet^h. Peractis itaque^k continuis^l diebus in profectione^o quindecim, tanta prosperitate ac securitate supernus index eum 20 reduxit ex itinere fatigatum, ita^a ut in^r tertia hora quintae decime diei staret in monte contra Radaspona^u inter 25

*Danubii et Imbris^b fluenta

Capp. 41. 42. A 1. 3. 3a. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

Cap. 41. a) se (pro sibi, ut p. 90, 15) ibidem habere esse videbatur A 1, 30
lectionem primariam cum emendata coniungens: (se om.) i. (in eodem loco B) habere
videbatur (potuit A 4a) A 3. 3a. 4a cum B. b) ita A 1; et add. A 3. 3a. 4a
cum B. c) nec A 4a; neque B. d) propri A 1. e) ne B 1. f) versu eaeunte
om. A 4a. g) ita A 1. 3a; pipenna A 3; bipenni A 4a; bipinni B. h) ni(c)hil 35
secum inde sustulit add. A 3. 3a. 4a; om. A 1 cum B.

Cap. 42. a) ita A 1; om. A 3. 3a. 4a. b) ante sub ras. et (?), post ras.
syllaba B 3a. c) vestinatione pr. m. B 2c. d) ita A 1; et add. A 3. 3a. 4a
cum B. e) b. m. (Emmerammi in mg. suppl.) merita B 2b. f) H. m. B 2c; m.
E. plerique. g) sibi add. A 3. 3a; Heimerammi sibi add. A 4a cum B. h) ita 40
B 1. 2a; pr(a)epararet B 2b. c. 3a. 4. i) ita A 1; prosperum pararet iter A 3. 3a;
prosperum iter pararet A 4a; prosperum iter praeparet B. k) om. B 2a. b.
l) continuos B 2b, corr. m) ita A 1; itaque A 3. 3a. 4a cum B. n) ita A 1; in
profectione pro suis in pr. A 3. 3a. 4a cum B. o) perfectione B 1. p) ita A 1;
que om. A 3. 3a. 4a cum B. q) om. B 4. r) om. B 2a. b. 3a. 4. s) subaudias 45
sedatis. t) lassatis add. A 4a. u) Radasponam B 2a. b. c. et pr. m. B 3a (lectio
var. Ratisponam); Radaspiniam m. al. corr. Radasponam B 4. v) dest. A 3a.
w) ita A 1. 3; diei XV^{mo} hora tertia A 3a; diei hora, om. XV. A 4a. x) ita A 1; monte
staret A 3. 4a. y) ita A 1; plantationem rell.; que(e) h. l. add. A 3. 3a, post v. A 4a.
z) ita A 3. 3a. 4a cum B; sunt A 1. a) urbis A 4a. b) Ymbris B 2a. b. 4. 50

1) Lucidius B: tertia hora quintae decime diei.

2) Regen fl.

A

sitis^a dinoscitur; ex cuius
 vertice^b viri^c Dei martyris^d
 contemplabat^e ecclesiam et ur-
 bem avidam^{h.1}, moeniis et tur-
 5 rium constructione munitam.
 Qui dum agnosceret, magnas
 Deo referebatⁱ laudes^k, per
 callem descendebat ad por-
 10 tum amnis. Erat namque dies
 dominicus, cuius ad sollempni-
 tatem, missarum^m celebratio-
 neⁿ, qui commorabant^o cum^p
 15 magna devotione ad sancti
 martyris pergebant^{r.2} eccle-
 siam. Quibus religiosus vir
 senex in comitatu latenter
 adiunctus est, et dum^v portum
 pervenissent, puppem^w ingres-
 20 sus, transmissa amnis fluenta^x,
 ad portum salubrem plagae
 urbis^z, ad beati Dei martyris^a
 — ut vir nocturnisque^d tem-
 poribus, ante lectum illius qui^e
 25 adstabat, divinitus praeciperat
 — perrexit^f ecclesiam. Quam
 ingressus terraeque prostratus,
 cum lacrimis maximas Deo
 referebat^g laudes, qui speran-
 30 ti^h in se ex tot angustiis ex
 sui sacriⁱ martyris meritis
 eruere dignatus est.

B

iuxta plantationem vinearum,
 et ex eodem iugo montis
 urbem avidam^f videns, beati^g
 Dei martyris ecclesiam con-
 templans, magnas et immensas
 Domino gratias referebat, et
 demum ita descendens, venit
 ad portum. Erat autem do-
 minicus dies, quo multitudo
 virorum ac¹ mulierum non
 modica ad ecclesiam beati
 patroni^q sub omni celeritate
 properabat. Quibus et senex
 itineris^s comes effectus est,
 et navem^t ingressus, transito
 fluvio, ad ecclesiam beati viri^u
 Dei, ut vir per somnum mo-
 nuerat^x, pervenit. Quam cum
 esset ingressus, terrae pro-
 stratus, cum lacrimis maximas
 laudes^b Domino refert^c, qui
 servum suum ex tot angustiis
 liberare et reducere dignatus
 est.

Cap. 42. A 1. 3. 3a (ad l. 20). 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

Cap. 42. a) ita A 1; sita esse d. A 3. 3a. 4a. b) vertae A 3a. c) ita
 35 A 1; sancti A 3. 3a. 4a; beati B. d) Heimerammi add. A 4a. e) ita A 1;
 contemplabatur *rell.* f) avid(e e corr.) B 3a. g) etiam h. l. add. B 2c, post Dei
 B 2a. b. 3a. 4. h) ita A 1. 3. 3a cum B; arduam A 4a. i) agebat preces et per
 A 4a. k) laudes per c. d. om. A 1, sed cf. l. 29. l) et B 1. (4). m) que add. A 4a.
 40 n) ita A 1; celebrationem *rell.* o) ita A 1. 3a; commorabantur *rell.* p) eum A 1.
 q) Petri corr. patroni B 4. r) e. p. A 3a. s) itineri *pr. m.* B 2c; itineris *pr.*
 m. B 3a. t) navim B 2c. u) Petri (pro viri) *eras.* B 4. v) ita A 1. 3a; ad
 add. A 3. 4a. w) pupem A 1; puppim *rell.* x) mouerat B 1. y) ita A 1;
 in flu] desinit A 3a foliis deperditis; fluento A 3. 4a. z) civitatis A 4a. a) Hei-
 45 merammi add. A 4a. b) D. l. B 2a. b. c) refert B 4. d) ita A 1; que om.
 A 3. 4a. e) qui ante nocturnis A 4a. f) ita A 1. 3; ad add. A 4a. g) agebat
 A 4a. h) insperanti in A 1 (sed cf. p. 92, 16); sperantem in A 3. 4a. i) Hei-
 merammi add. A 4a.

1) V. supra p. 31, n. 1.

2) B: sub omni celeritate properabat.

A

(43). Completo^a iam mis-
sarum sollemnitate, religioso^c
senex extra aditum ecclesiae
regresso, panem quem gremio
commendaverat, cuius fortitudo
tot spatia conplevit^o itineris,
in alimentum corporis sibi^f
sufficenter tertiae portionis
utebatur duasque panis^g
portionisⁱ de gremio pertulerat^k
et coram *cunctis adstantibus
particulatim^l pauperibus
dividerat^m: merita Dei
martyris, in se per divinam
providentiam ostensamⁿ, palam^p
adstantibus produxerat^q.
Quid aliud^r in^s panis augmentatione
ostenditur, qui per^t continuis
diebus quindecim suae portionis
tertia in Deo speranti viri^u
sufficerat^v, nisi ut ipse in
membris suis imitare^{x.1} permisisset,
id est in eius gloria martyris,
qui summi^b imitatione capitis
et amore cruorem fuderat?
Qui per semet ipsum quinque
panibus^e numero populorum
satiavit milia^e quinque, qui
per capitis providentia^f duodenos
conplevit ex fragmentorum^g
cophinos, in gloriam

B

(43). Completa ergo^b sollemnitate^d
missarum, religiosus senex
extra aditum ecclesiae regressus,
panem quem gremio commendaverat,
cuius adiutorio tot spatia
itinerum peregit, ostendit
duasque portiones, quae ex
alimento superfuere^h, in
conspectu totius populi
particulatim *cum gaudio
pauperibus dividebat. Unde
et martyris Dei merita per
divinam providentiam sibi
adesse in^o itinere praedicabat,
quae eum ex tot locis
inco gnitis incolomem ad
propria perduxerunt. Quidnam
in augmentatione panis
ostenditur, qui continuis
quindecim diebus tertia parte
porcionis viro seni sufficerat,
nisi ut ipse^v membris suis
imitare^z se^a permittit, qui pro
eodem capiti vitam et sanguinem
indubitanter tradunt? Quique
per semet ipsum de quinque
panibus tot² milia satiavit^d
et cophinos fragmentorum
duodecim^v fecit adimpleri,
idem in gloria martyris sui
viro pauperi concessit, ne
deficeret

d. 520.

cf. Matth. 14, 17—21.

Cap. 43. A 1. 3. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. 4.

Ca p. 43. a) ita A 1; Completa *rell.* b) ero B 2a; enim B 2c. c) ita A 1; religiosus senex — regressus A 3. 4a cum B. d) m. s. B 2a. b. e) implevit A 4a. f) sui A 4a. g) om. A 4a. h) superioti erant B 2a. i) ita A 1; portiones *rell.* k) protulerat A 4a. l) ita A 1 cum B; particulam A 3. 4a. m) ita A 1. 3; divisit A 4a; dividebat B. n) ita A 1; ostensa *rell.* o) in i. om. B 4. p) omnibus *add.* A 4a. q) manifestavit A 4a. r) alius A 3. s) ita A 1 cum B; om. A 3. 4a. t) ita A 1; om. A 3. 4a cum B. u) ita A 1; viro *rell.* v) ita A 1 cum B; suffecerat A 3; sufficiebat A 4a. w) om. B 4. x) ita A 1; imitari *rell.* y) *superscr.* B 2b. z) ita *pr. m.* B 2b; imitari *rell.* a) se p. m. al. *superscr.* B 2b; se praenmittit B 4. b) ita A 1. 4a; sui A 3. c) panum A 4a. d) sociarat *pr. m.* B 4. e) ita A 1; q. m. A 3. 4a. f) ita A 1; providentiam *rell.* g) ita A 1. 4a; fragmentis A 3.

1) B addit se. 2) A: quinque.

A

membris^a sui remanere duas
sinebat panis portiones.

5

(44). Dum huius viri senicis^a
in sancti Dei martyris^b gloriam
revolveram, repente ad memo-
riam venisse me^e contigit rem,
10 quam narro. Quadam die
puellula in nostrisque^g subia-
centibus diocenis^h primo dilu-
culo progressa ad congrega-
tionem^k cure pastoris, suique^l
15 genitoris pecoras eicere dum
fuisset, contigit, eam cuiusdam
quem ignoro spiritum reci-
pisse^p, ita ut nihil^q in ali-
mentum tam edendi genus
20 quam potandi sumeretur^t et
sic ieiuniis^u per diebus per-
maneret *multis. Facta^v au-
tem parentorum^w ad eam col-
lectio non modica, qui eam
25 obsecrando atque increpando
cibum^z sumere cogebant. Illa
autem modisque^a omnibus
alimentum recipere recusabat
et huius delectationem in
30 suis membris minime sentire
professa^c est. Ille^d autem

B

panis, donec ad optabilem^b
locum pervenisset, et non
solum sufficeret, sed etiam
duae portiones remanerent.

(44). Sed dum huius senis
acta in laude^c Dei martyris
revolvero, animo redit, quod^d
me quorundam relatione au-
disse^f contigit. Quadam die
puella quaedam nostra dioc-
ceseⁱ constituta primo dilu-
culo progreditur ad exercita-
tionem curae pastoris^m, ut
genitoris sui pecora ad pascua
perduxissetⁿ. Contigit^o ei
cuiusdam quem ignoro spiri-
tum recepisse, ita ut nihil^r
alimenti in usum^s omnino
sumere voluisset, sed hoc
modo multis diebus ieiunando
permansit. Sicque *factum^{p. 521.}
est, ut parentes eam adirent,
et omni conamine obsecrando,
35 increpando^x, ut alimento^y su-
meret, compulerunt. Sed illa
modis omnibus haec eadem
alimenta recusabat percipere^b
et cibi potusque delectationem
non se habere profitetur. Pro-

Greg. Dial.
III, 7.

p. 521.

cf. 2. Tim.
4, 2.

Capp. 43. 44. A 1. 3. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b (a l. 8). 4.

C a p. 43. a) ita A 1; membri(s) imperfecta) sui A 4a; membris suis A 3.
b) optabilem pr. m. corr. optabilem B 1.

35 C a p. 44. a) ita A 1; senis rell. cum B. b) gesta h. l. pr. m. add., sed
m. al. post gloriam A 4a, et sic A 3; acta post senis add. B. c) de pr. m. super-
scr. B 1. d) in quod redit B 3b. e) ita A 1. 3; cont. michi A 4a. f) audis-
set (?) pr. m. B 4. g) ita A 1; que om. A 3. 4a. h) ita A 1 (cf. supra p. 81, 4);
dio(e)cesibus A 3. 4a; nostra dioecese B. i) diocesi B 2a. b. 4. k) ita A 1; exer-
40 citationem c. pastoralis (sed pastoris pr. m. B 4) A 3. 4a cum B. l) ita A 1;
ut sui gen. pecora ad pascua perduxisset, cont. A 3. 4a cum B. m) ita pr. m.
B 4 cum A 1; pastoralis rell. n) revocaret B 2a. o) autem m. al. add. B 3a. b;
que add. B 4. p) ita A 1; recepisse rell. q) nil A 3. r) ita B 1. 4 cum A;
nil rell. s) usu B 2a. b. t) ita A 1; sumeret A 3. 4a. u) ita A 1; ieiunans
45 (per om.) d. permansit A 3. 4a; d. ieiunando permansit B. v) est add. A 4a.
w) ita A 1; propinquorum A 3. 4a; parentes B. x) om. B 3a. b. y) ita B 1;
alimentum rell. z) ita A 1; ut c. sumeret A 3. 4a; ut alimento sumeret B.
a) ita A 1; que om. A 3. 4a. b) accipere B 4; recipere A. c) confessa A 4a (?).
d) ita A 1; Illi A 3. 4a.

A

praedicti^a puellae paxillum^b
in os vim^c inprementes,
aqua^e cum lacte mixtam in-
fundentes^f; cuius propina-
tionis glutum^{h.1} dumⁱ sor-
beret invita, statimque^k erecto
capite, cum sanguine mixtum
revomeret^l.

(45). Dum haec^a se minime
proficere^b parentes eius cer-
nerent^c, dimiserunt. Inito ab
his consilio, ut eam summi^e
praesentarentur pontifici, cuius
sub cure^s pastoralis fuerat
constituta; quae prodeessore^k
nostro beatae memoriae Ioseppo
episcopo², cui Deo auctore
successi in honore, praesentata
dum^m fuisset, qui eam
per manum^o inquisitione arguere
studuit^q, in eisque^{r.3} praesentiae
exiguitatibus ut alimentum
sumeret^t. Illa
autem quasi quisquiliis neces-
sitate edendi pertulisse in
membris nec famis se sentisse^u

B

pinqui vero puelle aquam
lacte mixtam ori^d vi infun-
dentes, temptabant, si forte
vel^s ita cibum sumeret aut
potum. Cuius gustum dum
invita sorberet, erecto statim
collo, sanguine mixtum revo-
mebat^m.

(45). Dumque parentes hoc
cernerent, quidnam inde agere
possent^d, ignorantibus abierunt.
Consilio autem^f inito, vene-
runt et beatae memoriae pro-
deessore^h meo Ioseppoⁱ epi-
scopo, cui in^l sedem successi,
puellam praesentaverunt, qui
et eam arguere studuit et in
omnium conspectu, ut alimen-
tum sumeret, cogitⁿ. Illa
autem quasi quisquiliis^p cy-
bum potumque respuens, ne-
quaquam famem^s sentire se
profitetur. Unde et accidit

Capp. 44. 45. A 1. 3. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 44. a) ita A 1; propinqui add. A 3. 4a; propinqui pro Ille B. b) ita A 1; paxillum A 3. 4a. c) in os vi A 3; vi in os A 4a. d) ortui(?) m. al. corr. ori vi B 2b. e) ita A 1; aquam rell. f) ita A 1 cum B; infuderunt A 3. 4a. g) om. B 1. h) ita A 1; gustum A 3. 4a cum B. i) cum A 4a. k) ita A 1; que om. A 3. 4a. l) ita A 1; revomerat A 3. 4a; revomebat B. m) revomebat B 1, corr.; revomebat B 2a; remomebat B 3b, corr.

Cap. 45. a) ita A 1. 3; se hec A 4a. b) ita con. Suysk. (cf. supra p. 89, 15); prospicere A 1. 4a; perficere A 3. c) viderent A 4a. d) inde agerent ign. B 2c. e) ita A 1. 3; summo presentarent p. A 4a. f) superser. B 4. g) ita A 1; cura pastoralis A 3. 4a. h) praedecessori B 4. i) ita B 2a; Iosepho B 3b; Ioseppo rell. k) ita A 1 cum B; prodecessori A 3; prodecessori A 4a. l) ad B 2c. m) ita A 1; est pro d. f. A 3. 4a. n) coegit B 4. o) ita A 1; manuum inquisitionem A 3. 4a. p) quisquilia B 4. q) ita A 1 cum B; statuit A 3. 4a. r) ita A 1; in eiusque pr. exlg. A 3; in eorumque praesentia exiguum A 4a; in omnium conspectu B. s) se f. s. B 2c; f. se s. B 4. t) ita A 1. 3; iubet add. A 4a; cogit add. B. u) ita A 1. 3; sentisse A 4a; sentire B.

1) I. q. haustus. 2) Iosephus episcopus Frisingensis, cui Arbeo ipse a. 764. successit, a. 12. Otilonis ducis traditionem quandam accepit, i. e. a. 747, computante comite de Hundt, 'Ueber die Bayrischen Urkk. aus der Zeit der Agilolfinger' ('Abhandl. d. hist. Classe der Bayer. Akad. d. Wissensch.' 1874, XII, p. 194). 3) I. e. ut in eorum (scil. parentum) praesentia exiguitates alimenti sumeret.

A

penuriis^a professa *est. Res autem mira, ut^b sine alimentum^c annum perduravit integrum et operationem manuum non amisit^e; sed tantum^f quodⁱ pallidam faciem ex cibi recusationem^k expressit. Cuidam^l per divina^m inspiratione secretaⁿ cordis monuit, ut eam ad beati Dei martyris ecclesiam ducere^o debuissent². Quae^p dum ex difficultatem^q et itineris prolixiore spatio ad beati Dei martyris corpore^s adducere recusassent, tamen ad venerandum locum³, ubi beatus pontifex gloriosum consummavit martyrium, perduxerunt^u. Quae intra meniis^v aditum ingressa dum fuisset^w, prostrato corpore dum^x orasset, statim edenti^y intra visceribus^z stomacho animus^a aderat, ita ut ex aviditate corporis, ut potuit, citius surrexit et panem sibi ad manducandum⁴ poposcit. Et dum adductus ei fuisset, cum gratiarum actione suscepit et tanta securitate coram adstan-

B

inaudita res *et mira, quia^{p. 522} sine alimento annum fecit integrum et tamen operationem manuum non amittens^d; faciem quoque tantum^g ex cibi^h refectione¹ pallidam habebat. Cuidam autem divino spiramine in somno revelatum est, ut puella ad sepulchrum Dei martyris deduci debuisset, quatinus remedium ibi corporale mereretur^r percipere. Quod dum parentes eius ob longa itineris spacia recusarent, ad venerandum locum^t, ubi martyrio coronatus est, puellam perducere satagunt. Quae dum ecclesiam esset ingressa et prostrata in terram orasset, statim intra viscera animus edendi aderat, ita ut velociter surgens panem ad manducandum sibi^b celeritate postularet. Cumque esset adductus, cum gratiarum accione percepit et tanta voluntate^c comedit, asci ei cibus nullo unquam tempore fuisset prohibitus.

Cap. 45. A 1. 3. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 45. a) ita A 1; penuriam A 3. 4a. b) ita A 1; quod A 3. 4a; quia B. c) ita A 1; alimento A 3. 4a. d) omittens B 4. e) ammisit A 3. f) tanta inter scr. corr. tantū A 4a. g) ita B 4 cum A; tunc B 1; tamen *rell.* h) cib; B 1; cybi B 2b. i) om. A 4a. k) ita A 1; recusatione *rell.* l) ita A 1; autem *add.* A 3. 4a cum B. m) ita A 1; divinam inspirationem A 3. 4a. n) ita A 1; secreto c. revelatum est, ut A 3. 4a; in somno revelatum est, ut B. o) ita A 1. 3; inducere A 4a. p) ita A 1; quam A 3; Qui A 4a; Quod B. q) ita A 1; difficultate A 3. 4a. r) me | retur *pr. m.* B 4. s) ita A 1; corpus A 3. 4a. t) om. B 1. u) ita A 3. 4a; om. A 1; puellam perducere satagunt B. v) ita A 1; intra aditum templi A 3. 4a; ecclesiam B. w) ita A 1; et *add.* A 3. 4a. B. x) ita A 1; om. A 3. 4a. y) ita A 1; edendi *rell.* z) ita A 1; viscera A 3. 4a cum B. a) animo A 3. b) ita *pr. m.* B 4 cum A; sub *rell.* c) *m. al. corr.* voluptate B 3a.

45 1) In A legitur recusationem, quod potius defectione reddendum erat quam refectione. 2) B addit: quatinus remedium ibi corporale mereretur percipere. 3) Kleinhelpendorf. 4) B addit: celeritate.

A

tibus sumpsit, acsi^a umquam^b
ex cibo prohibito^c non fuisset.

(46). Sed quid aliud^a sciendum^c est, nisi ut dominus
martyris sui merita ostendere
voluisset,

p. 523. *ut^s cunctis palam daretur in^h
terris, quibus^k honoris fulge-
retur in caelis²? Sicut de^m
cf. Ioh. 9, caeco veritas discipulis suis
1-3. informat pectora, ut parento-
rum^s nec suo hoc^t contigisse^u
peccato^w, sed Dei^x pro osten-
sionis gloriae in illo. Ita^z
namque praedictae puellae
contigisse existimo in mira-
culis, quibus^d praevalet^e de
superna^f pietatis providentiam
se poscentibus intercedendo
dimittere peccatisⁱ, ut per vi-
sibilia eximia^k ecclesiis ip-
sius quae coruscant miracula
remittere ipsum^l intercedendo
informemur peccata.

B

(46). Sed^b quid aliud in
hoc miraculo intellegendum⁵
est^d, nisi quia aperte martyris
merita Dominus ostendere vo-
luit, cum^e puella tam diu ie-
iuna ad ecclesiam¹, ubi ipse
minime^f iacuerat, licentiam ac-
ceperat comedendi? Quod
10 beati *Deiⁱ martyris meritis
et oratione¹ nemo debet
dubitare, quoⁿ cognoscitur^o,
cuius^p honoris^a gloria fulgeat^r
15 in caelo, cum per eius digni-
tatem tot miracula coruscant^v
in terra. Nam de caeco^y ipsa
veritas ait^a, cum a discipulis
inquireretur^b, cur ita nascere-
20 tur, nec proprio delicto^c nec
parentum hoc ei contigisse ad-
firmat^g, sed ut opus Dei mani-
festaretur^h in illo. Ita namque
praedictae puellae aestimo in
25 miraculo contigisse, quatinus
circumstantes crederent, quod,
eodem patrono^m interveniente,
possint delicta dimitti.

Capp. 45. 46. A 1. 2 et 2a (a l. 19). 3. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

Cap. 45. a) et si A 4a. b) ita A 1. 4a; nunquam, om. non A 3. c) ita
A 1; prohibita A 3. 4a.

Cap. 46. a) ita A 1. 3; in hoc add. A 4a. b) Quid. Sed B 1. c) sen-
ctendum A 4a. d) quae sequuntur ad intravit (99, 10), folio transposito, supra
p. 91, 25. leguntur B 1. e) Dum B 1. f) nisi (me m. al. in litura) B 3a. g) om.
A 4a. h) intellegi pro in t. A 3. 4a; in terra B. i) superscr. B 4. k) ita
A 1; q. honoribus fulgeret in c. A 3; haec om. A 4. l) factum esse add. B 4.
m) sicut legitur in ewangelio de cecco nato Dominum dixisse, ut et add. neque A 4a.
n) o m. al. in litura B 3a; qua B 4. o) cognosc(eretur m. al. in litura) B 2c.
p) post cuius vocabulum eras. B 3a. q) is e corr. B 3a. r) fulget B 4. s) ita
A 1; parentum A 3. 4a cum B. t) ita A 1 cum B; om. A 3. 4a. u) contigisset
A 4a. v) cur. B 1, corr. w) ut (a)ecus nasceretur add. A 3. 4a ex Ioh. 9, 2;
om. A 1 cum B. x) pro ostensione gl. Dei A 3. 4a. y) caelo B 1. z) in ita
redeunt A 2. 2a. a) om. B 4. b) inquireret B 1. c) i e corr. B 3a. d) que
A 4a. e) ita codd.; praevalet con. Suysk. f) ita A 1; supern(ae) piet. providentia
rell. g) eras. B 2c. h) manifestetur B 2c. 4. i) ita A 1; peccata A 2.
2a. 3; peccato A 4a. k) ita A 1; exempla A 3. 4a; om. A 2. 2a. l) ita A 1; ipso
intercedente rell. m) patronio B 2c, corr.

1) Kleinhelfendorf.

2) Eadem supra c. 35 (p. 80, 2). leguntur.

A

(47). Nam^a si ea quae per memet ipsum didici huius viri miracula, aut quae fidelium narratione innotui^{c.1}, quibus adhuc cotidie erga eius corpore^e fulminantur tot insignes^f virtutes^g, stilus scribendi^h, utⁱ estimo, non sustinet². Sed

ea¹ quae depromsimus^m pro reverentia viri Dei et veneramus^p ipsumque^q Deo devo-

tum^r *supplicamus, ut misero subveniat Cyrino^{t.3} peccatori^v.
EXPLICIT^w VITA^x VEL PASSIO SANCTI HAIMERAMMI^a MARTYRIS.

B

(47). Si^b igitur ea quae per memet ipsum didici huius viri Dei miracula, vel quae ratione^d fidelium cognovi, quibusve cottidie adhuc erga corpus eius miraculis virtutes clarescunt insignes^k, stilus scribentis, ut estimo, non valet enarrareⁿ. Sed ea quae dictata^o habemus hucusque ob reverentiam beati huius martyris^r Hemmerammi^s proprio labore desudavimus ipsumque venerando^v *suppliciter implo-

ramus, ut intercedendo^v misero Cyrino^y subveniat peccatori, et quo ipse cum gloria intravit, eum mereamur^z imitari per dominum nostrum Iesum Christum^b, filium tuum^c, qui tecum vivit et regnat^d in secula seculorum. AMEN^e.

Greg. Dial. I, prol.

p. 524.

Cap. 47. A 1. 2. 2a. 3. 4a. B 1. 2a. b. c. 3a. b. 4.

25 *Cap. 47. a) ita A 1; Si ea quae igitur A 2; Si ea quae igitur q. A 3. 4a; Si igitur ea q. A 2a e corr. cum B. b) S(i dicam m. al. in litura) igitur B 3a; Sed ea igitur quae B 3b. c) ita A 1; cognovi rell. cum B; agnovi Greg. d) m. al. corr. narratione B 2c. 3a cum A et sic supra c. 31 (p. 73, 2). e) ita A 1; corpus rell. f) insigne A 1. g) vellem recitare m. al. add. A 2a; dicere voluissem add. A 4a. h) ita A 1 (cf. V. Corb. c. 45; stilus scribendi non sustinet modum); scribenti A 3; scribentis A 2. 2a. 4a. i) ita A 1; narrare non sufficeret pro ut c. non sust. rell. k) comprehendere volo m. al. in mg. add. B 2c. l) m. al. add. sufficient A 2a. m) ita scripsi (cf. Ionas, V. Col. II, 10, p. 252, 6); depromsimus A 1; promsimus A 2. 2a; depromsimus A 3. 4a. n) enarre B 2c. corr. o) dicta B 1. 4. p) ita A 1; veneramur rell. q) ita A 1; ipsique Deo devoti A 4a; ipsumque Deum devoti rell. r) et pontificis sancti et gloriosissimi add. B 3b. s) ita B 3b; Emm. rell. t) Cirino A 4a. u) pr(a)estante domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat in s(a)ecula s(a)eculorum. Amen add. A 2. 2a. v) intercedentibus B 1; intercedente B 4; interce(ss)ione in litura, m. al. add. sua) B 3a. w) subscriptionem om. A 2. x) ita A 1; vita vel om. rell. y) Cyrino B 2c; Cirino B 4. z) mereatur B 3a. a) Haimerami A 2a; Emerammi h. l. A 4a; episcopi et add. A 3. 4a; episeopi pro martyris A 2a. b) 10 litteris rasis, desinit B 2c. c) littera Q. addita, desinit B 4; filium (Dei, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit m. al. in litura) B 4. d) Deus m. al. add. B 3a, habet B 3b. e) EXPLICAT PASSIO SANCTI HEMMERAMMI add. B 2b; Explicit vita vel passio sanctissimi martyris Hemmerammi episcopi, (cu? eras. ius festivitas colitur X. K. Octobris. Cyrinus episcopus Ratisbonae civitatis scripsit passionem sancti Hemmerammi episcopi et martyris litteris maioribus add. B 3b.*

1) Similia supra c. 31 (p. 73, 5) leguntur. 2) Cf. Greg. Dial. I, prol.: stilus scribentis non apte susciperet. 3) De hoc Arbeonis nomine v. supra p. 6.

VITA CORBINIANI EPISCOPI BAIUVARIORUM.

SS. R. Merov.
VI, p. 497.

**Baiuvarii cum fidem christianam ante dioeceses Bonifatii cura institutas iam amplexi essent, episcopis tunc non utebantur nisi more Scottorum vagantibus, e quibus Haimhrammus Ratisbonensis, Corbinianus Frisingensis ecclesiae patronus colitur, cumque litterarum studiis prius reliquis nostratibus imbuti essent, primum quoque historiae patriae scriptorem indigenam sortiti sunt Arbeonem, qui utriusque episcopi res gestas descripsit ante litteras a Karolo M. reformatas. Cum vero dioecesibus institutis rituque Romano introducto Scottorum instituta in derisum interim venissent, vestigiis illis deletis partis Romanae sectatores eos depinxit verumque rerum aspectum falsis opinionibus vanisque miraculis perturbavit, nihilominus non solum de historia ecclesiastica optime meritis sed etiam de profana, qui de veteribus gentis suae ducibus, quibuscum episcopi illi congressi essent, eorumque consuetudine familiarisque res memoria dignas tradiderit stilo rudi, sed electissimo. Ortus enim prope Meranium mediis in Alpibus, ubi lingua Romana fere usque in recentia saecula perstitit, quasi in glacie conservata, cum barbarie Baiuvariorum speciem quandam urbanitatis Romanae coniunxit nomenque 'conciuis' gentis cuiusdam Alpinae nobis servavit, diebus Augusti armis populi Romani subactae.*

I. Corbiniani adventus in Baiuvariam.

Corbinianus primo Theodonem ducem Baiuvariorum adiit, qui illam provinciam sibi suisque filiis quadrifariam diviserat¹ Theodeberto, Theodoaldo, Grimoaldo. Theodo, qui una cum Folchaid uxore in capite ducum defunctorum vetusti Libri Confraternitatum ecclesiae S. Petri Salisburgensis² collocatus est, Radasponae versabatur religionisque christianae studiosus episcopus peragrantes secum retinere laborabat.

1) Arbeo, V. Corbiniani c. 15.

2) MG. Necrologia II, p. 26.

Sicut Haimhrammum¹ in Pannoniam profecturum Avarisque fidem christianam allaturum provinciae illius curam gerere maluerat episcopi aut abbatis nomine, ita etiam Corbinianum honoribus collatis sibi obstringere desiderabat, quem e Galliis per Alamanniam et Germaniam eo progressum esse Arbeo enarravit. 'Gurbinianus episcopus' inter 'episcopos vel abbates defunctos' eiusdem Libri confraternitatum S. Petri Salisburgensis secundum locum post Haimhrammum episcopum occupat ante Agnellum episcopum Sabionensem² et Vivilonem Pataviensem.

*Erat autem Baiuvariorum gens non tam recens conversa, sicut Arbeo existimavit, quam obsoletis Scottorum ritibus depravata, qui inde ex Columbani temporibus ecclesia Gallicana potiti usque in gentem illam excurrerant. Eustasius abbas Luxoviensis († 629) plurimos Baiuvarios ad fidem christianam converterat atque reversus per sagaces quos miserat viros coeptum laborem continuandum curaverat³, unde in Martyrologio Hieronymiano a monachis Luxoviensibus collecto⁴ Afrae martyris Augustanae memoria haud uno loco redit. Cum sede Romana Theodo dux primus e gente illa necessitudinem quandam inivit, orationis causa cum aliis⁵ Baiuvariis c. a. 716. ad Petri apostoli limina profectus, eaque occasione Gregorius II. papa, ecclesiasticarum rerum defensor et adversariorum fortissimus oppugnator, ut erat animo constans⁶, uti nitebatur, ut dissoluto vinculo Gallicano ecclesiam Baiuvariorum sedi apostolicae adiungeret.

Gregorius igitur papa eodem anno tres legatos in Baiuvariam ire iussit, praecepto⁷ dato, ut ecclesiam illam reformarent, sacerdotes canonice ordinatos rectamque fidem tenentes secernerent a contraria parte illisque munere ecclesiastico secundum ordinem Romanum fungendi potestatem traderent, his ministerii loco motis successores subrogarent; antistites autem, trium episcoporum conventu adhibito, ordinarent non solum fide probatos virosque bonae opinionis sed etiam eruditos. Quod episcopi ordinati prohibebantur (c. 5), ne Afros passim ad ecclesiasticos ordines accedentes susciperent, papa formula vetustiore⁸ usus est eadem, ad quam haud multo

1) V. Haimhrammi c. 4. 2) S. Herzberg-Fränkell, 'N. Arch.' XII, p. 68. 3) V. Columbani II, c. 8. 4) 'N. Arch.' XX, p. 439; XXIV, p. 322. Meae opinioni assensus est Theodorus Mommsen, Gesta pontif. I, p. XVI. 5) Ita recensio vetustior Libri pontif., ed. L. Duchesne I, p. 398. 6) Ib. I, p. 396. 7) Superest Gregorii II. capitulare a. 716. datum (MG. Leges III, p. 451 sqq.), vetustissimum historiae Baiuvaricae documentum. 8) Gelasii papae constitutio, quam episcopi in ordinatione sua accipiunt, Jaffé, Reg. n. 675².

post synodale formavit Bonifatio¹ episcopo datum. Nam in illa regione potius Scottorum ordinationes parti Romanorum minus legitimae videri poterant et certe in capitulari papali distinguendae sunt rationes communes a peculiaribus provinciae Baiuvariorum convenientibus. Agitur autem ibi de abstinentia a cibis immundis (c. 7), de ieiunio in dies festos extenso (c. 10), de sublata paenitentia pro cottidianis excessibus (c. 12), fortasse propter sacerdotis omnium rerum scientiam², de satana cum cultoribus eius ad angelicam dignitatem reducto³ (c. 13), de dissidentium oblationibus, ne in ecclesiam admitterentur, antequam reconciliati essent (c. 11). Haec quae castigantur peccata cum consuetudinibus Scottorum aliquo modo cohaerere alii coniecerunt⁴, alii obloquentibus. Ad res ecclesiasticas ordinandas papa legatos suos cum duce provinciae, scilicet Theodone, deliberare iussit de conventibus sacerdotum et iudicium universorumque gentis illius primariorum congregandis. Denique in uniuscuiusque ducis territorio episcopia disponenda singulisque sedibus subiacentes parociae terminandae erant, tribusque aut eo amplius dioecibus constitutis, praecipuae sedis locus archiepiscopo reservandus erat, id quod diversarum rerum eventu impeditum est. Sedes enim metropolitana 'praeordinata' non condita est nisi a Leone III. papa⁵ a. 800. Salisburgi neque praeterea ulla operae laborisque legatorum illorum vestigia supersunt. Sed eos re vera in provinciam Baiuvariorum abiisse vix negem, cum non videam, quomodo capitulare papale in codicibus eiusdem regionis transire potuisset, nisi a legatis ipsis illuc allatum esset, et praescriptio, in qua *Martinianus episcopus, alter legatorum, 'frater noster' appellatur Dominique auxilium euntibus exoptatur, ab episcopo aequali curiae Romanae composita videtur esse.

p. 499.

Ea quae illi capitulari subscripta sunt: Datum iussione Idus Mad. imperante domino augusto Anastasio a Deo coronato magno imperatore anno tercio pontificatus eius, admodum depravata inter se vix conciliari aut omnino non intellegi possunt, ita ut pretiosissimum documentum ea de

1) *MG. Ep. III*, p. 267; *Epist. Bonifatii ed. Tangl* p. 32. Eundem textum formula *Libri diurni* (ed. Th. Sickel p. 5) exhibet: Synodale quem accipit episcopus. 2) Ita Aldebertus; cf. *Acta synodi Romanae a. 745 (MG. Ep. III*, p. 318; *Concilia II*, p. 40; *Tangl l. l.* p. 112). 3) Similiter Clemens Scottus, ib. 4) F. Nagel, 'Zur Kritik der ältesten bayerischen Geschichte' (*Forsch. zur deutsch. Gesch.* 1878, XVIII, p. 347 sqq.). 5) (Kleimayrn), 'Nachrichten vom Zustande der Gegend und Stadt Juwavia', Salisburgi 1784, 'Diplomatischer Anhang' p. 53; *MG. Ep. V*, p. 61.

causa vel confictum esse crederetur¹, nullusque adhuc verum textum restituere poterat. At persimilis clausula alteri eiusdem papae epistulae eodem die, sed paucis annis post ad Bonifacium datae² adhaeret, eaque collata locum desperatum ita emendandum esse existimem: Dat[a] Idus Mad. imperante domno [pi]jissi[m]o augusto Anastasio a Deo coronato magno imperatore anno tercio, po[st consulatum] eius [anno tertio, indictione XIII]. Librarius compendium p̄c³, i. e. post consulatum, interpretatus est pontificatus, quod in codicibus epistularum Bonifatii item falso explicatum est imperii eius, cumque annos imperii eosdem numerarent post consulatum imperatores, qui soli imperare coeperant, alter tertius annus excidit unaque cum eo indictio. Cum autem anno primo Anastasii imperii primoque post consulatum die 1. Octobris indictio XII. convenisset⁴, indictio XIV. anno III. Idibus Maii numerabatur; dies enim natalis imperii Anastasii in diem 4. Iunii a. 713.⁵ incidit. Quod vero Anastasius ineunte a. 716, scilicet mense Ianuario aut Februario, rebellibus se dedens⁶, tonsus et Thessalonicam relegatus est, medio mense Maio fama istius rei vix Romam perlata esse poterat⁷, alteroque rebelle mox alteri succedente, difficile dictu erat, quis modo imperaret, imprimis apud homines remotos, et certe Anastasius sive Artemius ipse a. 719. imperium recuperare conatus est⁸. Quae quomodocumque se habent, nullo modo lectionem tam vetusti aspectus qualis est Mad. immutare et Mar. substituere licet, quod codex quidam deperditus exhibuisse dicitur.

II. Corbiniani peregrinandi studium.

Corbinianus episcopus hospitalitate Theodoni ducis haudquaquam capiebatur, sed relicta eius sede ad Grimoaldum filium eius se contulit, qui in castro Frigisinga⁹ cum uxore

1) S. Riezler, 'Zur älteren bairischen Geschichte' ('Forsch. z. Deutschen Gesch.' XVIII, p. 520), fidem documenti probis argumentis defendit, quam Nagel l. c. temere in dubium vocaverat. 2) Die 15. Maii a. 719; cf. MG. Ep. III, p. 258; Tangl l. l. p. 18. 3) Cf. Jaffé, MG. Ep. III, p. 225. 4) Cf. Miracula b. Anastasii martyris (Anal. Boll. XI, p. 233): Imperante domino nostro piissimo perpetuo augusto Anastasio magno imperatore anno primo et post consulatum eiusdem serenitatis anno primo et infra: Et dum haec fieret die Kalendas Octobris istius duodecimae indictionis, scilicet a. 713, die 1. Octobris. 5) Pagi, Critica in Annales eccl. Baronii, Coloniae 1705, tom. III, p. 178. 6) Theophanes a. 707. 7) Inter Byzantium et Romam litterae quinque menses aut plures exigebant; cf. L. M. Hartmann, 'Mitt. d. Inst. f. österr. Geschichtsforsch.' XIII, p. 243. 8) Theophanes a. 711. 9) Jelling-

Pilidrud commorabatur vidua Theodoaldi fratris sui defuncti. Frigisinga castrum Grimoaldi ducis aut 'castrum publicum', 'urbs' vel 'oppidum', 'locus' vel 'locus publicus' moenibus cinctum erat atque intra moenia 'domus' vel 'domus publica' vel ecclesia S. Mariae constructa aut sita erat.

*Nec Grimoaldi ducis comitati Corbinianus cessit, ut diutius apud eum resisteret, sed peregrinationes suas continuabat et imprimis loca remota desiderabat. Fines Baiuvariorum a meridie ingressus ad castrum Maiense venit, in superiore Athesis sive Venustica valle situm, ubi a custodibus Grimoaldi retentus est, donec commeatum accepisset¹. Iam ad Valentini confessoris sepulchrum orandi causa se contulit in castro quod dixi situm. Regionem *illam Alpinam circumiens, loco secreto dexterarum Passeris fl. ripae delectabatur, cui nomen erat Cainina, hodie Kains vel Kuens, vicus prope Meran situs, confiniumque castrum Maiense ei quam maxime idoneum esse visum est ad religionis cultum exercendum suoque more vivendum.*

Studium illud quo fervebat peregrinandi ut ritui Scottorum conveniebat, ita cum consilio Gregorii II. papae vix aegreque conciliandum erat, ut, firmis diocesis distinctis et metropolitano constituto, ecclesia Baiuvariorum disciplinae sedis Romanae adiungeretur.

III. Castrum Maiense. Venostes cum Breonibus.

Erat in confinio Raetiae et Italiae, postea Baiuvariorum et Langobardorum, deinde Germaniae et Italiae atque diocesium Curiensis et Tridentinae, Venustica vallis², cuius memoriam nomen Vintschgau hodieque servat. Hanc Venostes olim incolebant gens Alpina auspiciis Augusti sub imperium populi Romani redacta³. Drusus⁴ enim et Tiberius frater Ractos Vindelicosque a. 15. ante Chr. n. aggressi, gentes aditu difficillimas perdomuerunt cum alias tum Venostes cum Breunis, Drusique filius Tiberius Claudius caesar viam Claudiam Augustam⁵, quam pater direxerat, per superiorem Athesis

haus in altera editione operis E. Förstemann, 'Altdeutsches Namenbuch, II. Ortsnamen' col. 943², originem nominis e Germ. 'Fri' duxit.

1) Ardeo, V. Corbiniani c. 23. 2) Ardeo l. l. c. 15. 3) Plinius, *Hist. nat.* III, 136, tropaeum Alpium servavit ad hanc victoriam spectans. 4) Mommsen, *C. I. L.* III, p. 706; J. Jung, 'Roemer und Romancer in den Donauländern', Oeniponti 1877, p. 2sqg.; K. Atz, 'Über die römischen Strassen-Castelle und Standlager in Tyrol' (*Mitth. der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- und hist. Denkmale*), Vindobonae 1887, XIII, 'Neue Folge', p. LXI sqq. 5) C. Planta,

fluviū vallem usque ad Danuvium fluvium perduxit, id quod lapis miliaris testatur, a. 1552. in loco Töll repertus eodem, quo episcopatus Frisingensis a. 1305. curiam villicalem et teloneum possidebat¹. Eodem fere loco² ara Dianae stetit, a. 217. aut 246. erecta, cuius titulum ita legit Mommsenius: In h(onorem) d(omus) d(ivinae) sanct. Dianae aram cum sign(o) Aetetus Augg. nn. lib(ertus) p(rae)p(ositus) stat(ionis) Maiensis XXXX Gall(iarum) dedic(avit) Id. Aug. Praesent(e) c(onsule). Locum illum, ubi ara reperta est, ut stationem quendam publicanorum fuisse certissimum est, ita Mommsenius negavit eam ad Gallicum vectigal pertinuisse, de altera Magia cogitans, quae prope Curiam sita in tabula Peutingeriana picta est (hodie Mayenfeld), atque praepositum illum coniecit lapidem dedicasse, cum abiens ad praeposituram stationis Maiensis promotus esset. Difficile vero creditu est stationem illam Maiensem cum castro Maiensi non cohaerere, quod haud procul a loco situm erat, ubi ara reperta est.

Breuni veloces, quorum Horatius, Carm. IV, 14, 11, meminit, a Strabone inter Illyrios numerati³, e gentibus Alpiniis a. 15. devictis nomen suum institutaque Romanorum ditissime servaverunt, tot barbarorum dominationes longacitate superantes, vestigiaque eorum vel post Arboconemprehenduntur. Raetia provincia, ad quam gentes illae pertinebant, postea bipartita in dioecesim Italiae comprehensa erat, cumque Romanis Gothi successissent, pristina instituta vix mutaverunt, ducique Raetiarum a Theoderico rege a. 507/511. mandatum est⁴, ut Breones corrigeret mancipia aliena auferentes. *Breones militaribus officiis assueti⁵, civilitatem p. 501. premere dicebantur armati, habebantque et castellum et ecclesiam. Ecclesiae autem utriusque Raetiae ad metropolitanam Aquileiensem provinciam pertinebant, sed in tribus, scilicet in Breonensi⁶, Tiburnensi, Augustana, Galliarum episcopi

'Das alte Raetien', Berolini 1872, p. 75sq.; Th. Mommsen, 'Römische Gesch.', Berolini 1885, V, p. 19 n.

- 1) Cf. M. Fastlinger, 'Die wirtschaftliche Bedeutung der Bayerischen Klöster in der Zeit der Agilulfinger', Friburgi 1903, p. 16.
 2) Momente Mommsenio C. I. L. V, p. 543. potius in valle Ziel rivi super Partschins quam in loco Töll, de quo cogitavit A. Roschmann, 'Glaubwürdige Nachrichten über das Leben und vornehmlich berühmte Grabstatt zu Mays in Tyrol des Heiligen Valentini, Bischoffs zu Passau und beider Rhätien Apostels', 1746, p. 62. 3) F. Stolz, 'Die Urbevölkerung Tirols', Oeniponti 1892, p. 46sqg. 4) Cassiodorus, Varia I, 11.
 5) Th. Mommsen, 'N. Arch.' XIV, p. 497, de bucellariis cogitavit.
 6) Suggestendum Mauricio imperatori Venetiarum vel II. Retiae episcopi a. 591; MG. Ep. I, p. 20. Veram lectionem pro 'Beconensi' Mommsen-

sacerdotes constituerant, scilicet Francorum episcopi episcopos¹. Franci enim hereditatem Gothorum rei publicae Romanae inuidebant, sed progressus eorum Iustiniano imperatori reprimere licuit nonnullique illius regionis episcopi ad sanctam rem publicam et ad Aquileiensem provinciam redierunt.

Fortunatus poeta² ex Italia Turones profecturus c. a. 565. Raetiam percurrit Aenumque Breonis transmisit atque eadem via opus suum de Vita Martini in Italiam remittens post Baiuvarios vicina Breonum loca enumeravit, quae iterum ad Aenum fl. collocare videtur, tum Valentini ecclesiae meminit, antequam Noricum occurreret. Valentinus Raetiarum episcopus aevo Severini in illa regione pro salute animarum laboraverat, abbas Lucilli presbyteri, qui c. a. 480. homo decrepitus depositionem eius annua sollemnitate die 7. Ianuarii celebrabat³. Abbas ubi fuerit, ibi monasterium stetisse necesse est vel potius cellam, cumque sepulchrum eius in valle Venustica Corbinianus reppererit, vix de Breonum episcopo⁴ cogitare velim. 'Valentini templa', quorum Fortunatus meminit, a meridie Breonum sita erant, indeque iter Aguntum versus in Noricum flectebatur. Brionas castrum, cuius basilicam S. Laurentio sacram idem poeta IX, 14, propter miraculum versibus celebravit, Gregorius Turonensis⁵ Italiae attribuit, supplens nomen a Fortunato praetermissum. Castrum illud, cuius memoria omnino excidit, prope monasterium Wilten⁶ (Veldidenam) et Oenipontum quaesiverunt, ubi etiam S. Laurentii capella extat, et via ab Aquileia Veldidenam per Aguntum ducebat⁷. Cum autem Agunto Oenipontum versus proficiscenti vallis Venustica cum castro Maiensi ad occidentem sita restet, nonnulli de alia quadam Valentini ecclesia cogitaverunt, quam in monte Brenner aut inter Ster-

nus, reperto codice, restituit ('N. Arch.' XVII, p. 191), quam Bollandiani coniectura iam assecuti erant. Novam coniecturam 'Virunensi', 'Verunensi' superstruxit J. Friedrich, 'Die ecclesia Augustana in dem Schreiben der istrischen Bischöfe an Kaiser Mauritius vom J. 591. und die Synode von Gradus zw. 572 u. 577' ('SB. der philos.-philol. u. d. hist. Kl. der K. B. Akad. d. Wissensch.', a. 1906, Monachi 1907, p. 330).

1) Sacerdotes in hac epistula pro episcopis accipiuntur neque pro presbyteris, sicut G. Strakosch-Grassmann, 'Gesch. der Deutschen in Oesterreich-Ungarn', Vindobonae 1895, I, p. 262, statuit. 2) Fortunatus, Carminum Praefatio § 4; V. Martini IV, 647; Paulus, Hist. Langob. II, 13. 3) Eugippii V. Severini, ed. Mommsen c. 41. 4) Ita A. Hauck, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 360³. 5) Gl. Mart. c. 41. 6) F. C. Zoller, 'Gesch. und Denkwürdigkeiten der Stadt Innsbruck, Oeniponti 1816, p. 10; P. H. Scheffel, 'Die Brennerstrasse zur Römerzeit', Berolini 1912, p. 59 sqq. 7) Itinerarium Antonini ed. Parthey et Pinder p. 133 sq.

zing et Mauls¹ aut prope Brixinum² vel Bruneck³ sitam Fortunatus attigisset. Valentini enim ecclesiae in illa regione haudquaquam raras sunt. E contrario vir de Breunorum historia optime meritus A. Jäger⁴ situm castris Brionas cum itinere per vallem Venusticam conciliaturus illud iacuisse statuit prope vicum Landeck, ita ut Fortunatus in viam *Claudiam deflexisset, quae per angustias Arlberg et Brigantium Augustam Vindelicorum duccebat⁵. Sane Berengarius II. rex Italiae ex Suevia per Venustam vallem in Italiam a. 945. profectus est⁶ atque in eadem valle antiquissimus et praecipuus Valentini cultus florebat, dum reliquae eiusdem patroni ecclesiae non commemorantur nisi recentiore aevo. Certiora de castro illo ex verbis poetae colligi non licet, sed gens Breonum ab Aeno fl. trans Brenner montem, cuius nomen cum illa cohaerere nuper negaverunt⁷, usque ad Sterzing vicum habitasse videtur⁸.

Langobardi in Italiam irruentes cum Francis congressi sunt, qui castra in territorio Tridentino sita a. 590. diruerant⁹, cumque uni eorum hi pepercerint, intercedentibus episcopis Tridentino et Sabionensi, fortasse recte conclusum est, Bauzanum et vallem Venusticam Langobardis tunc paruisse. Certe civitates et castra episcoporum Istriae et Venetiae, quae ad Mauricium imperatorem a. 591. litteras dederunt, ne per Gregorium I. papam imperiali pondere ad consensum damnationis trium capitulorum cogrentur, utque iussu imperatoris

1) Ita F. C. Zoller l. l. p. 4. 2) Ita A. Strakosch-Grassmann l. c. p. 263. 3) L. Steinberger, 'Über Namen u. Gesch. d. Brennerpasses' ('Mitt. d. Inst. f. österr. Geschichtsforsch.' 1911, tom. 32, p. 616). 4) A. Jäger, 'Über das rhätische Alpenvolk der Breuni oder Breonen' ('SB. der phil.-hist. Kl. d. Akad. d. Wissensch.', Vindobonae 1863, tom. XLII, p. 429sq.). Eius opinionem impugnavit Josephus Egger, 'Die Barbareneinfälle in die Provinz Rätien und deren Besetzung durch Barbaren' ('Archiv f. österreichische Geschichte', Vindobonae 1901, XC, p. 369), superiori Aeni fl. valli regionem prope Kufstein anteponebat. 5) Cf. Planta l. l. p. 76sq.; J. Näher, 'Die römischen Militärstrassen und Handelswege', Argentorati 1888, p. 52. 6) Liutprandi Antap. V, 26, SS. III, p. 334; ed. Becker p. 145. 7) Originem nominis ad 'Chunradum Prennerium in Mittenwalde' (c. a. 1300) eiusque praedium rettulit L. Steinberger l. c. novaque argumenta addidit in 'Mitt. d. Instituts f. österreichische Geschichtsforsch.' 1912, tom. 33, p. 696sq. (cf. ib. 1917, tom. 37, p. 77sq.), sed linguae periti necessitudinem cum populo quodam intercedentem defenderunt; cf. v. Eitmayer, 'Zur Herkunft des Namens Brenner' (ib. XXXVII, p. 636sq.). 8) G. Strakosch-Grassmann l. l. p. 387. episcopatum Breonensem eundem atque Sabionensem fuisse contendit, id quod iam F. W. Rettberg, 'Kirchengesch. Deutschlands' II, p. 281. displicuit. 9) Greg., H. Fr. X, 3; Paulus, H. Lang. III, 31.

vis illa removeretur, Langobardis tunc subdita erant¹, etsi sub rem publicam redire vehementer desiderabant, eoque impratorem episcopi sibi conciliare studebant, quod alias minabantur civis se defunctis ordinationes a Galliarum 'archiepiscopis' peticituros esse neque a metropolitano Aquileiensi, commemorantes ea quae sub Iustiniano gesta esse supra dixi. Suggestioni illi primo loco Ingenuinus episcopus s. ecclesiae secundae Raetiae² subscripsit, quem Sabionensem fuisse constat³, neque facile explicari potest, qua de causa Raetiam II, scilicet Vindeliciam⁴, pro Raetia I. scripsit, ad quam civitas eius re vera pertinebat; nisi forte Vindelicia amissa nomen secundae Raetiae in partem primae transiit Tirolensem, id quod acute coniecit C. Planta⁵. Eam vero quam Ingenuinus una cum episcopis Venetis optaverat dominationem ei videre non licuit, nam Langobardis iterum barbari successerunt.

Baiuvarii, qui Suavis ab oriente finitimi iam Iordane teste erant⁶, scilicet medio saeculo VI, eodem exeunte ad meridiem versus progressi in Sclavorum provinciam irruperunt, sed res adversas subierunt⁷, antequam hostibus pulsus finibus illis potiri valebant. Bauzanum et reliqua castella occupaverunt, eisque comes Baiuvariorum praeerat, quocum c. a. 680. Alahis dux Langobardorum in Tridentina civitate constitutus conflictit⁸.

Quantumvis Breones Baiuvariorum ditioni iam subditi essent, tamen viri eorum nobiles originis Romanae minime obliti sunt. Dominicus ille 'Preonensium plebis concivis'⁹ et genere et forma Romanus erat, cumque idem in Vallenensium partibus occurrisset Frisingensibus, 'scilicet in Aeni valle, castrum Brionas vix alibi atque ad eundem fluvium quaerendum est. Breones constitutionis Romanae memoriam etiam saec. VIII. retinebant¹⁰, sed nobiles illi possessores

1) Ep. Mauricii ad Gregorium I. a. 591, MG. Ep. I, p. 22. Cf. W. Meyer, 'Die Spaltung des Patriarchats Aquileja' ('Abh. d. Ges. d. Wissensch. z. Göttingen, phil.-hist. Klasse, N. F.' II, 6, 1898, p. 7). 2) Veram lectionem iterum e codice eruit Th. Mommsen l. c. p. 191. 3) Paulus, H. Langob. III, 26. 31. 4) Eugippii V. Severini c. 15; cf. H. Kiepert, 'Lehrbuch der alten Geogr.' p. 367. 5) C. Planta, 'Das alte Rätien' p. 236. 246; G. Strakosch-Grassmann l. l. p. 264; J. Egger, 'Die Barbareneinfälle in die Provinz Rätien' l. c. p. 367. 6) Iordanes, Getica c. 55 (Auct. antiq. V, p. 130, 13). Locus ad Cassiodori aecum spectat monente Mommsenio (l. l. p. XXXIII) neque cum Baumann ('Forsch. z. deutsch. Gesch.' XVI, p. 239 sq.) pro interpolatione habendus est. 7) Paulus, H. Lang. IV, 10. 39. 8) Ib. V, 36. 9) Ardeo, V. Corbiniani c. 37. 10) Cf. C. Hegel, 'Gesch. der Städteverfassung von Italien', Lipsiae 1847, II, p. 127. 185 n.; J. Jung, 'Roemer und Romanen in den Donauländern', Oeniponti 1877, p. 157.

Romani, qui certe non restabant nisi rari¹, traditionem Romanam cum institutis Germanicis procul dubio copulaverant. Anno 827/8. Quartifnus], cuius ad gentem fortasse spectat lapis sepulchralis Latinus Aureliac Rufinae matris Aelii
 5 Quartifni] repertus prope Mauls², 'nationis Noricorum et Breoniorum' (i. e. Breonorum) una cum matre Clauza, i. e. Claudia, praedia 'ad Wipitina in castello' (i. e. Sterzing) et ad Bauzanum una cum mancipiis Urso, Secundina, Mora, Marcellina, Tata monasterio 'ad Inticha, quod dicitur Campo
 10 Gelau' (hodie Innichen) dono dedit confirmavitque³. Fines linguae Romanae in his regionibus Alpini ultra saeculum IX. latius patuerunt quam hodie atque in pago Venustico lingua forensis vel saec. XIV. Romana erat⁴, quam procuratores etiam tunc intellexerunt, neque in superiore valle
 15 Venustica linguae Romanae nostra successisse dicitur nisi saec. XVIII⁵.

In locum Breonum nomen Innetinorum sive Vallenen- sium⁶, i. e. incolarum vallis Aeni, postea successisse videtur et certe actores Innetinae a Venusticae vallis⁷ Baiuvarii
 20 distinxerunt, utque Breonibus castrum Brionas praesidio fuerat, ita Maiense castrum⁸ in Venustica valle situm fines Baiuvariorum tuebatur, qui suos custodes ibi disposerant. Cum nihilominus Langobardi castro postea potiti essent⁹, portam urbis custodes eorum iam servabant¹⁰, itaque 'caput
 25 Italiae' promotum erat⁷. Erat autem in eodem castro oratorium¹¹ sive ecclesia¹² beati Valentini confessoris, cuius corpus ibi sepultum erat¹³, atque patrimonium Valentini Zenonis patrocinio fruebatur protectoris urbis Veronensis patronique in inundationibus invocati. Castrum cum ecclesia
 30 in praecipiti loco positum erat, praeterfluente Passere amne¹⁴, ponteque transito, abrupta saxa montis una cum cavernis conspiciebant, quibus solis hoc latere ascendi poterat. Scopuli igitur ingentes huic urbi formam dedcrunt.

1) M. Büdinger, 'Oesterreichische Gesch.', Lipsiae 1858, I, p. 93;
 35 J. Jung l. l. p. 218. 2) Cf. Zoller l. c. p. 7; Jäger l. l. p. 404, n.; C. I. L. V, 1, n. 5083. 3) Cf. Bitterauf, 'Die Traditionen des Hochstifts Freising' I, p. 472; p. 62. 4) de Ottenthal, 'Die deutsch-romanische Sprachgrenze im Vinstgau zu Ende des 14. Jahrh.' ('Mitt. d. Inst. f. österreich. Geschichtsforsch.' II, p. 112 sqq.). In reliquias
 40 nationis Romanae inter Baiuvarios dispersae diligenter inquisivit G. Strakosch - Grassmann l. l. I, p. 385 sqq. De nominibus locorum Romanis linguaeque eiusdem vestigiis in valle Venustica deprehensis disseruit J. Egger l. c. p. 92. 5) v. Hormayr, 'Werke' I, p. 309.
 6) A. Jäger, l. l. p. 432, n. 241. 7) Ardeo, V. Corbiniani c. 15.
 45 8) Ib. c. 23. 30. 43. 9) Ib. c. 33. 10) Ib. c. 37. 11) Ib. c. 25.
 12) Ib. c. 38. 43. 13) Ib. c. 23. 14) Ib. c. 40.

Castrum Maiense Venusticae vallis, quod a Magia vico Curiensi differt, ad quem Mommsenius lapidem in valle Venustica repertum rettulit, sicut Breonense ita et ipsum tam funditus sublatum est, ut vel de eius situ dubitari liceat. Alii¹ enim illud in dextera Passeris ripa ibi stetisse credunt, ubi oppidum Meran hodie cernitur, alii² in sinistra ripa, ubi hodie vicus Obermais extat ad Naif rivum situs, atque inter p. 504. utramque *partem certamen non incruentum exortum est. Mihi quidem res se ita habere videtur, ut natura locorum, cursus Passeris umnis praeterfluentis, abrupta ripa, locus in confinio situs Cuinina, hodie Kains vel Kuens³, magis ad regionem Meran spectare videantur, dum nomen ipsum vico Mais suffragatur. Certe praedium ecclesiae Frisingensis Mais, a. 931. 'Meies' scriptum⁴, ad castrum illud revocandum est, itemque Conradus sacrista a. 1187. castrum 'Mâise' appellavit⁵, quod paulo ante more vetustiore 'Mages' scriptum est⁶. Ecclesia 'ad Maies' sanctae Mariae sacra erat⁷, et sicut Tridenti ita 'Maii' mercatus habebatur⁸. Zenonis vero patrocinium alteri ripae magis favere videtur, in qua prope Meran mons Zenonis situs est, iam Zenoburg⁹, nullusque olim de altero loco cogitavit. Bartholomeus Tridentinus monachus ordinis fratrum Praedicatorum, qui c. a. 1244. Librum epilogorum in gesta sanctorum edidit, Valentini sepulchrum his verbis descripsit¹⁰ (c. 65): Fuit et tertius Valentinus episcopus, qui in ecclesia Zenonis, que sita est in monticulo super flumen Passere inter castrum Tyrolensi et villa Mays, cum sancto Corbiniano Frisingensi (ifligensi c.) episcopo sepultus fuit, eique testimonia Viti Arnpeckii et Iohannis Freiburger

1) Dr. David Schönherr, 'Über die Lage der angeblich verschütteten Römerstadt Maja', Oeniponti 1873; C. Stampfer, 'Geschichte der Stadtmauern von Meran' ('Programm des k. k. Ober-Gymnasiums in Meran'), Merani 1888, et 'Geschichte von Meran der alten Hauptstadt des Landes Tirol', Oeniponti 1889. 2) Post Roschmann l. l. Dr. B. Mazegger, 'Römer-Funde in Obermais bei Meran und die alte Maja-Veste', Merani 1887, p. 23, et 'Die Geschichte der Stadtmauern von Meran, Prof. Cölestin Stampfer und die Maja-Frage', Oeniponti 1889. 3) Arbeo, V. Corbiniani c. 23. 25. Ipsi regioni Maiensi locum Cuinina demum attribuit interpolator V. Corbiniani B c. 27 (sed cf. c. 19), quo C. Stampfer, 'Gesch. der Stadtmauern von Meran' l. l. p. 7. nititur. 4) MG. Dipl. I, p. 64. 5) SS. XXIV, p. 320. 6) Miles quidam praedium Mages a. 1140/7. ecclesiae Briaxinensi tradidit; cf. O. Redlich, Acta Tirolensia, Oeniponti 1886, I, p. 159. 7) Charta a. 1237; v. Voltolini, Acta Tirolensia II, p. 426. 8) Charta a. 1236; ib. p. 106. 9) C. Stampfer, 'Geschichte von Meran der alten Hauptstadt des Landes Tirol', Oeniponti 1889, p. 340. 10) Lätolf, Bartholomeus Tridentinus ('Theologische Quartalschrift, Tübingen 1881', LXIII, p. 469).

accedunt, de quibus infra disserendum est. Utraque opinio fortasse ita inter se concilianda est, ut statuas castrum Maiense in utramque Passeris ripam se extendisse et etiam Meran vicum inclusisse¹, qui a. 857. appellatur 'Mairania'²,
 5 'in valle Tridentina' situs.

Venostes ad dioecesim Tridentinam antiquitus pertinuisse etiam inde concludi licet, quod Victor II. praeses Curiensis saec. VIII. in lapidibus sepulchralibus componendis marmor
 10 afferri iussit modo 'de Triento', modo 'de Venostes'³, quae nomina eundem locum significare videntur. Episcopus autem Tridentinus metropolitano Aquileiensi subditus erat. Episcopatus Tridentinus usque ad locum Forst supra Marling vicum situm protendebatur, finesque eius Athesim transgressi
 15 iuxta Passerem ita porrigebantur, ut paroecias et Mais et arcis Tirol includerent, quae cum Teriolis castello convenire videtur, cui et praefectus legionis III. Italicae transactioni specierum deputatae et tribunus *gentis per Raetias deputatae p. 505.
 in Notitia dignitatum⁴ attributi sunt. Iura vero capituli Tridentini episcopus Curiensis in controversiam vocavit⁵,
 20 sicut iam olim Francorum episcopi in hanc regionem penetraverant, pique homines eidem subveniebant, praedia sua ibidem sita ei tradentes.

IV. Pilidrudis ducissae insidiae.

Corbinianus Frigisingam in palatium deductus omnia quae
 25 secum ferebat in castro Maiensi reliquit partemque tantum

1) Ita A. Huber, 'Beiträge zur älteren Geschichte Oesterreichs' ('Mith. des Instituts für Österr. Geschichtsforsch.' II, p. 370). Etiam K. Atz, 'Über die römischen Strassen-Castelle und Standlager in Tyrol' l. l. p. LXX, de Maia disserens duo castra ad ripas Passeris sita fuisse statuit minusque Meranii ad radicem montis Zenonis exitisse, sed
 30 V. Valentini citavit dubiae fidei. De ruinis Romanis quae in hac regione supersunt novissime disputans Paul Clemen, 'Tyroler Burgen' ('Mith. der k. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst- u. hist. Denkmale', Vindobonae 1893, XIX, 'N. F.' p. 17 sqq.), etiam
 35 ante Romanorum tempora castra prope Meranium in monte Kuchelberg fuisse exposuit recteque monuit totam illam regionem Maiiae nomine appellatum esse, quem secutus P. H. Scheffel, 'Die Brennerstrasse zur Römerzeit', Berolini 1912, p. 16, Meranium anteposuit. 2) A. Eichhorn, 'Episcopatus Curiensis in Rhaetia, 1797, p. 19; cf. J. Ladurner,
 40 'Ursprung, Namen und Wappen der Stadt Meran' ('Archiv f. Gesch. u. Alterthumskunde Tirols', Oeniponti 1864, I, p. 311); Mühlbacher, 'Karoling. Reg.' I, n. 1427². 3) Th. Mommsen, 'Inscriptiones conf. Helveticae Latinae' ('Mith. der antiquarischen Gesellschaft in Zürich' X, p. 106, n. 26 sq.). Cf. A. Eichhorn, 'Episcopatus Curiensis' p. 18.
 45 4) Éd. O. Seeck p. 200 sq. 5) Hans de Voltolini, 'Beiträge zur Gesch. Tirols' ('Zeitschrift des Ferdinandeums für Tirol und Vorarlberg'), Oeniponti 1889, p. 18.

comitatus sibi assumpsit¹, eo redire vehementer cupiens, neque enim conversatio aulica ei placere poterat.

Grimoaldus dux viduam fratris sui in matrimonium duxerat, licet talis coniunctio pro incesta haberetur², qualem etiam Gregorius II. papa legatis suis in Baiuvariam euntibus scribens a. 716. interdixerat. Pilidrud genere praeclara genitricem suam ex Galliis secuta erat, cumque et forma decora esset et ingenio abundaret, Theodoaldo marito³ defuncto, mox alterius ducis favorem sibi conciliaverat. Corbinianus autem faciem Grimwaldi ducis videre noluit, priusquam coniugem suam dimisisset⁴, aequae ac Columbanus olim adulterinas Theuderici regis permixtiones ita abhorruerat, ut nec in regias domus devertere voluisset⁵. Per 40 dies ibi retentus, cum nihil effecisset, recessit, comitibus relictis, qui excedentes cottidie admonere non cessarent, ut ad divortium consentirent. Tandem ad promissionem sese separandi perducti paenitentiam cegerunt et tunc demum Corbinianus commune cum eis in palatio sumpsit convivium. Similiter Iudacaile rex Brittanorum cum Dagoberto quondam ad prandium discumbere noluerat, 'eo quod esset religiosus et timens Deum valde'⁶.

Loci illius amoeni, cuius supra meminimus, Corbinianus recordatus ducentem paenitentiam agentem facile commovit, ut vicum Caininam a possessoribus iusto pretio dato sibi emeret, atque rerum futurarum providus in regione castri Maiensis habitaculum construxit, oratorium moenibus cinxit, suscipiens praeterea curam patrimonii Valentini sibi iniunctam in monte Zenonis siti, quo imminentibus periculis se recipere posset.

Morum enim immanitas necessitudinem cum duce intercedentem facile perturbare poterat. Grimwaldus prandium comedens panem signo crucis munitum dilecto cani suo proiecit, quod Corbinianus conspiciens, indignatione commotus, tripodem dextro pede subvertit, ut argentea vasa per pavimenta cenaculi volverentur, iterumque communem cibum cum duce sumere recusavit. Pilidrud separati matrimonii non immemor invidiae fomitem eo magis accendebat, immo Corbiniano necem iam parare studebat, iramque eius depingens Arbeo verba eam fecisse narravit haec: 'hoc ob principis de-

1) Arbeo, V. Corbiniani c. 23. 2) E. gr. Conc. Aurelian. a. 511, c. 18: Ne superstis frater torum defuncti fratris ascendat. 3) Si Waltrat Theodoaldi nomini in Libro Confraternitatum eccl. S. Petri Salisburgensis addita (MG. Necrologia II, 26) uxor eius fuerit, id quod verisimile est, Pilidrud alteram uxorem eidem successisse opus sit, sed mirabile est eam cum Grimwaldo illos coniuges ibi praecedere. 4) V. Corbiniani c. 24. 5) Ionas, V. Columbani I, 19. 6) Fredeg. IV, 78.

spectum egisse episcopum Brittanorum originem ortum¹, quibus veram patroni sui condicionem praeterea anxie celatam temere revelavit. Brittonibus venientibus vel falsis sacerdotibus haereticis aeo Bonifatii clerus partis Romanae bellum
 5 indixerat² atque Corbinianum ad illos pertinuisse, ut iam ante divinare licuit, ita geminus Arbeonis textus hoc *loco³ p. 506. manifesto aperuit. Satisfactione accepta episcopus mitigatus communi mensae iterum intererat.

Habebat quidem Corbinianus Arbone teste (c. 27) in
 10 villa publica Frisingensi 'domum propriam', scilicet episcopalem S. Mariae dicatam, sed eum clero suo cottidie montem vicinum ad occidentem castris illius situm frequentabat, ut in S. Stephani oratorio (hodie Weihenstephan) matutinas laudes celebraret, eundemque locum secretiorem mox ad habitandum
 15 sibi elegit, miraculis quibusdam commotus. Voces enim psallentium luminaque ex fenestris tectoque ecclesiae radiantia, odor incredibilis suavitatis ut alibi ita hic famae loci servierunt, ut iam exigua domus ad manendum iussu Corbiniani ibi construeretur, qui ministris laborantibus subveniens vel
 20 fontem baculo suo e monte elicuisse dicitur³ exemplo Moysis (Num. 20, 11). Quare qui hodie adest fons 'Korbiniansbründl' appellatur.

Cella igitur Corbiniani, in qua more Scottorum cum ministris suis degerebat, montem propinquum prope oratorium
 25 S. Stephani occupabat, ibique multo post celeberrimum monasterium Weihenstephanense ad regulam S. Benedicti conditum est. Ecclesia autem maior Mariae sacra in ipso quo castrum situm erat monte altero orientem versus stabat⁴, ibique etiam Grimoaldus dux cum Pilidrude habitabat, quorum filius
 30 iuvenis aegrotans per mulierem rusticam carmine nefando praestigisque saluti redditus erat. Corbinianus ad vespertinas laudes persolvendas ad Mariae ecclesiam in castrum versus pergebat, cum in mulierem illam incidit maleficis ei iam antea suspectam, ipsamque viri comitabantur carnibus onusti
 35 vivumque animal deducentes, munera scilicet, quibus in palatio affecta erat. Iam furore commotus ex equo prosiluit, anumque propriis manibus caedens, cuncta quae ei data erant pauperibus ad portam divisit neque urbem introiit, sed domum reversus perfidiam ducissae deflebat. Haec vero cum cruentatam mulieris faciem vidisset, vitae episcopi non adeo politi

1) Ardeo, V. Corbiniani c. 26. 2) Epistula Gregorii III. papae episcopis Baiuariae et Alamanniae missa c. a. 738; ed. Tangl p. 71.
 3) V. Corbiniani c. 28. 4) Situm locorum tabula exhibet picta apud M. Merian, Topographia Bavariae, 1644, ad p. 15.

veneno insidiari conabatur neque vero maritum de illo consilio certiozem fecit, sed vicario vel subactori, qui Nino¹ appellatur, procul dubio alteri iudici Frisingensi, post comitem locum tenenti, clam praecepit², ut collectis famulis episcopum interimeret, quando ex eadem villa recessissent. 5

Reecedentibus autem ad aliam villam montemque S. Stephani praetereuntibus, quidam e comitatu cum Ermberto Corbiniani fratre congressus insidias prodidit, episcopum scilicet eadem nocte a vicario interemptum iri, fraterque in montem reversus eum monuit, quare intempesta nocte ad aliam 10 villam equo vehebatur. Adversarii domum Corbiniani crepusculo circumdantes, cum eam vacuum repperissent, cuncta everterunt. Episcopus in castrum Maiense cum clero suo se contulcrat, quod Langobardi tunc tenebant, ducissae renuntians, ipsam cum suis in foveam ruituram esse, quam sibi 15 paravisset. Grimoaldus, cum uxoris insidias audisset³, illum revocare nitentur, sed is periculo mortis denuo se offerre nolebat.

Mox res adversae adco in domum Grimoaldi ducis ingruebant, ut nemo ex ea remanserit. Puer carus, cui mulier 20 rustica diaboli artibus subvenerat, finem vivendi fecit; dux ipse ab insidiatoribus interemptus est. Pildrud uxor eius Carolum principem a. 725. in Gallias secuta est victorem e finibus Baiuvariorum reversum⁴, eaque postea propriis facultatibus exuta cecna in Italia dicm supremum obiit. Tota 25 eorum progenies pulchritudine formae insignis regno privata periit et vel vicarius ille ignominioso fine extinctus est⁵, quo adiutore mulier usa erat.

p. 507.

*V. Hucperti ducis auspicia.
Corbiniani mors et sepultura. 30

Grimoaldo defuncto successit Hucpertus dux, filius Theodeberti⁶ fratris illius neposque Theodonis, atque post Theodonem et Theodebertum in Libro confraternitatum vetustiore monasterii S. Petri Salisburgensis⁷ Grimoaldus praecedit 35 Theodoaldum, qui certe ante illum mortuus erat, hoc ordine disposito: Theoto, Theotperht, Crimolt, Theodolt, Tassilo, Hucperht. Theodebertum Paulus⁸ ante Theodonem collocare

1) Vide ea quae de eo nomine ad c. 29. adnotavi. 2) Arbeo, V. Corbiniani c. 29. 3) Ib. c. 30. 4) Fredeg. cont. c. 12. 5) Arbeo, V. Corbiniani c. 31. 6) Notitia Arnonis, ed. W. Hauthaler, 40 'Salzburger Urkundenbuch' I, Salisburgi 1910, p. 6. 7) MG. Necrologia Germaniae, ed. S. Herzberg-Fränkell II, p. 26. 8) Hist. Langob. VI, 21. 35. 43 et 44.

videtur, unde quidam¹ ad coniecturas temerarias confugerunt, regnumque eius in Brevibus Notitiis² inter Theodonis interpositum est, qui infirmans filio suo ducatum Baiuvariae commendasset, ita ut deinceps Theodonis acta ad Theodebertum referantur. Thassilo si filiis Theodonis quartus adnumerandus sit, tamen parum constat, utrum regnaverit³ necne, neque in ducatu Frisingensi inter Grimoaldum et Hucpertum tertius locum habet neque cum quadrifaria Theodonis divisione inter se filiosque ille convenire videtur.

Hucpertus regnum iniens Corbinianum summo honore affectum ex castro Maiensi revocavit revocatumque tanti existimavit, ut sacro fontis lavacro eum sibi coniungeret⁴. Quod quomodo intellegendum sit, parum patet, cumque difficile creditu sit, Hucpertum Theodonis nepotem nondum baptizatum esse, Corbinianus fortasse prolem eius de fonte suscepisse putandus est, sicut Secundus episcopus Tridentinus Agilulfi regis filium⁵. Hucperti uxori nomen fuisse videtur Ratrud⁶.

Hucperti sororem Guntrut Liutprandus rex Langobardorum in matrimonium duxerat, qui apud Theodebertum patrem eorum adolescentulus exulaverat, isque initio regni sui (ex a. 712)⁷ plurima Baiuvariorum castra ceperat⁸ cum alia tum Maiense, unde fortasse recte conclusum est, similitates quasdam inter Grimoaldum et Hucpertum intercessisse⁹. Ad Liutprandum Paulo teste magis orationibus quam armis fisum Corbinianus octavo die ante obitum suum Ermbertum fratrem suum germanum misit¹⁰, ne patrimonium Maiense sibi eriperet utque eius permissu corpus suum, quod beato Valentino vivus deputasset, ibidem sepeliretur. Mortis praescius etiam ab Hucperto duce petivit, ut cadaver suum eo deferendum curaret, quo vivus pollicitus esset, cumque omnia praeparasset, balneo lotus tonsusque et veste indutus primo sacrificium ut solebat Deo obtulit, deinde domum ingressus modicum vini sumpsit, antequam finem vivendi fecit¹¹.

Nomen eius die 8. Septembris codici Salisburgensi (hodie Monacensi lat. n. 15 818) Martyrologii Bedani scripto saec. IX,

1) B. Sepp, 'Die bayerischen Herzoge aus dem Geschlechte der Agilulfinger und die falschen Theodone' ('Oberbayerisches Archiv f. vaterl. Gesch.' L, p. 16). 2) Ed. W. Hauthaler l. l. p. 21. 3) S. Herzberg-Fränkell, 'Über das älteste Verbrüderungsbuch von St. Peter in Salzburg' ('N. Arch.' XII, p. 66). 4) Arbeo, V. Corbiniani c. 32. 5) Paulus, Hist. Lang. IV, 27. 6) MG. Necrol. II, p. 26. 7) L. Bethmann et O. Holder-Egger, 'Langobardische Regesten' ('N. Arch.' III, p. 245). 8) Paulus l. c. VI, 58. 9) Riezler, 'Gesch. Baierns' I, p. 80. 10) Arbeo, V. Corbiniani c. 33. 11) Ib. c. 34.

*sed postea interpolato, illatum est*¹: VI. Id. Sep. Corbiniani confessoris, scilicet ipso nativitatis Mariae die, quo etiam dedicatio ecclesiae maioris Frisingensis eidem dicata celebrabatur, atque inter *Notas necrologicas ecclesiae maioris Frisingensis post a. 983. compositas utrumque festum ita coniunctum est*²: VI. Id. Sept. S. Corbiniani atque dedicatio eius ecclesiae.

p. 508. *Corbinianus in ecclesia beatae Mariae sepultus est, donec uterque legatus redisset³, cumque mense transacto tandem corpus Frigisinga amoveretur, Magata puella⁴ se gloriebatur, episcopi defuncti concubinam se fuisse, id quod per ludum et iocum dixisse dicitur, sed talia ne hoc quidem modo de Columbano unquam dicta esse credam, a cuius simplicitate etiam reliqui eius mores haud parum distabant. Corpus eius per pagum Vallenensium et per plebem Breonensium usque ad castrum Maiense perductum est. Ministri episcopi cum ad portam 'urbis'⁵ a custodibus repulsi essent, qui dolum insidiasque suspicarentur, litteris Liutprandi regis Ticino advenientibus, quibus corpus summo honore suscipi iuebatur, illud in ecclesia Valentini cum magna reverentia humo tradiderunt⁶. In monte S. Stephani Frisingensi deficiente fonte quem dixi humus per 40 annos arida remansisse dicitur, donec corpus reportatum esset, cumque translationem a. 765. factam esse infra demonstraverim, sequitur Corbinianum a. 725. diem supremum obiisse vel paulo post, si numerum rotundum ut in V. Hugberti⁷, ita in Corbiniani liberius interpretari licet.

VI. Bonifatius vicarius apostolicus et Ermbertus episcopus Frisingensis.

Corbiniano defuncto Eremvulfus apud Hucpertum ducem et in ecclesia Baiuvariorum aliquid valebat, qui item a Scottorum parte stetit videtur et certe cum consuetudinibus ecclesiae Romanae parum conveniebat, nam a sectatoribus earum inter haeticus numerabatur⁸. Bonifatius eum schismaticum iuxta canonum decreta damnans abiecit populumque ab eius secta liberavit. Idem perficienda suscipiens ea, quae Theodone duce quondam incepta erant, paucis annis,

1) H. Quentin, 'Les martyrologes historiques du moyen âge', Paris 1908, p. 30. 2) A. Lechner, 'Mittelalterliche Kirchenfeste u. Kalendarien in Bayern', Friburgi 1891, p. 19; MG. Necrologia III, p. 81. 3) Arbeo, V. Corbiniani c. 35. 4) Ib. c. 36. 5) Ib. c. 37. 6) Ib. c. 38. 7) V. SS. rer. Merov. VI, p. 304. 8) V. Bonifatii auct. Willibaldo c. 6 (ed. W. Levison p. 36).

postquam ille Romam advenit, i. e. a. 719¹, a Gregorio II. papa auctoritatem acceperat ad gentes quascumque infideles properandi, ut Germaniae populos praedicationis causa inspiceret², reversusque per praerupta Alpium iuga etiam Baiuvariorum fines peragraverat. Episcopus autem propter multitudinem paganorum conversam die 30. Novembris seu natali Andreae ordinatus, qui a. 722. cum die lunae conveniebat, cum dominicus a sede apostolica legitimus³ ordinationis episcopalis dies sanctus esset, simile mandatum apostolicum a papa acceperat, quod legati apostolici a. 716. ab eodem⁴. Sacrum pallium Gregorius III. papa, alterius successor, ea condicione ei c. a. 732. concesserat, ut inter archiepiscopos censeretur⁵ et ius praedicationis exerceret et episcopos ordinaret. Pallio ornatus hacque potestate praeditus Bonifatius Hucperti ducis terras adiit multasque ecclesias visitans Eremvulfum exauctoravit.

Gregorius III. papa Bonifatio tertio Romam profecto mandatum c. a. 738. renovavit⁶ episcopisque in provincia Baiuvariorum et Alamannia constitutis praecepit, ut norma catholicae ecclesiae suscepta non solum gentilitatis ritum, sed etiam doctrinam Brittonum falsorumque sacerdotum abicerent, utque conciliis interessent, ubicumque terrarum Bonifatius ea instituisset⁷. Unus autem Vivilo (Phyphylo) Pataviensis, quem papa ipse aliquot annis ante ordinaverat, ex omnibus ad quos idem tunc scripsit episcopis approbandus erat, itaque Bonifatio vicario apostolico haud pauca a. 739. ad veram fidem renovanda erant Baiuvarios extra ordinem ecclesiasticum viventes visitanti, auctore *Odilone duce, qui Hucperti⁸ p. 509. successor ducatum interrim acceperat. Expulsis falsis epi-

1) S. Bonifatii et Lulli epistolae, ed. Tangl p. 17. 2) V. Bonifatii l. c. c. 5 (ed. W. Levison p. 22). 3) L. Thomassinus, *Vetus et nova ecclesiae disciplina*, Lugduni 1705, II, l. 2, c. 12, n. 10 sqq. Annus 721, quo dies 30. Novembris dominicus erat, nullo modo conciliari potest cum numeris traditis, quos novissimus expendit M. Tangl, *Die Briefe des h. Bonifatius* ('Geschichtschreiber der deutschen Vorzeit' 92) p. 11; cf. 'N. Arch.' XL, p. 743 sqq. 4) V. supra p. 101. 5) Gregorius III. ep. ad Bonifatium, ed. Tangl p. 49; V. Bonifatii c. 6 (p. 35). 6) Gregorii III. epistula ad omnes episcopos, presbyteros, abbates, ed. Tangl, p. 67. 7) Eiusdem epistula ad episcopos in provincia Baiuvariorum et Alamannia constitutos, ed. Tangl p. 70 sq. 8) Neque vero Hucperti filius erat; cf. W. Rettberg, *Kirchengesch. Deutschlands* II, p. 183; Th. Breysig, *Jahrb. d. fränk. Reiches* p. 89; M. Fastlinger, *Die wirtschaftliche Bedeutung der Bayerischen Klöster in der Zeit der Agilulfinger*, Erlburgi 1903, p. 9; Hauck, *Kirchengesch. Deutschlands* I, p. 504³. Odilonis neptis Summichildis concubina Caroli principis erat, quam una cum Pilitrude a. 725. ex Baiuvaria abduxerat.

scopis et inprimis Brittonibus vagantibus, totam provinciam consentiente duce in quattuor dioeceses divisit singulisque singulos praefecit episcopos rite ordinatos. Ecclesiae Frisingensi Ermbertus Corbiniani frater tunc praepositus est episcopus¹. Hierarchia Romana instituta, provincia Baiuvariorum in bonum ordinem redacta et ab ecclesia Francorum fere seiuncta est, ita ut consilium a Gregorio II. a. 716. conceptum per Bonifatium iam ad effectum adductum esset. Eidem Zacharias papa a. 744. non solum ius praedicationis in Baiuvariorum provincia confirmavit, sed etiam omnem Galliarum provinciam apostolica vice iniunxit², ut scilicet spirituali auctoritate reformaret, quicquid christianae religioni vel canonum institutis contrarium ibi repperisset³.

Ermbertus primus episcopus Frisingensis ad normam ecclesiae Romanae rite ordinatus, qui ecclesiam S. Haimhrammi in vico Helphindorf dedicavit⁴, in Necrologiis Kal. Ian. celebratur et in Weihenstephancensi⁵:

Ermbertus Frisingensis eps.,

et in Notis ecclesiae maioris Frisingensis⁶ (saec. XI):

Ermbertus secundus huius sedis episcopus obiit, et

Erambertus Frig. eps. ob.

Ioseph successor eius ultimum locum in tertia serie episcoporum defunctorum Libri confraternitatum monasterii S. Petri Salisburgensis occupat⁷.

VII. Anni primorum episcoporum Frisingensium ducumque Baiuvariorum.

Anni episcoporum Frisingensium ex annis ducum Baiuvariorum concludendi sunt, quos chartis traditionum Frisingensium subscriptos novissimus editor non semper recte defuisse mihi videtur.

Odilo dux, qui ante a. 739. Hucperto succedens Chiltrudem filiam Caroli principis defuncti († 741) auctore Sunnhilde nepte sua in Baiuvariam confugientem in matrimonium

1) V. Bonifatii c. 7 (p. 38): secundus Erembercht, qui Frisingensi ecclesiae superspeculatoris tenuit principatum. Cf. Gregorii III. ep. ad Bonifatium a. 739. datam, ed. Tangl, p. 72. 2) Zachariae ep. ad Bonifatium, ed. Tangl p. 108. 3) Cf. O. Fischer, 'Das Legatenamt des Bonifatius und seine Mission unter den Sachsen' ('Forsch. zur Deutschen Gesch.', 1886, XXVI, p. 646). 4) Charta a. 772, ed. Theodor Bitterauf, 'Die Traditionen des Hochstifts Freising', Monachii 1905, tom. I, p. 79 ('Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Gesch. N. F.' tom. IV); supra p. 5. 5) MG. Necrologia III, p. 203. 6) Ib. p. 79. 84. 7) Herzberg-Fränkell, 'N. Arch.' XII, p. 69; sed cf. p. 68.

duxerat atque contra fratres ipsius Carlomannum et Pippinum a. 743. rebellaverat¹, computante calculatore scrupuloso comite Hundt², die 18. Ianuarii a. 748. defunctus est, ideoque charta Frisingensis 'anno XII. Oatiloni ducis' die 5 12. Februarii data anno 748.³ attribui nequit, sed annus 747. ad Hundtii calculum retinendus est, *quodque eam Tas- p. 510. silo, filius Odilonis⁴, his verbis confirmavit: Et post haec ego Tassilo dux Baioariorum hanc epistulam confirmavi propria manu, neque Odilonis signum inter subscriptiones 10 deprehenditur, tamen haec traditio facta est 'in manus Ioseph episcopi in praesentia Oatiloni ducis' neque eo defuncto atque confirmatio Tassilonis verbis 'post haec' ad tempus posterius refertur in finem transponenda, quem locum alibi occupat⁵. Si Odilo mense Februario a. 747. duodecimum 15 regni annum agebat, a. 736. primus eiusdem annus erat neque a. 737. ducatum inisse potest, sicut B. Sepp et Bitterauf statuerunt. Si autem Ioseph episcopatu Frisingensi a. 747. mense Februario praeerat, Ermbertum decessorem eius non post Kal. Ian. eiusdem anni c. vivis excessisse oportet.

20 Ad eundem calculum vetustissima charta traditionis Frisingensis die 12. Septembris anno VIII. 'Oatilonis' data 'ad domum sanctae Mariae semper virginis in loco Frigisinga, ubi Ermbertus episcopus sacerdos praeesse dinoscitur', cum 25 Hundtio iterum a. 743. restituenda est, quam Bitterauf in annum insequentem temere rettulit. Certe Tassilo a. 741. natus⁶ a mense Ianuario a. 748. ducatum suum auspicabatur, quodque Zacharias papa Odilonem Kal. Mai. a. 748. regnasse credidit⁷, mors eius monente Hundtio Romae tunc nondum nota erat, novaque quam tarde tunc Romam pervenerint, 30 supra vidimus (p. 103).

Iosephus episcopus Frisingensis, cuius memoria die 17. Ianuarii celebrabatur⁸, cum a. 763, die 29. Iunii hortator

1) Cont. Fred. c. 25sq. 2) Friedrich Hector comes Hundt, 'Über die Bayerischen Urkunden aus der Zeit der Agilolfinger' ('Abhandl. 35 d. hist. Kl. der Bayrischen Akad. d. Wissensch.', Monachii 1873, XII, p. 168; cf. E. Mühlbacher, 'Regesten unter den Karolingern' I, p. 30². 3) Ita Bitterauf, l. l. I, p. 28; cf. p. LVII. 4) Notitia Arnonis, ed. W. Hauthaler l. l. p. 7. 5) Charta Frisingensis a. 757, ed. Bitterauf I, p. 37. Traditio rei dominicae acquisitae consensu ducis egebat; cf. 40 H. Brunner, 'Die Landschenkungen der Merowinger und der Agilolfinger' ('SB. d. Akad. d. Wissensch. zu Berlin' 1885, p. 1185). 6) Cf. E. Mühlbacher, 'Reg.' I, p. 30. 7) S. Bonifatii et Lulli epistolae, ed. Tanql, p. 178; cf. 'N. Arch.' XLI, p. 61. 8) Notae Necrologicae eccl. mai. Frisingensis (MG. Necrologia III, p. 79. 84); Necrologium 45 Weihestephanense (ib. p. 204).

fuisset ad monasterium Scarantiense (hodie Scharnitz ad radices Karwendel montis) condendum¹, quod Reginpertus cum aliis rebus tum villis in pago Vallenensium situs instruxerat et dioecesis 'ineoniaecentis' Frisingensis episcopo subiecerat, non ante diem 17. Ianuarii a. 764.² obiit, eumque iam die 7. Maii a. 765. successor eius publicam synodum seu placitum Frigisingae convocasset³, praeterea tantum de hoc anno cogitari potest, cui M. Fastlinger⁴ mortem eius attribuit, dum inter utrumque haesitat Hundtius⁵.

VIII. Translatio Valentini Pataviam, Corbiniani Frigisingam.

Valentini corpus Langobardi e castro Maiensi ablatum in urbe Tridentina sepulturae interim tradiderant, sed Tassilo dux Baiuvariorum, qui Liutbergam filiam Desiderii regis Langobardorum in matrimonium duxit, sedente Iosepho episcopo Frisingensi in patriam idem rettulit relatoque 'meliorem insulam'⁶ designavit, sepulturam in domo et ecclesia episcopi parans. Cum urbis nomen Arbeo memoriae non tradiderit, alter biographus B eius textum supplens et Iosephi nomen expungens Pataviam civitatem, hodie Passau, nominavit, et situs oppidi inter Aenum et Danubium constituti⁷ eum insula comparari poterat. Ecclesia Pataviensis anno primo Odilonis ducis transaeto aedificata et a Vivilone consecrata erat, si nota vetusta⁸ ad eam referendu est, quae ad ecclesiam quandam S. Mariae spectat; illa vero S. Stephano sacra erat, eiusque ante fores Valentinus in tumulto postea quiescebat⁹, cuius etiam nomen eadem adsumpsit, sicut ex chartis a. 774. aut postea datis intellegitur. Ad hanc translationem festum referendum est die 4. Augusti Calendario Salisburgensi saec. XI. illatum¹⁰: Translatio Valentini conf. Annus vero, quo eadem facta est, accuratius definiri nequit¹¹.

1) Bitterauf l. l. p. 47. 2) Ita Bitterauf l. l. p. 48. 3) *Ib.* p. 51.

4) Max Fastlinger, 'Das Todesjahr des Hl. Korbinian' (v. Deutinger, 'Beiträge zur Geschichte, Topographie und Statistik des Erzb. München und Freising. Fortgesetzt von Specht', Monachii 1901, tom. VII, 'Neue Folge' I, p. 52).

5) 'Jahresbericht des hist. Vereins von Oberbayern' 1881/2. XLIV. et XLV, p. XIII. 6) V. Corbiniani c. 41. 7) Eugippii V. Severini c. 19 (ed. Mommsen p. 29). 8) *Mon. Boica* XXVIII, 2, p. 53.

9) *Mon. Boica* XXVIII, 2, p. 7: ad altarem beati Stephani martyris Christi, itidem confessore sancto Valentino in Batabis civitate in tumultu quiescente. 10) A. Lechner, 'Mittelalterliche Kirchenfeste u. Kalendarien in Bayern', Friburgi 1891, p. 135. 11) Neque enim M. Fastlinger, 'Das Todesjahr des Hl. Korbinian' l. l. p. 52 sqq. annum 764. probasse mihi videtur, argumentis

Corbiniani corpus cura et decore carens et etiam lumine paupertatis causa saepe privatim in castro Maiensi remanserat, quod occasione matrimonii Tassilonis cum Liutberga Baiuvaris eum aliis castris, quae Langobardi eis olim eripuerant, redditum esse fortasse recte coniecerunt¹. Arbeo² Iosepho defuncto sedem Frisingensem nactus, cum patrono cui a pueritia adhaeserat debitos honores tribuere minime posset, corpus eius Frisingam reducere vehementer desiderabat, sed voluntatem defuncti violare parum tutum esse poterat, qui

10 satis imbecillis usus. Cavere oportet Vitam et Translationem Valentini a Bollandi et Henschenio editam, AA. SS. Ian. I, p. 1094sqq., cuius auctor tabula plumbea usus vult esse vetustate et terrae putredine partim diruta, quae occasione tertiae translationis a. 1120 (a. 1090. in codice legebatur) iuxta corpus Valentini inventa esset, neque vero sanioribus criticis (veluti F. W. Rettberg, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 220; E. Dümmler, 'Pilgrim von Passau' p. 7sq.; J. Friedrich, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 338) de fide sua persuasit, perspicientibus haec conficta esse ad Valentinum Pataviae civitatis episcopum vindicandum, quacum non coniunctus erat nisi translatione. Auctori mendaci Valentini missionem apostolicam describenti Corbiniani res gestae ante oculos versabantur, a quo corpus illius Maiis 'in suam civitatem' relatum esse finxit. Nostris diebus haec figmenta meliorem opinionem sortita sunt apud Nirschl, 'Der heilige Valentin erster Bischof von Passau und Rhätien', Magontiaci 1889, Vita illa usum, quasi de tabula saec. V. ageretur, et G. Ratzinger, 'Forschungen zur Bayerischen Geschichte', Campoduni 1893, p. 438, tabulam de altera translatione interpretatum, quam a. 768. factam esse tunc existimavit, isque ad auctoritatem J. Jung appellavit, qui minime ea scripsit, quae ei supposita sunt, et vocabulum 'montana' non solum in V. Corbiniani (A c. 23; B c. 17) occurrit, sed etiam auctoribus saec. XII, veluti Nicolao (SS. rer. Merov. VI, p. 420, 1) notum erat. Acriore iudicio usus in rectum cursum rediit A. Seidler, 'Die Bleitafel im Sarge des hl. Valentin', 'Veröffentlichungen aus dem Kirchenhist. Seminar München, III. Reihe' n. 1, 1907, p. 254—274, cuius argumentis in universum assentiri possum.

35 1) M. Büdinger, 'Österreichische Geschichte' I, p. 108; S. Abel, 'Jahrb. d. Fränk. Reiches unter Karl d. Gr.' ed. Simson (1888) I, p. 59²; S. Riezler, 'Gesch. Baierns' I, p. 154; A. Huber, 'Beiträge zur älteren Gesch. Österreichs' ('Mitth. des Instituts f. Österr. Geschichtsforsch.' II, p. 370). 2) 'Arbeo' nomen in vetustissimis chartis Frisingensibus inde ex a. 747 (Bitterauf l. c. p. 28) scriptum est vel 'Arbio' (ex a. 754, Bitterauf p. 34), rarius 'Arpio' (a. 764—7. 769. 815, Bitterauf p. 49. 60. 288), quod Latine vertitur Heres (Goth. 'arbī' = hereditas, 'arbja' = heres; cf. Förstemann, 'Altdeutsches Namenbuch' I, col. 141²), atque nomine Latino auctor se ipsum appellavit in V. Corbiniani, itaque in chartis persaepe nominatur, in una a. 757 (Bitterauf p. 36) vel cum hac interpretatione: Heres id est Arbeo. Apud posteros vero forma 'Aribo' praevalebat, quae fortasse ex radice pendet longe diversa, eamque Catalogi episcoporum Frisingensium saec. XII. sqq. exhibent, SS. XIII, p. 356. De nomine Graeco Cyrini, quo auctor in V. Haimhrammi utitur, vide ea quae disserui supra p. 6.

corpus suum vivus Valentino deputavisset, quamvis interim ablato. Neque sacerdotes dioeceseos Frisingensis, quos episcopus haesitans ad concilium convocavit, gravissimam rem decidere audebant, sed eum Arbeone convenerunt, ut triduo ieiunio indicto praesagio divino relinqueretur, quid agendum esset. Cum mox visiones non solum septem e sacerdotibus Frisingensibus, sed etiam Sindperto episcopo, scilicet Ratisponensi, apparuissent, res ad suam voluntatem decisa esse Arbeoni videbatur, isque ad Tassilonem duces profectus ei proceribusque desiderium suum exposuit, qui una voce constituerunt, ut corpus reportaretur. Misit igitur Arbeo ad p. 512. Maiense castrum, qui monumento aperto *sarcophagum terra eruerent¹, agminique montes transgresso episcopus ipse cum plebe ad Aeni portum occurrit². Sepulchrum Corbiniani ecclesiae S. Mariae Frisingensi novum splendorem acquirere poterat miraculaque patrata liberalitatem fidelium excitaverunt. 15

Coneilium sacerdotum Frisingensium, in quo de Corbiniano reducendo agebatur, idem procul dubio est atque synodus illa publica seu placitum ineunte Arbeonis episcopatu, scilicet a. 765. die 7. Maii, ad Frisingam conditum, et sane tunc tres diaconi et quattuor clerici eum episcopo suo ad 'domum sanctae Mariae' convenerant praeter laicos, inter quos tres comites enumerantur. Poapo vir nobilis, qui hereditatem suam domui sanctae Mariae tunc tradidit, usum et fructum sibi filisque suis reservavit, ita ut rem post obitum eius 'rector, qui tunc tempore ipsi monasterio sanctae Mariae ad gubernandum praesesset, in suam faceret revocare dominationem'³. Erat igitur cum ecclesia maiore monasterium quoddam coniunctum, cuius in chartis Iosephi episcopi mentio non fit, et quaeritur, num Arbeo ipse idem instituerit. 30 S. Mariae iam die 5. Novembris a. 765. patrocinium 'Christi confessoris Corbiniani' (in litura scr.) accesserat⁴, qui etiam a. 767. una eum illa commemoratur⁵. Anno autem 769. die 24. Februarii ipsius nomen ita praevalebat, ut traditio⁶ quaedam 'ad sepulchrum sancti Corbiniani confessoris Christi in loco Frisingas' facta sit, 'ubi ipse pretiosus in corpore humatus esse cernitur', vel 'ad domum sancti Corbiniani', utque donator constitueret, ut rem post obitum suum 'rector, qui tunc monasterium sancti Corbiniani ad gubernandum haberet, in suam faceret revocare dominationem'. Dedicatio 40 ecclesiae maioris, quae etiam postea S. Mariae et S. Corbi-

1) Arbeo, V. Corbiniani c. 43. 2) Ib. c. 44. 3) Bitterauf l. l. I, p. 52. 4) Ib. p. 53. 5) Ib. p. 54. 6) Ib. p. 59.

niani, haud raro vero solius S. Mariae nomine nuncupabatur, ipso die nativitatis eiusdem celebrabatur¹, sicut supra monui². Cum autem anno 765. eodem, quo synodus celebrata est, Corbiniani nomen in titulo ecclesiae primum appareat, ipsam corporis translationem eodem factam esse oportet. 'Translatio S. Corbiniani' die 20. Novembris Breviario Frisingensi saec. XIII|XIV. illata est³, qui dies cum charta a. 765. die 5. Novembris data haud facile conciliandus est, unde M. Fastlinger⁴ coniecit, etiam translationem Corbiniani primo cum die nativitatis S. Mariae coniunctam esse, id quod probari nequit. Annum vero 765. idem recte computasse mihi videtur.

IX. Arbeonis episcopi Frisingensis vita.

Arbeo Corbiniani corpore translato quam maximas opes ecclesiae Frisingensi affluere vidit honorque debitus paupertate finita novo patrono ad sepulchrum eius iam impendebatur cum ab aliis tum ab episcopo ipso, qui procul dubio in eadem regione Maiensi natus⁵ iam in pueritia patrocinium eius expertus erat hocce modo. Cum enim *puer parvulus nocte sollemnitatis eius, scilicet diei 8. Septembris, iuxta muros ecclesiae Valcentini incaute decurrisset pedequelapsus e praecipitio castri devolutus esset, saxo cuidam adhaesit, fluctibus Passeris amnis ad latus montis intumescentibus, cumque pontem transgressi eum conspexissent, arreptis funibus per sazorum cavernas usque ad iacentem ascendentes, illaesum eum reppererunt atque ad pristinam stationem deportaverunt⁶.

p. 513.

Quibus auspiciis cum puer accrevisset, Ermberto a. 739. episcopo Frisingensi instituto ad emutriendum traditus est⁷ et fortasse clericus inferioris ordinis⁸ traditioni cuidam ecclesiae S. Mariae Frisingensi concessae intererat⁹; postea pres-

1) Charta a. 817; ib. p. 324. 2) Supra p. 116. 3) A. Lechner, 'Mittelalterliche Kirchenfeste und Kalendarien in Bayern' p. 85. 4) M. Fastlinger, 'Das Todesjahr des Hl. Korbinian' l. l. p. 7. 5) Neque obstat, quin Heres episcopus parentelae nexibus coniunctus (charta Frising. a. 772; ed. Bitterauf l. l. p. 72), quo loco nisus comes F. H. Hundt ('Jahresbericht des histor. Vereins von Oberbayern' 1881|2, XLIV. et XLV, p. VII) eius patriam haud procul a castro Frisingensi sitam fuisse coniecit, nam virum tantae nobilitatis, quanta episcopo Frisingensi conveniret, inter nobilissimas illius provinciae familias parentes habuisse vic mirabile est. Arbeo nobilis quidam vir c. a. 1020. Frisingam veniens pro animae suae episcopique eiusdem civitatis remedio, in loco, cui Kiehna (hodie Kains) nomen erat, unam aream tradidit (cf. J. Zahn, 'Codex diplom. Austriaco-Frisingensis' XXXI, p. 58). 6) Arbeo, V. Corbiniani c. 40. 7) Ib. c. 30. 8) F. W. Rettberg, 'Kirchengesch. Deutschlands' II, p. 259. 9) Bitterauf l. l. p. 29.

byteri¹ seu archipresbyteri² munere functus iussu episcopi inde ab a. 754. ad a. 763. chartas donationum scripsit eis-que testis subscripsit, quin immo Tassilonis ducis iussu eiusdem generis chartam a. 759. exaravit³. Archipresbytero suo Iosephus episcopus ecclesiam S. Petri una cum coenobio in solitudine Scarantiensi a Reginperto conditam et ecclesiae S. Mariae Frisingensi adiunctam a. 763. regendam tradidit⁴.

Episcopus ordinatus Arbeo 'ex ore' suo chartas conscribi iussit, scilicet se dictante⁵, eoque sedente formula Romanorum hac: sub die consule oscitanter adhibita notarii Frisingenses crebrius utebantur⁶, quae eodem archipresbytero praesente a. 759. primum adhibita est⁷. 'Pastor ac medicus animarum'⁸ oves suas consolatus memoriam earum in domo Dei perpetuo se confirmaturum esse promisit, si hereditates suas ecclesiae S. Mariae Frisingensi traditurae essent, atque aerarium eiusdem ecclesiae et implebat et ab impetibus defendebat, ne patrimonia sanctorum a fidelibus christianis tradita ignavia et neglegentia dilacerarentur⁹.

Non solum villas agrosque collegit, sed etiam ecclesiis inhiabat, quae ut erant bonis ditatae, ita inter possessiones mediæ aevi haud infimum locum tenebant, neque praeter auri sacram famem ne ecclesiasticis quidem rebus parcentem studium altius ad hanc naturam explicandam praesumere opus est, quasi episcopus sua iura dilataturus ecclesias proprias privatorum cum ecclesia maiore coniungere studuisset¹⁰. Haud raro in ipsa dedicatione ecclesiarum cum conditoribus pactum est, ut illae post mortem eorum ecclesiae S. Mariae Frisingensi obvenirent, eoque modo acquisitae sunt ecclesiae S. Valentini et in Chrakinachrae (hodie Kronacker, BA. Wasserburg) a. 768. ab Arbeone dedicata¹¹ et in Altunhusir (hodie Altenhausen, BA. Freising) a. 772.¹² tradita. Corbiniani patrocínio fruebatur ecclesia Erkanperhti a. 774. acquisita, quam idem Arbeo dedicaverat¹³, et oratorium in villa Reicherts- hausen a. 779. episcopatu traditum¹⁴. Ecclesiam S. Petri

1) A. 755 (ed. Bitterauf l. l. p. 35). 757 (p. 37). 758 (p. 39). 759 (p. 42). 760 (p. 43, charta eadem, quam n. 2. citavi). 2) A. 754 (ed. Bitterauf l. l. p. 34). 757 (p. 36). 759 (p. 41). 760 (p. 43). 763 (p. 48). 3) Ed. Bitterauf l. l. p. 42. 4) Ib. p. 48. 5) H. Brunner, 'Zur Rechtsgeschichte der römischen und germanischen Urk.', Berolini 1880, p. 250. 6) Brunner l. l. p. 252. 7) Bitterauf I, p. 41. 8) Charta Poaponis viri nobilis a. 765; ed. Bitterauf I, p. 51. 9) Charta a. 773. data; Bitterauf l. l. p. 87. 10) Ita G. Ratzinger, 'Forsch. zur Bayerischen Geschichte' p. 505; cf. U. Stutz, 'Geschichte des kirchlichen Benefizialwesens' I, 1, 1895, p. 205 sqq. 11) Bitterauf l. l. p. 56. 12) Ib. p. 76. 13) Ib. p. 94. 14) Ib. p. 114.

ad Wirnam (hodie Würm) Kerolt presbyter a. 772—780. eidem dono dedit, a Iosepho episcopo iam dedicatam¹.

Passionem Haimhrammi Arbeo c. a. 772. litteris mandabat² eodemque anno mense Augusto in urbem Ratisbonensem profectus est, ubi in ecclesia eiusdem martyris locum *Ilinam (hodie Ilmnünster) ecclesiae S. Mariae et corpori³ p. 514. beati Corbiniani dono datum accepit³. Anno post, scilicet a. 773, die 30. Augusti, apud Tassilonem ducem in villa Eitrah (hodie Aiterhofen) versabatur; ubi Humperht villam¹⁰ Sweinpah ecclesiae S. Mariae et sepulchro Corbiniani pro eodem duce parentibusque eius, scilicet Otilone et Hildrude, tradidit⁴, et biduo ante duce consentiente in villa publica Thinolfgangas (hodie Dingolfing) aliam hereditatem ecclesiae suae comparaverat⁵.

Communis autem opinio est, gratia principis Arbeonem extremis episcopatus sui annis caruisse, qua re ecclesia Frisingensis damna haud parva passa esset. Tuti Graecus vel potius Dodbagrecus⁶ advena episcopus Scottus idem, quo Virgilius Salisburgensis utebatur, paroeciam cum ecclesiis ecclesiae S. Mariae iniuste eripuerat et monasterio Chiemseensi addiderat; quoad demum a. 804. iudicibus Karoli imperatoris intercedentibus partem praedae reddidit⁷. Quod loco episcopi Scotti Tassilonem ducem et Liutpergam uxorem eius ecclesias episcopatus Frisingensi abstulisse in altera eiusdem pacti recensione legitur; qui invidia in Arnonem flagrasset, quasi Karolo et Francis fidelior esset quam sibi, hic textus cum in solo codice posteriore traditionum Frisingensium a Chunrado a. 1187. collecto extet, interpolationis suspectus esse potest. Res proprias domus S. Mariae in monasterium²⁵ Chiemseense tempore Liutpergae ducissae conversas esse³⁰

1) Bitterauf l. l. p. 82. 2) Supra p. 6. 3) Bitterauf I, p. 75.

4) Bitterauf l. l. p. 90.

5) Ib. p. 89.

6) In Annalibus Laures-

hamensibus (SS. I, p. 24) de Dubdecris (Buddecris Ann. Mos., SS. XVI, p. 494) abbate a. 726. mortuo relatum est, quod nomen licet apud

35 A. Holder, 'Alt-Celtischer Sprachschatz' I. frustra quaesierim, tamen similia ibi extare videntur, atque Graecus fortasse ex -cris depravatam est, scilicet altera nominis parte, quae nescio an ex -reix, -rix, gen. -rigis pendeat, certe cum lingua Graeca non cohaeret, id quod F. W. Rettberg l. c. II, p. 234, et A. Hauck l. c. I, p. 569³, statuerunt, licet

40 veram rationem Wattenbachius iam perspexisset, SS. XI, p. 6, n. 7) Bitterauf l. l. p. 183. Arn a. 804. concordiam inter litigantes composuit, ereptae vero erant ecclesiae illae multo ante, quod cum non animadvertissent decessores mei, aut duos Dodbagrecos statuerunt in eadem

45 regione fuisse aut unum plus quam dimidium saeculum episcopatu functum esse.

altera quoque charta testatur a. 816. data¹, cuius textum etiam Cozroh confirmat vetustissimi traditionum codicis auctor.

Nec ad Tassilonis odium postrema Arbeonis fata referenda sunt, qui cum die 15. Decembris a. 35. Tassilonis, i. e. 782. p. Chr., ultimum traditioni cuidam pro domo episcopali S. Mariae interfuisset², vivus successorem habuisse videtur. Atto enim abbas 'dominans atque defendens' res domui S. Mariae Frisingensi concessas eodem 35. Tassilonis anno (ad a. 783. Ian.) in dominium recepit³, qui ad a. 811. episcopus sedi Frisingensi praecerat. Is Arbeone episcopo electo monasterium Scarantiense gubernavit, cumque ipsi locum Indiam (hodie Innichen, BH. Lienz) Tassilo dux Baiuvariorum ex Italia rediens a. 769. 'propter incredulam generationem Sclavanorum ad tramitem veritatis deducendam' 'hilari vultu'⁴ tradidisset, ut monasterium ibi construeret, exinde episcopatus Frisingensis plurimas colonias in orientem versus deduxit⁵. Etiam monasterio Schlehldorf ad Kochlsee in honorem Dionysii constructo vice episcopi occupati praecerat, quo Scarantiense consilio Arbeonis translatum est⁶, eique haud parvum splendorem corpus Tertulini vel potius Tertuliani martyris addidit ab Hadriano papa Reginperto p. 515. *monacho et conditori a. 772. concessum⁷. Attonis abbatis signum proximo loco post Arbeonis episcopi et ante signa duorum presbyterorum in charta Frisingensi a. 768. collocatum est⁸ et consentaneum erat seniore abbate diocesim gubernandam suscipere, episcopo impedito, qui certe paulo post mortuus est. Arbeonis mors a. 784. in Annalibus S. Emmerammi maioribus⁹ attributa est, sed cum Hildegardis regina¹⁰ eundem annum ibi occupans a. 783. iam defuncta sit, is praefendus videtur esse¹¹, qui in Catalogo recenti episcoporum Frisingensium nullius auctoritatis (v. infra p. 172 cod. B 9e¹) re vera legitur. Dies vero eidem sacer est IV. Non. Mai.¹²

1) Bitterauf l. l. p. 313. 2) Ib. p. 121. 3) Ib. p. 124.

4) 'Hilari vultu (cf. Eccli. 26,4) tradidit' dominus servo mulierem in matrimonium; cf. V. Haimhrammi c. 39. 5) F. X. Zahmbrecher, 'Die Kolonisations-tätigkeit des Hochstifts Freising in den Ostalpenländern' (v. Deutinger, 'Beiträge zur Geschichte, Topographie und Statistik des Erzbistums München und Freising', Monachii 1907, tom. X, 'N. Folge' IV, p. 59). 6) Bitterauf p. 81. 7) Bitterauf l. l. p. 73. 8) Ib. p. 56. 9) SS. I, p. 92. 10) Cf. Abel, 'Jahrb. des Fränk. Reichs unter Karl d. Gr.', ed. de Simson I, p. 459. 11) S. Herzberg-Fränkell, 'Über das älteste Verbrüderungsbuch von St. Peter in Salzburg' ('N. Arch.' XII, p. 103). Verba Arpio ab. Libro confraternitatum postea illata sunt (MG. Necrologia II, p. 26), sed cf. 'N. Arch.' XII, p. 68. 12) MG. Necrologia III, p. 80. 84. 210 (Aerbo).

Doctus ac lingua modestus Arbeo appellatur in versibus 'de ordine comprovincialium pontificum', scilicet provinciae Salisburgensis, saec. IX. compositis, in quibus quinque primi episcopi sedis Frisingensis, Corbiniano scilicet addito, ita
 5 *celebrantur*¹:

Frigisiensis enim sedis haec aula vocata est,
 Corbinianus ovans quam primus rexerat almus.
 Inde Dei famulus Ermperhtus nomine sedit.
 Tertius hinc Ioseph, praeclarus nempe magister.
 10 Arpeo quartus erat, doctus ac lingua modestus.
 Quintus apostolicam tenuit pius Atto cathedram.

X. Status et liturgia ecclesiae Frisingensis.

Corbinianus episcopus Brittanorum ritui addictus re vera
 abbas fuisse videtur et habitaculum in regione Maiensi con-
 15 *structum seu domus in monte S. Stephani prope Frisingam*
*sita pro coenobiis seu cellis*² *accipienda sunt, quae cum clero*
vel potius monachis suis incolebat. Ecclesia beatae Mariae
Frisingensis, quae ante illum iam extabat et in qua primo
sepultus erat, antequam in castrum Maiense transferretur,
 20 *domus episcopalis facta esse non potest ante a. 739, quo*
Bonifatius diocesim illam instituit, atque episcopo diocesano
instituto clerici iam assistebant. Enumerantur autem in
chartis a. 757, quo Iosephus episcopus cum 'reliquo agmine
clerum' traditioni cuidam intererat, trini presbyteri et dia-
 25 *coni*³, *a. 765. trini diaconi et clerici*⁴, *a. 774. decem presby-*
*teri et quattuor diaconi*⁵. *Cum cuncto clero Arbeo episcopus*
ad synodalem diem convenit feria V. ante pascha, qua chrisma
conficiebatur, atque etiam laici synodalibus conventibus aderant.

Cum autem monasterium ecclesiae S. Mariae Arbeone
 30 *sedente accessisset, praeter rectorem eiusdem etiam monachi*
*occurrunt et primum anno 765. Hulzilo*⁶ *monachus inter testes*
enumeratur, deinde Situli monachus inter a. 780—782. locum
*inter presbyterum et diaconum quendam occupans*⁷, *cumque*
Corbiniani corpore translato nomen mutatum esset, rector
 35 *monasterii S. Corbiniani a. 769. commemoratur*⁸, *qui procul*
dubio ipse episcopus erat. Monachi ordines ecclesiasticos
assecuti cancellarii munere apud episcopum Frisingensem
*fungebantur Heilrih subdiaconus sive monachus a. 790/1*⁹,

1) SS. XIII, p. 352; MG. Poetae II, p. 638. 2) Arbeo, V. Cor-
 40 biniani c. 28: ut ad omnem utensilium cellulae sufficeret ministerio.
 3) Charta a. 757; Bitterauf p. 37. 4) Bitterauf p. 52. 5) Ib. p. 93.
 6) Ib. p. 53. 7) Ib. p. 120. 8) Ib. p. 59. 9) Ib. p. 139.

Berno presbyter sive monachus a. 790—794. atque uterque
 p. 516. alibi clericus vocatur¹. Etiam *Salomon monachus² postea
 clericus³ dicitur, post quinque presbyteros collocatus. Hiltone
 episcopo Corbiniani monasterium gubernante, 'turma aut
 norma plurima servorum Dei' ad laudes Christi canendas
 a. 814/5. coacta erat⁴, servique illi Dei a. 817. distincte mo-
 nachi appellantur⁵.

Monasterium 'Hukiperhti' adiunctum ecclesiae S. Andrae
 in monte castri Frisingensis sitae, quam saec. XII. canonici
 occupabant, inter a. 765—776. hereditatem quandam accepit⁶
 atque origo eius ad Hucpertum ducem relata est, sed alii⁷
 rectius de Hugiperht presbytero cogitaverunt, qui sedente
 Attone episcopo inter a. 790—794. episcopatu Frisingensi
 ecclesias et familias fundosque tradidit⁸, et certe quinque
 huius chartae testes in charta Hagustalti⁹ testis donationis
 monasterio Hukiperhti factae redeunt.

Regula Benedicti postquam per Bonifatium in conciliis¹⁰
 sancta est, etiam Baiuvariorum monasteria pervasit, sed ibi
 auctore praetermisso regula tantum, ad quam abbates mona-
 steriorum viverent, canonibus episcoporum¹¹ opposita est aut
 regularem tramitem, ut ordo deposcit, cum canonica sententia
 Arbeo in monasterio Schledorfensi a. 772.¹² comparavit ne-
 que S. Benedicti regulae distincte meminit, nisi quod abbatem
 Schlierscensem 'iuxta ordinem regulae S. Benedicti electum
 ordinavit'¹³ fratribusque a. 779. posuit, consentiens abbatem
 deinceps ad eandem regulam eligendum esse. Monachos autem
 domus S. Mariae regulam Benedicti professos esse chartae
 a. 825. et 843. datae testantur¹⁴, immo domus ipsa iam
 appellatur S. Mariae et S. Benedicti. Ad ecclesiam maiorem
 B. Mariae et S. Benedicti senio lapsam, quam Engelschal

1) Heilrich a. 788/91 (Bitterauf p. 134); Berno a. 764/7 (ib. p. 49).

2) A. 807; cf. Bitterauf p. 230.

3) A. 811; cf. Bitterauf p. 259.

4) Ib. p. 275. 294. 5) Ib. p. 328. 6) Ib. p. 55. 7) J. B. Prechtl,

'Beiträge zur Gesch. der Stadt Freising. VI. Das Kanonikatstift St. Andrae auf dem Domberge zu Freising', Frisingae 1888, p. 4; Hauck

l. c. II, p. 444³. 8) Bitterauf p. 139. 9) Ib. p. 56. 10) Cf. e.

gr. Conc. Germanicum a. 742 (MG. Concil. II, p. 4; Epist. Bonif. ed. Tangl p. 101). 11) Concil. Dingolfing. c. 3, c. a. 770, MG. Concilia II,

p. 94. 12) Bitterauf p. 81. 13) Ib. p. 113. 14) Ib. p. 448. 449.

Canonici iuxta monachos apud ecclesiam S. Mariae Frisingensem a. 842.

primum occurrunt (Bitterauf p. 551) duoque praepositi a. 845. utriusque

turmae praerant (Bitterauf p. 565), atque monachi saec. IX. ex. ultimum

commemorantur, praevalente canonica vita; cf. J. Doll, 'Die Anfänge

der bayerischen Domkapitel' (v. Deutinger, 'Beiträge zur Geschichte,

Topographie und Statistik des Erzbistums München und Freising',

Monachii 1907, X, 'N. Folge' IV, p. 29).

presbyter denuo structam reparavit, versus spectant, quos S. Riezler e codice latino Monacensi n. 6427, saec. XII, eruit, ibique monasticum ordinem sub Corbiniano fuisse poeta expressis verbis asseruit¹. Cum vero postea parvam S. Benedicti ecclesiam S. Mariae contiguanam in monte Frisingensi sitam iam a Corbiniano constructam esse finxissent, ibi monachorum conventum fuisse Otto episcopus Frisingensis et post eum Conradus Sacrista a. 1187. statuit, quae figmenta serio in certamen venire non posse infra demonstrabitur.

10 E parvis vero quae habemus vestigiis concludi licet Arbeonem nostrum S. Benedicto, quem 'virum fidelissimum' vocavit², non alienum fuisse neque a Scottis stetisse, qui provinciam Baiuvariorum olim occupaverant, sed ecclesiae Frisingensis ritus multo magis ad Gallicanum tunc accessisse videtur, id

15 quod schedae nuper detectae manifestaverunt.

Liturgiam ecclesiae Frisingensis in lucem modo vocavit G. Morin³, reperto libro Benedictionum ecclesiae S. Mariae sanctique Corbiniani, atque e duobus textibus, qui *codici p. 517. insunt, prolixior saec. IX, ad officium ecclesiae Frisingensis praeparatus, cum vetustissimo Missali, quod Gothicum vocamus, quodque Augustoduni⁴ ortum est, convenit, nisi quod additamenta nonnulla accesserunt, in quibus ritus Romani ratio habita est. Benedictiones illae, quas Frisingenses faciebant, crant Gallorum, easque ecclesia Romana et Zacharias

25 papa cum Bonifatio⁵ non approbant. Inter sanctorum festa adest Symphoriani Augustodunensis neque vero Corbiniani aut Germani, quem patronum eius fuisse volunt, atque hoc Benedictionarium Frisingense cum Eustasio abbate Luxoviensi eodem modo atque Martyrologium Hieronymianum cohaerere G. Morin coniicit. Neque vero cum eodem statuum

30 librum benedictionalem ecclesiae Frisingensis ante Missale Gothicum collocandum esse, quia Leudegarii a. 679. aut sq. occisi missa ibi non deprehenditur, nam argumentum ex silentio vix magni aestimandum est, neque benedictiones regis

35 quae illi insunt ad stirpem Merovingicam referam, id quod

1) Quo tempore versus compositi sint, non constat; cf. S. Riezler, 'Abhandl. der Münchener Akademie der Wissensch.' III. cl., XVIII, I, p. 273sq. 2) Ardeo, Vita Corbiniani c. 12. 3) G. Morin, 'Un recueil gallican inédit de Benedictiones episcopales en usage à Freising aux VIIe — IXe siècles' ('Revue Bénédictine' 1912, XXIX, p. 168sq.).

40 Quod Mabillonius, Vetera Analecta, Lutetiae Parisiorum 1685, p. 454, ordinem antiquum ecclesiae Frisingensis repperisse sibi olim visus erat, ipse postea hanc Benedicti ecclesiam pro Casinensi habuit; cf. Mabillon, Ann. ord. S. Benedicti, Lutetiae Paris. 1704, II, p. 144. 4) Cf. SS.

45 rer. Merov. V, p. 255sq. 5) MG. Ep. III, p. 371; ed. Tangl l. l. p. 198.

G. Morin statuere videtur, sed ad Carolingicam. Rex, cuius manus olco sanctificato ungendae erant, cum exercitu suo intercedente beato Martino uberi benedictione dignus erat, in solio regni firma stabilitate conectendus, eique contra acies inimicorum lorica exoptatur, 'utque gentes illae teneant fidem proceri sui vel gens ista habeat pacem'. Genti igitur isti, scilicet Baiuvariorum, unus e proceribus, i. e. comes aut praefectus, tunc praefuisse videtur, qualis ei a Karolo M. praefectus est deiccto Tassilone duce a. 788. Martinus etiam ab Alcuino appellatur Karoli 'intercessor'¹, 'qui semper honoratus fuit in regno et a regibus Francorum', atque reges Francorum constat non unctos esse ante Pippinum². Praesidium huius familiae, scilicet Frisingensis, 'contra gentium feritatem', fortasse contra Avaros, imploratur et inprimis Mariae suffragium in eius assumptione 'super hanc familiam tuam' invocatur. Etiam 'Benedictio in natale abbatis[sae]' ad 'hunc gregem sanctae Mariae' spectat, quae verba ad celeberrimum S. Mariae monasterium Augustodunense referenda esse voluit G. Morin, at in Libro benedictionali Frisingensi ecclesia S. Mariae vix alia esse potest atque ecclesia maior Frisingensis atque vestigia congregationis virginum cum illa coniunctae adhuc supersunt, ita ut etiam C. Meichelbeck³ divinaverit moniales olim Frisingae convixisse. Ad motus hostiles vota quoque pro abbatisa spectare videntur, cui tranquillitas temporum exoptetur.

XI. Virgilius episcopus Salisburgensis.

Scottorum traditiones ecclesia Salisburgensis servasse videtur, quam episcopo suo destitutam Virgilio ex Hibernia insula advenienti Pippinus princeps seu Odilo dux concesserat⁴. Virgilius vir sagacissimus profundae doctrinae, indagator Scripturae sacrae, immo litteris mathematicis et physicis doctus, post Odilonis rebellionem a. 743. oppressam Pippinum Carisiaci adierat, qui eum duos fere annos secum retinuisse fertur⁵, antequam Odiloni commendatus in Baiuvariam venit,

1) Ep. a. 801/2; MG. Ep. IV, p. 403, 38. 2) Cf. G. Waitz, 'VG.' I, p. 174; III, p. 68. 98. 3) Meichelbeck, Hist. Frising. I, p. 114; J. Sighart, 'Der Dom zu Freising', Landshut 1852, p. 23; Dahm, 'Die Könige der Germanen' IX, p. 560. Cf. chartas Frisingenses a. 806. 830. 847 (Bitterauf p. 208. 510. 578). 4) Cf. F. W. Rettberg, 'Kirchengesch. Deutschl.' II, p. 233; A. Hauck, 'Kirchengesch. Deutschlands' I, p. 569³, n. 1. 5) Auctor Conversionis Bagoariorum et Carantanorum, SS. XI, p. 6, Pippinum ipsum ei episcopatum concessisse tradidit, atque Lege Baiuvariorum I, 10, eo fere tempore composita sanctum

et paulo post, scilicet ante a. 748, dioecesim Salisburgensem accepit invito Bonifatio, qui ipsam instituerat. Fergil aut Feirgil nomen eius in Annalibus Hiberniae scriptum est tituloque honorifico geometres ibi vocatur, qui abbatis munere monasterii Aghaboe in Queens county (Upper Ossory) functus erat¹. *Ritum patrium non dimittens, etiam in Baiuvaria^{p. 518.} ordinem episcopalem respuebat, atque abbas monasterii S. Hrodberti Salisburgensis constitutus iura dioecesana exercebat presbyteratu contentus more Scottorum², episcopalia vero per episcopum vagantem eiusdem originis administranda curavit, scilicet Dobbagrecum, eundem procul dubio atque Tuti Grecum, quem dioecesi Frisingensi ecclesias nonnullas eripuisse et monasterio Chiemseensi addidisse supra monui³. Ex hoc eius administrandi genere ritus Scottorum satis superque intellegitur, quem si in Baiuvaria non peregisse credendus est⁴, tamen ea quae antiquitus introducta erant servabat instituta Bonifatio rituique Romano aliena.

At Bonifatius in ea quae inter utrumque mox exorta est dissensione rebus gravioribus praetermissis ad res exteriores levioris momenti animam convertisse videtur, atque utraque pars ad sedem apostolicam appellavit peccati cuiusdam puerilis causa. Sacerdos quidam in eadem Baiuvariorum provincia linguae Latinae non adeo peritus infantes baptizans formulam miserabiliter tractaverat hocce modo: 'Baptizo te in nomine patria et filia et Spiritus sancti', cumque Bonifatius Virgilio et Sidonio 'religiosis viris' seu presbyteris mandasset, ut infantes denuo baptizarentur, Zacharias papa his assentiens per solam manus impositionem baptizatos purgari iussit⁵. Idem Bonifatio ius praedicandi per Baiuvariam a. 744. confirmans, falsum sacerdotem, quem hic in ea regione repperisset, negaverat a se episcopum ordinatum esse, quo ille se excusare temptaverat⁶. Virgilius Odilonis ducis sibi fauentis auctoritate nisus Bonifatii studiis restiterat eique facultatem suam examinanti responderat, se quoque a papa esse absolutum, i. e. missum⁷, ut defuncti ex quattuor episcopis

erat, ut episcopus a rege constitueretur, scilicet stirpis Merovingicae; cf. H. Brunner, 'Deutsche Rechtsgesch.' I, p. 457².

1) H. Zimmer, 'N. Arch.' XVII, p. 211. 2) Beda, Hist. eccl. III, 4. 3) Supra p. 125. 4) Contra F. W. Retberg II, p. 234, haec opinatum, disputavit A. Hauck l. c. p. 569, n. 3. 5) Ep. Zachariae ad Bonifatium, ed. Tangl, p. 141. 6) Ib. p. 107. 7) Ep. Zachariae ad Bonifatium, ed. Tangl p. 178, 25; Germ. 'abgefertigt'. M. Tangl, 'Die Briefe des h. Bonifatius' p. 172. absolutus verbit 'los-gesprochen', sententiam finalem per copulam 'und' adnectens.

*dioecesim obtineret, quos Bonifatius a. 739. ordinaverat. Etsi papa hoc verum esse tunc omnino negavit, tamen Virgilii fides vix in dubium vocanda est, atque monuerunt papam a. 743. ab Odilonis ducis rebellantis parte stetisse*¹. Quae cum ita sint, abbas Scottorum dioecesim Salisburgensem accepisse non credendus est nisi consentiente papa.

*Virgilium examinatum Bonifatius deprehenderat etiam a catholica doctrina alienum, affirmantem scilicet alium mundum et alios homines sub terra esse, 'seu', malim 'ceu', solem et lunam, scilicet alium solem et aliam lunam. Papa autem Bonifatium concilium hac de causa habere iussit, quo ille ex ecclesia pelleretur et sacerdotii honore privaretur, immo Romam presbyterum evocavit canonicis sanctionibus condemnandum, si reus inventus esset. Porro doctrina illa non adeo perversa et iniqua erat, qualis papae et Bonifatio tunc videbatur, qui adversarium omnino sede privare nitebatur, immo Virgilius suo aevo longe anteisse videtur, nam vel illustrissima quae praecesserant ingenia et Isidori et Bedae inter fabulas relegaverant antipodas, qui quasi sub terris positi adversa pedibus nostris calcarent vestigia*².

*Virgilius abbas cum Odilone duce litem de rebus cellae Maximiliani habebat, quas hic monasterio S. Hrodberti per vim ereptas Urso capellano suo in beneficium dederat*³, cumque illae divisae essent atque utraque pars ecclesiam in suo fundo edificasset, Ursus suam per episcopum vagantem conf. 519. *secrandam curavit Liüti nomine, qui Liudinus in Libro *confraternitatum appellatur*⁴. Virgilius abbas Tassiloni duci a. 748—750. adstitit villam confirmanti ecclesiae Frisingensi ab Odilone traditam⁵.

*Denique pertinax ille abbas et presbyter ordinem episcopalem suscipere dignabatur atque a comprovincialibus praesulibus episcopus ordinatus est*⁶, sed quod id die 17. Kal. Iul. anno 767. p. Chr. et duobus fere annis post adeptam dioecesim contigisse ab auctore saeculo post c. a. 871. scribente tradi-

1) *Ann. Mett. ed. de Simson p. 34.* 2) *Isidori Etym. IX, 2. XI, 3, 24, 133. XIV, 5, 17; Bedae, De ratione temporum c. 33. Cf. Reitzberg, 'Kirchengesch. Deutschlands' II, p. 236; S. Riezler, 'Gesch. Baierns' (1878) I, p. 150; H. Krabbo, 'Bischof Virgil von Salzburg und seine kosmologischen Ideen' ('Mitth. d. Inst. f. Österr. Geschichtsforsch.' XXIV, p. 1 sqq.); H. Vander Linden, 'Virgile de Salzbourg et les théories cosmographiques au VIIIe siècle' ('Bulletins de l'Acad. royale de Belgique, Classe des lettres' 1914, p. 163—187).* 3) *Notitia Arnonis, ed. W. Hauithaler, 'Salzburger Urkundenbuch' I, p. 16; Breves Notitiae VIII, ib. p. 28.* 4) *Cf. 'N. Arch.' XII, p. 69.* 5) *Bitterauf l. l. p. 29.* 6) *Conversio Bagoariorum et Carantanorum, SS. XI, p. 6.*

tum est, calculus ille inter se minime cohaeret neque cum reliquis documentis convenit. Nam nemo est qui non videat intervallum illud biennio multo prolixius fuisse, sique a. 767. constaret, fere viginti anni numerandi essent. At a. 767. dies ordinationis, scilicet 15. Iunii, qui solus ex fastis ecclesiae Salisburgensis pendere videtur et certe maiore fide digna est anno, in feriam II. incidebat, cumque episcopi illo aeo die dominico¹ ordinati sint, non video, quomodo annus ille defendendus sit, quem praeterea Annales Salisburgenses saec. XI. exhibent², adventum Virgilii in Baiuvariam re vera biennio aut triennio ante collocantes. Ad Hibernicam³ vero traditionem, ex qua de condicione Virgilii memoria digna supra iam deprompsi⁴; Virgilius tricesimo anno dignitatis episcopalis defunctus est, cumque eum a. 784. mortuum esse et ibi et alibi⁵ traditum sit, ad annum 755. ordinatio episcopalis remouetur, eoque dies 15. Iunii re vera dominicus erat⁶. Hic igitur calculus alterum multo praestare videtur neque tam fidenter quam Hauckius⁷ eum reprobare audeam, sique Virgilius a. 755. die 15. Iunii ordinationem suscepit, a pristino voto destitit, ubi primum acerrimus eius adversarius Bonifatius oculos clausit.

Et Arbeo et Virgilius inter episcopos et abbates Baiuvariorum erant, qui exemplo pacti Attiniacensis⁸ c. a. 770. inter se convenerunt⁹, ut, decedente sodali, unusquisque

1) Episcopi die dominico ordinati sunt Nicetius Lugdunensis a. 553, die 19. Ianuarii (SS. rer. Merov. III, p. 686), Desiderius Cadurcus a. 630, die 8. Aprilis, scilicet ipso paschali (ib. IV, p. 549), Eligius Noviomagensis et Audouinus Rotomagensis a. 641, die 13. Maii dominica ante titianas (ib. IV, p. 638, 696), Willibrordus archiepiscopus Fresonum die 21. Novembris a. 695 (SS. rer. Meroving. VII, p. 122, n. 3), dum presbyteros et diaconos vespero sabbatorum ordinari voluit sedes apostolica; MG. Leges III, p. 453; Ep. III, p. 268; ed. Tangl p. 32. 2) SS. I, p. 89, a. 764: Virgilius Salzbургensem suscepit, a. 767: Virgilius consecratur episcopus. 3) 'N. Arch.' XVII, p. 211. 4) Supra p. 131. 5) Annus 784. Ann. Iuvavenses maiores, SS. I, p. 87: Transitus Virgilii episcopi et Ann. Salisburg., ib. p. 89; a. 785. Ann. S. Emmerammi Ratisponenses maiores, SS. I, p. 92, qui etiam Oportuni abbatis mortem huic anno male attribuant; cf. S. Herzberg-Fränkell, 'N. Arch.' XII, p. 106. 6) Etiam Fr. Fasching, 'Zur Bischofsweihe des hl. Virgilius von Salzbürg' ('Jahresbericht der k. k. Staats-Oberrealschule in Marburg' 1894, p. 1 sqq.) auctoritatem Conversionis perparvi existimans die dominico nititur, quo episcopi ordinabantur, sed documentum Hibernici nescius atque V. Virgilii nimiam fidem habens ad a. 760. pervenit, quo item dies 15. Iunii in dominicum incidit. E contrario G. Strakosch-Grassmann l. l. p. 399, Conversioni iusto plus tribuens, calculus eius eo probabiliorem facere studebat, quod a. 767. in 747. immutaret, etsi eo anno dies 15. Iunii dominicus non erat. 7) A. Hauck, 'Kirchengesch. Deutschlands' II, p. 428^a. 8) MG. Concilia II, p. 72. 9) Ib. p. 96 sq.

superstitum pro defuncto in domo sua, id est episcopali, vel in coenobio missas psalteriaque cantanda curaret. Unus abbatum illorum Adalpertus nomine, procul dubio Tegernseensis, 'apostolico apostolorumque imitatione colendo domno patri Virgiliono episcopo' monachi sui obitum diemque nuntiavit litterasque celeriter cursum suum peragere voluit per sodales¹. Cum Arbeone Virgilius a. 770, mense Septembri in castro Frisingensi convenit, cumque etiam reliqui episcopi Baiuvariorum fere omnes una cum duce traditioni cuidam Frisingensi ecclesiae S. Mariae subscripsissent, comes de Hundt (p. 222) optime coniecisse videtur, synodum tunc ibi celebratam esse praesidente Tassilone. Praecipuus testis Virgilius Arbeoni a. 772. Frigisingae aderat praesente eodem duce et in castro Wels ('Oberösterreich') a. 776. traditionem pro domo S. Mariae firmavit².

Virgilius die 27. Novembris quo colitur a. 784. defunctus in universum sedi Salisburgensi fere 40 annos praerant teste poeta illo, qui titulum ecclesiae Salisburgensis composuit hunc³:

Hic pater et pastor humilis doctusque sacerdos
Corpore Virgilius pausat, quem Hibernica tellus⁴
Disponente Deo partes direxit in istas;
Quique regebat ovans praesentis culmina sedis
Ferme quaterdenos caris cum fratribus annos et q. s.

Multas ecclesias erexit eoque sedente Carantani ex sede Iuvavensi ad fidem christianam ita conversi sunt⁵, sicut Scottorum monachi quondam Baiuvarios converterant.

Virgilii episcopi nomen in Libro confraternitatum inter episcopos vel abbates vivos erasum est, in cuius locum Arn diaconus postea substituebatur, idemque m. al. inter episcopos vel abbates defunctos rettulit⁶. Unde recte concluderunt⁷, librum et dispositione et executione admirabilem Virgilio vivo eodemque auctore exortum esse, et sane huius viri ingeniosissimi vestigia abbatum Hyensium nomina ferre videntur dum Bonifatii nomen nullo verbo ibi recolitur.

1) MG. Epist. IV, p. 497. 2) Bitterauf p. 99. 3) MG. Poetae II, p. 639. 4) Ita etiam inscriptio ecclesiae Salisburgensis inter Alcuini carmina, MG. Poetae I, p. 340:

Protulit in lucem quem mater Hibernia primum.

5) O. Kaemmel, 'Die Anfänge deutschen Lebens in Oesterreich', Lipsiae 1879, p. 198 sqq. 6) MG. Necrologia II, p. 7. 18. 7) S. Herzberg-Fränkell, 'Über das älteste Verbrüderungsbuch von St. Peter in Salzburg', 'N. Arch.' XII, p. 63; A. Ebner, 'Die klösterlichen Gebets-Verbrüderungen bis zum Ausgange des Karolingischen Zeitalters', Ratisponae 1890, p. 39.

XII. *Elementa mala bonaque Vitae Corbiniani
ab Arbeone compositae.*

A Virgilio iussus Arbeo Corbiniani originem vitaeque virtutes et miracula ad tumulum facta descripsit eidemque viro doctissimo librum expoliendum tradidit, ut rusticitatis linguae pulvis tergeretur eoque magis audientes aedificarentur, sicut auctor ipse in prooemio verbis contortis exposuit. Vita autem quam composuit, quod ad historicam fidem pertinet, non omnibus numeris approbanda est, sed duae partes diversae auctoritatis omnino discernendae sunt, scilicet ea quae ad Baiuvariam historiamque ducum illius provinciae spectat, certe permagni aestimanda, a rebus Gallicanis et Italicis, quae in priore libri parte occurrunt, gravesque scrupulos attentis fontium scrutatoribus¹ ea iam commoverunt, quae in his regionibus gesta esse feruntur. Vera igitur cum falsis mixta auctor oculis lectorum proposuit, quae haud facile inter se distinguenda sunt, utque fortia suspicionis argumenta collegisse mihi videor, ita in tantis difficultatibus haud pauca decidi non posse consentaneum est.

Difficultates iam a loci nomine incipiunt, ubi puer postumus a patre Waltekiso et e Corbiniana matre ortus esse dicitur. Castrus vicus in regione Militonensi situs, urbs paene relicta, una cum ecclesia S. Germani in ipsa urbe condita, sed destructa, ante cuius fores parvam cellam Corbinianus sibi construxisset (c. 2), una cum ministris *veluti p. 521. Anserico cellarii praefecto officio ecclesiastico vacans et opera manuum victum cotidianum quaerens (c. 7), aliis Arpajon esse videbatur (arr. Corbeil, dép. Seine-et-Oise) vicus, qui ante saeculum XVII. Châtres appellabatur, haud procul a Melodunensi castro (hodie Melun) situs, ibique ecclesia Saint-Germain-lès-Châtres olim extabat, usque ad revolutionis tempora ad monasterium S. Germani Parisiacum ord. S. Benedicti pertinens², sed ecclesia illa extra murorum Castrensium ambitum sita erat atque Castrus vicus ipsius pagi Castrensis

1) Bädinger vitam Corbiniani depingens ('Allgem. deutsche Biographie', Lipsiae 1876, IV, p. 472sq.) et conversationem eius Gallicanam sustulit et prius iter Romanum, alterum vero episcopali eius dignitate confirmatum esse existimavit, instituta Scottorum parum attendens. 2) Anno 1710. Iohannes Franciscus episcopus Frisingensis de loco natali Corbiniani litteras dedit ad pastorem ecclesiae Saint-Germain-lès-Châtres Bertrand Robine de Callemont; cf. Fr. X. Sulzbeck, 'Leben des h. Korbinian ersten Bischofs zu Freising', Ratisponae 1843. Ipsius loci Castrensis ecclesia potius S. Clementi sacra est. Cf. Mabillon, AA. SS. ord. S. Benedicti Sacc. III, 1, p. 501, n.

caput erat ad civitatem Parisiorum pertinentis, unde regioni Melodunensi haud facile attribui poterat¹. Qua de causa alii² Chartrettes (cant. Châtelet, arr. Melun, dép. Seine-et-Marne) anteposuisse videntur nomen, quod nullo modo e nomine Latino Castrus formari poterat, immo collegae Melodunensi, Adolpho Hugues viro doctissimo, quem hac de re consului, vicus Chartrettes e nomine Latino Carnotulis³ pendere videtur, ecclesiaeque illius patronum esse respondit S. Cornelium. Corbinianus si illis diebus in regione Melodunensi ortus esset, ad orthodoxam Francorum gentem pertinisset neque ad despectos sacerdotes, qui Bonifatii studiis per Bavariam resistebant. Attamen situs Castrum vici, narrante Arbeone (c. 4), summis montibus et irriguis convallibus silvarumque saltibus circumdati, regioni castrum Maicensis in Alpibus siti magis convenire videtur quam Melodunensi⁴ et ipsa nominis notio satis generalis, qualis nomini Castro inest, ad inventionem quandam magis spectare videtur, quam ad certum locum. Sane e posteris auctoribus, quibus fides nulla habenda est, Conradus Sacrista⁵ Corbinianum ex ipso vico 'Maise' oriundum esse asseruit, in quam opinionem etiam Meichelbeck⁶ primo animum inclinasse videtur. Certe Waltekisi Corbiniani patris nomen in Ordine communi virorum defunctorum Libri Confraternitatum ecclesiae Salisburgensis haud uno loco relictum scriptum Waldkisi⁷. Corbi nomen in inscriptionibus Latinis legitur in Norico repertis⁸, dumque patris nomen ad originem Germanicam spectat, ipsius Corbiniani nomen ad originem Celticam referendum videtur esse et habemus Pilitrudis testimonium⁹ cum fuisse episcopum Britannorum origine ortum. Quod cum difficilius cum patria Melodunensi conciliandum sit, bonus Arbeo in posteriore vitae parte ea oblitus videtur esse, quae in priore contendisset. Simili vero consilio Haimhrammum Francis attribuit, contendens eum Pictavis et natum et epi-

1) A. Longnon, 'Atlas hist. de la France. Texte expl.' I, p. 112. Eadem de causa etiam de vico Châtres (arr. Melun, dép. Seine-et-Marne) cogitari nequit; cf. 'N. Arch.' XXXIX, p. 552. 2) Büdinger l. c. et S. Riezler. 3) Cf. Quesvers et Stein, 'Inscriptions de l'ancien diocèse de Sens', Parisiis 1897, tom. I, p. 220; A. Longnon, 'Pouillés de la province de Sens', Parisiis 1904, p. 88. 4) Ita S. Riezler, 'Abhandlungen der k. bayer. Akademie der Wiss.' (1888) III. cl., XVIII, I, p. 248, n. 1. 5) SS. XXIV, p. 319; v. infra. 6) Hist. Frising. I, p. XVI. 7) MG. Necrologia II, p. 31. 34. 37. 8) C. I. L. I, p. 271, n. 1466; III, n. 6497, p. 1836, n. 11743; d'Arbois de Jubainville, 'Recherches sur l'origine de la propriété foncière', Parisiis 1890, p. 498; A. Holder, 'Alt-Celtischer Sprachschatz' (1896), I, col. 1118. 9) Nomen pro Romano habuit Büdinger l. c. 9) Arbeo, V. Corbiniani c. 26.

scopum institutum esse¹, qui inter episcopos Pictavos non enumeratur, similique consilio Pirmino episcopo vaganti episcopatus Melcis castelli (hodie Meaux) ab eius biographo attributus videtur esse, quem peregrinum fuisse constat².

5 *Corbinianus utrumque nomen et patris et matris deinceps ferebat, exemplum praebens haud ita commune. Waltekisi enim nomine Arbeone teste primo appellabatur, donec Corbiniana mater unigeniti amore capta suum ei indidisset nomen, quod infantulus ipse sibi assumpsisset, contempto
10 priore. Unigenitum autem quem Arbeo Vita ineunte (c. 2) vocavit, ei 'carnalem fratrem' infra (c. 33) attribuit, fratremque eius Ermbertum fuisse primum diocesanos Frisingensis episcopum e Vitae c. 30. concludi licet, ubi 'suum' pro 'eius' accipiens fratrem ad Corbinianum etiam interpolator B
15 rettulit. Utraque vitae pars hoc quoque loco difficillime inter se concilianda est. Corbinianus enim patre defuncto natus ac unigenitus matris carnalem fratrem habuisse non poterat, nisi qui ex priore patris matrimonio natus esset, ideoque maiorem natu, monente Meichelbeekio (p. 25), neque
20 vero eiusmodi opinio in fratre quattuordecim annis post Corbiniani mortem episcopo instituto totque annis post defuncto ita facile admittenda est. Sin autem e duabus traditionibus sibi oppositis altera reiicienda est, posteriori vitae parti maiorem fidem habeam iam ea de causa, quod Ermbertus ille Arbeonis nostri nutritor fuerat (c. 30), atque in priore parte fratris memoria adeo oblitterata est, ut Corbiniani longa itinera, antequam in Baiuaria consedisset, multis describens Arbeo nullo verbo eius meminerit.

Longa autem Corbiniani itinera talia, qualia Arbeo
30 descripsit, multis difficultatibus laborant, nam quas attulit causae resque ibi gestae in dubium vocandae sunt neque ordo temporum convenit. Quis unquam cellula sua relicta Romam profectus est, ut strepitum mundi effugeret? Gregorius autem papa, quo sedente Corbinianus prius iter Roma-

35 1) Supra p. 9. 2) Melcis castellum una cum pago Melciano (A. Longnon, 'Atlas hist. de la France. Texte expl.' I, p. 112) ad eundem locum spectat, scilicet ad Meaux, quod cum ignorasset G. Morin, 'Revue Bénédictine' 1912, XXIX, p. 262sqg., demonstrare nitentur, locum esse Melsbroeck in Brabantia situm, nomen traditum in 'Meltis' immutans, sed demonstrare neglexit, 'episcopatum' ibidem fuisse, cuius biographus Pirmini meminit. Invectiones in Hauckium nostrum parum politae, qui in quaestione dubia rectam viam inisse mihi videtur ('Kirchengeschichte Deutschlands' I, p. 347³), auctoris ipsius causa aegre fero, quia in ipsum
40 recidunt. Interim quidem paenitentiam egit ('Revue Bénédictine' 1914, XXXI, p. 178sqg.), sed de coniecturis suis nihil remisit (cf. 'N. Arch.' XXXIX, p. 550sqg.).

num suscepisset (c. 7), ut res adversas suas deploraret, scilicet affluentes et homines et divitias, quas non quaesisset, die 19. Maii a. 715. demum consecratus est neque iter illud alteri ad Pippinum maiorem domus a. 714. iam defunctum praecessisse potest, quod in c. 10. subsequitur. Neque immutandis nominibus aut principis Francorum aut papae aut transponendis rebus, quod qui nuper in hanc vitam inquisivit proposuit¹, dubia removentur, atque de altero papa vix cogitandum est, cum Gregorium cum conversione Baiuvariorum arte coniunctum esse viderimus. Nihil igitur restat nisi totum iter Romanum cum Būdingero expungere, atque ea quae Gregorius ea occasione gessisse fertur consiliumque, quod Corbinianus tunc persecutus esset, ratione carere egregius A. Hauck² recte monuisse mihi videtur.

Gregorius scilicet papa Corbiniano singulari solitudinis amatori sacerdotalem honorem et virgam pastoralis regiminis contulit, immo eum ad summum pontificalem honorem per singulos gradus deduxit atque ipso pallio ornavit (c. 9) nec his contentus potestatem addidit praedicationis officium exercendi, ubicumque per universum orbem potuisset. Tanto privilegio impetrato Corbiniani doctrina per universam Galliam moribus et virorum et feminarum revirescentibus paulatim crescere coepit, qui tranquillitatem et paupertatem quaesiturus cellulam suam reliquisset, ut Romae praediis beati Petri emptis cum sodalibus suis consisteret, totque honores ecclesiasticos primo ictu a sede apostolica assecutus erat, quot ne Bonifatius quidem a duobus papis compluribus itineribus Romam factis post summos fidei triumphos reportaverat omnes, nec pro ipso praeter pium fervorem, honestatem vultus, formam pusillam, membris tamen nobilitatis originem demonstrantibus, quicquam afferri poterat (c. 8) ad tantam liberalitatem fundandam.

Quantus autem honor solo pallio simplici cellulae S. Germani conditori a papa tribuebatur³! Primum Caesario episcopo Arelatensi a. 513. Symmachus papa illud concesserat⁴, quo per omnes Gallicanas ecclesias uteretur, atque episcopi Arelatenses ut *agentes vices apostolicas eodem ornatu deinceps distinguebantur. Prisca autem consuetudine honor pallii nisi exigentibus causarum meritis et fortiter postulanti dari non debebat⁵. Pallium pro benedictionis cumulo habe-

1) Riezler p. 232. 2) 'Kirchengesch. Deutschlands' I, 381².

3) C. B. comes de Hacke, 'Die Palliumverleihungen bis 1143', Göttingae 1898, p. 62 sqq. 4) MG. Ep. III, p. 40; cf. SS. rer. Merov. III, p. 438.

5) Gregorii ep. ad Brunichildem a. 597; MG. Ep. II, p. 6; Jaffé, Reg. n. 1491².

batur a Gregorio II.¹, eodem, qui Corbiniano illud concessisse dicitur, atque sacri pallii munere ornatus Bonifatius Gregorio III. teste inter archiepiscopos numerabatur², unde in V. Bonifatii (e. 6, p. 35) archiepiscopatus pallium appellatur, et non solum proprias paroeccias procurare debebat, sed etiam ceteros episcopos ad synodales conventus convocare et visitare poterat³. Corbinianus si una cum pallio praedicationis officium per universum orbem a Gregorio papa accepisset, multo maiorem potestatem meritis esset Bonifatio, cuius potestas primo per Germaniae gentes, ex anno demum 744. per omnem Galliarum provinciam patuerat: tanti autem nominis cellulae illius conditorem fuisse mea quidem opinione statuere non licet, cuius cultus Baiuvariorum fines vix excessisse videatur.

Iter illud Romanum exemplo Bonifatii confictum esse primus Būdinger l. c. coniecerat nec a veritate aberrasse mihi videtur, nam non solum honores domum reportati in hanc sententiam trahunt, sed etiam ex sermonis similitudine argumenta colligenda sunt, quibus opinio illa confirmetur. Uterque et Bonifatius et Corbinianus 'oratione' facta in 'Petri' ecclesia eiusdem Gregorii II. papae 'pedibus' aut 'plantis' advolutus est itemque papa utrique, eum 'ab eo' 'irradiantibus' verae lucis radiis homines conversi essent seu ut 'ab eo irradiarentur', 'gradum' episcopalem imponere voluit et 'pastorale' regimen tribuere, atque uterque cum papae 'contradicere' non auderet, 'consensit':

V. Bonifatii e. 6.

V. Corbiniani e. 9.

Sed quia contradicere huic tanto pontifici apostolico sedi praelato non auderet, consentit etiam et oboedivit. tantum patrem ne contradicendo contristaret vel divine voluntati resistere videbatur, coactus consensus.

Episcopalis igitur dignitas non solum utrique et Bonifatio et Corbiniano invito ab eodem papa collata erat, sed etiam Argeo ipsius Bonifatii Vita usus videtur esse, qua re etiam quo Willibaldus hanc scripserit tempus ad Vitae Corbiniani originem aliquo modo definiendum crit.

Neque melioris notae alterum iter Romanum mihi videtur esse, quod iterum supervenientibus tumultibus divitiisque inquietatus amator solitudinis susepisset, ut sub patrocinio beati Petri in monasterium reciperetur, illudque conversatio

1) Ep. Gregorii II, a. 725; MG. Ep. III, p. 701.
 2) Ep. Gregorii III. c. a. 732. ad Bonifatium, ed. Tangl, p. 49.
 3) Bonifatius ad Cudberhtum a. 747, ed. Tangl, p. 162sqq.

2) Ep. Gregorii III. c. a. 732. ad Bonifatium, ed. Tangl, p. 49.
 3) Bonifatius ad Cudberhtum a. 747, ed. Tangl, p. 162sqq.

septennis (c. 14) in cellula Germani praecesserat, cum quatuordecim annos ante prius iter Romanum ibidem transigisset, mira quadam congruentia aequalitateque, quam Būdingerus cum intervallo bis septem annorum Iacobi patriarchae pro uxoribus suis servientis (Gen. 29) comparavit. Corbinianus igitur episcopus ordinatus atque etiam pallio decoratus iura episcopalia minime exercuerat, ne dicam pallii praerogativam episcopos visitandi, sed more Scottorum vitam coenobialem degerat atque Romam profectus a papa iterum gratiam petivit (c. 20) in coenobium seu cellulam se recipiendi, licet talem modo reliquisset. Ipsius causa Gregorius papa synodum convocavit, in qua una voce sententia lata est, Corbinianum reverti oportere neque munus a papa iniunctum ei dimittendum esse. Neque vero in cellulam S. Germani revertit, sed in Baiuvaria constitit.

Raro sane monente probo Meichelbeckio¹ contigit, ut synodus pro ventilanda episcopi cuiusdam causa missionem suam petentis a papa congregata esset, et rarius *fortasse, ut cellulae Gallicanae conditor tranquillitatis causa Romam aufugeret ad alteram ibi cellulam acquirendam, neque de synodo illa Romana praeterea quicquam notum est, quam solius Arbeonis testimonio nisi in conciliorum corpora admiserunt². Adventum Corbiniani ad sedem apostolicam describens Arbeo iterum cum V. Bonifatii³ quodammodo convenire videtur, scilicet episcopum ad Romana 'moenia' profectum 'oratione' ad Petri sepulchrum facta Gregorii papae vestigiis se stravisse huncque eum surgere et iuxta se 'sedere' iussisse, sed personae utriusque episcopi admodum inter se differunt, cumque Bonifatius quam maxima plebis multitudine conversa honores ecclesiasticos gradatim ob merita sua adeptus esset, quos deponere non cogitabat, Corbinianus cellula sua secretiorem locum desiderans honores suos apud papam deprecari visus erat, quos in priore itinere absque merito tam abundanter assecutus erat, ut vix quicquam adhuc addi potuisset. Uterque 'benedictionem' a papa accepit, licet uterque tam diversa ratione iniuncto sibi praedicandi officio studuisset.

1) Meichelbeck, *Hist. Frising.* I, p. 12. 2) Hanc synodum Romanam a. 724. A. Hefele, *'Conciliengeschichte'*, Friburgi 1877, III, p. 362², attribuit, cui ne levis quidem suspicio incidisse videtur, sed P. Ewald Jafféi *Regesta* I, p. 251², renovans eam pro spuria habuit, bonoque iudicio usus A. Brackmann, *Germania pontificia*, Berolini 1911, Vol. I, p. 331, itinera Corbiniani Romana una cum synodo et pallio ficta esse statuit ad itinera privilegiaque Bonifatiana. 3) V. Bonifatii auctore Willibaldo c. 6.

Secretiorem viam quietis amator ex territorio Melodunensi Romam usque ingressus erat per Alemanniam, Germaniam, Valeriam (c. 15), quo nomine Raetiam sive Baiuvariam Arbeo distinxit; recto enim calle Baiuvariorum
 5 fines vix tangere poterat, in quibus eum episcopum constituisse certum est. Cum Grimoaldus dux peregrinum participem filiorum suorum se facturum esse promisisset, honorem humilitate sua ille aspernatus est, quem si accepisset, hodie fortasse inter duces Baiuvariorum numeraretur. Munera autem
 10 oblata non contempsit, licet propter divitias cellulam suam modo reliquisset.

Bina equorum furta Corbinianus in Italia passus erat bisque vindicta divina mox secuta est et bis ducenti solidi praeter equos ei pro multa restituebantur (c. 21 sq.). Princeps
 15 Langobardorum in castro Tridentino constitutus (c. 16) sive comes tribunus aut tribunus (c. 22), cuius iussu caballus admissarius Corbiniano clam ereptus erat, Husingus appellatur nomine fortasse apud Frisingenses¹ vulgatiore quam apud Langobardos. Accedunt bina piscium miracula et ipsa
 20 in Italia patrata (c. 17 sq.), quae bina VI. feriis ieiuniorum escam coquinae abundanter ministrabant. Ex his iterum mira aequalitate sese subsequentibus prius monente S. Riezler cum simili Vitae Cuthberti² fere convenit, cui iter facienti puer piscem attulerat ereptum aquilae in ripa sedenti.

Italia relicta Corbinianus in castro Maiensi a custodibus Baiuvariorum retentus est, donec legati a Grimoaldo duce reversi mandatum rettulissent, ut vel coactus ad palatium
 25 deduceretur (c. 23), sed quam ob causam apud Baiuvarios mox restiterit, quos deinceps non deseruit, ex Arbeonis verbis intellegi nequit. Alterum iter Italicum ut ratione caret, ita apostolatui Corbiniani Baiuvarico parum lucis afferre videtur atque synodus Romana una cum miraculis dubiae fidei totam
 30 posterioris itineris narrationem in eandem suspicionem vocat, quam prius nobis attulit.

Bina ex iis quae dixi miraculis, scilicet quomodo pisces Anserico ministro 'reclusiae' (c. 19), i. e. cellulae S. Germani, pisces eripere conati iussu Corbiniani flagellis caesi essent, deinde quomodo admissarius iussu Husingi ablatu
 35 veretro nudato equam solam superstitem relictam sequetur (c. 22), quem miserabiliter deformatum Ansericus

1) Huius in chartis traditionum ecclesiae S. Mariae Frisingensis testis inter laicos post comitem citatur a. 806/7. 817. 828 (ed. Bitterauf l. I. I, p. 216. 324. 490). 2) Beda, V. Cuthberti, AA. SS. Mart. III, p. 103.

p. 525. *oculis conspexisset, in lamina argentea sepulehri 'illius', scilicet Anserici in ecclesia beati Stephani Frisingensi conditi (c. 18), sculpta erant, hoc vero miraculum parum pudicum Arbeo e lamina, quam bis citavit, abstrahi, i. e. tolli¹, iusserat, verecundiae stimulis permotus. Arbeonis sermo tam obseurus est, ut 'illius' etiam ad Corbinianum referri possit, ad quem monumentum pertinuisse et Nagel² et S. Riezler statuerunt, isque existimavit tam pretiosum sepulchrum ministro cuidam vix exstructum esse. Interea laminae sepulchri illius (c. 19) nullum aliud sepulchrum praecedit nisi Anserici (c. 18), atque Arbeo ipse gloriatur se corpus eiusdem Anserici in ecclesia S. Stephani sepelivisse; Corbiniani vero sepulchrum in eo qui superest textu non commemoravit neque ad illud transisse potest nisi in fine deperdito. Ut ecclesia maior S. Mariae sepulchro Corbiniani honorabatur, ita ecclesia S. Stephani in monte vicino sita sepulchro ministri eius, ibique etiam domus sive monasterium constructum erat, ubi Corbinianus potissimum conversatus videtur esse. Si lamina illa alio auctore manu artificis composita videtur esse atque Arbeone, qui Anserici seu cuiuslibet personae corpus cum ceteris sepulturae tradidit, de 'principibus regionum'³ fortasse cogitandum est, cumque etiam S. Riezler (p. 232) monente res in picturis illis argenteis traditae non accipiendae sint nisi cum grano salis, pro parva earum auctoritate intervallum haud mediocre a Corbiniani aevo ad laminae originem statuendum est. Nec maioris auctoritatis primum quod de eodem Anserico rettulerat miraculum (c. 3) est de musto spinam eiciente.

Miracula illa quo minorem fidem mereantur, eo magis lamina illa artificii causa memoria digna est, tam vetustis temporibus inter gentem tam rudem sculpta. Quamquam artificis nomen ignoramus, tamen compertum habemus⁴, iam Iosepho episcopo Frisingensi artificem malleatorem, cui nomen Romanum erat Aletus, i. e. Alethius, adstillsse, traditum ei a. 759, ut in 'cammiedibus'⁵, i. e., nisi fallor, caminatis, episcopi serviret, isque Cawoni donatori postea ea condicione commodatus erat, ut ex eius servitio rediens in dicionem ecclesiae S. Mariae Frisingensis redigeretur. Hic seu discipulus eius laminam sepulchri Anserici composuisse potest

1) Ita verbum intellegendum esse neque sensu recentiore pro 'zeichnen', sicut S. Riezler p. 230. statuit, primus perspexit P. Geyer.
 2) Nagel, 'Deutsche Kunstwerke aus dem 8. Jahrh.' ('Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit. Neue Folge', Norimbergae 1876, XXIII, col. 232).
 3) Cf. V. Haimhrammi c. 35 (p. 80, 12). 4) Cf. J. Sighart, 'Der Dom zu Freising, Landshut 1852', p. 9. 5) Bitterauf l. l. p. 42.

*similiterque Ratisbonenses artifices suos habebant, qui Haimhrammi sepulchrum sculpturae varietatibus, auro argentoque ornaverant*¹.

Alterum sepulchrum in villa Pupinhusir, hodie Wippenhausen prope Frigisingas, monstrabatur, quo Adalpertum et ipsum Corbiniani ministrum conditum esse credebant, nonnullique Arbeone asserebant tunc supererant, qui eum familiariter cum patrono vixisse novissent 'ex nomine', non ex persona (c. 13). Cum vero quadraginta anni post Corbiniani mortem interim praeterissent, ea quae tunc de Adalberto sepulchroque eius inter rusticos villae illius narrabantur credi vix possunt nisi examinata, cumque vix quisquam suspensus per triduum advixerit, sicut Adalpertus orationibus Corbiniani, latronis illius res gestae, qui conversus habitu mutato sub Corbiniani magisterio post multa annorum spatia finem vivendi fecisset, in dubium vocandae sunt ordinemque temporum parum convenire supra exposui.

Ipsius magistri imago talis qualem Arbeo descripsit a consuetudine veterum Brittanorum, Columbani discipulorumque eius, haud mediocriter differbat principumque vestigia Corbinianus magis imitatus videtur esse, sicut fere particeps ducum Baiuvariorum factus erat. Equo vehebatur² ex S. Stephani monte in ecclesiam S. Mariae Frisingensem ad vespertinas laudes celebrandas progressus equosque tam speciosos possidebat, *ut a principe ei invideretur (c. 16), neque vestitus eius a principum multo discrepasse potest, cum Pippinus maior domus pretiosissimum indumentum suum ei dono dedisset (c. 5). Etsi divitias non amavit (c. 26), munera tamen multa aut non modica a principibus aliisque oblata accepit. Iracundiae et violentiae adeo deditus erat, ut mulierem rusticam magicis maleficiis deditam propriis manibus caederet pedequae tripodem in Grimoaldi ducis palatio sterneret (c. 26). Quamvis velox ad irascendum esset (c. 8), tamen ad ignoscendum non piger piscatoribus cum Anserico congressis duos tremisses post flagella dari iussit (c. 19), sicut furi tres argenteos donaverat (c. 4). Attamen Arbeo nec Corbinianum viderat nec eius mores expertus erat, sed crudelitas quaedam naturae scriptori ipsi inerat³, qui imaginem patroni depingens hic illic suam ipsam prae oculis habuisse videtur.

Consilium vero solam veritatem enarrandi Arbeo neque in V. Haimhrammi neque in V. Corbiniani probavisse videtur,

1) Cf. V. Haimhrammi c. 35. 2) V. Corbiniani c. 29: ex equo prosiliens; cf. c. 30. 3) Supra p. 7.

cumque utrique episcopo falsam originem attribuerit, ut ordinationem Britannicam velaret, in Corbiniano se ipsum redarguit, despectam originem fortuito detegens (c. 26), cumque hoc loco veritatem dixisse inter omnes constat¹. Eodem consilio bina itinera Romana dictata sunt, quibus Corbiniano similis atque Bonifatio auctoritas ecclesiastica vindicatur, quique episcopum Baiuvariorum 'per universum orbem' praedicandi facultatem a papa accepisse et 'per universam Galliam' doctrina sua innotuisse (c. 9) aut 'per orbem' (c. 25) affirmare ausus est, eum plura affirmasse, quam quae in se recipere potuisset, mihi quidem persuasum est.

Certe ea maiore fide digna sunt, quae ad res in Baiuvaria gestas spectant, eaque quae de Pildrudis fati Arbeo rettulit a Continuatore Fredegarii (c. 12) partim confirmantur. De insidiis eiusdem mulieris (c. 30) procul dubio per Ermbertum episcopum, Corbiniani fratrem, certior factus erat, quo nutritore usus erat, cum prima sua stipendia apud ecclesiam S. Mariae Frisingensem faceret. Post eius mortem autem circiter viginti anni interim praeterierant, ita ut fratris eius vitam describens vera cum falsis miserabiliter mixta facile proferre posset, ctiamsi veritati magis studuisset quam studuerat. Magata puella illa, quae occasione translationis Corbiniani c. a. 725. de concubitu sancti viri se iactaverat, paralyti contracta ctiamtum vivebat (c. 36): Quae, inquit, in sua permansit claudicatione usque in praesentem diem, sed inter paenitentes perfectam tunc gerere putabatur vitam et sane quadraginta annis provector interim facta erat, ita ut lasciviae suae eam facile paenitere potuisset. Hanc quidem auctor ipse mendacii arguit. Miraculum, quod puer in ecclesia Valentini Maiensi constitutus Arbeo passus erat (c. 40), idem episcopus factus descripsit, ita de sua persona concludens: nostrisque, inquit, temporibus, dum non propriis meritis, sed divinae largitatis munere huius episcopatus praesesse fecisset.

Atque episcopus factus Arbeo alteram Corbiniani translationem eo quem descripsit modo haesitans ipse perfecerat neque solum ad memoriam patroni eiusque miracula celebranda vitam composuit, sed monente S. Riezler imprimis eo consilio, ut translatio illa aliquo modo excusaretur, qua satis violenter in defuncti voluntatem actum erat. Ea autem quae sibi proposuerat rationibus quibus poterat persecutus est at-

1) Cf. S. Riezler l. l. p. 235.

que amici ei assistebant, veluti Sindperti coepiscopi, scilicet Ratisbonensis, revelatione adiutus est (e. 41), ut corpus e castro Maiensi transferretur. Sonus validior tonitru, qui eruto sareophago subito eruperat, eum tanto timore ministros Frisingenses affecisset, ut humi prostrati velut exanimis facti essent (e. 43), Arbeoni consensum patroni designare videtur, ut corpus ad pristinum locum reduceretur, atque tortuosus ut erat natura sonum illum cum bucina comparavit iussu divino perstrepente, eum populus Israeliticus ad movenda castra *vocaretur (Num. 10, 2), neque opinionem suam in p. 527. dubium vocare permisit: itaque, inquit, haec, ut praediximus, fieri, fidelium quis dubitet? Etiam fontem montis S. Stephani per 40 annos aridum relictum testem proferebat ad voluntatem patroni probandam.

Miracula Arbeo enarravit 'ingentia eximia erga tumulum' et primo ea, quae ad tumulum Maiensem facta erant, in e. 39. 40, deinde quae in ipso itinere contigerant parum mirabilia. Manus aridae restituebantur, ubi primum vectibus feretri impositae sunt (e. 45), et daemonicus ab immundis spiritibus purgabatur (e. 46). Hunc Arbeo episcopus cum plebe sua occurrens humi reptem subter corpus patroni mitti iussit, ut sanitatem recuperaret, qui ulterius in morbum minime incidisse probabatur, unde annos nonnullos post translationem a. 765. factam praeterisse coniei licet. Ex portu Aeni amnis, ubi Arbeo eum suis se adiunxit, agmen in campum quendam progressum est, qui eruae signatus deinceps tot miraculis abundabat: quot stilus scribendi non sustinet modum, nocteque transacta (e. 46) pergentes eos a castro Frisingensi haud longe abfuisse oportet. Deficientibus vero eodiebus et adventus et sepulturae descriptio periit. Cum ultima verba ita ediderit S. Riezler: Deinde vero nos deambulantibus monasterium, monasterium hoc pro ecclesia maiore (nobis 'münster') habere poterat, sed lectionem falsam anteposuit, nam eum Pertzio nostro in crastinum pro monasterium legendum est. At corpus Corbiniani re vera in ecclesia S. Mariae conditum est neque haud ita multa verba cum caeteri libri pernisse in alteram reensionem B inquisiturus infra exponam.

Origo Vitae Corbiniani ipsius translationis anno attribui nequit, sed intervallum quoddam annorum intercesserat, eumque translatio ex anno 769. in annum 765. nunc promovenda sit, anni hunc insequentes in deliberationem cadunt. Alterum terminum e charta quadam Frisingensi erui hunc. Die XIII. Kal. Febr. anno XXII. Tassilonis ducis, scilicet a. 769.

p. Chr.¹, non 770, quem annum comes Hundt statuerat, cum possessio quaedam et ecclesia eodem die ab Arbeone episcopo dedicata ecclesiae S. Mariae Frisingensi iterum firmaretur, Heripald notarius iussu eiusdem episcopi chartam conscribens a testibus ad consuetam comminationem his verbis transiit: Sed ad superioris redeamus ordinem². Quae formula ut a chartarum sermone discrepat neque in persimili eiusdem notarii charta³ a. 776. legitur, ita fere eadem in V. Corbiniani c. 28. ex. occurrit: Sed ad historiae narrationis redeamus ordine, ibique apte collocata Arbeonem ad a. 765. digressum ad patroni aevum revocat⁴. Heripaldo igitur Vitam Corbiniani a. 769. mense Ianuario notam fuisse manifestum est, ideoque ante hunc terminum origo eius collocanda est⁵. Quanti momenti Arbeonis sermo hagiographicus ad chartas Frisingenses perscribendas fuerit laus persequi non vacat, sed chrono pro tempore sicut ille⁶ et idem notarius adhibuit et Sundarherius diaconus, qui inter annos 765. et 791. chartas Frisingenses scripsit, isque in eadem charta a. 774.⁷ locum e V. Corbiniani c. 41. depromptum iteravit⁸. Idem etiam alibi diligentem sermonis episcopi sui imitatore⁹ se praestitit, vir a locupleti familia oriundus, qui hereditatem suam ecclesiae S. Mariae et S. Corbiniani a. 791. tradidit⁹.

p. 528.

*XIII. Sermo Arbeonis.

Arbeo praeter Scripturam sacram auctores quosdam ecclesiasticos legerat, cumque de Corbiniani rebus gestis vix quicquam ante eum scriptum esset, res tam miras tamque inauditas de eodem enarravit, ut saepe interrogans¹⁰: 'Sed quid mirum?' vim patroni mirabilem exemplis cum aliis tum sacris allatis confirmare deberet, veluti Heliae et populi Israelitici. Unum Corbiniani miraculum praeterea nulli nisi sanctis vetustissimis Paulo Antonioque successisse iactabat¹¹, sed loco corvi, quem escam ministrasse apud Hieronymum in V. Pauli¹² legerat, ipse aquilam adhibuit. Cum miraculis

1) Cf. Bitterauf I, p. LVII. 2) Ed. Bitterauf I, p. 58. 3) Ib. p. 96. 4) Etiam in V. Haimhrammi c. 31 (p. 73, 9) Arbeo similia scripsit: Sed — redeam ad ordine. 5) Comparanti mihi cum Vita Corbiniani (c. 34. 41) Vitam Hucberti (c. 12. 18) similitudines nonnullae et rerum et verborum occurrerant, quae si non casu contigerint, Arbeonis librum paulo post originem expilatam esse probent. Cf. SS. rer. Merov. VI, p. 474. 6) V. Corbiniani c. 26: cottidianis insistere chronis. 7) Ed. Bitterauf p. 93. 8) Locum in editione mea c. 41. adnotavi. 9) Ed. Bitterauf I, p. 145. 10) V. Corbiniani c. 4. 12. 43. 11) Ib. c. 17. 12) AA. SS. Ian. I, p. 606, n. 12.

quam maxime studuerit, uberem messem e Gregorii M. Dialogis¹ colligere poterat, ad quos imprimis sermonem suum formasse videtur, hic illic flores nonnullos decerpens², cumque miraculum quoddam Scholasticae sororis S. Benedicti in Dialogis II, 33, legisset, ipso sexu fragili³ mulieris nititur ad figmenta sua confirmanda verbaque eiusdem miraculi nonnulla ei etiam libro exeunte in mentem venerunt⁴. Ad regulam Benedicti, quam eius aevo in dioecesim Frisingensem inductam esse supra exposui⁵, consuetudinem vitae monachorum descripsisse videtur, sed licet 'sanctae conversationis regulae' (c. 6) et 'huius vitae normae' (c. 7) meminerit, tamen auctorem non nominavit.

In universum Arbeo ex sese aptus suam viam inibat neque expilabat ea quae alii excogitaverant, cumque ingenio ad narrandum fertili florentique fingendi facultate praeditus esset, vivido animo fabulas suas stupendas, miraculis superstitionibusque conditas exposuit neque res saevitia sordeque plenas abhorrebat. Ipse se Baiuvariorum genti attribuit recens conversae⁶, qui ex ipsa regione Maiensi exortus videtur esse, atque innumeri sermonis eius naevi in chartis ecclesiae Frisingensis redeunt, cuius episcopus Ermbertus nutritor eius fuerat. Toti autem barbarici eiusdem fundamentum rhetoricum substratum est, quo docemur summis in his Alpibus scholarum antiquarum speciem quandam usque in VIII. saeculum viguisse. Et primo verba ut pictores varietatem colorum tam artificiose disponebat, ut inter se cohaerentia vix cum magna prudentia colligi possint, atque miram hanc verborum collocationem viri rei metricae periti⁷ ad cursus rhetorici leges rettulerunt. Sane liber contorto illo sermone conscriptus ut a clericis semidoctis eiusdem aevi procul dubio pro opere praecipuae artis habebatur, ita a rusticis Romane loquentibus pagi Venustici intellegi vix poterat. Pronomen relativum Arbeo secundo loco posuit⁸, praepositiones postposuit⁹ aut verbo interposito a substantivo abstraxit¹⁰; immo compositum interponens vocabulum aliud in partes suas divisit artificio¹¹, quod 'scinderatio fonorum' a Virgilio Marone

1) Cf. supra p. 7. 2) Cf. c. 3. 5. 7. 13. 17. 20. 24. 39. Locos similes indagavit W. Levison sodalis. 3) V. Corbiniani c. 12. 4) Ib. c. 43. 5) Supra p. 128. 6) V. Corbiniani c. 15. 7) Cf. W. Meyer, 'Göttinger gelehrte Anzeigen' 1893, p. 26. 8) V. Corbiniani c. 8: sensus quibus zelis accensis in deificum fervebatur opus; c. 21: gesta que per viarum fuerunt spatia. 9) Prol.: tumulum erga, c. 41: haec contra. 10) V. Corbiniani c. 6: ultra amittere consuetudinem. 11) Ib. c. 4: per — non — emissent; c. 26: satis pollicebatur factionem; cf. V. Haimhranni c. 18 (p. 52, 19): alti Deo throni. De huius artis

grammatico appellatur. *Haud pauci loci in adnotatis ad sensum in ordinem redigendi erant, ut textus intellegi posset. Vocabulum ordinarium 'equus' evitans more poetarum mediæ aevi 'Iberus' vel 'Hiberus' eleganter scripsit¹, sed alibi vulgarioribus elocutionibus 'ammissarius' et 'iumentus' vel 'iumenta' usus est². Nomen Valeriae provinciae Romanae sensu alieno adhibuit³ et 'Altemania'⁴ pro 'Alamannia' perversa etymologia scripsit, sicut vetustus Galli biographus. E Graeco pendet praeter 'chronus', cuius supra iam meminimus, nomen 'satrapes' (c. 15. 42), quod etiam in charta ab ipso Arbeone p. 529. a. 763. *scripta occurrit. Aliquot vocabula veluti exequium (c. 13), fulsio (c. 12), inlecebrus (saepe) nisi per Glossaria vetera explicari nequeunt.*

Etsi Arbeonis sermo pro lingua rustica castrî Maiensis haberi nequit, tamen in eius libro menda nonnulla reperiuntur, quae ad hanc originem referenda esse videntur. Collegium enim ita declinavit: nom. collegio (c. 15), dat. collegioni (c. 20), vocabuloque tertiae declinationi adacto genus femininum attribuit. Cum Italis igitur Arbeo collegio loquebatur, non collegium, et pronuntiationem ipsius aliquo modo Italicam adaequasse ex formis traduediam pro tragoediam (c. 15) aut Tridentinus pro Tridentinus (c. 16. 41) concludendum est (Ital. 'giorno' pro 'diurnus'). Certe castrum Maiense in pueritia eius Langobardorum dicioni subditum erat atque Ermbertus nutritor eius ut ante mortem Corbiniani in Italiam profectus est (c. 33), ita linguae Italicae peritus fuerit necesse est. Vocabulum autem fasti diei (c. 18), i. e. ieiunii, nobis 'fasttag', e nostro sermone pendere videtur, et per se patet Arbeoni non solum nomen Germanicum fuisse, sed etiam eum clericum et episcopum ecclesiae Frisingensis factum cottidiano usu in nostra lingua exercitatum fuisse. Homo autem bilin-

origine haec philosophatur Virgilius Maro (Epitomae c. 13, ed. J. Huemer, 1886): Primus Aeneas apud nos fona scindere consuetus erat. Quod cum ab eo diligentissime percunctarer, cur hoc faceret: 'O fili', inquit, 'ob tres causas fona iunduntur: prima est, ut sagacitatem discitentium nostrorum in inquirendis atque inveniendis his, quaeque obscura sunt, adprobemus. Secunda est propter decorem aedificationemque eloquentiae. Tertia, ne mystica quaeque, et quae solis gnaris pandi debent, passim ab infimis ac stultis facile repperiantur, ne secundum antiquum sues gemmas calcent: etenim illi didicerint hanc sectam, non solum magistris nihil agent pietatis, nihil honoris reverentiaeve independent, verum etiam porcorum more ornatores suos laniabunt'. Scinduntur etiam praepositiones Terrentio dicente: 'quidque faciemus abs te?', hoc est dicere: 'absque te quid faciemus?'.

1) *V. Corbiniani c. 11. 16. 21. 22.* 2) *Ib. c. 22.* 3) *Ib. c. 15.*
4) *Cf. SS. rer. Merov. IV, p. 465.*

guis, ut fieri solet, fortasse in utraque lingua deficiebat neque vocabula Latina accurate didicerat, sed similia cum similibus commutabat (cautella pro 'caterva', examens pro 'exanimis', inhians pro 'iniens', maceries pro 'macies', proficiens pro 'proficiscens'), alia falso componebat vel cum praepositionibus contraria notione adhibitis (de- pro 'ad-', prae- pro 'per-', 'pro-') vel aliter (ibimet exemplo 'sibimet'), alia misere deformabat, metathesi aut falsa etymologia usus (alena pro 'anhela', ridigus pro 'rigidus', sublectilia pro 'supellectiles').

10 Pronomen reflexivum sibi aut sibimet pro demonstrativo 'ei' adhibuit (c. 7. 29). Vocabula rariora aut notione aliena adhibita aut deformata plurima olim collegi¹.

*Litterae eodem fere modo inter se permutatae sunt, quo p. 531.
apud alios auctores eiusdem saeculi, et quamquam in Arbeonis sermone sane memorabilem accuratius inquisitum non est, tamen artis grammaticae periti iam animadverterunt² eum litterae a nimum indulsisse et in declinatione et in coniugatione neque vero contrarium usum satis observaverunt, nam etiam e pro a in prima et declinatione et coniugatione saepissime occurrit. Transierunt igitur prima declinatio in tertiam et secunda tertiaque in primam, sed etiam secunda et quarta inter se confunduntur. Nomina masculina cum alia tum in -or desinentia Ardeo aequae ac alii auctores pro femininis accepit et femininum neutrumque genus in masculinum vertit. Coniugationis autem ordinem consuetum eo potissimum turbavit, quod praesentia e radice perfecti derivabat, perfecta e praesentis. Inter activum et passivum parum distinxit et non solum deponentia pro verbis activis accepit, ut scriptores aevi Merovingici solebant, sed etiam saecentis vice versa activa pro deponentibus more, qui Gregorii Turonensis aevo inceperat³, sed tam longe lateque non patebat nisi apud auctores saec. VIII, e. gr. Libri hist. Fr.⁴

*Arbeonem rusticitatis suae sibi conscium fuisse ipse in p. 535.
Prologo confiteri videtur, sed tam cothurnato sermone ibi locutus est, ut fere suspicari liceat, eum pompam verborum suorum dignam esse existimasse multo magis admiratione quam emendatione. Ipsa autem sua elegantia facile ruere poterat auctor non apprime in litteris versatus. Cum enim sermonem suum ad leges cursus disposuerit, verba cohaerentia ad interpositorum casus facile flectere poterat:

1) Cf. SS. R. Meroving. VI, p. 529 sqq. 2) E. Wölfflin, 'Archiv f. lat. Lexikographie und Grammatik', Lipsiae 1888, V, p. 312. 3) Bonnet, 'Le Latin de Grégoire de Tours' p. 411; cf. p. 400. 4) Scr. rer. Merov. II, p. 218.

- c. 40. contemplabantur puerum saxo cuidam coherenti
(= *cohaerentem*),
aut vice versa:
- c. 23. sue impedimenti (= *impedimentum*) viae considerans
divine virtutis vacuum (= *vacuum*) non fuisse, 5
- c. 34. tanti amissionis (= *amissione*) patris.
- Praepositionem ad nomen proxime positum rettulit:*
- c. 24. a viro Dei propinabantur sacramenta (= *a viri D.
propinabant sacramentis*),
- c. 35. cum summis imperio curis (= *c. summarum i. cu- 10
rarum*);
- p. 586. **immo vocabulum separatim praetermisit:*
- c. 23. a totius principe [gentis desideratur; cf. c. 33: ad
totius principem genti] Crimoaldo,
et e contrario verba idem significantia iteravit: 15
- c. 33. ne ab ipso patrimonium ab eo auferret.
*Vis autem diversarum declinationum apud auctorem ita eva-
nuerat, ut et adiectivum et pronomen eadem littera flecteret
qua substantivum, cui applicatum est, nulla grammaticae
ratione habita:* 20
- c. 9. divinis largitoris,
c. 17. pontifici c. summi *dat.*,
c. 20. imposite honore *abl.*,
c. 26. dilecti — cani *dat.*,
c. 27. domui proprii, 25
- c. 28. cuius nostri assertioni,
c. 30. insidiis — a suae composite coniuge¹,
c. 32. summe honoris culmine,
c. 20. quaedam cellulae *dat.*,
c. 36. quadam puella *nom.*, 30
- neque inter diversa adiectiva distingueret:*
- c. 41. praecipiti et improvidi,
casusque ita curavit, ut unum servaret:
- c. 21 (2). 30. 31. viri (= viro 1, c. 21) Dei, c. 30. muta-
tionis (= *mutatione*) loci, 35
- vel neglectis praepositionibus:*
- c. 39. In cuius tertiae post sepulture noctis medie (= *In
tertia nocte media post eius sepulturam*).
- Accusativum et ablativum Arbeo eodem fere modo inter se
permutavit quo auctores aevi Merovingici, veluti acc. pro 40*

1) Substantivum exemplo adiectivi flectitur in charta Frisingensi
a. 774. a Sundarherio scripta (Bitterauf I, p. 92): care praenotate
coniuge gen.

abl. abs. scripsit, sed praeterea etiam accusativum posuit pro dativo (c. 22. 41) et pro nominativo:

c. 12. feminas queunt, c. 38. litteras pervenerunt, et e contrario dativum pro accusativo accepit, e. gr. post
5 sequi (c. 22. 23. 24. 30. 31. 36), immo genitivum pro dativo et ablativo. Praepositiones ad et in haud raro praetermisit, quibus praetermissis motionem ablativo, quietem accusativo distinxit:

c. 30. Maiense castro (= in *M. castrum*) se contulit [at
10 c. 14: Ad pristinum se contulit musileum],

c. 31. Gallis (= in *Gallias*) secuta,

c. 37. cum venisset partibus (= in *partes*),

c. 38. ecclesiam (= in *ecclesia*) Valentini humo tradiderunt,

c. 43. ecclesiam (= in *ecclesia*) qui fuerant,

15 immo directam viam dativo indicavit:

c. 4. suae cellulae (= in *suam cellulam*) venire,

c. 33. Italiae (= in *Italianam*) direxit fratrem,

c. 41. divino me contuli consilio (= ad *divinum consilium*).

Praepositionem a abundantem ablativo instrumenti adiunxit:

20 c. 26. a verbis viri Dei hoc evenisse asserens,

c. 28. baculo, a quo sustentatur.

More auctorum saec. VIII. Ardeo haud raro participium pro verbo finito collocavit (cf. e. 16. 20), e. gr.

c. 22. qui eum cognoscere dissimulans et suis sententiam silere praecipiens. Cum,

25 *et pro infinitivo scripsit coniunctivum:

c. 6. permeditans — perduceret vitam

et pro coniunctivo indicativum in oratione indirecta (c. 20) et saepe post ut. Pro ne ponere solebat ut ne, dum ut plane

30 omittit:

c. 29. praecipiens, cum — recessissent, — episcopum interemissent.

Eandem sermonis indolem, eadem menda, similem pompam rhetoricam in V. Haimhrammi deprehendimus¹ tali,
35 qualem nos ad codicem optimum restituimus, sed negari nequit hanc oratione lucidiore et paulo meliore compositam esse, id quod magis aliis rebus quam intervallo paucorum annorum explicari potest, etsi cum comite Hundt² stateris, V. Haimhrammi ante Corbiniani exortam esse. Cum
40 autem propter fluctuantes flexiones parumque communem

1) SS. rer. Merov. IV, p. 462 sqq. specimina sermonis collegi, quo V. Haimhrammi conscripta est. 2) Cf. 'Jahresbericht des historischen Vereins von Oberbayern' 1881/2, XLIV. et XLV, p. XVI.

dispositionem verborum textus haud facile intellegi possit, in adnotatis interpretationi succurrere studui.

XIV. Vitae Corbiniani retractatae B origo et ratio.

*Hitto episcopus Frisingensis Cozroh presbytero post a. 824. negotium imposuit uno volumine colligendi, quidquid 5
singulis chartis traditionum contentum esset¹, eiusque dili-
gentia pretiosissima illa ecclesiae Frisingensis documenta ad
nos pervenerunt, quibus in hae praefatione ad illustrandam
eiusdem historiam passim usi sumus. Archetypa enim char- 10
tarum illarum a. 903. incendio perierunt, quo domus S. Mariae
sedente Waldone episcopo concremata est. Quae cum a. 902.
adhuc integra² stetisse videatur, damno 'noviter' passo Ludo-
wicus rex a. 903. die 30. Novembris curte quadam concessa
subvenit³, ut ecclesia restauraretur, atque a. 906. die 8. Maii 15
novam chartam episcopo damnorum deperditarum conquesto
concessit⁴, qua et priores renovarentur iusque episcopum inter
se eligendi familiae cleroque 'iuxta priorem concessionem'
praebetur. De priore autem concessione bono Ludowico
regi Waldo haec rettulerat, ut il quod voluerat assequeretur:
qualiter sanctus Corbinianus Frisingensis ecclesiae epi- 20
scopus apud antecessores nostros suo interventu impetra-
verat plebi et familiae suae licentiam inter se eligendi
episcopos post suae evocationis tempus et huius electionis
securitatem scripto regalium praeceptorum firmari roga-
vit suamque petitionem apud eos obtinere promeruit. 25
Similique modo omnes pastores eiusdem sedis per ordi-
nem penes antecessores nostros eandem electionis securi-
tatem usque in tempus Waltonis dilecti episcopi nostri
obtinuerunt.*

*Cum dioecesis Frisingensis diu post Corbiniani mortem con- 30
dita esset primumque episcopum dioecesanum Bonifatius de-
mum a. 739. ordinasset, ex quo ordo episcoporum sedis illius
numerandus est, Corbinianus episcopus eiusmodi licentiam
plebi et familiae 'suae' comparasse vix poterat, neque Suys-
keno⁵ Waldo episcopus persuasit, tale praeceptum umquam 35*

1) Bitterauf I, p. 2.

2) Charta traditionis Williberti diaconi

'ante altare s. Mariae genitricis Dei sanctique Corbiniani confessoris' a. 902. data, Meichelbeck, *Historia Frisingensis* I, p. 410 (cf. p. 150); Bitterauf I, p. 779.

3) *Ed.* Meichelbeck I, p. 151; cf. Mühlbacher,

'Reg.' I, n. 2015².

4) *Ed.* Meichelbeck I, p. 152; cf. Mühlbacher l.

l. n. 2032²; G. Weise, 'Königtum und Bischofswahl im fränkischen und 40

deutschen Reich vor dem Investiturstreit', *Berolini* 1912, p. 137. *De*

incendio et renovatione ecclesiae disseruit J. Sighart, 'Der Dom zu Frei-
sing, *Landshut* 1852', p. 24 sq.

5) *AA. SS. Sept. III.*, p. 276.

exitisse, cuius certe ante eum nemo meminerat¹. Quod autem fundamento *careat, quomodo a regibus insequentibus confirmari p. 538. potuisset, non video atque novitatem privilegii verba ipsius regis probare videntur a. 906. sancientis, 'ut eiusdem episcopatus plebs et familia ab hodierna die et deinceps securam haberent potestatem inter se eligendi episcopum'. Hanc igitur potestatem antea non habuerant Frisingenses.

Eadem occasione eodemque consilio etiam Vita Corbiniani retractata videtur esse, ut commodis utilitatique ecclesiae Frisingensis serviret, et auctoris quam maxime intererat per patroni vitam possessiones ecclesiae suae aut vindicare aut certe confirmare. Locum Caininam condigno pretio emendum Corbinianus iam in primo adventu praeparavit (c. 17), nomina possessorum perquirens, atque in ipsa emptione describenda auctor neque 'partem Alpium' praetermisit (c. 19) neque 'tctes', 'sicut mos est', neque traditionem per manus Corbiniani et 'cum testibus', qua locus ecclesiae S. Mariae Frisingensi 'perpetuo iure' deinceps serviret. Etiam causam addidit, de qua Grimoaldus princeps iustum pretium pro ecclesia solvisset: 'ut haberet iusto labore adeptum, unde animae suae remedium acquirere potuisset', quo exemplo alii ad idem remedium quaerendum facile incitari poterant, sed venditores parum sane vocavit 'emptores', ita ut suum signum huic additamento ipse impresserit. Corbinianum cultis locis alimoniam pauperibus praeparasse voluit, sicut tam pium patronum decebat. Alterum locum Arbeoni omnino ignotum, qui c. 20. ab auctore B interpositum occupat, scilicet Chorze, hodie Kortsch prope Schlanders, Grimoaldus princeps a Fausta vidua, ab illo Corbinianus aequisiverat, nongentis auri solidis solutis, quos ei Pippinus maior domus Francorumque princeps largitus esset 'in eleemosynam', ita ut iam uterque et Grimoaldus et Corbinianus eundem locum ecclesiae S. Mariae Frisingensi tradere potuissent. Summam quam dixi pecuniarum pro illis temporibus ingentem fuisse vel bonus Meichelbeckius² confessus est. Unde autem memorabile patrimonii ecclesiae Frisingensis incrementum auctor circiter 150 annis post res gestas enarrans nosse poterat? Chartas si ei praesto

1) Ea quae in laterculo privilegiorum post a. 1074. composito (ed. Bitterauf l. l. p. 20) de illo praecepto narrata sunt: S. Corbinianus suo tempore impetravit apud imperatorem cum circographo licentiam huic familiae perpetualiter episcopum eligere inter se, quod circographum tempore Waltonis episcopi combustum est, ad chartam Ludovici procul dubio redeunt. Cf. infra p. 182. 2) Meichelbeck, Hist. Frising. I, p. 16.

fuisse cum S. Riezlero conicias nunc deperditas, eadem certe nec Arbeoni praesto fuerant nec Cozroh diligenti codicis traditionum auctori, atque credi vix potest ulla Corbiniani vel Grimoaldi chartas ab utroque aut praetermissas esse aut ipsos fugisse. Sola veri similitudo auctori suspecto succurrere nequit, cuius additamenta dubiae fidei esse ex ipso temporum intervallo colligitur, et ne simile quidem veri est, chartas saeculo post in archivis ecclesiae Frisingensis extitisse, quae saeculo IX. ineunte ibi non extabant. Nec decessum Corbiniani describens 'firmitatem sui proprii conquestus in Magies', scilicet bona acquisita confirmanda, auctor B praetermisit (c. 27), negativae Arbeonis (c. 33) elocutioni affirmativam praemittens locumque nominans.

Loca Meies, Cheines et, cuius Arbeo non meminerat, Chorcees, anno 931. in possessionem ecclesiae Frisingensis transierunt, ab Henrico rege¹ Wolframno episcopo reddita, tertiusque locus una cum verbis hisce: praedium a s. Corbiniano quondam emptum ad solam Vitam B referendus est. Praedium igitur monasterio S. Corbiniani Frisingensi acquirere tunc licuit, quod eo usque ad fiscum regium pertinuerat, utque illi 'iniuste ablatum' esse erederetur, altera Corbiniani Vita effectum est, quam ante a. 931. compositam esse oportet. Mais et Kains canonici ecclesiae collegiatae S. Andreae Frisingensis postea possidebant loca², quorum alterum Ellenhardus episcopus medio saec. XI. *eis dono dederat³. 'Mages', i. e. Mais, Oudalricus de Elsindorf c. a. 1100. cum aliis quas habebat possessionibus monasterio Benedictoburano contulit⁴.

Quae auctoritas propriis auctoris B additamentis accedat, ex uno miraculo iam intellegi licet, quod de Corbiniano apud Breones constituto addidit (c. 10), scilicet ursum sagmario comeso sarcinam eius Romam usque portasse. Idem miraculum Maximinus episcopus Trevericus item Romam migraturus expertus esse dicitur, id quod iam Meichelbeckium non fugerat, illumque Martinus comitabatur, sicut Corbinianum Ansericus; pro sagmario vero asellus rapina ursi facta est, isque etiam onera Roma rettulit usque in locum qui dicitur Ursarii villa. Ex hoc loci nomine ursus procul dubio exortus est fabulosus, cumque origo fabulae a Vita Maxi-

1) MG. Dipl. I, p. 64. 2) J. Freiberger, V. S. Corbiniani ('Finauer, Bibl. zum Gebrauch der bairischen Staats-Kirchen- und Gelehrten-Geschichte' I, p. 93). 3) Cf. confirmationem Ottonis ep. Frising. a. 1157. apud Meichelbeck l. c. I, p. 336. 4) SS. IX, p. 235. Cf. Mon. Boica VII, p. 461.

mini ducenda sit, auctor V. Corbiniani B sicut Martini Ver-
 tavensis¹ expilatoribus eius attribuendus est textusque vetu-
 stiori Vitae Maximini propius accedit quam a Lupo retrac-
 tatae. Ursus autem ille oboedientissimus insignibus urbis
 5 Frisingensis postea additus est nec deinceps a Frisingensibus
 suis recessit², qui Vitae retractatae nimiam fidem habentes
 interpolationem secernere nequirent. Etiam eos quos Arbo
 adhibuerat fontes auctor iterum inspexit non solum Scripturam
 sacram (B c. 18), sed etiam Gregorii Dialogorum
 10 librum II. de Benedicto (B c. 7).

Comparanti textum B cum Arbeonis libro mox patefiet,
 quomodo interpolator mirabilia ad gloriam patroni sui auxerit.
 Pluvia et procella per 30 dies noctesque perdurans demon-
 stravit, Corbinianum in ecclesia S. Mariae Frisingensi re-
 quiescere nolle, sed in castro Maiensi (c. 27). Sanguis cali-
 15 dus iam e naribus corporis transferendi manavit (c. 29),
 cuius demum in corpore translato Arbo meminerat, ideoque
 iterum altero loco (c. 31) auctori B addendum erat; sanguis-
 que ille, quem vasi conditum in proximis castris infodissent
 20 (c. 29), reportantibus corpus tam vivo colore apparuit, quasi
 eodem die effluxisset (c. 38). Mirabili cereorum incensio-
 nis post sepulturam odor optimus additus est (c. 31), corpusque
 cum elevaretur tam pulchrum et optimi coloris apparebat
 (c. 35) quam leniter dormientis. Cum minus veritati narra-
 25 tionis studuerit quam effectui, ad motus animi excitandos
 vocabula³ cumulabat talia, qualia sunt magnus, ingens, ni-
 mius, valde, graviter, multipliciter, aut superlativis⁴ honorem
 patroni sui augere nitebatur eodemque studio inseruit tris-
 tis (c. 14), pro nonnulli scripsit multi⁵. Supplevit nonnulla,
 30 quae facile subaudienda erant, velut salitas piscis reliquias
 (c. 14), aliaque eo solo consilio immutasse aut addidisse vide-
 tur, ut suam propriam auctoritatem servaret, scilicet nume-
 rum equarum Husingi 'fere XL et II' (c. 16), non 'plus
 minus XLIIF', vocabulum 'ministeriales' (ib.), quo auctor sui
 35 aevi instituta in Corbiniani transtulit, 'dilectum eius cubi-

1) Cf. SS. rer. Merov. III, p. 568.

2) Corbinianum una cum
 urso onusto multae picturae repraesentant; cf. Ch. Cahier, 'Caractéristi-
 ques des saints dans l'art populaire', Parisiis 1867, tom. II, p. 592.
 3) Magnus B c. 4. 28. 32 (bis); cum magno affectu B c. 17; magnis-
 40 que praecibus atque blanditiis B c. 21; cum summa humilitate B
 c. 16; cum ingenti pavore B c. 34; nimius B c. 7; valde B c. 4. 11.
 28; graviter B c. 18; multipliciter B c. 8. 4) Sagacissimus, devo-
 tissime de Corbiniano B c. 1; humillime de rege Langobardorum B
 c. 11; iniquissimae de Pildrude B c. 24, itemque maligna mulier et
 45 pessimae mulieris B c. 25, et cet. 5) B c. 4. 5.

cularium' (c. 18) nuntium ad Grimoaldum missum, non 'quendam ex suis' (A c. 24), 'principis' nomen substitutum 'ducis-sae' (B e. 24 bis, c. 25).

Inferior auctoris et aetas et fides ex iis quoque intellegi possunt, quae praetermisit, nam hominum aut rerum cognitionem Arbeonis aevo convenientem sustulit, veluti homines, qui Adalpertum novissent ex nomine, eius et Anseriei sepulchra una cum lamina, quae tunc forte non amplius existebat, fontem montis S. Stephani per 40 annos exsiccatum, verba prima persona adhibita 'nutritorem meum' (c. 24 = A c. 30).
 p. 540. Aevum suum *aeuratius distinxit, 'multos annos' vitam durisse scribens (c. 28 = A c. 36) Magatam puellam lascivam concubitu saneti viri se iactantem, quam Arbeo praesentem viderat, huncque non ignoravit 'postea' 'multos annos' episcopatu praefuisse (e. 32 = A c. 40).

Praetermisso Arbeonis decessore Iosepho ad translationem Valentini et Corbiniani transiens Pataviam civitatem nominavit, quam auctor vetustior tantum significaverat, moxque primam personam servavit, iam bene recordatus, quanta auctoritas auctori aequali accederet, immo eo manifestius Arbeonis personam induit, haec post coepi addens: ego Heres licet indignus ipsius Frisingensis sedis episcopus (e. 33 = A c. 41), quasi is ipse sollemni chartarum elocutione pergeret, atque etiam deinceps prima persona usus est. Neque vero chartam quandam adhibuit, sed Vitae Corbiniani primigeniae verba et iteravit et interpolavit atque mendacia sua mox ipse prodidit, pergens his verbis: cum coepiscopis meis — tractare coeperam, ubi 'fratres nostros' Arbeo citaverat sacerdotes, i. e. clericos dioecesis Frisingensis, neque episcopos. Quem cum male intellexisset interpolator, Sindpertum coepiscopum, quem clericis ille 'insuper' addiderat, praetermittere coactus erat et mox (c. 34) Arbeonis iter ad principem praetermisit et capite exeunte comparationem cum populo Israelitico. Ea quae de ocurso suo Arbeo prima persona enarraverat in tertiam redegit et pro episcopo agmini occurrente turmam clericorum et laicorum collocavit (c. 35 = A c. 44). Etiam miraculum subsequens (e. 36) immutavit, idem medelae genus substituens, quo Arbeo proximum patratum esse scripserat, itaque bina miracula in recensione B (e. 36. 37) similiter evadunt.

Ultimorum verborum libri Arbeonis (c. 47), in quibus codex 1 mutilus desinit, ne vestigium quidem in insequenti c. 38. recensione B apparet, quod potius ad interpolationem B propriam e. 29. rediens de sanguine Corbiniani infosso

plura mirabilia continet ecclesiamque eo loco constructam adiungit. Cum igitur iam expendendum sit, num cum ultimo recensiois B capite 39. initium c. 47. libri Arbeonis comparandum sit, cuius finis periit, comparato utroque textu:

5 *A c. 47.*

Deinde vero, nos deambulantibus, in crastinum

B c. 39.

Inde autem moto sancto corpore beati Corbiniani, omnis coetus pontificum et ecclesiasticorum turba immensa una cum summo eorum principe Tassilone obviam occurrentes,

10

vocabula Deinde et Inde inter se fere conveniunt neque vero statione interposita (c. 38) verba 'in crastinum' servari poterant; inter occurrentes autem Tassilo iisdem verbis 'cum summo eorum principe' distinctus est, quibus Arbeo ducem Baiuvariorum distinxit¹ neque vero interpolator, ita ut ea ex exemplari A deprompta esse verisimile sit. Quod si verum est, plenum Arbeonis textum auctori B praesto fuisse statuere licet neque plura e codice nostro 1 excidisse videntur quam adventus et sepultura in ecclesia S. Mariae Frisingensi una cum miraculorum significatione, pauci scilicet versus. Exemplar quod B adhibuerat neque cum codice A 1 hiabat in c. 4. neque cum A 2 in c. 16, sed erat tertius codex hodie

25

deperditus, qui similior quidem A 2 quam A 1:

B c. 3. admonitione cum A 2 (monitione recte A 1),

B c. 14. proclamabant; cf. proclamitant A 2; conclamitant falso A 1,

B c. 16. agnoscere cum A 2; cognoscere A 1,

30

B c. 24. Quod falso cum A 2; Quam recte A 1,

non solum illum superavit:

B c. 8. sub recte cum A 1; sed A 2,

**sed etiam huic anteponendus veram grammaticam h. l. ser- p. 541. vasse videtur:*

35

B c. 3. domi revertebantur, A c. 4. domum reverterentur; sed cf. A c. 27. domui confugebant (B c. 22. domi cucurrerunt), A c. 29. domi reversus (B c. 24. domi revertens), A c. 37. domui reversus est (= B c. 30),

40

quo textus A ad recensioem B emendandus erat.

1) Arbeo c. 30. 35. 42: summus princeps.

Lectorem auctor B in c. 17. ad mandata Grimoaldi in c. 9. commemorata verbis hisee delegavit: sicut longe superius diximus. Obscurius dicta, quae minus facile intellegenda erant, aut immutavit aut suppressit, ita ut eum in rebus dubiis haud raro frustra consulueris, sed ea quoque praetermisit quae stare nequibant aut famam patroni laedere poterant, veluti c. 1. unigenitus, c. 4. pretiosissimum indumentum Pippini Corbiniano dono datum, c. 21. Brittanorum origine ortum, immo sola neglegentia negationem in c. 8. omisit. Vocabula Arbeonis parum communia illo interprete vulgarioribus cesserunt, nam pro Hiberus scripsit equus aut cavallus, pro Valeria Norica (c. 8), pro Innetini autem aliis circumquaque (c. 15). Legibus grammaticae haud apprime imbutus non paucas formas barbaras Arbeonis iteravit, alias non recte correxit¹, immo nova menda commisit, veluti iugibus pro iugis (c. 35), pendebatur pro 'pendebat' (e. 7), deberetur pro 'deberet' (c. 24), dicere cum ut construxit (c. 12) atque ut et cum tam constanter cum indieativo coniunxit, ut vel coniunctivos Arbeonis sustulerit. Eadem igitur de eius litterarum studiis dicenda sunt, quae de auctore Passionis Quirini Tegernscensis².

Auctor Vitae B, qua usus Wolframnus episcopus Frisingensis patrimonium ecclesiae suae a. 931. admodum amplificare poterat, cum ipsius Heredis sive Arbeonis personam sollemni more induerit (c. 33), proprium nomen latere maluit, quod in codicibus nullis legitur, nulloque verbo indieavit, se solum retractasse ea quae decessor litteris mandavisset, sed vitam virtutesque patroni se 'stilo brevissimo' explicavisse contendit, quasi primus ad hanc materiam aggressus esset, causamque scribendi fuisse voluit 'adificationem audientium' (c. 1). Neque vero cultui tantum ecclesiae Frisingensis auctor studebat, sed eum vidimus ecclesiae S. Mariae sitae 'in castro Frigisingense super fluvium Isaram' (c. 19) parasse titulos possessionis pretiosissimos praedii Maiensis, Caininae, proprietatis Chorzes, bonaque in Maiensi castro ecclesiae S. Mariae tradita in c. 27. clarius Arbeone distinxit, quae per principem Langobardorum eidem ecclesiae firmarentur, utque in episcopio (c. 22) pro verbis domui proprii (V. Corbiniani A c. 27) scribens domum episcopalem Frisingensem certius definiverat, eodem studio ad deliberationem de Corbiniani corpore transferendo transiens sedem episcopalem distinxit,

1) Cf. c. 8: poposcebat pro 'poscebat'; deposcebatur A. 2) SS. rer. Merov. III, p. 10.

quo idem reducendum esset (c. 33): ad suam sedem, ubi episcopus erat. Si igitur patria condicioque auctoris ex ipsius libro colligendae sunt, veri simile videtur esse, eum fuisse Frisingensem, scilicet e clero ecclesiae episcopalis S. Mariae.

5 De Vita quadam Corbiniani satis mirabilia enarravit Bernardus Pez¹, iter suum litterarium per Baiuvariam describens, scilicet perlustrata bibliotheca canonicorum Frisingensium, sc ex amicis didicisse, non paucos historici argumenti codices vetustiores eiusdem bibliothecae penes Franciscum principem et episcopum Frisingensem asservari et: 'Inter hos', inquit, 'quidam sit, qui vitam s. Corbiniani auctore Hrotroco contineat'. Codicem, qui librum tam incertae famae continuisset, B. Pez ipse non viderat, id quod ex coniunctivo 'sit' intellegi licet, neque rem pro certo affirmavit, sed 'quod si verum est', pergens, epitaphium huius Hrotroci ex codice pervetusto bibliothecae Tegernseensis, *hodie Monacensi latino p. 542. n. 19410 (Teg. 1410), saec. IX, p. 66, exscriptum exhibere voluit hoc:

19 Hic iacet opertus cespite telluris in aula
Corpore sepultus, inclitus arte,
Lector venerabilis, scriptor famosus,
Litterarum sophysta nomine Hrotrohc.
Hic pie vivens, feliciter migravit ad Christum.
Huc venientes fratres, versos quicumque legentes hos,
25 Vestris, rogito, praecibus animam adiuvate suam.

Hrotrohc illum sophistam coenobitam Tegernseensis monasterii fuisse ex his versibus B. Pez collegit, atque epitaphium codici postea additum est, fortasse manu saeculi X. cum aliis, inter quae illud ultimum locum occupat. In eodem monasterio Tegernseensi, ad quod illud epitaphium pertinet, etiam vetustus neque vero optimus recensiois B codex extabat (nobis B 3a). Duabus coniecturis secum coniunctis, auctorem B Sigmundus Riezler coniecit fuisse Hrotrohc illum Tegernscensem. Neque vero nomen suum prodidisse credam auctorem, qui pro ipso Herede sive Arbeone haberi volucrat, neque sedi episcopali adeo deditum in monasterio Tegernseensi requiram. Si praeterea de tertia Corbiniani Vita vix cogitandum est, cuius omnino nulla vestigia supersint, nihil aliud restat nisi verba Pezii satis imbecilla ad errorem quandam
40 itinere congressus est, in Historia Frisingensi celeberrima,

1) B. Pez, *Thesaurus anecdotorum novissimus, Augustae Vindelicorum 1721, tom. I, p. XXVII, c. XLVI.*

quam a. 1722. Frigisingam vocatus composuit, Vitam B quam edidit 'Ariboni' attribuit neque Hrotroci auctoris ullo verbo meminuit neque Vitae eius, quae si penes episcopum fuisset, eum vix fugere potuisset opus suum eidem episcopo dedicantem.

XV. Codices editioque Vitae Corbiniani auctore Arbeone (A).

Primigenius Arbeonis textus in bibliothecis latebat, donec a G. H. Pertz Londinii constituto a. 1844. detectus est¹, atque per tot saecula recensio B pro vero vetusti auctoris libro habebatur. Cum vero ad solum codicem Londiniensem textum accurate recenseri vix liceret, codices hagiographicos bibliothecae Caroliruhensis perlustrans feliei casu in alterum textus pretiosissimi exemplar ineidi, initio fineque destitutum, cuius subsidio non solum lectiones prioris codicis confirmarentur, sed etiam haud pauca eius menda tollenda essent. Tertium exemplar auctori recensione B praesto fuerat, quae in A scripta erant alia confirmarentur, alia explicarentur, ideoque sola additamenta huius recensione propria publici iuris faciundo, sicut olim animo proposueram, multorum votis non satisfacissem. Quamvis genuinus Arbeonis textus pro fundamento habendus esset, tamen etiam haec recensio B integra ad omnes quotquot nancisci poteram codices edenda erat, neque vero quicquam in hac editione repetere visum est nisi finem in A deperditum.

Primo genuini Arbeonis libri (A) codices binos describere libet.

1) Codex Londiniensis Musei Britannici inter Additamenta n. 11 880, saec. IX², qui etiam optimum Vitae Sulpicii episcopi Biturigi textum exhibet³, fol. 186'—214'. V. Corbiniani A continet in primis c. 47. verbis desinentem, neque pagina consumpta est, sed reliquam additis neumis verba haec occupant: Memento, queso, Domine, quod sicut lutum feceris me cet. Sermonem barbarum, quem hic codex accurate scr̄pavit, librarius saec. XI. neque XIII. ad grammaticae leges correxit, erasa lectione primigenia, ita ut singularae litterae nisi aegre iam discerni non possent. Corrector autem codice alterius recensione B usus est simili libris nostris B 9:

p. 543. *c. 4. vir Dei praecipiens, ut ex humo surgere debuisset] pr. m. om., vir Dei ex humo surgere iussit m. al. 40

1) 'Archiv' IX, p. 487. 496. 2) Cf. 'Catalogue of ancient manuscripts in the British Museum', Londinii 1884, II, p. 62 sqq.; SS. rer. Merov. VII, p. 606sq. 3) SS. rer. Merov. IV, p. 368.

superscr. 1; eum vir Dei de humo surgere (*ita B 1a. 9; resurgere rell.*) iussit B;

c. 20. iniunctam] officium *m. al.* 1 *cum B;*

c. 36. utque in praesentem diem] usque dum vixit *m. al.*
1 *cum B;*

c. 37. Preonensium] Veronensium *m. al.* 1 *cum B 9;*

c. 40. sollemnia] sollemnitate *m. al.* 1 *cum B.*

Nonnulla menda primarius liberarius iam sustulerat.

G. H. Pertz *b. m. exemplar, quod per amanuensem scribendum curaverat, ipse accuratissime recognovit, sed vel eius peritiam codice iterum collato haud paucis locis emendare poterat Carolus Hampe¹ v. c. a. 1895/96, qui verba crasa insigni et acie et acumine optime restituit, sicut invento codice 2 postea probatum est.*

2) *Codex Caroliruhensis inter Augienses n. XXXII, formae magnae, saec. IX. in. exaratus², quippe qui in catalogo librorum sub Ruadhelmo abbate (a. 838—842) scriptorum enumeretur³, Passionale in universum ad Calendarium dispositum exhibet, sed posterior anni pars, dies scilicet 2. Iulii ad 23. Decembris (fol. 1—36), ante alteram collocata haecque bipartita est, scilicet dies 9. Dec. ad 28. Ianuarii fol. 46—74, et 7. Dec. ad 15. Mai. fol. 74—140. occupant. Vita Corbiniani fol. 124—128'. ad tertiam partem pertinet neque vero initium inest neque finis, incipiens c. 4. ad fenestram, desinens c. 37. cum corpore, atque etiam folio singulari deperdito textus a verbis c. 22: singularem, cui sequebatur ad verba c. 28: cellulae sufficeret hiat, ita ut fere tertia textus pars perierit. Initium iam is non deprehenderat, qui saec. XV. ea quae codice continentur interiori lateri tegumentum anterioris intulit, nam indolem textus mutili non perspicuens V. Corbiniani praetermisit neque folium singulare tunc aderat, cuius in numerandis paginis ratio facta non sit, at quaternio post fol. 128. excisus, folia scilicet 142—149. olim numerata, affuisse videntur, cum in laterculo saec. XV. eo loco epistula*

1) Cf. 'N. Arch.' XXII, p. 226. 2) Cf. A. Holder, 'Die Handschriften der Hof- und Landesbibliothek in Karlsruhe V. Die Reichener Handschriften I', Lipsiae 1906, p. 118 sqq.; A. Dufoureaux, 'Le passionnaire occidental au VIIe siècle ('Mélanges d'archéologie et d'histoire' XXVI, 1906, p. 27 sqq.); Kuenstle, 'Römische Quartalschrift' XXII, 1903, p. 17 sqq.; SS. rer. Merov. VII, 574. 3) G. Becker, 'Catalogi bibliothecarum antiqui', p. 19; P. Lehmann, 'Mittelalterliche Bibliothekskataloge Deutschlands und der Schweiz' I, 1918, p. 254: Liber unus praegrandis, in quo continentur passionis et vitae martyrum confessorumque nonnullorum, in quo inprimis ponitur passio SS. martyrum Processi et Martiniani.

Chromatii et Heliodori una cum responso Hieronymi et Evangelium de nativitate b. Mariae allata sint, hodie deperdita, quae Vitam Corbiniani etiam in codice 1 subsequuntur. Codicem scriptum monachus aetate provectior, qui primam eodice paginam exaravit, litteris fugitivis ad ipsum exemplar emendavit, lectiones ad grammaticae leges immutatas pristinae barbariei reddens, ita ut nonnumquam eius lectiones neque manus prioris cum rudi textu 1 convenient, immo locos depravatos notavit coniecturisque nonnullos sanare conatus est. Posteriores librarios absque auctoritate sermonem corrigentes non curavi, ubi textus in 1 integer erat. Codex non solum lectiones primigenias exhibet, quas corrector eodice 1 radendo laeserat, sed etiam vocabula, immo enuntiata in eodem exemplari praetermissa supplet, ita ut ad textum recensendum omnino necessarius sit.

Codicem ipse contuli collatumque recognovi.

Librarius 1 o pro b et a pro u scripsit, unde exemplar, quod adhibuit, litteris scripturae cursivae similibus scriptum esse existimen:

c. 4. veram — imbrem] 2 et infra 1. 2; veram — morem 1; 20

c. 16. gustus] 2 (pr. m.); gustas 1,
aliaque sola negligentia peceavit.

p. 544.

**Librarius 2 in compendiis explicandis lapsus est:*

c. 7. cumulum] 1; cum vel (i. e. cumul) 2;

c. 8. secundum] sec̄ 1 (pr. m.); secum 2. 25

In exemplari igitur non solum codicis 2, sed etiam communis 1. 2 compendia per suspensionem scripta erant, quae monachus Augiensis saec. IX. haud recte interpretatus est. Uterque autem codex iisdem mendis inquinatus est his:

c. 20. calle] celle pr. m. 1. 2; 30

c. 29. vultu mutato] vultum utato pr. m. 1. 2.

In universum recta lectio per utrumque librum confirmatur atque etiam ratio scribendi primigenia auctoris plerumque in utroqueprehenditur, neque inter se dissentiunt nisi in rebus levioribus. In 1 saepe e pro ae legitur, dum 2 ae pro e et oe scribit, praepositiones assimilatas exhibet, si servat, dissentiente altero codice. Fluctuanti mihi animo melius visum est in huiusmodi quisquiliis codicem 1 ut praestantioris subsequi neque discrepantiam orthographicam alterius libri ad res tantillas spectantem adnotatis semper intuli.

Genuini Arbeonis libri, qui tamdiu latuerat, editionem principem Sigmundus Riezler, 'Arbeos Vita Corbiniani in der ursprünglichen Fassung, Abhandlungen d. k. bayer. Akad. d. Wiss. III. Cl. XVIII. Bd. I. Abth.', Monachii 1888,

p. 245—272, paravit, historiae patriae amore duetus, duoque
 codicibus 1 apographa habuit composita alterum a Müller-
 Strübing professore sumptibus privatis, alterum a G. H. Pertzio
 in usum Monumentorum Germaniae, cumque reliquis sub-
 5 sidiis destitutus illud summa diligentia perfectum esse ere-
 diderit, ei maiorem fidem attribuit, etsi auctorem veteris
 scripturae parum peritum fuisse iam constat. Ita factum
 est, ut multi loci novi textus intellegi nequirent, quorum
 medelam ex editione Monumentorum Germaniae expeetabat
 10 M. Petschenig¹. Si vera et falsa nunc rectius diiudicare
 omissaque supplere nobis successit, praeter codicem 1 a C.
 Hampe accuratius collatum alterum exemplar 2 tunc nondum
 detectum nobis praesto erat. Riezler praemissa disquisitione
 doctissima utramque reeensionem A et B inter se comparans
 15 primus distinxit, ea quae Arbeonis fuerant, quaeque inter-
 polator aut addiderat aut immutaverat, utque haec pro nihilo
 ducenda esse reete perspexit, ita suspiciones, quae in Arbeonis
 phantasmata surgere possunt, non eodem successu removisse
 mihi videtur. At perpetuam laudem eo meritis est, quod
 20 vetustissimum librum ab auctore Baiuvarico compositum in
 priseam formam restituit et ab interpolationibus posteris
 purgavit, ita ut de auctore illo iam rectius iudicari posset.
 Prologum ad Virgilium scriptum iteravit E. Dümmler,
 MG. Epistolarum tom. IV, p. 498, Berolini 1895, eodicem 1
 25 conferente R. Priebeh.

XVI. Codices editionesque Vitae Corbiniani
 retractatae (B).

Quo minus Arbeonis obsoleta verba priscusque sermo
 rhetoricae artis speciem quandam obtendens, quamvis misera-
 30 biliter mendis grammaticis depravatus, intellegi poterant, eo
 avidius recensio B legebatur sermone per medium aevum
 vulgato composita neque parva litterarum scientia auctoris
 abhorrebat, monachis Baiuvarieis illius aevi vix aliena. Ita-
 que factum est, ut permulta reeensionis B exemplaria hodie
 35 supersint, dum editio genuini textus A duobus tantum nititur.
 Plerique autem codices B reeentioris aevi, scilicet saec. XIV.
 et XV, ad eandem elassem (9) pertinent hic illic ex A inter-
 polatam, cumque ad unum eorum liber primum editus esset,

1) M. Petschenig censuram huius editionis egit in 'Berliner philo-
 40 logische Wochenschrift' 1889, IX, col. 212sqg. E. Wölfflin, 'Archiv f.
 lat. Lexikographie und Grammatik', Lipsiae 1888, V, p. 312sq., brevem
 commentarium rerum grammaticarum suppleverat, quas S. Riezler Conrado
 Hofmann tractandas reliquerat, qui num officium praestiterit ignoro.

olim disceptabatur, utrum locus interpolatus c. 23. de fonte montis S. Stephani excisato et post 40 annos reducto Arbeoni p. 545. an *interpolatori attribuendus esset¹; eruto autem genuino textu de vera eius condicione haesitari nequit. Porro huius classis codicem saec. XII. repperi haud spernendae auctoritatis, qui plures locos cum A convenientes exhibet quam propinqui eius recentiores. In universum bini tantum codices ad saeculum X. vel XI. redeunt, cumque nullus ita praestet, ut eum potissimum ducem sequi liceret, uberior apparatus adhibendus erat.

1) Codex Sangallensis n. 551, saec. X, formae octavae, p. 227—310, duobus foliis post p. 281. excisis, hiat a verbis c. 18: | tionum frequentia ad verba c. 21: crucis Christi. Insignibus lectionibus praestat neque vero priscam grammaticam semper accurate servavit.

1a) Codex Lincensis bibliothecae lycii publici Cc V, 7, saec. XII|XIII, olim monasterii Subensis², scriptus a Romano monacho, adnotante manu paulo posteriore fol. 192'. in calce vetusti textus: Laus tibi sit, Christe, per quem liber explici iste et: Istum librum scripsit Romanus sancto Lantperto in Suben. Si quis abstulerit, anathema sit, fol. 159—170'. Vitam Corbiniani B exhibet, in qua saepe scripta sunt e pro e (e. gr. e ducti, eius, eum, enim, erat, esse, euntibus, lumine, nomine, studiose), constanter nichil.

Idem codex Inventionem et Miracula Virgilii episcopi Salisburgensis fol. 190—192. continet antiquiora iis, quae W. Wattenbach, SS. XI, p. 88 sqq. edidit, qui codicem p. 86. commemoravit neque vero inspexisse videtur, cumque ipsius Virgilii iussu Arbeo Corbiniani Vitam conscripserit, initium recensionis ineditae hic proferre visum est. Incipit autem a sepulchro et imagine Virgilii in ecclesia S. Hrodberti inventis absque temporum indicibus, dum in textu interpolato a. 1181, dies 16. Februarii causaque aedificandi traduntur, versusque picturae superscriptus paulo aliter ibi legitur atque in editione.

Incipit de miraculis sancti Virgilii Salisburgensis episcopi.

Quadam die^a in muro, qui in proximo diruendus erat, elapsi lapides introspectandi aditum praebuerunt transeuntibus. Cuius ergo procavitatis paruerunt indicia et picture

a) post die 2 litt. ras. (eo?) c.

1) Meichelbeck, Hist. Frising. tom. I, 1, p. 67; Suyskenus, AA. SS. Sept. III, p. 262. 2) Cf. 'Arch.' X, p. 613.

vetustioris colorata visa sunt illic scémata^a. Porro fratribus maioris ecclesie huius rei novitate^b alacriter perquirentibus et aperturas eiusdem muri latius patefacientibus, inventa est beati Virgilio octavi episcopi a beato Rüdbercto tumba et
 5 depicta imago, eius denique picture non fallax superscriptio:

Virgilius pulcro construxit scemate templum,
 et praeterea dies obitus eius V. Kal. Decembris. Idem vero Nov. 27.
 dignus Deo pontifex Virgilius, ut in annalibus nostris reperire
 potuimus, primus eiusdem basilicae legitur extitisse fundator
 10 et beati Rüdbercti ac sedis episcopalis in eum locum, in
 quo nunc est, pius translator.

Ad tantae igitur admirationis auditum plurimis confluentibus, non pauci supervenientium a doloribus membrorum suorum sunt alleviati.

15 *Miracula inventionem corporis subsequencia in hoc codice ita descripta sunt, ut testem oculatum facile intellegas, si ea cum editione W. Wattenbach l. c. p. 90, 16 — 91, 8, comparaveris, e. gr.:* Item quedam mulier de Pongû, quae de lecto prae contractione membrorum recedere non poterat, ad
 20 praedicti sancti tumulum portata sana recessit. Haec quae scripsimus oculis nostris vidimus et universa civitas. Quedam puelle^b de Matse curvam habens et q. s. *Textus in haec verba desinit:* Auditum *enim sine mora secus tumu-
 lum recepit, non pertinens ultra c. 6. editionis Watten-
 25 bachianae p. 91. p. 546.

1b) *Codex Monacensis*¹ n. 12642 (Ranshofen 42), saec. XIV, olim monasterii S. Pancratii in Ranshofen ordinis Augustini canonicorum regularium, adnotante m. s. XIV (fol. 267), fol. 227—235 (praescr.: Incipit vita sancti Corbiniani), capitulum distinctione caret, sicut praecedentes, atque
 30 cum 1a his locis convenit:

- c. 10. quandam] quando 1 a. b;
- c. 19. proprio] precio 1 a. b (deest 1);
- c. 39. omnique] cum omnique 1 a. b.

35 *Inspexit W. Levison v. c.*

2) *Codex Cremifanensis* n. 7, saec. XII, formae minoris, ipsi monasterio m. s. XV. fol. 1. ita vindicatus: Iste liber est sancti Agapiti in Chremsmunster², fol. 137—166', textum exhibet correctum et manibus aequalibus, quarum una

40 a) cémata c. b) sic c.

1) Cf. 'N. Arch.' XIII, p. 581; SS. rer. Merov. VII, p. 618sq.

2) Cf. Huno Schmid, Catalogus codicum mss. monasterii Cremifanensis, 1877, I, p. 106 sqq.

atramento nigriore usa fol. 140. exaravit postea interpositum, et n. saec. XIII, quae codicem similem 8 adhibuisse videtur (cf. c. 23. ex.). In calce hi versus leguntur prima manu additi:

Laus tua cottidie nostro non cessat ab ore. 5
 Exoptet precibus de Christo Corbinianus,
 Ut solidet vitam cum multo robore vestram,
 Expellat totum fletus gemitusque colorem,
 Auferat adversum, si quod vos commovet usquam.

3) *Codex Monacensis lat. n. 19162 (Teg. 1162), fol. 119—151, saec. X. eleganter scriptus, et laterculum capitulum et praescriptiones minio distinctas exhibet, textusque ad grammaticae leges correctus est et a librario vetustiore et sparsim n. saec. XV.*

Librum a. 1883. L. de Heinemann b. m. ad verbum exscripsit exscriptumque recognovit G. Waitz b. m.

4) *Codex Einsidlensis n. 261, saec. XI, p. 81—132, praescriptiones capitulum continet nonnumquam in breve coactas, sed laterculus deest. Sermo auctoris non adeo accurate transcriptus est, vcluti librarius modos passim ad grammaticae leges correxit.* 20

5) *Codex Lipsiensis bibliothecae urbanae n. 195 (Rep. II, fol. 58), saec. XI, olim 'sancti Mauricii in Altach inferiori', fol. 164—174', a capite 1. incipit, quod laterculus capitulum subsequitur, sed praescriptiones capitulum non adsunt, etsi capita numeris distincta sunt. Praecedunt Passio Acaunensium martyrum duplex et recensio B (fol. 115—117') et X (fol. 124—127) una cum duobus Gregorii Tur. capitibus duobusque sermonibus.* 25

5a) *Codex Monacensis latinus n. 22243 (Windb. 43), saec. XII, legendarii Windbergensis tomus IV¹, fol. 107—119', Vitam Corbiniani B una cum laterculo capitulum eodem modo dispositam continet quo codex praecedens, licet ex eo non exscriptus sit:* 30

c. 24. offerebat obtutibus] 5a cum rell.; obt. off. 5, atque etiam Passionis Acaunensium martyrum textus duplex² B 4 (fol. 65—67') et X 3c (fol. 74—77) cum additamentis adsunt. 35

6) *Codex Monacensis latinus n. [1087] 4628 (Ben. 128), saec. XI, 'olim monasterii Benediktenpeiren', adnotante manu saec. XV (fol. 2), fol. 10'—32, hiat, folio 10. lacerato altero-* 40

1) Cf. *Anal. Bolland. XVII, p. 115; SS. rer. Merov. VII, p. 533. 623.*

2) *SS. rer. Merov. III, p. 23. 28.*

que post illud exciso, a verbis c. 1. ecclesiam in eodem Castro ad verba c. 3. et quasi exani, sed librarius saec. XV (P. Antonius Funda?) pro textu mutilato *Vitae primordium p. 547. (praescr.: Prologus in vitam s. Corbiniani, inc.: Cum cupimus — miracula, praescr.: Vita s. Corb', inc.: Venerandus igitur D. f.) ad c. 3. exanimem supplevit, tribus foliis 11—13. interpositis, et codicem 9b similem adhibuisse videtur:

c. 3. eis nox] nox eis cum 9b.

Prascriptiones capitum in marginibus suppletæ sunt a librariis aequalibus, sed laterculus capitum non adest.

7) Codex Monacensis latinus n. 9516 (Ob.-Alt. 16), saec. XI|XII, fol. 71—86, praescriptiones capitum absque laterculo exhibet illaeque eodem atramento quo textus scriptæ neque distinctæ sunt nisi initio a miniatore, qui eas usque ad c. 11. lineis signavit, numeris litterisque primariis additis, dum deinceps et numeri et litteræ primariae desunt, quae inde a c. 36. redeunt. Caput 3. non inscriptum est et praescriptionem capituli 5. miniator non distinguit, qui medio in capite 7. verba textus (quomodo — exposuit) pro praescriptione accepit. Librarius ipse haud pauca suo arbitrio immutavit.

7a) Codex Admontensis n. 248, saec. XII, monasterii scilicet S. Blasii dicati, monente manu saec. XV (fol. 2): Iste liber pertinet ad sanctum Blasium. Si quis abstulerit, anathema sit, fol. 119—137' (praescr.: De sancto Corbiniano), absque laterculo capitum incipit neque praescriptiones capitum adsunt nisi nonnullae (e. gr. 2. 4. 6. 7. et q. s.), manu alia in margine suppletæ, atque capita non omnia distincta sunt neque semper iis locis, quibus in aliis codicibus. Caput 26. a verbis c. 27: Qui a ministris ineipit et in margine praescriptio eadem addita est: Qualiter traditus est sepulture Frisingia, quae etiam in 7. deprehenditur (Qualiterque — Frisinga). Finis c. 3. a verbis: Quia ergo filii desideratur. Cum codice 7 hic liber eodem loco hiat:

c. 8. infundebat [Ibique — doctrinam om. 7. 7a]. Ibique, mendumque idem commisit h. l.:

c. 20. maior domus (dñs 7. 7a).

Initium finemque et locos nonnullos inspexi.

8) Codex Vindobonensis n. 416 (Univ. 818), saec. XII, formae minoris, quem doctor Ioannes Faber episcopus Viennensis et coadiutor Novae civitatis sumptibus propriis emit donoque a. 1540. dedit Collegio apud S. Nicolaum, ut studiosis usui esset ad statuta et praescripta sua, post V. Seve-

rini auctore Eugippio¹ (fol. 1—17) fol. 17—26. V. Corbiniani exhibet neque vero praescriptiones nisi capitum 2. et 6, sicut capitum numeri desunt et laterculus. Locos aliquot praetermissos librarius in inferiore margine supplevit. Textus et manu aequali correctus est et manu saec. XIV.

8*) Codex Campililiensis (Lilienfeld) n. 60, pars III, saec. XIII², fol. 213'—218' (praescr.: Eodem die Corbiniani episcopi), textum conserit continuum, in capita non divisum. Lectiones cum 8 convenientes exscripsi has:

- c. 1. utiliter] viriliter³ 8. 8*;
c. 23. defuerat] deficeret 8. 8* et m. al. 2.

Ipsa inspexi.

8**) Codex Claustroneoburgensis (Klosterneuburg) n. 706⁴, formae magnae, saec. XII, fol. 132—145, item in c. 1. pro utiliter exhibet viriliter cum 8. 8*.

p. 548. *Cum legibus domesticis interdictum esset, ne codices extra patriam mitterentur, Hermannus Pfeiffer vir doctissimus, bibliothecae praefectus, materiam mihi petenti suppeditavit, qua instructus librum in ordinem debitum redigere poteram.

In codicibus 8a. b idem locus c. 7. omissus est atque in 8:

Et — exposuit] om. 8. 8a. b.

8a) Codex Sancrucensis (Heiligenkreuz) n. 13, saec. XII. ex. 5, fol. 206—211 (praescr.: Eodem die Corbiniani episcopi et confessoris), capitum distinctione caret, sed praescriptio capituli 5. adest, a reliquo textu non differens. Ea quae praeterea litteris primariis distincta sunt cum vulgata capitum divisione non conveniunt. Doxologia libro exeunte non integra est, praetermissis verbis: qui cum Deo Patre — Amen.

Initium finemque contuli.

8b) Codex Lincensis bibliothecae lycii publici Cc VII, 7, membranaceus formae magnae saec. XII. ex., monente librario vetusto (p. 1), olim Liber sancte Marie virginis in Pömgartenberge, praeter Vitas Remigii (IX) auctore Hincmaro ad c. 29 (= 5) et Severini 'episcopi'⁶ (XI) XII. loco V. Cor-

1) R⁹ apud Mommsen p. XVIII. Cf. 'Archiv' X, p. 573. 2) Cf. A. Poncelet, De magno legendario Austriaco, Anal. Bolland. XVII, p. 29. Magni legendarii Austriaci exemplar Mellicense M7, alias 677 aut H 55, saec. XV, fol. 38—46, idem descripsit l. c. p. 34; cf. p. 79. 3) Hanc lectionem ex 8a non exscripsi, ex quo librum 8* pendere statuit A. Poncelet l. c. p. 36. 4) Cf. 'Notizenblatt, Beilage zum Archiv f. Kunde österreichischer Geschichtsquellen', Vindobonae 1852, p. 105. 5) Cf. A. Poncelet, Anal. Bolland. XVII, p. 27 sq. 6) Eugippii Vita Severini recogn. Th. Mommsen p. XVIII.

biniani¹ continet p. 239—254, ordine continuo scriptam, capitibus non distinctis, sed textus quaternione XVII. deperdito mutilus a verbis c. 7: (po)|tuisset. His minime petitioni incipit.

5 *Initium finemque contuli.*

Sequitur magna illa classis 9 locis recensitionis A aucta, ad quam plerique codices B, imprimis recentiores pertinent.

9) Codex Monacensis latinus n. 5513 (Diessen 13), saec. XII, adnotante manu recenti (fol. 2), olim 'Monasterii b. M(ariae) v. in Diessen', fol. 186'—196', praetermisso initio c. 1. a verbis: Venerandus Dei famulus Corbinianus ortus fuerat incipit, in capita non divisus, desinitque in verbis c. 38: clementia ad honorem, folio deperdito, dum folia insequentia, quae Vita Margaritae² occupat, antiquitus ad hunc librum non pertinent. Librarius parum attentus enuntiata interdum praetermisit, quae in marginibus suppleta sunt, atque non adeo eruditus scripsit facuus pro 'vacuus' (c. 11).

9a) Codex Monacensis latinus n. 13101 (Ratisb. civ. 101), saec. XII, antea monasterii Pruveningensis, in cuius catalogo librorum a. 1347. scripto idem volumen allatum est³, fol. 89—107, prologi loco initium capituli 1 exhibet, quod in 9 et 9b desideratur, deinde laterculus capitulum interpolatus et immutatus sequitur, tum textus similiter atque in 9 incipit: Venerandus igitur Dei famulus. Capita ad laterculum amplificatum numerata sunt 46, sed praescriptiones desiderantur. Verba non recte collocata litteris adnotatis saepe transposita sunt. Fol. 107—110. Translatio Alexandri et Iustini occupat.

9b) Codex Monacensis latinus n. 7604 (Indersd. 204), chartaceus saec. XIV, fol. 130—140', initio praetermisso Vitam Corbiniani parti aestivali legendarii m. s. XV. postea additam continet, quae eodem modo incipit atque 9, neque laterculus capitulum adest. Praescriptiones capitulum absque numeris in marginibus suppletae sunt similes laterculo interpolato, quem codex 9a continet, e. gr.

(XXVII). De mortuo filio (Gri)moaldi et eo (per)empto et de Ny(no) occiso et Piledr(ude) miseris, sed inde a c. 29 (infra c. 27) textus saepius incisus ab eodem recedit:

40 1) Vitas Remigii, Severini, Corbiniani etiam codex Zwettlensis n. 49, saec. XIII (cf. 'Arch.' X, p. 608; Mommsen l. c. p. XVIII) continet, quem examinare nequivi, cum litteris meis responsum non esset.
2) Bibl. hagiogr. lat. n. 5305. 3) Cf. SS. rer. Merov. VI, p. 7, n. 3.

(XXXI. Ubi sepulturam accepit (p. 627, 8).
 p. 549. * (XXXII. De pluvia et tempestate post mortem
 eius per XXX dies (et noctes) continuate (p. 627, 14),
 et proximo titulo iterum consentiente insequentibus haud le-
 viter discrepant, e. gr.:

(XXXVII. De lumine et odore sancto) tercia
 nocte in (ecclesia) post sepulturam (p. 629, 25).

(XXXVIII. Ubi Arbeo episcopus (Frisingensis)
 cogitavit corpus reducere (p. 630, 21).

Folio post fol. 133. exciso, verba c. 9: iussa complentes ad
 c. 12: secundum psalmistae | perierunt.

9b¹) *Codex Monacensis n. 7611 (Indersd. 211), char-
 taceus saec. XIV, legendarii cuiusdam pars hiemalis p. 90
 —98 (praescr.: Incipit vita sancti Corbiniani, inc.: Vener-
 andus igitur Dei famulus C.), textum exhibet in 40 capita
 divisum, quae similiter inscripta sunt atque in 9b. Capita
 8. et 9, c. 28. a Cumque (p. 628, 4) ad c. 31. tradiderunt
 (p. 629, 25) aliaque desiderantur.*

Ipsae inspexi.

9c) *Codex Monacensis n. 5927 (Ebersb. 127), saec. 20
 XV, monente librario posteriore fol. 1: Residentiae Soci-
 tatis Iesu Eberspergae 1596, fol. 143—164' (praescr.: In-
 cipit vita sancti Corbiniani per capitula), similiter atque
 liber praecedens incipit: I. Capitulum. Venerandus igitur
 Dei famulus, subscr.: Explicit legenda S. Corbiniani etc.
 Etsi capita distincta sunt, tamen praescriptiones desunt.
 Ea quae ad c. 38. de capella S. Corbiniani prope villam
 Hötting schedula inserta adnotata sunt digna existimavi
 quae commemorentur.*

*Contuli ea quae in c. 9—12 a codice 9b absunt
 et finem (c. 38 sq.).*

9d) *Codex Vindobonensis n. 1026 (Univ. 262),
 saec. XIV, collegio ducali Vindobonensi dono datus est a
 doctore Nicolao de Dinkelspuhl, professore clarissimo Vin-
 dobonensi, fol. 146'—167'; praescr.: Prologus in vitam beati
 Corbiniani episcopi et confessoris, inc.: Cum cupimus ad
 edificacionem — u. enarrare miracula, sequitur laterculus
 46 capitum, quem contuli, deinde praescr.: Incipit vita
 sancti Corbiniani episcopi, inc.: Venerandus igitur D. famu-
 lus C. Capita non inscripta in textu enumerantur 47.
 Librarius cum codice 9c verba c. 10. mitte super eum ita
 transposuit: super eum mitte et cum 9b.^{b1} in c. 27. pro
 tanta mox scripsit mox tanta. Vitam Corbiniani officium*

eiusdem excipit, additis neumis, praescr.: Hystoria s. Corbiniani episcopi ecclesie Frisingensis, *inc.:* Adest beatissimi Corbiniani diei electa festivitas.

9e¹) *Codex Monacensis capituli metropolitani inter*
 5 *Heckenstalleri*¹ *Frisingensia n. 2 (2423), chartaceus saec.*
XV, p. 9—62, praescr.: Prologus in vitam beati Corbiniani
 episcopi et confessoris, *inc.:* Cum cupimus, *sicut praecedens,*
eundemque locum quem in hoc laterculus capitum occupat,
quem contuli. Praescriptiones capitum non adsunt.

10 *Catalogus episcoporum Frisingensium, qui p. 63—83.*
occupat, m. saec. XV/XVI. ad a. 1480. perductus et postea
ad a. 1509. continuatus est. Cum auctor calculo absurdo
usus a. 755. Corbinianum obiisse statuerit, vix 30 annos
 15 *pro 40. ad Arbeonis translationem numerare poterat, sed*
annum emortualem Arbeonis recte computasse videtur, et
fortasse memoria digna sunt, quae de sepulchris episcopo-
rum adnotavit, unde initium exscripsi:

Catalogus episcoporum ecclesie Frisingensis.

Sanctus Corbinianus fundator et primus huius Fri-
 20 singensis ecclesie episcopus, postquam huic sedi annis ultra
 viginti salubriter prefuisset, sexto Ydus Septemb. anno
 Domini 755° foeliciter cum multo lucro animarum migravit
 ad Christum. Cuius meritis et orationibus nos opitulari
 supplices exoramus.

25 *Erimbertus, frater sancti Corbiniani, secundus huius p. 550.
 sedis episcopus, anno Domini 755° eligitur et sedit annos^a
 duos et mensibus duobus. Obiit in die circumcisionis Do-
 mini anno Domini 758° et sua kathedrali ecclesia Frising-
 30 ensi sepultus.

Iosephus episcopus tercius sedit annos quasi tres.
 Obiit anno Domini 760° sepultusque in ecclesia collegiata
 sancti Zenonis episcopi Veronensis in Ysna, quam ipse an-
 fistes edificavit, fundavit, consecravit et largiter dotavit.
 Ad quam et translatus et positus est anno Domini 1473°
 35 per dominum Christannum Storeh predictae Ysnacensis ec-
 clesie decanum. De quo sunt isti versus:

Moribus insignis Ioseph successerat illis
 Sponsus bis vidue tercius ecclesie.

a) annis *pr. m. c.*

40 1) *Codex eiusdem bibliothecae inter Heckenstallerianos n. 259. ex*
editione Mabilloniana saec. XVIII. exscriptus est.

Aribo episcopus quartus. Hic venerabilis antistes cum consilio coepiscoporum suorum, id est abbatum, beato Zenone in urbem Tridentinam deportato ac postea sancto Valentino a venerando Tassilone Bavarorum duce in Pata-
viam, quam fundaverat, perducto, de Mayese, ubi similiter
quieverunt, corpus beati Corbiniani episcopi predecessoris
sui etc. post tricesimum annum obitus sui ad hanc Frisingensem ecclesiam, ubi in presenti requiescit, summo cum honore congruo reduxit etc. Ac demum cum eidem ecclesie per annos XXII salubriter prefuisset et profuisset, quarto
Nos May. anno Domini 783. migravit ad Dominum et in sua katedrali ecclesia Frising. est sepultus.

9e²) *Codex Monacensis n. 23893 (ZZ 893), chartaceus, scriptus a. 1499, ad Corbinianum spectat, cuius reliquiae fol. 1'. manu posteriore his versibus celebrantur:*

Corbinianus cor binum gerens, crementa ferens gemine
charitatis:

Terre mandata servans pignora beata, stat Frisingia
laureata,

atque vita ipsa fol. 2—14'. e tribus partibus constat, quae
sese ita subsequuntur: prologus (praescr.: Prologus in vitam
beati Corbiniani episcopi et confessoris, inc.: Dum cupimus
ad edificacionem — enarrare miracula), deinde laterculus:
Incipit tabula registri, cum praecedente libro conveniens
(c. 2. sp. proi. de v., om. est), tum textus ita desinens
litteris miniatis:

Laus Deo, pax vivis requiesque defunctis. Amen. Anno
salutis etc. 99,

quibus verbis manu posteriore haec addita sunt:

presens legenda est Marci Holtzn' presbiteri capellani
divi Christophori Landesute.

Capita numerata sunt 47, sicut in 9d, sed praescriptiones
non adsunt.

Textus codicum 9f^{1.2} librarium subiit parum accuratum,
qui sermonem passim immutavit, immo tota enuntiata
interpolavit:

c. 1. ex. erogabat] Que opera pietatis auctor non passus
est latere bonitatis, sed palam innotuit cunctis,
quante apud Deum (eum 9f²) hic vir futurus
esset dignitatis add. 9f^{1.2},

aliaque moralia aut biblica praetermisit, e. gr. c. 3. Sed quid
mirum — recessit. In codicibus 9f^{1.2} additamentum c. 23.
eodem modo depravatum est atque in 9b:

adducto] *rell. cum A; reducto 9b. f^{1.2},
iique cum 9b¹ in c. 39. omittunt: dignanter.*

9f¹) *Codex Confluentinus bibliothecae gymnasii
n. 5, in archivo publico depositus, saec. XIV. scriptus a Gode-
frido de Andernacho presbytero, capellano altaris s. Mau-
ricii in ecclesia Monasteriensi in Meynevelth (hodie Mün-
stermaifeld prope Mayen, Reg.-Bez. Coblenz), fol. 125—131,
praescr.: Incipit vita sancti Corbiniani episcopi et confes-
soris, inc.: Dum cupimus — enarrare gesta. Venerandus
ergo Dei famulus et q. s., subscr.: Explicit vita sancti Cor-
biniani episcopi. Laterculus capitum et *praescriptiones p. 551.
non adsunt, textus autem litteris primariis pictis in capita
divisus est iis fere locis quibus in 9b et 9b¹.*

Et W. Levison v. c. et ego inspeximus.

9f^{1a}) *Codex Londiniensis Musei Britannici inter
Harleianos n. 2801, saec. XIII. in., legendarii Arnstei-
nensis volumen II, fol. 165'—170, ut assolet¹, libris 9f^{1.2}
similis est.*

Locum c. 4. (v. infra) inspexit J. A. Herbert v. c., cum
9f¹ convenientem.

9f²) *Codex Bruxellensis² n. 98—100 (Catalogi
novi n. 3132, vol. II), saec. XIII, fol. 181'—186', inc.:
Dum cupimus, textum exhibet eo neglegentius tractatum
quam in praecedentibus libris, e. gr.*

<p>25 c. 4. ex.: et ut ibi sub sanctae con- versationis regula liceret ei vitam ducere.</p>	<p>9f^{1.1a}. et ut i. s. s. c. r. permitteretur sibi v. d.</p>	<p>9f². et ut i. s. s. c. r. permitteretur sibi v. duceretur, insequen- tibus verbis: ut ad sanctorum apostolo- rum patrocinia pos- set secretius per- venire, quae supra desunt.</p>
---	---	--

35 Contulit W. Arndt b. m., sed oleum et operam perdidit.

9g) *Codex Vindobonensis n. 3662, antea Lun.
fol. 186, chartaceus saec. XV, fol. 124'—133'. D. S. Corbi-
niano, inc.: Venerandus igitur Dei famulus, sunt 47 capita³.
Librum non vidi.*

40 1) *Ionae Vitae SS. p. 71. 99; SS. rer. Merov. VII, p. 537 sq.*
2) *Cf. 'N. Arch.' II, p. 242; Catalogum codd. hagiogr. Bruxell. ed.
Bollandiani I, p. 44; SS. rer. Merov. VII, p. 562.* 3) *Cf. 'Archiv' X,
p. 495, ubi n. 3663. adnotatus est.*

10) *Codex Monacensis latinus n. 17145 (Scheftlarn 145), saec. XII, fol. 1—24, (praescr.: Incipit vita sancti Corbiniani episcopi), textum exhibet in capita non divisum, sed a librario parum accurato scriptum, qui sermonem suo arbitrio immutavit (e. gr. c. 19. venditores pro emp- 5 tores) verbaque frequenter transposuit. Lectiones nonnullae cum codicibus 6. 8. conveniunt:*

c. 11. vir sanctus] vir Dei 1. 6. 8. 10; vir Dei sanctis-
simus A;

c. 19. emerat] emit 8. 10;

ib. iugiter emanabat] e. i. 6. 10.

Initium finemque contuli.

11) *Codex Monasteriensis n. 214, volumen IV, antea n. 23, formae maioris, saec. XV, legendarii magni Bodecensis tomus VIII. acta mensis Septembris continens, iussu Arnoldi de Holte prioris monasterii Maynulfii scriptus 15 est a Conrado de Hersfeldia presbytero et Anthonio de Lippia diacono¹, fol. 65'—72, praescr.: Prologus in vitam sancti Corbiniani episcopi, cuius festum colitur sexto Ydus Septembris, inc.: Dum cupimus — enarrare miracula. Ex- 20 plicit prologus. Incipit vita eiusdem. Venerandus Dei famulus Corbinianus et q. s. Capita neque praescriptionibus neque numeris distincta sunt, sed sola nota C caeruleo aut rubro colore picta. Librarius sermonem admodum retractavit, ut difficile dictu sit, cuius generis exemplar 25 secutus sit, sed quam maxime cum 8. 8*. convenisse videtur:*

c. 23. lassaverunt] lassabantur 11 cum 8. 8a*;

ib. defuerat] deficeret 11 cum 8. 8a* et m. al. 2,
ita ut ad casum quendam referam lectionem 10 similem:

c. 19. in proprietatem] in potestatem 10; in proprietatem 30
atque potestatem vendicans 11,

aut 9f^{1.2}.

c. 27. sed tanta mox pluvia secuta est atque procella
triginta diebus et noctibus, ut nec una hora num-
quam cessavit, ubi aperte monstrabatur] sed t. *m. 35
pluviarum inundatio triginta continuis diebus ac
noct. secuta est, ut nec saltem aliqua hora cessaret,
per quod aperte m. 9f^{1.2}; Statim tanta pluvie
inundacio subsecuta (ita 6) est, ut per trig. dies
et noctes ne unam quidem horam ab ymbribus 40
continuis cessaret. Unde ap. datur intelligi 11.

Et W. Levison v. c. et ego librum inspeximus.

1) H. Moretus, *Analecta Bollundiana XXVII*, p. 318.

12) *Codex Monacensis n. 5512 (Diess. 12), saec. XIII/XIV, olim 'Monasterii B. Mariae virginis in Diessen', praenotante manu saec. XVIII, fol. 35—36 (praescr.: De sancto Corbiniano), a verbis c. 27. incipit his: Beatus Corbinianus presul Frisingensis tempus obitus sui non ignarus, atque praetermissis et c. 33. a verbis: atque missarum celebrationes, et c. 34. a verbis: Cumque ad predictam, in verbis c. 35 (inc.: Qui cum magna supplicatione) desinit hisce: sequi potuissent.*

10 *Ipse inspexi.*

In catalogo monasterii S. Michaelis Bambergensis (= Michelsberg) saec. XII. scripto codex Vitae Corbiniani adnotatus est n. 150¹.

15 *Auctoritatem generis multiplicis codicum recensio-
B ex fonte quem habemus A aestimare licet, hocque subsidio instructi codices singulos aut classes in eum ordinem redegimus, quo ad textum recensendum se subsequantur. Splendidissimas lectiones per ipsum Arbeonem approbatas in codicibus 1. 1a deprehendimus has:*

20 *c. 3. examens] 1. 1a cum A; amens rell.;
c. 8. patrimonio] 1. 1a cum A; patrocinio rell.;
c. 16. cui — sequebatur] 1 (pr. m.). 1a cum A; quam
(quod 9. 9a. b) — s. rell.,*

immo singuli codices 1 et 1a soli cum A conveniunt his locis:

25 *c. 15. Erat namque] 1 cum A; Erat autem rell.;*

c. 4. venerant] 1a cum A; venirent rell.,

neque 1a eodem hiatu laborat quo 1 (c. 21), sed uterque idem vocabulum omisit:

c. 7. vir Dei] rell.; Dei om. 1. 1a.

30 *Neque vero liber 1 in rebus grammaticis ubique approbandus est et haud raro veram lectionem deprehendimus in libris 2. 3. 4. 5. 6. Codex 1a etiam cum 2 veram lectionem servavit:*

c. 17. deduci] 1a. 2 (pr. m.) cum A; deducere rell.;

35 *c. 25. prodebantur] 1a. 2 cum A; prodebant, prodibant,
prodiebant rell.,*

quocum etiam textum eodem modo depravit:

c. 19. ut haberet] adhiberet 2; ut adhiberet 1a;

c. 21. Dumque] Dumque 1a. 2 (pr. m.).

40 *At 2 solus in c. 9. deponens conaverat cum A tradidit, de*

1) G. Becker, *Catalogi bibliothecarum antiqui* p. 193; cf. H. Bresslau, *N. Arch.* XXI, p. 166, n. 99.

reliquo locum perturbans. Etiam codex 3 praecedentibus haud multo inferior:

c. 8. monimine] 1. 4. 9a cum A; mo(li m. al.)mine 3;
munimine et similiter 1a. 2. 8. 9. 9b. 10,
specimina nonnulla melioris condicionis exhibet:

c. 5. unicuique se congruens] 1 et eras. se 1a. 3 cum A;
se om. *rell.*

Codices 4. 5. 6 una cum eodem formam fortasse vetustam continent hanc:

c. 38. sanitatum 3 (*pr. m.*). 4 (*pr. m.*). 5. 5a. 6,
e quibus 4 magis reliquis sermonem ad grammaticam im-
mutavit, neque vero formas eodem modo correxit atque 5. 5a:

c. 20. Fuitque — Fausta cum duabus filiabus, bonam ha-
bentes (*ita meliores;* habens 4. 7. 8. 9a. b. b¹. d.
f^{1. 2}. 10; habentibus 5. 5a) substantiam,

p. 553. **sed alibi cum melioribus genuinum Arbeonis sermonem confirmavit:*

c. 8. concedisset] 2 (*pr. m.*). (3 *pr. m.*?). 4. 9 cum A;
concessisset *rell.*

Codices 5. 6 saepius quam 4 formas barbaras servaverunt,
e. gr.

c. 9. pollicebat] 3. 5. 6; pollicebatur 4 cum *rell.*,
et codex 6 vel tale quid servavit, quale est:

c. 3. alligens] 2. 3. 6. 9. 9a cum A; alligans *rell.*

Is locis nonnullis cum 2 convenit:

c. 4. pervenerat] *pr. m.* 2. 6; perveniret vel pervenerit
rell.;

c. 19. adeptum] adeptum 2. 6 (*pr. m.*),
simileque exemplar fortasse corrector codicis 3 habebat:

c. 12. His] ita *add.* 3 (*m. al.*). 6;

ib. iterantium] iter agentium 3 (*m. al.*). 6.

Lectiones aliquot etiam libris 6. 7 communes sunt:

c. 16. confiteretur] profiteretur 6. 7;

c. 21. verba] verbum 6. 7,

et libris 6. 7. 8:

c. 19. beati] om. 4; sancti 6. 7. 8.

Codices 7. 8 certe ad idem exemplar redeunt:

c. 19. Timone] Nimone 7. 8;

c. 21. inlicito] om. 7. 8,

e quibus 7 uno loco mirabiliter congruit cum 2:

c. 19. fluvium] fluminum 2. 7,

8 vero cum melioribus veram lectionem servavit h. l.:

c. 15. genuis] 3 (*pr. m.*). 8 cum A; genibus *rell.;*

c. 16. in(r)risit] 1. 1a. 2. 8 cum A; subrisit 10; arrisit *rell.*

quin immo solus:

c. 6. divini muneris largitoris (ita 8 cum A) consentiens.

Singularis autem naturae classis 9 est propter additamenta ex recensione A deprompta, cumque eruto codice melioris notae saec. XII. etiam lectiones splendidae in ea deprehenderentur, de indole eiusdem dubitari poterat, utrum interpolatori an primo recensionis B auctori attribuenda esset. Solus codex 9 et haec verba addit cum A convenientia:

10 c. 3. Et quia] rationabilis add. 9 cum A;

c. 7. depositus] denotatus add. 9 cum A,

et c. 7. et 13. locos spectantes ad sepulchra Adalberti in Pupinhusir et Anserici in ecclesia Stephani, quibus Arbeonem testem oculatum se praestitisse supra p. 142. exposui. Ad exemplar autem commune codicum et 9 et 9a. b haec additamenta vel lectiones ex A deprompta redeunt:

c. 18. decora] nomine Pilidrud add. 9. 9a. b cum A;

c. 23. ex. locus ad intervallum 40 annorum spectans, quos fons montis S. Stephani post Corbiniani mortem aruisset;

20 c. 25. insidias] suae coniugis add. 9. 9a. b; a sue composite coniuge A;

c. 28. atque inquisivit, quid] rell.; Cumque illam (illa 9b) socia (sistrix A) inquireret, quid (quit 9b) 9. 9a. b cum A;

25 c. 34. ex. comparatio cum populo Israelitico;

c. 37. subponebatur] submissus fuisset 9. 9a. b cum A.

Exemplar illud commune librorum 9 non solum plura habebat quam codices vetustiores, sed etiam uno loco hiabat:

30 c. 21. episcopum [nihil aliud dignum episcopum esse, nisi add. rell., om. 9. 9a. b, pro quibus verbis ideoque interpolaverunt 9a. b] mortis [esse add. 9a. b] reum,

*utque librarium h. l. ab uno episcopum ad alterum aber- p. 554.

35 rasse manifestum est, ita verba in 9. 9a. b praetermissa etiam per Arbeonem confirmantur¹. Auctor archetypi 9 in c. 22. pro namque (ita etiam A) scripsit tamen, nec eidem fides ulla habenda est sermonem barbarum cum 4 et 7 ita expolienti:

40 c. 9. Cuius l. — f. succreverat] Cuius cum l. — f. succrevisset 4. 9. 9a. b;

1) Arbeo c. 26: aliud nil quam mortis reum.

c. 9. Eloque relicto — — incedens] Illo autem r. (Ille autem eo r. 9) — — incedit 4. 9. 9a. b;

c. 18. solatiante] consolante 4. 7. 8. 9. 9a; consulente 9b.

Licet exemplar codicum 9 propter vitia quibus laborabat pro archetypo haberi nequeat, ita ut additamenta illa interpolatori attribuenda sint, tamen librarius exemplari melioris notae usus est atque lectiones codicum 1 et 1a aut rectae aut falsae et in 9 et in singulis libris 9a. b deprehenduntur:

c. 1. mundialem] mundalem 1 (pr. m.). 9b;

c. 3. surgere] 1a. 9 cum A; resurgere rell.;

c. 6. fraudaretur] frauderetur 1a. 9b (non 9. 9a);

ib. oboeditionem] obedientiam 1a. 9 (pr. m.);

ib. potuisset] et add. 1. 1a. 9 et e conl. Petschenig;

c. 7. minime potuit (potuisset 9a; valeret 6)] 1. 6. 9. 9a. b cum A; pot. m. rell.,

c. 13. relevantes] revelantes pr. m. 1. 9.

Etiam cum 6 hi libri concordant:

c. 4. perflagrarat] perflagrabat 6. 9;

c. 37. perstrepebat] perstrebat 6. 9. (pr. m.). 9b,

illique interpolatio solius codicis 9 (c. 6. coepit) m. al. illata est. Textus in libris 9a. b, qui ex eodem exemplari pendent, magis quam in 9 interpolatus et depravatus est:

c. 7. illo [actum add. 9a. b] fuisset;

c. 30. Breonensium plebis] 9 cum rell.; Veronensium plebis (pl. om. 9b) 9a. b,

illique etiam cum 4 conveniunt:

c. 39. ad totius [spem add. 4. 9a. b. b¹. c. d. e². f^{1.2}] christianae plebis,

et capita eodem loco (cf. c. 13. 27 med.) atque codex 7 distinguunt, quocum in primis 9b necessitudine quadam coniunctus est:

c. 16. veretro] feretro 7. 9b;

ib. inde] om. 7. 9b (non 9. 9a).

Codices 9b. b¹. c. d. e^{1.2} in c. 39. pro omni exhibent summo neque vero 9f^{1.2}.

Itaque textus recensione B ita fere constituendus erat, ut comparatis libris inter se ea lectio eligeretur, quae verò Arbeonis sermoni proxima accederet, et licet plerumque codices vetustiores praestarent, tamen veram lectionem etiam alii nonnumquam servaverunt. Cum autem auctor B ipse grammaticae leges violasset, Arbeone non lapso, e. gr. indicativum pro coniunctivo fere collocans, iis locis vel similibus suffragio auctoris primarii assentiri non licebat:

c. 3. ut — revertebantur] 1. 1a; ut — reverterentur *rell. cum A*;

c. 21. invidii et odii fomitem] *pr. m. 2. 3 et 6*; invidia et odii *f. rell.*; invidiae *f. A*.

5 *Codices vetustiores ique meliores B aequae ac recensio A textum indivisum exhibent neque capitum distinctiones, praescriptiones aut laterculus capitum adsunt in 1. 1a, dum alia aliave deprehenduntur in singulis libris 3. 4. 5. 5a. 6. 7. 8. 9a. b. Laterculus capitum in solo codice 3*
 10 *praecedit, in 5. 5a post c. 1. collocatus est, dum in 9a. d. e^{1. 2} totus immutatus et interpolatus primos versus c. 1 (enarrare miracula) subsequitur. Quem quamquam genuinum auctoris fetum agnoscere non debemus, tamen haud multo posteriorem esse e sermone satis mediocri concludi*
 15 *licet (e. gr. c. 1. in vico, quae, c. 33. pass. pro act.). Capita in codicibus non semper eodem modo *inscripta aut isdem locis distincta sunt, utque distinctionem cum laterculo interpolato fere convenientem codicum 9a. b praetermittam, etiam*
 20 *codices 3. 6 et 4. 7 nonnumquam inter se discrepant, nam praescriptio c. 26. suo loco non deprehenditur in 3 et 6, cui hae incisiones postea illatae sunt, et codices 4 et 7 verba tituli 25. ita ordinant, sicut 5. 5a in laterculo capitum, eodemque mendo laborant in c. 23:*
fodit] recte 3. 6; fovit falso 4. 7.

25 *Cum primo recensio B edendam esse non existimavisset nisi ad Arbeonis textum supplendum, sola additamenta illi propria cum codicibus collata erant partim a W. Levison sodati meo, partim a me ipso; cum autem consilio mutato totum textum admissem, omnes codices ipse*
 30 *aut comparavi aut inspexi descriptumque a L. v. Heinemann librum 3 recognovi. Discrepantiam lectionum variantium attuli e codicibus 1. 1a. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 9a. b neque vero peculiare lectiones singulorum librorum 9a et 9b aut in laterculo 9a et 9d adnotari et deficiente 9b ad c. 9—12.*
 35 *recensenda adhibui 9c. Suppressi in universum ea, quae manibus posterioribus in codicibus correctae erant, eis exceptis lectionibus, quae in aliis redirent prima manu scriptae.*

Laurentius Surius, De probatis sanctorum historiis, Coloniae Agrippinae 1574, tom. V, p. 131—143, exemplari
 40 *recensionis B ad classem 9 pertinente usus est, quippe quod interpolationes ex A depromptas continuerit, et simile fuisse videtur archetypi, ex quo codices retractati 9f pendent, cumque lectiones nonnullae cum 10 convenient (c. 19. mentionem pro memoria, venditores pro emptores), monendum*

est, sermonem ab editore hic illic expolitum esse. 'Praefatiunculam Authoris' (inc.: Dum cupimus) ab 'Historia' (inc.: Venerandus igitur Dei famulus) distinxit.

Hanc editionem iteravit I. Mabillon, *Acta Sanctorum ordinis S. Benedicti, Lutetiae Parisiorum* 1672, Saec. III, 1, p. 500—517, *Aribonis auctoris nomine addito.* 5

C. Meichelbeck, *Historiae Frisingensis tom. I. pars altera instrumentaria, Augustae Vindelicorum* 1724, p. 1—20, *codice vetusto Benedictoburano, 'manu, ut videtur, saeculi XI. exarato', usus est, scilicet codice nostro 6, alterumque exemplar classis 9 habebat (p. 67), quod locum c. 23. e recensione A interpolatum continebat, scilicet codicem Andecensem, quem Benedictoburano inferiorem esse recte perspexit diligentissimus rerum Frisingensium scriptor.* 10

Nihilominus Bouquet, *'Recueil des historiens des Gaules', Lutetiae Parisiorum* 1741, tom. III, p. 652sq., *particulas quas in corpus suum admisit V. Corbiniani non ex hac editione meliore deprompsit sed ex Mabilloniana.* 15

At Constantinus Suyskenus, *AA. SS., Antverpiae* 1750, *Septembris tom. III, p. 281—295, Meichelbeckio nimitur, ad quem etiam eae partes redeunt, quas J. Reschius, Annales ecclesiae Sabionensis, nunc Brixinensis, Augustae Vindelicorum* 1760, tom. I, p. 569—594 (ad c. 38) *et p. 673—678. admisit.* 20

XVII. Fabulae posteriores.

 25

Vita Corbiniani B neque genuino Arbeonis textu in nitebantur, qui per medium aevum legendam patroni suis inventis adornaverunt, cumque memoria patroni adeo obumbrata per multa aeva fidelibus sacra fuerit, hos quoque auctores, quamvis historiae scribendae magis obstiterint quam profuerint, examinare libet. 30

Otto episcopus Frisingensis *Chronicam* medio saeculo XII. componens decessoris sui celeberrimi gesta silentio praeterire nolebat¹, qui tantis miraculis ecclesiam suam primus illustrasset, cumque Theodonem illum vetustum *Bavuariorum ducem, qui Corbinianum in Bavariam profectum primus receperat (B c. 9), penitus ignoraret, de Theodone cogitavit Tassilonis filio, quem pater* 35
 p. 556. *socium ducatus a. 777. sibi adsumpserat, *itaque etiam Pippinum statuere coactus erat regem pro maiore domus* 40

1) Ottonis ep. Frising. *Chronica* V, 24 (recogn. A. Hofmeister p. 250sqg.).

aut principe, quos titulos in V. Corbiniani legerat, textum traditum nimium audacter immutans. Pippino igitur rege violentus ille rerum narrator asseruit (V, 23) clarissimos regni Christi principes floruisse Corbinianum, Bonifatium, 5 Rupertum, atque Corbinianus a Gregorio episcopus ordinatus ad gentes destinatur sicut Bonifatius et a Tassilone eiusque filio susceptus (V, 24) montem Frisingensem accepit, ubi primo ecclesiam in honorem Benedicti construxisset monachorumque conventum collegisset. Ecclesia 10 Benedicti parva illa ecclesia erat B. Mariae contigua teste Vito Arnpeckhio¹, sed negari vix oportet monachorum conventum talem, qualis subaudiendus est, scilicet S. Benedicti, cum condicione Corbiniani minime convenire. Etiam donatio montis Frisingensis, cuius Otto solus meminit, in dubium vocanda est; nam villa publica et castrum 15 ducale montem occupabant atque dux etiam multo post Corbinianum pro domino eiusdem habendus est. Ottonis vero aeo civitas Frisingensis una cum munitionibus re vera episcopi erat² piaque fraude ille huius necessitudinis 20 origines ad primum episcopum rettulit. Montis situm pulcherrimum amoenissimumque, fluvios Isaram et Ambram, silvas cum feris coloribus vividis descripsit neque plurimos honores ac possessiones praeterit, quibus Corbinianus ecclesiam Frisingensem locupletasset. Cum miraculum V. Corbiniani c. 2. excerptens, primicias obtulisset scripserit, in exemplari suo pro adferebant lectionem deprehendisse videtur, quae in nostris 7. 7a (offerebat) aut 8 (offerebant) legitur. Miracula praeterea excerptis, quae in V. Corbiniani B c. 10. 12. 7. descripta sunt.

30 Merum Ottonis textum Chronicæ libri V, c. 24, codex Bruxellensis n. 3763 (II, 1515), saec. XIII, fol. 123'—124', olim Aureavallensis³, exhibet, praescr.: Quedam

1) Vitus Arnpeckhiius, *Liber de gestis episc. Frising.* (v. Deutinger, 'Beiträge' III, p. 474; ed. G. Leidinger, 'Quellen und Erörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte, Neue Folge' III, Monachii 1915, p. 850); cf. Meichelbeck, *Historia Frising.* I, 1, p. XXI, 343. Ecclesia S. Benedicti post maiorem sita in tabula apud M. Merian, *Topographia Bavariae* 1644, p. 15, conspicitur. Cf. supra p. 129.

2) Otto l. c. VII, 26 (p. 352): nostrae civitatis munitiones. At duci 40 pars montis Frisingensis arbitrio facto a. 1290. restituta est; cf. J. B. Prechil, 'Beiträge zur Geschichte der Stadt Freising', Frisingae 1877, I, p. 51.

3) Codicem Cantatorii S. Huberti a. 1893. per bibliothecam regiam Bruxellensem emptum descripsit Hanquet, 'Étude critique sur la chronique de Saint Hubert', 1900, p. 14—23. De eodem egit Van den Gheyn, 'Catalogue' VI, p. 112, qui etiam in usum nostrum locum ad 45 Corbinianum spectantem officiosissime exscripsit.

de vita sancti Corbiniani Frisingensis urbis episcopi primi, inc.: Anno Domini septingentesimo L^oV floruit sanctus Corbinianus primus Frisingensis episcopus. Hic Waldegiso et q. s. *Corbiniani virtutibus librarius martyrium Bonifacii adnecruit ex eodem Ottonis opere V, 25, depromptum, tum ad Lullum transiens ita peroravit: Cui sanctus Lullus successit, de quo sunt hi versus*¹:

Antistes Lullus, quo non est santior ullus,

Pollens divina, tribuente Deo, medicina,

Occurrit morbis, ut totus praedicat orbis.

Floruerunt hisdem diebus domnus Robertus Ianuariū² presul et Burcardus Herbipolensis episcopus et sanctus Florbertus episcopus Leodiensis.

*Conradus sacrista, qui novam traditionum collectionem iussu Ottonis II. episcopi Frisingensis a. 1187. instituit, Corbiniani res gestas non descripsit, quia 'in libro qui de vita sua inscribitur satis admōdum explicantur'*³, et habuit auctorem B una cum interprete eius violento Ottone Frisingensi, sed utroque plura comperta habebat, scilicet Corbinianum ex ipso vico Maise oriundum esse, Gregorium III (a. 731—741) papam ordinatorem fuisse et Tassilonem sororium, i. e. sororis filium, Pippini, atque ecclesiae *Benedicti Corbinianum scripsit etiam temporalia prōvidisse, scilicet Maise, Chorzes, Caminam(!), quae loca acquisita 'ad istam sedem, quam fundavisset, iure proprietatis contulisset'. Pippinum principem in Italia contra Langobardos pugnāntem in locum Langobardorum principis substituit, ad quem Corbinianus moribundus Erimbertum legatum misisset, ut donatio sua ecclesiae S. Mariae confirmaretur, immo Pippini illius chirographum finxit, scilicet confirmationem donationis illius et concessionem regalem eiusdem principis, qua libertatem episcopos eligendi et legitime substituendi familiae Frisingensi dedisset, quam chartam tempore Waltonis episcopi cum reliquis ecclesiae Frisingensis ornamentis ignem consumpsisse dixit. Charta illa unica Corbiniani si Pippini principis nomen tulisset, id quod Conradus contendit, eam vel hanc ob causam falsam fuisse necesse esset, sed eiusmodi libertatem Corbiniani conditioni omnino non respondisse supra exposui⁴.

1) Sunt versus Wilhelmi Malmesburiensis, *De gestis reg. Angl.* I, 85 (SS. X, 455; ed. W. Stubbs I, 84); cf. AA. SS. Oct. VII, p. 1051.

2) Potius Iuvaviensium. 3) Ex *Conradi sacristae Libro traditionum Frisingensium*; ed. G. Waitz, SS. XXIV, p. 318. 4) *Supra* p. 152.

Conradi operi in codice Guelferbytan o n. 205. inter Helmstadienses 2° (= v. Heinemann n. 238), saec. XV, quo post F. W. Rettberg¹ ipse usus sum, versus antecedunt (fol. 208') ad vitam Corbiniani et imprimis miracula spectantes, qui ad recensioem B, adhibitis fortasse et Ottone et Conrado, redeunt:

Ante vite eius picturam exhibetur suprascriptio.

Mittit hic presulem . Gregorius [tercius^a] Corbinianum.
 Spina concutitur . sed mustum non violatur.
 10 Presulis reducit fur mulam . furtim sublatam.
 Defert piscem aquila . presuli celitus emissum^b.
 Demitat hic ursum . post equum^c peremptum.
 Iudicem precatur . ne latro morte puniatur.
 Latronem redimit . ab exicio^d triduanum.
 15 Hic ordinat monachum . a crucis morte redemptum.
 Vir virga montem . compellit mittere fontem.
 Reficit eternis . episcopus populum verbis.
 Sumpto viatico . transfertur anima celo.
 Corpus sacratum . ter deno die [tollunt^e] tumultatum.^o
 20 Frisingam vehitur . presul inclitus sepeliendus.
 Languores sanat . arreptos a demone curat.

Petrus Calo de Clugia (hodie Chioggia) ordinis Praedicatorum († 1348), de multis sanctis referens, quorum Iacobus de Voragine mentionem non fecerat, etiam
 25 *Corbiniani vitam breviter tractavit², praescr.: De S. Torbiniano ep., inc.: Torbinianus episcopus a papa Gregorio tempore Pippini Grossi factus — — et in ecclesia S. Mariae tumultatus.*

Eundem textum in codice Admontensi nunc n. 13,
 30 *saec. XIV, repperi³, ubi nomen recte scriptum est Corbinianus.*

Petrum Calonem inter auctores suos enumeravit Petrus de Natalibus, qui inter a. 1369. et 1372.⁴ Catalogum sanctorum et gestorum eorum ex diversis volumini-

35 a) vocabulum metro eliditur; iunior (ita Vitus Arnpeckhūs) super praescriptionem additum ad eundem papam referendum est e. b) scribas; missum. c) suum deesse videtur. d) ita in mg., circēd in textu delet. e) metri causa expungas.

1) Rettberg, 'Kirchengesch. Deutschlands' II, p. 258. 2) A. Poncelet, 'Le Légendier de Pierre Calo', Analecta Bollandiana XXIX, p. 91, n. 640. 3) Cf. 'Archiv' VI, p. 164; SS. rer. Merov. VI, p. 350. 4) Cf. A. Poncelet, Analecta Bollandiana XXIX, p. 35.

*bus collectum*¹ composuit, cumque opus decessoris ita excerptis dicatur, ut eius textus pro illius exemplari adhiberi possit, etiam vitam quam dedit Corbiniani (Lib. VIII, c. 54) ex eodem fonte pendere verisimile est. Certe p. 558. ea quae enarravit (inc.: Corbinianus *episcopus Frixigeñ. 5
a papa Gregorio primo factus fuit tempore Pippini Grossi regis) cum recensione B miraculum ursi continente conveniunt et ad codicem quendam 9 redeunt, cum ita desinant:
terre suffossus post annos XL recens adeo inventus est, ac si ea die fuisset effusus. Corpus vero eius tunc temporis translatum est Fasingam: et una cum dicto sanguine in ecclesia sua sepultum est in marmoreo mausoleo.

Nomina ut locorum misere depravata sunt ita etiam hominum, e. gr. Huinsgus pro 'Husingus'.

Vitus Arnpeckhiius presbyter et clericus Lands- 15
hutensis et Frisingensis librum suum de gestis episcoporum Frisingensium² ad obitum Sixti episcopi Frisingensis a. 1495. et ad electionem Rudperti, filii electoris Philippi comitis palatini ducisque Baiuariae, perducens, primo loco de Corbiniani rebus gestis ad 'librum, qui de vita eius 20
inscribitur', disseruit itemque codicem quendam 9 recensionis B habuit, quacum caput de sepultura (nobis 27 med.) 31 (cf. p. 170, 1) numeravit, sed finem fere totum ex Conrado Sacrista deprompsit. Ecclesiae Frisingensis origines usque ad Carum imperatorem Romanorum et S. Maximilianum archiepiscopum Laureacensem rettulit, cuius ecclesiae suffraganeae cum aliae fuissent tum 'Frixinia alias Frisinga', ita ut Corbiniani aevo perfectum tantum esset, quod ante 450 annos esset inceptum. Locum sepulturae Corbiniani tumulumque beati Valentini, ubi primo oratorium construxisset, Conrado accuratius distinxit, additis verbis 'vulgariter auf Zemberg' (i. e. Zenoberg), qui mons eo magis arrisit eius successori.

Iohannes Freiburger, decretorum licentiatu, canonicus Frisingensis et ecclesiae S. Petri in Vohburgk pastor 35
(† 1541), Vitam Corbiniani³ similiter atque auctor B

1) Editio Argentina a. 1513. 2) Ediderunt v. Deutinger, 'Beyträge zur Gesch., Topographie und Statistik des Erzbisthums München u. Freysing', Monachii 1851, III, p. 473 sqq.; G. Leidinger l. l. p. 849 sqq. (cf. p. CXVI sqq.). Arnpeckhiius Vitam Corbiniani B etiam in Chronica Baiuariorum II, 12—17, 19—22, 35 (ib. p. 56 sqq.) exscripsit. 3) Vitam Corbiniani post editionem principem a. 1520. paratam ediderunt (Peter Paul Finauer), 'Bibliothek zum Gebrauch der bayerischen Staats-Kirchen- u. Gelehrten-Geschichte', 1772, tom. I, p. 81 sqq.; v. Deutinger, 'Beyträge

'stilo simplici brevissimo ac familiari explicare' cupiens, multo plura decessoribus enarrare poterat sibi excogitata, cumque iam Conradus Maise pro patria Corbiniani habuisset, is totam regionem Melitonensem cum villis Mais et
 5 Kortsch (Thorses) coniunxit, contendens in castro Zenburgk, i. e. in monte Zenonis, locum eius natalem fuisse, ubi etiam sepulchrum utriusque sancti collocavit et Valentini et Corbiniani, scilicet in capella S. Gertrudis. Tunc igitur nondum de parva Valentini capella in altera Passeris amnis
 10 ripa sita cogitaverunt viri locorum illorum periti. Altera capella eaque maior in monte Zenonis sita, quem dominus Utricus Suppanus a. 1237. tenebat¹, ipsius Zenonis nomen fert in epistula indulgentiae a. 1288. paenitentibus festo S. Zenonis et Corbiniani episcopi data, cumque propter
 15 nimiam vetustatem multis locis tunc miserabiliter concussa esset, sita in Curiensi dioecesi, eleemosynas expectabant ad eam reparandam seu ad ornamenta vel luminaria capellae². Ottonem episcopum Frisingensem Freiberger et adhibuit et citavit, sed eo ab illo differt, quod Corbiniano et Bonifatio aequales addidit Virgillum Iuvaviensium
 20 archiepiscopum pro Ruperto, immo etiam Valentinum Tridentinum. Residebant eo enarrante Tassilo in castro Schonfeld prope *Ambergam, Theodo filius eius in Abbach p. 559. prope Ratisbonam, quibus primo Grimoaldus, deinde Hugbertus successisset. Fausta comitissa defuncto marito tutelae principis se cum omnibus bonis suis subiecit, isque post eius mortem castrum quod habuerat in monte, 'qui antea vocabatur Todtmons, sed nunc Weyhenstefen dicitur', Corbiniano assignavit, qui capella S. Stephani constructa
 30 12 fratres sub regula S. Benedicti ibi congregasset, ecclesia vero maiore aedificata in honorem Mariae, Valentini, Zenonis conventum eo transtulisset, uno solo capellano in capella S. Stephani relicto. Luitprandus Langobardorum rex non solum Valentini corpus, sed corpora sanctorum,
 35 ideoque etiam Corbiniani, ad urbem Tridentinam transferenda et sepelienda curavit, ita ut 'usque hodie' in capella

zur Geschichte, Topographie u. Statistik des Erzö. München u. Freysing', Monachii 1850, I, p. 26 sqq.

1) O. Redlich, Acta Tirolensia I, p. 426.

2) A. Roschmann,

40 'Glaubwürdige Nachrichten über das Leben und vormallig berühmte Grabstatt zu Mays in Tyrol des Heiligen Valentini, Bischoffs zu Passau und beeder Rhätien Apostels', 1746, p. 181. Binas capellas et Zenonis et Gertrudis descripserunt K. Atz et A. Schatz, 'Der deutsche Antheil des Bistums Trient', Bauzani 1907, IV, p. 223 sqq.

S. Gertrudis duae sepulturae vacuae conspicerentur, cumque Aribio, cui 20 episcopatus annos auctor fere recte attribuit, septem viris ad principem Baiuvariorum missis ea in patriam reduxisset, scilicet Valentini Pataviam, Corbiniani Frisingam, populus tam Tridentinensis quam Maiensis corporibus amissis graviter maerens ecclesiam in honorem Corbiniani aedificandam curasse dicitur, quae 'hodie' paroeccialis esset in vico Mais. Interim vero ecclesia paroeccialis in vico Untermais S. Vigili¹ patrocinium nacta est, dum altera ecclesia S. Mariae sacra est; in Obermais ecclesia nulla superest praeter capellam S. Valentino consecratam, quae super vicum illum prope Neuberg vel Trautmannsdorf sita patroni sepulchrum condere credita est saec. XVIII².

Ex Iohannis Freibergeri opusculo auctor dissertationis de sancto Valentino ecclesiae Pataviensis patrono pendet, cuius schedas codex Monacensis lat. n. 3595, saec. XVI, fol. 162'—163, continet. Legenda enim S. Corbiniani, ex qua priorem partem excerpit, illius auctoris est neque vero in excerpando ordinem debitum servavit falsoque capellam in monte Zenonis sitam altero loco S. Crucis dixit, quam supra recte S. Gertrudis dixerat. Verbis: In alio loco dicitur ad alterum fontem transiens Valentinum iam scripsit in castro Maiensi in ecclesia S. Zenonis non longe a Tirolis sepultum esse, concordans cum Bartholomeo Tridentino, cuius supra³ memini, corpusque Tridentum translatum a Tassilone duce Baiuvariae Pataviam evectum esse. Quae cum alicuius momenti mihi esse videantur ad intellegendum, quo loco castrum Maiense fuisse usque ad saeculum XVI. crediderint, haec excerpta praefationi nostrae inserenda esse duxi:

De sancto Valentino ecclesiae Pataviensis patrono.

Ex legenda quadam sancti Corbiniani hoc excerpsti.

Freiberger. Cum Pipinus rex Francie, pater Caroli Magni — — verbo salutis peperit. Qui postea Frisingensem ecclesiam edificavit et dotavit, cumque vir Dei Corbinianus diem resolutionis suae appropinquare intellexit, peccit, ut corpusculum eius non impediret sepeliri cum sancto Valentino. Cumque corpus eius plaustro — — vacue videntur,

ib. Corbinianus vero natus ex Melitonensi, — — dicebatur mons

1) *K. Atz et A. Schatz l. l. p. 239 sqq.* 2) *Potius S. Stephanus capellae illius patronus adhuc saec. XVIII. erat teste Meichelbeckio l. c. I, 1, p. 14, id quod vel Roschmannus concessit l. c. p. 71; cf. p. 76. 124. 138. 170.* 3) *Supra p. 110.*

Zenburgg sive^a mons Zenonis. Aribo^b autem quartus Frisingensis^{Freiberger.} ecclesie episcopus, qui rexit annis XX, — — parrochialis in Mays.

In alio loco dicitur, quod, cum appropinquasset¹ tempus obitus s. Valentini, se ecclesiasticis sacramentis fecit muniri,
5 deinde in pace obdormivit.

Corpus vero eius in castro Mayensi in ecclesia sancti Zenonis non longe a Tirolis honorifice sepelitur, ubi multis claruit miraculis, et locus sepulture eius tanta venerabatur frequentia populi, quod sanctus Corbinianus Frisingensis episcopus apud s.
10 Valentinum suam elegit sepulturam, et deinde post mortem suam ibidem ad sepeliendum asportatum est, ut habetur in eius legenda.

Deinde per decursum temporis corpus s. Valentini de eodem castro a *Longobardorum gente honorifice in Tridentinam trans-
latum est, demum ab illustro^c duce Bavarie Tassilone in civi-
tatem Pataviensem cum summo honore effectum^d est, quod et
15 ibidem magnifice honoratur et colitur, ubi in ecclesia multis claruit et hodie claret miraculis.

Denique legenda non solum per studiosissimos gloriæ patroni auctores novis incrementis aucta est, sed etiam vulgus nomina locorum suo intellectui aptata cum fati
20 *Corbiniani conexuit. Aufham ecclesiola parocciæ Feldkirch ad viam Salisburgo Monachium ducentem sita locus ille fuisse existimabatur, qui corpus Corbiniani recepisset, cum noctu quieturi (c. 37) illud reposuissent Frisingam*
25 *transferendum, ibique episcopus una cum urso serviente in vitro a. 1404. pictus erat² et patronus secundus cultus. Statio autem illa, ubi funus Corbiniani et in aditu castri Maiensis (c. 29) et in reditu (c. 38) constitisset, ubique*
30 *propter sanguinem reconditum ecclesia constructa esset, placebat Dettendorf vel Totendorf, i. e. vicus mortui, ibique item vitrum pictum Corbinianum repræsentat, cui ad pedes donator, clericus quidam, supplicaturus procumbit³. Librarius vero sæc. XV. codicis 9c, cum meminisset capellam S. Corbiniani locum quondam nominatum esse post*
35 *villam Hötting prope Oenipontum situm, qui mutato nomine 'in den hard docz sant Antwein' tunc dicebatur, — hodieque locus 'Harter Klamm' in tabulis geographicis adnotatus*

a) sue c. b) A. a. q. bis scr. c. c) ita c. d) lege evectum.

1) De Corbiniani obitu hæc scripta sunt in Vita B c. 27.
40 2) Mayer-Westermayer, 'Statistische Beschreibung des Erzbisthums München-Freising' (1874) I, p. 53. 3) Mayer-Westermayer l. c. (1880) II, p. 27; Peter Pfatrish, 'Gesch. der Pfarrei Irschenberg' ('Oberbayerisches Archiv für vaterländische Geschichte', Monachii 1863, XXIII, p. 110).

est prope Hötting, — ibi ecclesiam fuisse voluit sanguine patroni notabilem. Consentaneum est suum quemque locum, quocum quibuslibet studiis coniunctus esset, anteposuisse neque vero talibus similibusque nugis amplius vacare licet.

B. Krusch. 5

I.

VITA AUCTORE ARBEONE.

DOMINO VIRGILIO¹ SACRAE INDAGATIONIS SCRIPTURAE INSTANTE PRAECIPUO TEMPORE ET SAGACISSIMO HERES² EXIGUUS IN DOMINO SALUTEM. 10

Tot fontis^a eminentiae tuae pectoris arcem³ divini muneris, convallia^{b.4} iam sitientia^c, abyssi micantem conperimus claritatem^d, ex cuius rivolis^e ardorem satiari conati^f decrevi, sed, inhiante humo, rorantes guttas arenosus^g obsorbuit^h rus: inlicite preoccupationisⁱ redundatus^k terrenis, 15
 p. 561. prurigo vitiorum pollulans^l, sacrum *locum occupant^m. Famine⁵ fructus, transfluenta⁶ exortationis vestrae praecipue doctrinae undeⁿ, in prohemio pie recuso pater, ut hoc quod iusseras a me queat fieri, quod tanti patris exsciberem originem pariterque vitae denotarem^o virtutes, ad ultimum 20
 pii post obitum muneris largitoris ingentia tumulum erga⁷

I. Prol. 1.

Prol. a) m. al. corr. fontibus 1. b) (con m. al. superscr.) vallia iā 1; ina convallium infra p. 191, 13. et V. Haimhrammi c. 2. 27. c) ita scripsi; scientia 1. d) tuam m. al. add. 1. e) m. al. corr. rivuli ardore 1. f) conati m. al. corr. conat⁹ 1; cf. concubiti c. 36. g) m. al. corr. arenosum 1. h) ita 1. i) preoccupatis m. al. corr. preoccupationib⁹ 1. k) m. al. corr. redundans 1. l) m. al. corr. pullulans 1. m) corr. occupat 1. n) i. e. unda; v. SS. rer. Merov. VI, p. 532, 50. o) m. al. corr. denodarem 1. 25

1) Virgilius abbas monasterii Aghaboe ex Hibernia adventus c. 30
 a. 746/7. episcopatum Salisburgensem suscepit, sed episcopus multo post ordinatus est, fortasse a. 755 (v. supra p. 133), diemque supremum obiit a. 784, die 27. Novembris. Insequentia ita construas: sacrae scripturae indagatione instante (i. e. praesenti) tempore praecipuo. 2) De diversis Arbeonis nominibus supra p. 121, n. 2, egi. 3) Intellegitur 35
 'arca' et Fortunatus 'arca' cum pectore coniunxit, scribens pectoris arca Carm. IV, 11, 4; VII, 8, 36. Ardeo vero 'arcae' ablativum formavit (V. Haimhrammi c. 40, supra p. 90, 9, v. SS. rer. Merov. VI, p. 532sq.), depravatam supra in 'arcem'. 4) Cf. Ps. 103, 10: Qui emittis fontes in convallibus. Ita construas: Tot fontibus abyssi (cf. Gen. 7, 11), 40
 convallibus iam sitientibus, p. arca divino munere micantem c. cl. eminentiae tuae, ex cuius r. ardorem conatus (gen.) sat. decrevi. 5) I. e. faminis, sermonis. 6) Pro 'transfluente'. 7) Verba ita disponas: ad ultimum post o. pii munere (cf. infra p. 193, s et chartam Heredis a. 773, Bitterauf p. 87) largitoris ingentia eximia (cf. p. 193, 26) 45
 erga tumulum deaurarem.

deaurarem eximia: quae nec sufficere me profiteor, nisi orationibus fuero vestris suffultus.

Statim in exordio huius operis in precipitium lapsus ruo per inaudientiam¹ assertionibus^a, nisi per aratrum rationabilis normae vestrae locutionis fuerit delimitatum, ut rusticitatis tergat pulverem linguae^{b,2} virtutis modulum ad aedificationem audientium, ut Dei discant venerare cultores, quod in suis glorificatus Deus sit sanctis, ut, ubi verbum non sufficit praedicantis, exempla prebeant amoris, quae operatus est vitae auctor in iustis.

cf. 2. Thess.
1, 10.

EXPLICIT PROLOGUS.

INCIPIIT VITA SANCTI CORBINIANI.

(1^a). Isdem venerandus vir Dei ex regione Militonense³ ortus fuit, ex vico qui nuncupatur Castrus, ex patre Waltekiso⁴, genitrice Corbiniana; qui dum in utero conceptus fuisset, divina praeviente^b genitor eius evocatione languori^c correptus, ex hac luce migravit. Illius vero post obitum venerandus vir Dei natus est et genitoris sortitus vocabulum ex sacro fontis sumpsit lavacro; isdem unigenitus⁵ dum fuisset, viduata mulier tante dilectionis soboli^d caris^e in suum conabatur filium^f vertere vocabulum; in cuius usitato nomine adherebat infantulum^g, ut patrinomiae⁶ privaretur vocationi, ut^h matrinomius⁶ existeret Corbinianus. Dum autem aetate prolixior venissetⁱ, coepit inspiratione existere divinitus et ad religionis summis^k inicere vitae⁷ nisibus et sacras inserere pectori leges, omnia mutabilia vane ambitionis gloriae parvi pendens, coepitque sacra lec-

I. Prol. Cap. 1. 1.

Prol. a) m. al. corr. assertionis 1. b) m. al. corr. lingua 1.

30 Cap. 1. a) capita ipse distinxi. b) gratia m. al. superscr. 1. c) m. al. corr. languoris 1. d) m. al. corr. sobolis 1. e) corr. cari 1. f) m. al. corr. filii 1. g) infantulu, extrema hasta pallescente, 1. h) et con. Petschenig. j) ita pr. m., vel fuisset m. al. superscr. 1. k) subaudias manus; v. p. 209, 15-216, 17.

35 1) Per inauditas assertiones, inusitatam elocutionis consuetudinem.
2) I. e. ut p. r. linguae t. v. modulus. 3) Melun (dép. Seine-et-Marne). Nomen vici alii Arpajon (arr. Corbeil, dép. Seine-et-Oise) interpretati sunt, alii Chartrettes (cant. Châtelet, arr. Melun, dép. Seine-et-Marne), sed neuter locus convenit, nomenque Castris satis commune ex ingenio auctoris ortum videtur esse; cf. supra p. 136sq. 4) Waldkiss nomen in Libro Confraternitatum ecclesiae Salisburgensis occurrit; cf. supra p. 136. 5) Nihilominus carnalis Corbiniani frater infra commemoratur c. 33, quem Ermbertum primum dioecesis Frisingensis episcopum fuisse voluit B. Vide supra p. 137. 6) Vocabula formata sunt, sicut 'binomius' (ita Gloss. Labb.). 7) I. e. ad vitam rel.

tionis indagator existere, psalmodiam diligere, ieiunium amare, vigiliis saepe orando pernoctare, hospitalitatem diligere, ad hocque^a divino perductus amore, ut seculum a iuventutis relinquere¹, seque^{b.2} suae continentiae coepit solertissimus existere custos.

p. 562.

*(2). Dum quadam die ad beati Christi confessoris qui^a fuerat Germani ecclesiam in prefato conditam venisset Castro, qui^b paene relicta³ in urbe apparebat distructa^c, ante foras huius ecclesiae parvum sibi construxit ergastulum^d, tante dilectatus^d solitudine semet ipsum inmergens, aliud nihil possidens, excepto ministros, qui sibi exteriorem exhiberent necessitatis^e solatium, quos cotidie monitionis sacre studebat verbis inrigare, ut suae^f imitatores existerent vitae: coepitque universa ad eum confluere plebs et sacra illius sectare^g monitas^h, et quicquid, excepto stipendia corporis, oblata suscepit, indigentibus erogare praecipiebat.

(3). Dum quadam^{a.5} vindimiarum^b advenisset tempus, coeperuntque primitias Dei deferre viro cellulac⁶, quibus collectis, ministri vasum^c non modicum impleverunt cellariae^d. Dum quadam^e noctis silentio mustus^f intumescere coepisset, tante vim vini fervorem vas sufferre nequiverat, spinam⁷ eiecit tam fortiter, ut eius ictu sonitus cellulae aurem viri Dei commovisset. Qui statim gestam rem intellexit, ut erat^g, seque in orationem proiecit; silentium⁸ suum ut servaret, ministris indicare distulit, sicque pernoctans orando, usque dum matutinas Deo solvere deberet laudes. His peractis, ex more tintinnabulo⁹ ministros convocans, vini suspensionis damnum infertens^{h.10}: ex his cella-

I. Capp. 1—3. 1.

Cap. 1. a) hoc q.: (ras. ue) m. al. corr. hocq; 1; Ad hoc quoque B. b) seq.: (ras. ue) m. al. corr. seq; 1.

Cap. 2. a) m. al. corr. que fuerat, sed mox haec delevit 1. b) m. al. corr. que 1. c) m. al. corr. destr. 1. d) m. al. corr. del. 1. e) necessitatis m. al. corr. necess. 1. f) sanetae Periz. g) m. al. corr. sectari 1. h) monita; ras. s(?) 1.

Cap. 3. a) die m. al. superscr. 1; v. supra l. 6. b) m. al. corr. vindem. 1. c) vas::; ras. enā(?) 1; cf. p. 191, 3. d) m. al. delevit cell. et superscr. et 1. e) m. al. corr. quodam 1. f) mustus, m. al. superscr. vel tum 1. g) ut erat m. al. expunxit 1. h) ita primo 1.

- 1) Cf. Greg. Dial. I, prol.: a primaevio iuventutis flore.
 2) Intellegas: ipseque. B: et sanctae c. 3) I. e. deserta in urbe. 4) Ergastulum pro cellula accipitur, quod infra legitur. 5) Pro 'quondam': v. l. 20. 6) I. e. 'viro Dei deferre in cellulam', cf. p. 191, 25. 7) I. e. dolii epistomium. Cangius h. v. 8) Regula Benedicti c. 42: Omni tempore silentium debent studere monachi, maxime tamen nocturnis horis. 9) Ib. c. 38: Si quid tamen opus fuerit, sonitu cuiuscumque signi potius petatur quam voce. 10) I. e. suspicionem vini damni inferens.

rio¹ qui praeerat, vocabulo Ansericus, arrepta clave, cellam ingressus, spinam pedes^a submisit² manu collegebatur^b propria; ad vasum^c vero cum venisset, res mira et nostris stupenda temporibus! qui tam incolomis repertus est, quod
 5 nec gutta cecidisse comprobatur. Ad virum Dei cum detulisset, sub omni custodia silentii fieri decrevit miraculum.

Greg. Dial.
III, 5.

(4). Quadam vero die fur quidam antiqui hostis inmissione sine retractatione³ mulam quandam ex propinquo rure furare^a ausus est, supra quam ascendens propinquo^b
 10 salto se immergebatur^c latibulis. Ministri vero viri Dei, vespero adpropinquante, mulam, quam prefati sumus, minime repperere^d potuerunt, huc illucque studiosissime quereutes atque discurrentes per latera montium et ima convallium atque silvarum saltos^e, nec non et ea perscrutantes
 15 loca, quo prius mula pascere^f solebat, usque dum, peracto crepusculo, nox ita praevaluisset, ut coacti vacuique^g *domui^h reverterentur. Damnum mularum ad virum detulerunt⁴ Dei. Ipse autem eos leniter consolatos amisit⁵, seque in orationem prosternens et ita in fletu et lamentatione orando
 20 pernoctansⁱ, usque dum constituta hora matutinas Deo solvere debuisset laudes. His peractis, paulisper lectulo se deiecit, ut post tantam adflictionem modicam corpori dormiendi concederet requiem. Angelus autem in ipso matutinalis tempore^k crepusculo ei per visum apparens, qui
 25 furem cum ipsa mula suae cellulae venire praedixerat. Cum a somno vir Dei suscitatus fuisset, nihil dubitationis animo inherens, sed, accepta fide, Deo retulens¹ laudes atque beato Germano, in cuius foribus sibimet ergastulum construxerat^m, in quo iacebat, ab oratione resurgens, adⁿ

p. 568.

30 I. Capp. 3. 4. 1. 2 (a l. 29).

C ap. 3. a) m. al. corr. pedis 1.

b) collegebat^m m. al. corr. colligebat 1.

c) ita (?) pr. m., m. al. corr. vas 1.

C ap. 4. a) m. al. corr. furari 1.

b) m. al. corr. propinqui saltus 1.

c) ras. ur 1. d) m. al. corr. repperire 1.

e) m. al. corr. saltus 1.

f) m. al.

35 corr. pasci 1. g) coactiva cuique 1, corr.

h) ita scripsi (cf. supra p. 157); domum 1; domi revertentur B.

i) per noctans 1.

k) m. al. corr. temporis 1.

l) m. al. corr. retulit 1.

m) mox de loco m. al. add. 1.

n) ab ad incipit 2.

1) *Regula Benedicti* c. 31: Cellarius monasterii elegatur de congregatione sapiens, maturis moribus, sobrius — sine iussione
 40 abbatis nihil faciat. 2) *I. e. spinam pedibus submissam.* 3) *I. e. haesitatione.* 4) *Regula Benedicti* c. 46: Si quis — in quocumque loco aliquid deliquerit aut fregerit quippiam aut perdiderit vel aliud quid excesserit ubiubi, et non veniens continuo ante abbatem vel congregationem ipse ultro satisfecerit et prodiderit delictum suum
 45 et q. s. 5) *I. e. dimisit, ut saepe.*

fenestram quam citius cucurrens^a, signo ex more tintinnabuli ministros convocans^b, hisque astantibus^c praecepit, ut venientem furem cum mula minime ledere deberentur^d. Sed haec nequaquam ambitionis vana^e gloriae ministris praedixerat, sed ut eorum mentis insaniam mitigaret, ut ne^f furore coacti Dei virtutem in suam mutarent insaniam, ut aut rei sanguis^g ab eo non fuissent^h aut funditus eum per nonⁱ emissent. Vixque inperantis verba perciperant, et ecce^k! ostium cellulae, ubi vir sanctus cum discipulis loquebatur, mula ingressa est: supersedentem obtulit furem rigidum² atque examentem¹ et dorso illius adherentem, ita ut quasi catenatus existeret et nequaquam, si velleret^m, descendere quivissetⁿ. Quem vir Dei deponere ministris praeciperat^o. Depositus namque et humo proiectus, rigidus terrae instar ligno^p vel lapide examens et insensatus³ iacebat, coepitque vir Dei tam increpatione quam monitione^q a sua nequitia eum quasi a somno grave^r suscitare^s. Qui dum instar dormientis expergefactus, tumorem^t animi vulnera⁶ confitendo^u pavore^v doloris dixit, se amplius peccare detestans, quamvis inopiae^w consumeri^x debuisset, eumque^y prostrato^z iacente^a atque ex animo confitente^b, ut vitam mutare debuisset, vir^c Dei praecipiens, ut ex humo surgere debuisset: qui tam concitus^d surrexit, quasi rigidus^e atque *contractus minime fuisset. Et sic suae miseriae referebat historiam, quomodo in dorso asellae sine somno pernoctaret, tot mon-

cf. Gen.
45, 26.

p. 564.

I. Cap. 4. 1. 2.

Cap. 4. a) *m. al. corr.* currens 1. 2. b) *m. al. corr.* convocavit 1. c) stantibus 2. d) *m. al. corr.* deberent 1. 2. e) vane ambitionis gloriae supra p. 189, l. 27. f) nec 2; cf. p. 193, l. 22. g) *m. al. corr.* sanguinis 1. h) fuisset *m. al. corr.* fuissent 2. i) *m. al. add. ante* peremissent 1; per non emisset *m. al. corr.* non peremissent 2. k) ec 1. l) *ex cras. et m. al. superscr.* vel exanimem 1. m) *ita pr. m., corr.* vell:: et 1; vellet 2. n) *ita* 1. 2; nequivisset *B.* o) preceperat 2. p) *m. al. corr.* ligni vel lapidis 1. q) (quam ad *m. al. in litura scr.*) monitione 1; quam ammonitione 2 cum *B.* r) *m. al. corr.* gravi 1. 2. s) suscitare; ras. t(?) 2. t) *ita* 1 (*pr. m.*); 2; *corr.* tumorem 1, et sic *B.* u) conficiendo 2; cf. p. 198, 22. v) *deletis verbis* pavore — detestans, *m. al. superscr.* deposuisset, prae pavore se dixit non amplius peccare et *add.* que 1. w) *extremum e eras.* 1. x) *m. al. corr.* consumari 1. y) Cumque 2. z) *m. al. corr.* prostratum 1. a) *m. al. corr.* ineente et *erasum* vocabulum, quod superscriptum erat, 1. b) *m. al. corr.* confitente 1. c) *ita* 2; vir — debuisset *pr. m. om., m. al. superscr.* vir Dei ex humo surgere iussit 1; eum vir Dei de humo iussit surgere (*ita B* 1a. 9; resurgere *rell.*) *B.* d) *ita* 1. 2; concite *B.*; concitatus *Riezler.* e) *m. al. corr.* rigidus 1. 2 (*semper*). .

1) *I. e.* 'aut rei sanguinis ex eo non fuissent aut f. eum non peremissent'. De accusativo sanguinem cf. *Forcellini Lexicon h. v.*; *Rönsch, 'Itala und Vulgata'* p. 265. 2) *I. e.* rigidum a. exanimem. 3) *I. e.* nihil sentiens. 4) Cf. *V. Hainthrammi c. 36:* monitionis nostrae atque increpationes. 5) *I. e.* animi perturbatione. 6) *Sunt peccata;* cf. p. 198, 22. 212, 10.

tium summitates atque convallium inriguas^{a.1} circumisset^b,
 silvarum sita² atque veprium^c densitates perambulasset^d,
 quasi a mula victus^e ut fuisset. Quibus dictis veritatem
 vulnerata facies declarabat, et sic se ab inrationabile ani-
 male adductum^f sine scientia ad virum Dei^g fuisse profes-
 5 ssus est, qui rationabilis per intempesta noctis³ evadendi
 viam vel latendi minime^h reperire potuerat. Sed quid
 mirumⁱ, quod orationes iustorum divini largitoris munere
 valeant vincla reprobis inicere et amentis^k industria revo-
 care, cum tanta suis electis divina praestiterit maiestas?
 10 Homo Helias dum fuisset passione nobis compar, tamen
 imbres orando clauserat, caeli flabra verbo retinens, ut cum
 sterelitate^l alimoniorum veri Dei proderet notitiam et
 Israheliticum^m populi sterelitatesⁿ tersisset animarum, et quam-
 15 vis coacti veram^o susciperent imbrem^p, et suae praedica-
 tionis⁴ eorum arentia conplueret^s rura, et⁶ pariter cum
 alimonia humus inriguus^q non parturiret corporum imbre⁷,
 coacti fame veram^r susciperent imbrem doctrinae et germen
 fidei protulissent^s Deo^t. Itaque vir Dei oratione alligens^u
 20 reum, ut a suae⁸ nequitiae^v solveretur animae, accepta
 paenitentia cum munera^w: cui vir Dei tres argenteos lar-
 gitus est, ut ne coactus vomitum lambaret^x furti, qui letus
 recessit.

cf. 3. Reg.
17 sq.

cf. Prov.
26, 11.

(5). Coepitque^a longe lateque fama eius crescere et fide-
 25 lium ad eum fluere turba nobilium, ignobilium⁹ utriusque
 sexui^b verba ad audiendam^c vitae, in tantum eximia¹⁰ illius

Greg. Dial.
III, 15.

I. Capp. 4. 5. 1. 2.

Cap. 4. a) *m. al. corr.* inrigua 1. 2. b) circumiisset 1, *corr.* c) veprium
 30 *corr.* veprium 1; ut primum 2. d) perambulasse 2. e) *ita* 1 (*pr. m.*). 2; *m. al.*
corr. vinctus et eras. ut 1; vinctus anteposuit *Petschenig.* f) addictum *pr. m.* 2.
 g) *Deus pr. m.* 2. h) *ita* 1; *minimae* 2. i) *miram* 2. k) *ita* 1 (*pr. m.*). 2.
 l) *m. al. corr.* sterilitate 1; sterilitate, *ras. s* 2. m) *Israhelici* 2, *corr.* n) *m.*
al. corr. sterilitates 1, et *sic* 2. o) *ita* 1. 2. p) *ita* 2 (*cf. l. 17*); *morem* 1.
 35 q) *m. al. corr.* inrigua 1. 2. r) *ita* 1; *varem pr. m.* 2. s) *protulisset pr. m.* 1.
 t) *Dei pr. m.* 2. u) *ita* 1. 2 (*pr. m.*). v) *m. al. corr.* nequitia 1. 2. w) *m. al.*
corr. munere 2; *muneret* 1. x) *m. al. corr.* lambaret 1. 2.

Cap. 5. a) *que om.* 2; *cf. p. 192, 15.* b) *m. al. corr.* *sexus* 1. 2. c) *ita*
 1. 2 (*pr. m.*).

1) *Hunc locorum situm in Alpes magis convenire quam in regio-*
 40 *nem Melodunensem monuit S. Riezler. Cf. supra p. 136.* 2) *I. e.*
situs. 3) *Cf. Greg. Dial. II, 35: intempesta noctis hora (cf. 3. Reg.*
3, 20). 4) *I. e. sua praedicatione.* 5) *I. e. irrigaret.* 6) *Et*
— non pro 'neve'. 7) *Subaudias 'sed'.* 8) *B: ut a nequitia suae*
 45 *animae solveretur.* 9) *Cf. Greg. Dial. III, 14: Currere viri et*
feminae, nobiles atque ignobiles pariter coeperunt. In charta forensi
vallis Venusticae c. a. 1394. haec leguntur: 'gemainlich edel, unedel'; cf.
de Ottenthal, 'Mittheilungen des Instituts f. Oesterreichische Geschichts-
forsch.' II, p. 113. 10) *B: eximietas.*

vitae perflagans^{a. 1.}, ut ad summum maiorem domui^b qui fuerat Pippinum² pervenisset, ita ut ipse suum per quendam praesidem pretiosissimum indumentum ex auro et lapidibus contextum, eximia varietate compositum, quem ad campum^c, antiquorum³ mos ut fuerat, Martias^d utebatur, ad viri^e Dei cellulam transmittibat seque humillima illius prece orationibusque^f commendabat. Sicque nonnulli nobilitabant^g eum senes⁴, certatim concurrentes ad viri Dei⁵ *cellulam; alii pro^h semet ipsis multa detulerunt, alii per directos exenia transmittebanturⁱ. 10

(6). Coepit namque vir Dei exterioras^a occupationes⁵ fletibus^b atque lamentis tergere, diebus singulis in augmentum ducere dolorem, intrinsecus tactus, suspiriis addictus, gemitibus frequentatus^c, quia tranquillitatem, quam quesierat, et solitudinem paene amisisse prospiciens^d et paupertatem, quam amaverat, sibi deesse pertimescens et divitias, quas non quesiverat, in augmentum sibi amplius suisque dilatare, orationis studium ultra amittere^e consuetudinem in responsis venientium et acceptione dantium et in dispensatione indigentium. In hisque^e fatigatus tribulationibus, 20 XIII. suae cellulae impleverat annum: tunc demum inhians^f consilium, ad Romam orationis studio ire decrevit et ibidem apostolici⁷ doctrinae^g commendasse vel eius exortatione, in quibusdam angulis ut sibimet et suis, qui venerant, beati demergaret^{h. 8} Petri apostolorum principis patrimonia⁹, 25 et ibidem permeditans¹⁰, sub ditioniⁱ¹¹ summi antestitis^k

I. Capp. 5. 6. 1. 2.

Cap. 5. a) m. al. corr. perflagans 1. 2. b) m. al. corr. domus 1. c) ad add., sed eras. 2. d) ita 1. 2. e) virum pr. m. 2; cf. l. 8. f) orationibus quae 2 (pr. m.). g) nobilitabat pr. m. 1. h) ita 1. 2; per Riezler. i) m. al. corr. transmittebant 1. 2. 30

Cap. 6. a) m. al. corr. exteriores 1. b) flet. 2. c) m. al. delevit 1. d) prospiciens 2; perspexerat B. e) his qui fatigantur 2. f) m. al. corr. Iniens 1. g) se m. al. add. 1. h) m. al. corr. mercaretur 1; m. al. corr. demergeret 2. i) m. al. corr. ditione 1. 2. k) m. al. corr. antestitis 1, et sic 2. 35

1) I. e. perflagans. 2) Pippinus II., die 16. Decembris a. 714. defunctus. 3) Sane antiquorum mos fuerat campus Martius, pro quo Pippinus rex campum Madium pro utilitate Francorum instituit; cf. Fredeg. Cont. c. 48. 4) Intelleguntur seniores, optimates. 5) Gregorius M. in Regula pastorali II, 7. de exteriorum occupatione egit. 40 6) I. e. ultra consuetudinem dimittere. 7) Est sedis Romanae episcopus. 8) I. e. demeraretur, mercaretur, cf. p. 195, 18. 9) Intelleguntur praedia per ecclesiam acquisita; cf. chartam Frisingensem a. 773 (ed. Bitterauf I, p. 87): patrimonia sanctorum a fidelibus christianis tradita. Auctor vero B sicut infra c. 25. ita h. l. male scripsit: patrocina. 45 10) I. e. valde meditari. 11) Charta Frisingensis a. 773 (ed. Bitterauf I, p. 87): sub huius ditioni tituli sancti Martini.

huius liminis sub sancte^a conversationis regulae^b perduceret^c vitam.

(7). Movit autem vir sanctus suum comitatum et universa sublectilia^a, que^b in huius decenserat^c.¹ utilitatem. 5
Iam praefatis² vite^d divino^e sibi deesse non dubitamus auxilium, quod incolomes^f ceptum perfecit itinerem^g. Oratione apostolorum facta^h principis Petri³, ad beatae memoriae Gregorii⁴ papeⁱ se contulit plantis: et suum^k secretum sibimet⁵ praedixerat^l animi, et quibus coactus^m *ne- p. 566.
cessitatibus suum amiserat secretum et quomodo tranquillum humanis favoribus perdidisset portum et quibus secularium tumultibus carina in mediumⁿ magni maris iactaretur fluctibus^o, quod vix solitudinis marginem recolendo prospiceret, et amplius formidanda coniecit⁷, temporalia a nonnullis
congesta munera, quod sibimet ad perditionis^o.⁸ amplius cumulum^p deputans quam ad vitae solatia^q, et quomodo munera sibi a fidelium^r commissa secum detulisset, ut praedia beati Petri vel exigua fructecta mercare^s quivisset et

I. Capp. 6. 7. 1. 2.

- 20 Ca p. 6. a) ita pr. m. 1; sanctae 2. b) m. al. corr. regula 1. c) ita 1. 2.
Ca p. 7. a) sublectilia corr. supellectilia 2; m. al. primo corr. universā subpellectilē que, deinde universis subpellectilibus, quas 1. Cf. infra p. 207, 22. et chartam Frising. a. 765 (Bitterauf I, p. 53): sublectilia. b) quae 2. c) m. al. corr. vel decreverat 1. d) ita pr. m. 1; vitae 2; viae Riezler. e) m. al. corr. 25 divinum 1. f) m. al. corr. incolomis 1. g) m. al. corr. iter 1; itinere pr. m. 2. h) m. al. corr. P. pr. ap. facta et add. in ecclesia 1. i) papae 2. k) m. al. corr. sui 1. l) ita 1. 2. m) coactis pr. m. 2. n) m. al. corr. mediis 1. o) m. al. corr. perditionis 1; m. al. corr. pernetionem 2. p) amplius cum vel (pro cumu) disputans (m. al. corr. deputans) 2. q) solatio pr. m. corr. solatia 2. r) m. al. 30 corr. fidelibus 1. s) m. al. corr. mercari 1. 2.

1) I. e. 'decensuerat' pro 'accensuerat', 'censuerat' eodemque verbo Sundarheius notarius Arbeonis episcopi a. 773. usus est (Bitterauf l. l. p. 87): et in posteris condendum utile decensimus. 2) I. e. praefatae. 3) V. Bonifatii c. 6 (p. 28): et ad beati Petri mox 35 ecclesias perveniens, diligenti se oratione munivit. Post facta add. in confessione B, sed malim subaudire ad sepulchrum, collato loco simili p. 210, 13. 4) Gregorius II. papa die 19. Maii a. 715. consecratus cum Pippino maiore domus (infra c. 10) a. 714. defuncto haud facile conciliandus est. Totum autem Corbiniani iter Romanum suspectum 40 est, cum ne Bonifatius quidem omnes ecclesiasticos honores eadem occasione accepisset neque cum pallio potestatem meritis esset per universum orbem praedicandi, sed eius exemplum Arbeoni praeluxerat, isque Willibaldi libro usus videtur esse; v. supra p. 139. Nullo modo credi potest Corbinianum iura pallii per universam Galliam exercuisse, ita ut episcopi Gallicanis quodammodo praefuissent. 5) Schlicet papae. B: eique. 45 6) Cf. Greg. Dial. I, prol.: Ecce etenim nunc magni maris fluctibus quator; — — dum immensis fluctibus turbatus feror, vix iam portum videre valeo quem reliqui. 7) B: adiecit. 8) Nomen origine et significatione idem ac perniciēs. Forcellini h. v.

suam cum suis sub huius ditioni^a auctoritatis^b transitoriam terminaret vitam, ut sub^c manuum suarum desudaret labore et opere precium^d humi coegisset^e, sicut huius vitae norma declarat¹.

(8). Venerabilis namque et praenotatus papa viri^a Dei 5 cum audisset verba, illius non ignarus sensus quibus zelis accensis in deificum^b fervebatur^c opus, honestatem contemplabatur vultui^d, formam pusillam; membra tamen nobilitatis demonstrabantur^e originem. Eratque vir facundissimus et^f humanitati praecipuus, conversatione inter^g omnes 10 praecclarus, corde contra vitia ad irascendum velox², ad ignoscendum^h conversis non piger, operationeⁱ deditus, oratione^k studiosus, psalmodiae praecclarus, vigiliis frequens. Sed quidnam^l ex³ eo dicendum est, qui^m omnia omnibus 15 fuisse non dubium est? Sicut manna Ebreorumⁿ populo per desertum gradienti secundum^o animi voluntatem diversis faucibus diversum reddebat saporem, itaque vir Dei spiritu sancto repletus, unicuique se congruens sexui vel aetati, ut per conversationis^p studium ostendere quivisset exempla virtutum. Sed haec vir sanctissimus intuens apostolicus 20 iam superius praenotatus, coepit cum suis inhire^q consilium, ut ne tot^r luminis^s fulgorem sub modium ponere deberetur^t, sed veritatis^u supra candelabrum conprobare testimonium, ut ab eo inradiantur^v.⁵ ingressi, et ei sacerdotalem ex auctoritate beati Petri daretur^v honorem et virgam pasto- 25 ralis⁶ regimine^w, quam^x utebatur mente, ad^y perfectionem

I. Capp. 7. 8. 1. 2.

Cap. 7. a) ita pr. m. 2 (cf. p. 194, 26); ditione 1. 2 (m. al.). b) auctori-
tati fortasse recte 2. c) m. vetusta superscr. 2. d) pretium 2. e) ita 1. 2.

Cap. 8. a) v. D. m. al. delovit 1. b) deificum pr. m. 1. c) m. al. 30
corr. fervebat 1; servebatur pr. m. 2. d) ita 2 (cf. p. 193, 26); vultus 1. e) ita
1 (pr. m.); 2; m. al. corr. demonstrabant 1. f) ita 2; (et om.) humanitati pr. m.
corr. humanitati 1; et humanitate B. g) in pr. m. corr. inter 2. h) ita 1 cum
B; irascendum 2. i) m. al. corr. operationi 1. k) m. al. corr. orationi 1.
l) (quid m. al. suppl.) nam 2. m) m. al. corr. que 1. n) m. al. corr. Hebro- 35
rum 1. o) ita m. al. superscr. 1; sec pr. m. 1; secum 2. p) conversatio 2, corr.
q) m. al. corr. inire 1. r) m. al. corr. tanti 1, et sic B. s) liminis 2. t) ur
eras. 1. u) ita 2; inridiantur 1; inluminarentur B. v) ur eras. 1. w) m. al.
corr. regiminis 1. x) ita 1-(pr. m.). 2; m. al. corr. qua 1. y) at 1.

1) Regula Benedicti c. 48. 2) Ovid. ex Ponto 1, 2, 123: Sed 40
piger ad poenas princeps, ad praemia velox. 3) B: de. 4) Ita
construas: 'sed supra c. ad comprobandum t. veritatis'. 5) V. Boni-
fatiū auctore Willibaldo c. 6 (ed. W. Levison, p. 26, 16): multique ab
eo spiritali doctrinae edocati ad agnitionem veritatis, inradiantibus
verae lucis radiis, pervenerunt. 6) Bonifatius Gregorii papae 45
pedibus a 722/3. advolutus, qui eum in episcopatus gradum elevare
voluisset 'populisque pastorali prius sollicitudine privatim praeferre',
quia teste Willibaldo c. 6 (p. 29): contradicere (cf. p. 197, l. 8) huic

operis eius manibus conicerit^a potestati. Tunc in viro Dei, quae consiliando *tractaverat, opere perficiens, ad summum ^{p. 567.} per singulos deducens gradus pontificalem deduxit honorem.

(9). Virque^a sanctissimus quamvis coactus, tamen dono
 5 Dei et divinis^b largitoris munere^c consentiens, psalmistae^{d. 1}
 non inmemor dicenti^e: *Qui noluit benedictionem, prolonga-*
bitur^f ab eo, quamvis honorem fugiendo humilitas vitupe-
rasset^g, tantum^h patrem ne contradicendo contristaret vel
 divineⁱ voluntati resistere videbatur^k, coactus consentit.
 10 Recepto palleo^l cum sanctiones^m beati principis apostolo-
 rum Petri: ubique praedicationis officium exercere per uni-
 versum orbem potuissetⁿ, ex tanti patris relatione potesta-
 tem habuisset, cum suo diligentissime denotato Galliis bri-
 vilegio^o reversus est. Coepitque divinum ex ore illius
 15 emanare verbum^p et mellifluam in audientium effundere
 praedicationem auribus instar vivi fontis, ex cuius vi ema-
 natione amnis efficitur^q. Coepit namque doctrina illius per
 universam Galliam paulatim per viros ac feminarum^r
 crescere moribus, tam sacrarum virginum et viduarum quam
 20 veronachorum et sacerdotum dilatare pectoribus. Ipse vero
 verbum Dei administrans, quasi prudens dispensator^s eccle-
 siae Christi unicuique mensuram tritici hilari ad se venien-
 tem^t dabatur^u vultui. cf. Luc.
12, 42.

(10). Interea contigit, ut virum Dei maior qui erat
 25 domui^a Pippinus ad se veniendi accerseretur obtutibus^b.
 Eo autem ad palatium veniente, iussus ut fuerat, contigit,
 quendam supervenire secus viam ad² damnationis ultime
 reum hominem deductum suspensionis propter nequitiam
 latrocinii Adalpertum nomine, que frequentabatur, et^c

30 I. Capp. 8—10. 1. 2.

C a p. 8. a) ita 1. 2.

C a p. 9. a) ita 1. 2. b) ita 1 (m. al.). 2; divini pr. m. 1. c) mu[mun]ere pr. m. 2. d) psalmistae; Non distinguit 2. e) m. al. corr. dicentis 1.

f) elongabitur B cum Vulg.; μακρυνθήσεται LXX. g) vitupeperasset 1, corr.
 35 h) ita 1; tanto V. Bonifatii c. 6; tamen 2 cum B et Riezler. i) divinae 2. k) m. al. corr. videretur 1. l) m. al. corr. pallio 1, et sic 2. m) m. al. corr. sanctionibus 1; sanctiones 2. n) et add. B 1. 1a. 9, quod excidisse conl. Petschenig.
 o) ita pr. m. 2; brivilegio 1, corr. p) verbis pr. m. 1. q) ita 2; efficit² (2 m. al.?) 1. r) ora m. al. add. 1. s) ita 2. B; et add. 1, delevit Petschenig. t) ita
 40 1 (pr. m.) 2 (m. al.); m. al. corr. venienti 1; venientium pr. m. 2; venientibus B.
 u) m. al. corr. dabat 1.

C a p. 10. a) m. al. corr. domus 1. b) m. al. corr. ad se venire deposceret 1.
 c) ut conl. P. Geyer.

tanto pontifici apostolico sedi praelato non auderet, consentit (cf.
 45 p. 197, l. 9) etiam et oboedivit. Cf. supra p. 139.

1) Ps. 108, 18. 2) I. e. 'reum h. ded. ad damnationem (ita p. 198, l. 5 sq.) ultimam suspensionis'.

futura¹ iam damnatorum mos est^a huius paene^b consequentium finem. Iam torte² collo illius circumplexe^c et lores adiunctae necessitudinibus elevandi, ultra^d iugum damnabilem columnis perpensione^{e. 3} praepositae⁴, postergum^f manus^g vinctae^h, et hii qui funem tenebant iam trahere ad damnationem conabantur reum viribus. Coepit namque vir Dei totis nisibus aequum quem sedebat calcibus cruentare et sub testificatione divini Dei voce exaltatⁱ proclamare^k, ut sibi venienti^l spectare⁵ deberentur^m. Cum autem adpropinquabat, concitus ex equoⁿ prosiliens, ad ipsum cucurpropinquabat, concitus ex equoⁿ prosiliens, ad ipsum cucur-
 p. 588. Cum quo tribunus⁶ et centenarii, quibus haec credita fuerant, antestare^{q. 7} fecisset, coepit humilia^r postulatione, fixo in terra capite, ut reum sibi donare dignarentur vel poenas^s deferre^t, usque dum ipse ad principem pergere concitus potuisset. Hisque minime petitione illius obtemperantibus, agebant^{u. 8}, publicam^v sibi functionem^w nequaquam audentur solvere⁹, ne forte illius praeponeantur^x poene^y, qui tanta et talia cum miserat^z crimina, ut regales commovisset aures ad sui^a damnationis exitium. Tunc^b vir Dei reum monere studuit, adistentes longius amovit, ut omnem putridinem^c anime^d vulneris confitendo ad aditum oris perducere^e debuisset, tam factis quam locutionibus atque cogitationibus

I. Cap. 10. 1. 2.

Cap. 10. a) est. hulus p. c. finem iam distinguunt 1. 2; recte distinxit Petschenig. b) paene 1, approbante M. Petschenig; paenae 2. c) ita cont. Petschenig; circumplexet. et l. 1. 2. d) ita distinxit 2. e) perpensionem 2; perpensione praeposita et post t. con. Petschenig. f) ita 2; post tergum 1. g) manus 1. h) vinctae 2. i) m. al. corr. alta 1; exalta(t postea add.?) 2. k) ita 1. 2. l) veniente corr. venienti et m. al. corr. se venientem 1. m) ur eras. 1. n) aequo 2. o) corr. currens 1. p) m. al. corr. quis 1. q) ita 1. 2; attestare Riezler. r) m. al. corr. humili 1, et sic 2. s) paenas 2. t) m. al. corr. differre 2, quod postulat. u) obtemperantibus. agebant p. 2. v) publicam 1, corr. w) ita 1 et m. al. 2; factionem. nequaquam pr. m. 2. x) m. al. corr. praeponeantur 1, et sic 2. y) paenae 2. z) m. al. corr. commiserat 1, et sic 2. a) m. al. corr. sue, subsequente ex(?) vocabulo, sed nunc eraso 1. b) Tum 2. c) ita recte pr. m. 1 (cf. p. 213, 16); m. al. corr. putredinem 1, et sic 2. d) animae 2. e) perdu(cer m. al. in litura scr.)e 1.

1) Ita construas: 'et futurus mos est damnatorum, iam finem huius paene consequentium'. 2) Tortum Pacuvius pro laqueo accepit. 3) I. e. perpendendo. 4) Arbeo praepone pro imponere accepit; cf. infra l. 18. et p. 206, 7. 5) I. e. expectare; B: expectarent. 6) Accusativus expectatur. H. Brunner, 'Deutsche Rechtsgesch.', Lipsiae 1892, II, p. 180, tribunalum in nostrum sermonem vertit 'polizeioffizier' et centenarios 'unterführer', quam opinionem sequitur F. Dahn, 'Die Könige der Germanen', Lipsiae 1894, VII, 2, p. 142. Arbeo vero in titulis distribuendis sibi non constat, nam infra c. 22 (p. 213, s) tribunalum pleniore titulo comitem tribunalum vocavit, quem eundem c. 16 (p. 205, 7) principem vocaverat. 7) I. e. in testem vocare. 8) I. e. aiebant. 9) B: praetermittere.

corripiens: emendationem promittere studuit, vitam mutare, seculum^a relinquere, commissa deflere, ventura cavere. Signum salutis capite illius munivit et collo, iam damnationis vincla coherenti, salutiferi vixilli manu propria signum depinxit^b. Lacrimabile vultu reversus et^c suum quod^d prius equum^e ascendens, sub omni festinatione ceptum carpabat^f itinerem^g.

(11). Eadem die perficere minime potuit: iterando pernoctans, secundum ad perfectionem itineris^a complens diem, ad solis quippe occasum palacium perveniens, statim ex Hiberno¹ prosiliens, summis^b potestati inmergens, humillima^c prece deposcens, qualiscumque dependenti ut fuerit corpus, sibi eum^d donare non dedigneretur^e, et quomodo a dolo² ministris deposcebatur, et his negantibus, sub qua^f merore decedisset^g, exponans^h. His dictis, princeps praefatus compassus est et eum, quem viventem tantus pontifex a ministris solvere non poterat penarumⁱ, — iam aliud quis existimetur^k quam mortuum^l? — episcopo reddere praecipiens¹, missis utriusque directoribus³, videlicet venerande^m memoriae Pippini et beati Dei viri Corbinianiⁿ episcopi, qui acceptae epistolae^o, sub necessitudinis veicula^{p.4} demutant^r per loca, ut necessitas deposcerat^q. Die vero tertia vesperiscente^r, * — res inaudita et valde incredibile^s, si^t p. 569. tam aperte^u non apparuisset insignia! — ita vivus inventus est, ut eum venerabilis vir signo salutis munuerat^{v.5}.

(12). Sed quid mirum⁶, si vir Dei eum oratione et fletu potuit divinae^a virtutis ad Dei gloriam sustentari, ut ne pondere corporis collus^b desolveret^{c.7} vel tortarum ful-

I. Capp. 10—12. 1. 2.

30 *Ca p. 10.* a) saeculum 2. b) *m. al. corr.* depinxit 1, et sic 2. c) ita 1. 2.; ad suum Riezler. d) ¶ (*i. e. quod*) 1; quem 2. e) aequum 2. f) car¹pabat *m. al. corr.* carpebat 2, et sic 1. g) *m. al. corr.* iter 1, et sic 2.

Ca p. 11. a) itineres *pr. m.* 1. b) summissae 2. c) humillima 2. d) ita 1. 2. e) *m. al. corr.* dedigneretur 1, et sic 2. f) *m. al. corr.* quo 1. g) decidisset 2. h) *m. al. corr.* exponens 1, et sic 2. i) *m. al. corr.* pena cum iam 1; paenarum 2. k) *ur eras.* 1. l) ita 1. 2. m) venerandae 2. n) Corbiniani 2, *corr.* o) epistolae 2. p) *m. al. corr.* vehiculo 1; veiculo 2. q) ita 1. 2. r) *m. al. corr.* vesperiscente 1. s) *m. al. corr.* incredibilis 1. t) si — insignia *m. al. delevit* 1. u) aperta *pr. m.* 2. v) ita *pr. m.* 2; munuerat, *m. al. add.* vel muniverat 1.

Ca p. 12. a) divinae 2. b) *m. al. corr.* collum 1. c) *m. al. corr.* desolveretur 1.

1) *Iberus, equus Hispanicus. Cangius h. v.* Ex cavallo B. 2) *I. e. 'a dolo ministrorum deposcebat'; cf. infra l. 17: a ministris.* 3) *Is, qui dirigitur, mittitur, legatus.* 4) *Vehiculum est equus, Gall. 'voiture'.* Cangius h. v. 5) *Muniverat B et munivit supra l. 3.* 6) *Ita Greg. Dial. III, 15: Quid ergo mirum, si et q. s.* 7) *I. e. dissolveretur.*

sione¹ alena² suffugaret³, aut inhediae^a vel alatione⁴ in tante^b disperationis damnatione positum per triduum orando sustineri, quia^c — hii^{d.} 5 fidelis^e an infidelis fuissent^f, ignoramus — exauditus non fuerat^g? Quid mirum, si a Deo in virili sexu exauditus^h fuerat, dum in tam fragileⁱ sexu⁶ 5 beatam virginem Christi Scolasticam^{k.} 7 exauditam legentes non dubitamus? Cui vir poscendi fidelissimus Benedictus petenda praebere noluit, divina virtus poscente⁸ ministravit elementum^l purissimi aeris lacrimis coagulare^{m.} 9, sub momenti spatio tantumⁿ tranquillitatem conturbans, flabra^o 10 ventorum a divinis thesauris producens, imbrem effundere^p divina virtus non cessans, ut¹⁰ ex tecto recedere quis valebat? mansit invitus, qui noluit invitatus. Si in tam fragile^a sexu fidelis^r viros orando tenere queunt^s feminas^t, quid mirum¹¹, si beatus Corbinianus^u infideles an fideles orando superare 15 potuerat, qui se a divino tramite deviando^v numquam abstrahabat?

(13). Sicque peractum est, ut de poenis^a depositus denotatus Adalpertus non tantum vivus, sed etiam inlesus^b inventus est et ad palacium ab his qui missi fuerant deductus. Ad cuius 20 intuitum quasi ad ingens spectaculum^c confluebat multitudo,

I. *Cap. 12. 13. 1. 2.*

Cap. 12. a) *m. al. corr. inēdie 1.* b) *ita 1. 2 (pr. m.).* c) *m. al. corr. quia si 1.* d) *ita pr. m. 1. 2; m. al. corr. hic 1, hi 2.* e) *fideles an infideles 2.* f) *m. al. corr. fuisset 1.* g) *ita 1. 2; ex. non f. m. al. delevit 1.* h) *:: exauditus, ras. ex 2.* i) *m. al. corr. fragili 1, et sic 2.* k) *ita 1. 2.* l) *ita 1; elementum 2.* m) *m. al. corr. coagulare 1.* n) *m. al. corr. tantam 1, et sic 2.* o) *frabra pr. m. 2.* p) *effundere; Divina distinguit 2.* q) *fragile 2.* r) *m. al. corr. fideles 1, et sic 2.* s) *m. al. corr. quivit 1.* t) *m. al. corr. femina 1.* u) *Corbianus 2, corr.* v) *m. al. corr. deviando 1.* 30

Cap. 13. a) *paenis 2.* b) *inde: sus, ras. s(?) 2.* c) *m. al. corr. spectaculum 1.*

1) *Fulsio (obpressio B) ex verbo fulgere, i. e. ferire, pendet, de quo Paulus in Excerptis ex libro Festi (ed. Müller p. 92): Fulgere, inquit, prisci pro ferire dicebant, unde fulgus dictum est, haecque adnotata sunt in Placidi Gloss. (Mai, Class. auct. III, p. 463; Georgius Goetz, Corpus Glossar. Lat. V, p. 71): Fulset, feriit vel percusserit. Fulgere enim ferire est, unde quoque fulmen dictum est.* 2) *Alena pro anhela (ita B), Gall. 'haleine', est halitus, anhelitus teste Cangio. Cf. chartam Frisingensem a. 770 (Bitterauf l. l. p. 67): suspirus fruur analatum.* 3) *I. e. suffocaretur.* 4) *I. e. halatione, suspirio.* 40 5) *Scilicet tribunus et centenarii, qui Corbinianum non exaudiverant.* 6) *Cf. V. Euphrosynae c. 16 (Migne LXXIII, 651): in femineo sexu fragili.* 7) *Scholastica teste Gregorio M., Dialog. II, 33 (Migne, Patr. lat. LXVI, col. 194), cum a Benedicto fratre impetrare non potuisset, ut usque ad mane de caelestis vitae gaudiis secum loqueretur, lacrimarum 45 fluvios in mensam fuderat, per quas serenitatem aeris ad pluviam traxit, tantaque tonitrus virtus et inundatio pluviae erupit, ut frater cum comitibus remanere coactus esset.* 8) *I. e. poscenti.* 9) *I. e. nubes ad pluviam contrahere.* 10) *B: ut — nullus omnino egredi valebat.* 11) *Cf. p. 199, n. 6.* 50

et non tantum incolomem, sed etiam valentem contempla-
bantur^a. Quem^b tota *terra venerat¹ miraculum et quasi^c p. 570.
a cunctis habebatur insigne, divinam Dei^d devulgantes^e
virtutem et viri Dei merita in sollemnem exequium^f.²

5 Tunc vir quasi passer a laqueo ereptus paenarum^g habitum
mutavit et sic in sancta conversationis vita sub magisterio
viri Dei post multa temporis spatia finem vivendi fecit.
Cuius sepulchrum usque in hodiernum diem apud nos ma-
nens in villa qui^h dicitur Pupinhusrⁱ.³, quorum nonnulli
10 adhuc supersunt⁴, qui eum familiariter cum viro Dei nove-
runt ex nomine.

(14). Tunc beatus vir Dei venerabatur ab omnibus,
maxime vero a domesticis^a fidei⁵. Coepit namque^b seculi^e
15 gloriam pertimescere et honoris^d ambitionem expaviscere,
tranquillitatem carceris⁶, quam perdidit, deflere, divitias,
quasi avari amittendo, deflere. Ad pristinum se contulit
musileum^o.⁷; ibi se sub praetextione^f beati Germani ante
foris^g immergens, comitatum amittens, excepto cautellam^h.⁸
20 clericorum, quam monendo deserereⁱ non potuit, sub^k ope-
rationis⁹ cura victum ministravit, et verbi Dei semina¹

I. Capp. 13. 14. 1. 2.

C a p. 13. a) ita 1. 2.; contemplabant Riezler. b) m. al. corr. ad quod 1,
verbum venerat parum intelligens. c) qu: asi, ras. i 2. d) merita (cf. l. 4) add.
sed eras. 1. e) divulg. 2. f) ita 2.; s. ecequium m. al. corr. sollemne obse-

25 quium 1. g) ita h. l. 1. 2. h) m. al. corr. que 1; quae 2. i) Pupinhusr 2.

C a p. 14. a) m. al. corr. domesticis 1, et sic 2. b) om. 2. c) saeculi 2.
d) ita 1. 2. e) ita 2.; musoleum m. al. corr. mausoleum 1. f) protectione 2
cum B. g) m. al. corr. fores 1. h) corr. cautella 1. i) ita 1. 2. k) ita 1
cum B; sed 2. l) femina(?) pr. m. 2.

30 1) I. e. veneratur; cf. l. 12. 2) Vocabulum perrarum, quod for-
tasse hoc Festi loco (ed. Müller p. 294. 406) male servato explicatum
erat: [Silicernium dicitur coena fu]nebris, quam [alio nomine exse-
quium scriptores v]locant. 3) Villam Pupinhusr, hodie Wippenhausen

35 prope Freising, episcopi Frisingenses diuturna vestitura possidebant,
quare vindicatio Unarc presbyteri a. 808. repulsa est; cf. Th. Bitterauf,
'Die Traditionen des Hochstifts Freising' I, p. 248. Anno episcopus
a. 859—875. iugera 'in loco qui dicitur Puopinhusr' cum Echone viro
nobili commutavit; cf. ibidem p. 673. De Bogenhausen prope Mona-
chium villa c. 5 horas a Frigisinga distante cogitavit S. Riezler l. 1. p. 229.

40 4) Cf. Greg. Dial. 1, 4: adhuc supersunt multi, qui scire poterunt.
5) Ex Regula Benedicti c. 53: omnibus congruus honor exhibeatur,
maxime domesticis fidei et peregrinis. Domestici fidei (ita Gal.
6, 10) Forcellino teste dicuntur, qui fidem christianam prae ceteris am-
plexantur. 6) B: secreti. 7) Pro mausoleo; cf. H. Schuchardt,

45 'Der Vokalismus des Vulgärlateins' II, p. 322. Mausoleum vero hoc loco
pro cellula accipitur; cf. p. 202, 7. B: ergastulum. 8) Pro quotella,
parva quota, olim accepi et B locum ita reddidit: paucosque secum
clericos retentavit. At in V. Haimhrammi c. 19. clericorum coors legitur
et c. 10. 16. corrector quidam pro cautela scripsit caterva; cf. V. Boni-
50 fatii c. 6 (p. 27): clientum — caterva. 9) Operatio manuum; cf. infra
c. 20: et operatione concederet agellum.

eorum pectoris rurę cotidie^a commendans, ibique continuis^b septem conpleverat annis, verbum Dei venientibus nihilominus administrans. Sed quantum se in ima secreti^c contulit locum^d, tantum fama illius altius eminebat in bupticum^e, et cotidie^f a^g supervenientium adfligebatur tumultibus. Et^h quasi sevam conieriemⁱ sustentare non valens supervenientium, concussa cellula et conquassata quasi fluctibus medio maris pelagi navicula, inde fluens^{k.1} ad pristinum se contulit auxilium, ut Romam veniret, tanti patris p. 571. *monimine^{l.2} solutionem³ praeciperet^m et secreta monasteriiⁿ penetraret; et alterius se magisterio contulisse pertractans, si eum summus papa sub patrimonio⁴, ut prius deposcebatur^o, beati Petri minime militare^p sub manuum sudore concedisset^q. 10

(15). Non iam publicam sibimet a Gallorum^a partibus¹⁵ arripiens callem, set^b secretiorem quamvis traduediam^{c.5} elegit tramidem^d; se in Altemaniam⁶ contulit. Deinde Germanorum peragrans termina^o, Valeriam^{f.7} penetrans et

I. Capp. 14. 15. 1. 2.

Cap. 14. a) cotidiane m. al. (aut pr.) corr. cotidie 1 (cf. l. 5); cotidie 2. 20
 b) m. al. corr. continuos — annos 1. c) secreta corr. secreti 2. d) m. al. corr. loci 1. e) publicum 2. f) cottidie 2. g) a; ras. s 1. h) et m. al. corr. tunc 1. i) con/congeriem 2. k) ita 2; fiens 1. l) ita pr. m. B 1. 4. 9a; monimine pr. m. 1; munimine 1 (e corr.). 2. m) ita pr. m. 1. 2; perciperet e corr. 1. 2; percipere B. n) manasterii 2. o) m. al. corr. deposcebat 1. p) m. al. add. iussisset 1. q) ita 2 et B 2 (pr. m.). 4. 9; concedisse pr. m., concessisset m. al. 1. 25

Cap. 15. a) Callorum pr. m. 1. b) m. al. corr. sed 1. 2. c) ita 1, 2; m. vetusta in marg.: R tardiore 2. d) m. al. corr. tramitem 1, et sic 2. e) m. al. corr. terminos 1. f) Velariam pr. m. 1, cf. p. 204, 11. 30

1) Fluverunt pro 'fleverunt' scripsit auctor Historiae Daretis Frigii de origine Francorum (SS. R. Merov. II, 197, 9. 198, 4. 23); cf. 'N. Arch.' VII, p. 513. 2) Munimen pro auxilio accipitur; cf. Ionae V. Columbani I, c. 2: suo ac sodalium suorum munimine; ib. c. 14: omni munimine roborans. 3) I. e. missionem. 4) Scilicet patrimonio acquisito 'sub ditioni summi antestitis'; cf. supra c. 6 (p. 194). 5) Vocabulum pro 'transversam' accepit M. Petschenig l. l. col. 213, sed vereor, ne ipse ex recta via excesserit, nam vocabulum vix depravatam idem est atque tragoedia more Italico pronuntiata atque intelleguntur, nisi fallor, res adversae seu mirabiles, ad quas c. 16—19. pertinent, easque expertus 40
 Corbinianus 'calle arrepto' Romam profectus est (c. 20). 6) Altemaniam pro Alamannia Arbeo etiam in V. Haimhrammi c. 3. scripsit, qua ratione scribendi vetustum Galli biographum usum esse monuit Walahfridus, SS. rer. Merov. IV, p. 281. 7) Noricam veniens B, sed infra Valeria a Norico Cisalpino distincta locum Raetiae occupare 45
 videtur, cumque qui mox commemoratur Theoto dux Baiuvariorum eodem Arbeone teste (V. Haimhrammi c. 4) Radasponae sedem suam constituerit, etiam Raetia secunda, i. e. Vindelicia, eo nomine comprehensa videtur esse, scilicet Baiuvaria. Antiquitus vero provincia Valeria, cuius de origine et nomine disseruit Ammianus Marcellinus XIX, 11, 4: Vale- 50

ibidem quamdiu demoratus, verbi divini largitus est semina,
 quae propagata nonnullorum penetraverunt corda in aug-
 mentum fidei, quia^a paene in Christianitatis religione gens
 nostra, ut ruda^b adhuc fuerat, novicitate^{c.1} conversionis
 5 erat^d. Tunc namque in tempore devotissimus dux Theoto
 insignis potentiae^e et virium virtute cum filiis decorus et
 satrapum² alacritate praecipuus^f, cuius longe lateque fama
 decreverat³, provinciam^g quadrifarie⁴ sibi et sobolis^h divi-
 dens partibus, carique habebanturⁱ *ibidem sacerdotes, sicut p. 572.
 10 novitiae⁵ mos compellit. Qui virum Dei dum contemplasset^k,
 humilima^l subplicatione obsecrare conaverat^m, ut ei honores
 debitasⁿ donare debuisset, sed nihil proficiens, maluit^o
 magis paupertatem elegere^p tranquillam quam divitias^q
 frueri^r perituras^s inquietus^t. Munera multa ei denotatus
 15 dux largitus est. Valefecit, eo relicto, in partibus filii^u
 eius Crimoldi^v incendens^w, qui eum summopere recepit,
 qui tanti pontificis congratulabatur adventui^x: non tantum

I. Cap. 15. 1. 2.

- Cap. 15. a) quae 2. b) m. al. corr. rudi 1. c) m. al. corr. novitate 1.
 20 d) ita distinguit 2; conversionis, m. al. erat delevit 1. e) m. al. corr. potentia 1.
 f) precipuus 2. g) Provinciam 2. h) m. al. corr. filiis 1. i) habebantur. Ibi-
 dem distinguit 2. k) m. al. corr. contempleretur 1. l) ita pr. m. 1; humillima 2.
 m) m. al. corr. conatus est 1. n) m. al. corr. debitos 1. o) magis maluit 2.
 25 p) m. al. corr. eligere 1, et sic 2. q) ita 2; divinitas m. al. corr. divitiis 1.
 r) m. al. corr. frui 1. s) ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. perituris 1. t) punctum
 ante Inquietus m. collocat 2. u) fil pr. m. 2. v) m. al. corr. Grim. 2. w) ita
 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. incessit 1; incedens B. x) m. al. corr. adventu 1.

riam venit, partem quondam Pannoniae, sed ad honorem Valeriae
 Diocletiani filiae et institutam et ita cognominatam, tractus Panno-
 30 niae erat inter fluvios Arrabonem, Danubium, Dravum situs; cf. A. For-
 biger, 'Handbuch der alten Geogr.' p. 333². Ex civitate Valeria 'circa
 Danubii fluminis ripas' sita ad Severinum in Noricum venerat Antonius;
 cf. Ennodi Opera ed. Vogel, Auct. antiq. VII, p. 186; J. Jung, 'Römer
 und Romanen in den Donauländern', Oeniponti 1877, p. 185. Altera
 35 provincia Valeria in Italia secus Romam ante a. 399. instituta (cf.
 Mommsen, 'N. Arch.' V, p. 85) multo minus convenit. Satis aliena sibi
 excogitavit L. Steinberger, 'N. Arch.' XL, p. 248.

- 1) I. e. novitii condicione. 2) Nobilium virorum B. In comi-
 titu ducis seu principis terrae satrapae et sacerdotis erant; cf. V. Haim-
 40 hrammi c. 10. 34. 3) I. e. creverat; cf. V. Columbani I, 18. Succre-
 verat B. Cf. Greg. Dial. III, 15: coepit — fama longe lateque
 crebrescere. 4) Theoto eiusque filii tres Theodebertus, Theodoaldus,
 Grimoaldus congruunt quattuor provinciae partibus, et tres vel quattuor
 45 sedes episcopales iuxta gubernationem uniuscuiusque ducis' Gregorius II.
 papa a. 716. proposuit; cf. MG. LL. III, p. 452. Sed in Ordine ducum
 defunctorum Libri Confraternitatum S. Petri Salisburg. (MG. Necrol. II,
 p. 26) quartus filius Tassilo accedit, de quo quid cogitandum sit non
 constat; cf. 'N. Arch.' XII, p. 66; supra p. 114sq. 5) B: novitiorum.
 Cf. chartam a. 759 (ed. Bitterauf l. l. I, p. 42): secundum quod mos
 50 compellit secularis; V. Haimhrammi c. 39: ut mos nuptiarum compellit.

ipse, sed etiam universa collegio¹, in ipsius qui² fuerat parte. Cum autem dulcedinem^b gustasset doctrinae illius, coepit eum multis subplicationibus et nimis^c insistere precibus, ut eum nequaquam^d deserere deberetur^e; pollicebat^f eum conparticipem² facere suorum filiorum. Ad cuius mi-
nime declinans ab statu rectitudinis promissioni^g, sed in-
mobilis ad explendam viam permansit arreptam et se ne-
quaquam recedere ab huius tramitis perfectione^h professus
est. Munera illi non modicaⁱ contulit; valefactum^k absol-
vit^{1, 3}, directis ministris, qui eum cum omni honore deduc-
erentur^m a finibus Valeriae atque Noricensis Cisalpinaⁿ in
caput Italiae; qui iussa compleverunt; sub debito honore
benedictionem petentes, reversi sunt. Sed silenter, viro Dei
ignorante, auctoribus^{o, 4} montanis⁵ tam Venusticae vallis⁶

I. Cap. 15. 1. 2.

Cap. 15. a) ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. que et ante in ipsius transponit 1.
b) m. al. corr. dulcedinem 1, et sic 2. c) m. al. corr. nimis 1. d) numquam corr.
numquam 2. e) litterae ur eras. 1. f) m. al. corr. pollicebatur 1. g) ita 1
(pr. m.). 2; m. al. corr. promissionem 1. h) per(ter m. al. delevit)fectione 2.
i) modico pr. m. 2. k) ita 1. 2. l) absoluit pr. m. 1. m) deducerent 2 et
m. al. 1. n) ita 2; Cis(a eras.)alpina 1. o) ita 1. 2; actoribus vel habitatoribus
Alpium B.

1) Turba B. Charta Henrici I. regis a. 929. data (MG. Dipl. I, p. 56): interiorum familiarum collegionem intrinsecus famulantium.
2) Res incredibilis atque inaudita; cf. supra p. 141. Ephes. 3, 6: Gentes esse coheredes et concorporales et comparticipes promissionis eius.
3) I. q. dimisit. 4) Nomina 'actor' et 'auctor' inter se permutantur, utque 'actor' pro 'auctor' in V. Gaugerici c. 4. occurrit, ita vice versa 'auctor' pro 'actor' saepe scriptum est (cf. H. Schuchardt, 'Der Vokalismus des Vulgärlateins' II, p. 318) et h. l. actores intelliguntur ei, qui montes silvasque utriusque pagi pro duce curabant; cf. G. Waitz, 'VG.' II, 2, p. 119³; H. Brunner, 'Deutsche Rechtsgesch.' (1892) II, p. 123. Actor Tassilonis ducis monente S. Riezler in charta Salisburgensi a. 766. aut 781. occurrit (W. Hauthaler, 'Salzburger UB.' I, p. 52) et Nini subactoris seu vicarii Arbeo ipse infra c. 30sq. meminit.
5) B addit: mandaverunt, sed A silenter praecipiens infra p. 206, l. 5, et p. 222, l. 1, coniunxit. 6) Venusta vallis superior Athesis fuit, Germ. olim 'Vinsgowe', 'hodie Vintschgau', ex Venostibus appellata, qui inter gentes Alpinae auspiciis Augusti sub imperium populi Romani redacti sunt (cf. v. Hormayr, 'Sämmtliche Werke' I, p. 313sqg.; supra p. 104), in charta Sangallensi a. 890 (Wartmann, 'ÜB. der Abtei St. Gallen' II, p. 283) commemoratur eratque peragranda ex Suevia in Italiam proficiscentibus (Liutprandus, Antap. V, 26: a Suevia per Venustum vallem Italiam petit), continens villam Lounon, hodie Lana inter Meran et Bozen (Hist. Welf. Weingart. c. 7, SS. XXI, p. 460). Villae 'Meies et Chorges et Chaines' in eodem pago sitae episcopo Frisingensi ab Henrico rege a. 931 (cf. MG. Dipl. I, p. 64; supra p. 154) restituae sunt, terram vero quae dicebatur Mortuorum (Morter ad dextram Athesis ripam) Otto I. a. 967. Victori archipresbytero Curiensi donavit (MG. Dipl. I, p. 470), unde in rotulo censuum episcopatus Curiensis saec. 50

quam Innetinis¹, ut, si quando revertere actenus illi con-
 tigisset, *nequaquam a finibus Baiuvariorum ire permis- p. 573.
 sent, nisi ad praenotatum principem pervenisset vir sanctis-
 simus².

5 (16). Cum autem Trigentinum castrum vir Dei per-
 venisset, Husingus^a Longobardorum rege ibi constitutus
 princeps³, quem quendam amyssarium^{b. 4} cavallum forme^c
 viri Dei dequorum vidisset, concupivit; quem dum emere
 non potuit, furto silenter abstrahere⁵ iussit: cuius vindictam
 10 divino solatio ad^d narrationis tempore ordinem servamus⁶.
 Vir Dei sanctissimus Papiam veniens, a precellentissimo
 Longobardorum rege et Deo devoto cum omni veneratione
 receptus est. Septem ibi evolutis diebus, retentus propter
 sacram propinationem verbi Dei, quae ex ore illius inun-
 15 dabat: se^e illius commendans orationi, munera largitus^f
 non modica, valefactum amisit. In cuius comitatu quendam
 civitati praepositum ad portum⁷ amnis^g Padi direxit, qui
 virum Dei cum universo comitatu cum omni diligentia
 transperreretur^h; reliquusⁱ vero^k, usque Romanos fines in-
 20 trasset, misit. ut dentur^l ei necessitudinis solatia per viam^m.
 Hoc facto, ad amnis portumⁿ perveniens, is qui missus
 fuerat Iberum⁸ quendam dilectabilem^o viri Dei conspiciens,

I. Capp. 15. 16. 1. 2.

25 c) ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. v. D. forma decorum 1. d) m. al. corr. ad o. n. t. 1. e) m. al. corr. rex ante se 1. f) m. al. add. est 1. g) ita 1. 2. h) ur eras. 1. i) ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. relictus 1. k) m. al. add. cum 1. l) m. al. corr. darentur 1. m) viam hoc facto. ad distinguit 2. n) perv. (per- venit 2, corr. inter scrib.) port. 2, corr. o) del. 2.

30 XI/XII ('Mith. des Instituts für österr. Geschichtsforsch.' II, p. 372)
 haec adnotata sunt: In Venustis in villa Mortario.

1) B: quam aliis circumquaque. Attamen Arbeo Innetinis scripsit
 pro Innetinae per attractionem vallis (v. supra p. 150) agiturque de
 Engadin valle, quae Eniatina a. 930, Ignadine iuxta Venuste a. 967.
 35 appellata est (MG. Dipl. I, p. 58. 470); cf. L. Steinberger, 'Mith. d.
 Inst. f. österreich. Gesch.' XXXVII (1917), p. 79. 2) Cf. infra c. 23.
 3) Comes B. Revera Husingus 'comes tribunus' aut 'tribunus' tantum
 in c. 22. appellatur neque princeps. Tridentinae civitati duces praerant
 a regibus Langobardorum constituti, e quibus Alahis saec. VII. ex. cum
 40 comite Baiuvariorum conflavit et contra Peretarit et Cunincpert reges
 rebellionem movit; cf. Pauli Hist. Langob. V, 36sq. Husingi autem
 nomen magis Frisingensibus quam Langobardis familiare fuisse videtur,
 nam Husinc testis in chartis traditionum ecclesiae S. Mariae Frising-
 45 rauf I, p. 216. 324. 490). 4) Scilicet admissarius. 5) B: tollere.
 6) B: reservamus. V. infra c. 22. 7) I. e. traiectus. Meichelbeck.
 8) Equum B. V. supra p. 199, n. 1.

animo adherens¹, emere vellens^a: quem vir Dei^b minime se daturum praedixerat, sed summi^c Romane^d urbis pontifici ducendum insinuans^e. His^f namque antiqui hostis per-
 vicatia^g accensus, ad sui^h damnationis cumulum ad ultimum
 transeuntium amnis portum reservabat, sui^{i, 2} silenter sub-
 p. 574. iecti^k praecipiens. Iam viro Dei transposito, *qui^{l, 3} se
 subito equi^m praeponeus⁴ dorsui, cursu velocissimo vicineⁿ
 silve inmergens: his qui missus fuerat huc illuc discurrere^o
 cum suis qui erant se similans^p, vacuus^q ad portum rever-
 tens, raptorem se non novisse testans, viri Dei provolutus
 vestigiis, victo animo, virum Dei deprecens, ut eum ad
 regalis^r auribus suae neglegentiae^s minime accusare digne-
 retur^t. Vir sanctissimus suae patientiae gustus^{u, 5} ilari
 vultu valefactum^v amisit divine^w vindictae non ignarus.
 Cuius rei finem divino adiutorio ad posteram^x notandi ordi-
 nem servamus⁶. Vir Dei sanctissimus, tramite arrepto,
 ceptum^y carpebat iter.

(17). Dum autem quadam die Tusciae pervenisset
 partibus, VI. feria ieiuniarum^a, in quo^b observare oportebat
 ab esu carnum diem, agentes^{c, 7} hii^d, qui prae-
 erant itineri, quod ora tardius gustandi protraheretur
 et nequaquam cavalli calorem^e tot diei^f spatia sub
 pondere sustineri quivissent: his dicentibus, qui alimenta
 ad mensam tanti pontificis ministraverat, respondens,
 nequaquam ad opus esui viri Dei haberet, excepto car-
 nem, quem eadem die^g non commessurum^h virum noverat
 Dei. Eo dicente, episcopus ad caelum vultum vertens⁸,

I. Capp. 16. 17. 1. 2.

Cap. 16. a) m. al. corr. volens 1. b) ita 2; Domini 1. c) m. al. corr. summo 1. d) Romano 2. e) m. al. corr. insinuavit 1. f) is 2. g) ita 1. 2. h) m. al. corr. sue 1. i) m. al. corr. sibi 1. k) m. al. corr. subiectis 1. l) qui se subito om. 2. m) aequi 2. n) vicinae silvae 2. o) discurrere 2, corr. p) m. al. corr. simulans 1. q) ita 1. 2. r) regis 2; m. al. corr. regales aures 1. s) ita 1. 2. t) ita 1. 2. u) m. al. corr. custos 2; gustas 1. v) valefactum 2, corr. w) divinae vindictae (vinetae pr. m.) 2. x) ita 1. 2. y) ceptum 2.

Cap. 17. a) m. al. corr. ieiuniorum 1, et sic 2. b) ita 1. 2. c) m. al. superser. vel videntes 1. d) hi 2. e) caloram (?) 2, corr. f) dei 2; m. al. corr. toto diei (ita pr. m.) spatio 1 cum B. g) die 1. h) comesurum 2.

1) I. e. delectatus. 2) B male: suis silenter subiectis, agitur enim de uno famulo. 3) Scilicet famulus eius qui missus erat idem, cui id 'silenter praecerat'. 4) I. q. imponens. 5) B: custos. 6) Infra c. 21. Similiter supra p. 205, l. 10. 7) I. e. aientes. 8) Cuthbertus teste Beda § 20 (AA. SS. Mart. III, p. 103) cum in itinere non haberet, quo deverteret: sursum adspiciens vidensque aquilam in alto volantem, ad eam puerum comitem remisit, iterque iuxta fluvium quendam agentes: ecce subito vident aquilam in ripa residentem, puerque missus, attulit piscem non modicum (cf. alterum piscis miraculum

aquilam in aeris altitudine contemplans, ait: 'Ecce aves^a, per quam Dominus suae largitatis misericordiae alimenta daturus est!' Hic dictis, ab intuentium oculis longius^b recessit; qui de tanta^c altitudinis spatia oculorum acie^d piscem in maris intuebatur fluctibus, submissis alis arreptum ad litus perduxit. His pergentibus, quidam cocus pontificis more iterantium ad litus cucurrens^e, secusque iacebat^f tramite tendenti. Qui dum iret, vidit aquilam piscae^g adhuc vivae capites^h sedentem, huc illucque risilientiⁱ; qui dum cursum dedisset^k, aquila evolans, arrepto piscae pontifici obtulit summi^l, aquilae aperiens gestam^m. Magnitudo vero piscisⁿ non^o tanta erat ut soli viriⁿ Dei sufficeret, sed etiam cunctis, qui aput^p illum sufficiens¹ comedebantur^q. Res mira² et valde^r inaudita, excepto miraculo vetustissimo, quod Pauli *Antonique^s corvus ministraverat^{p. 575.} escam³! Tanta enim divina^t misericordia pietatis est largitas, ut nusquam suos inopiae consumptos^u permittit servos. In quo loco tanta amoenitas reperta est^v, herbarum copia^w fonsque^x fluens per media largitionis spatia: quid aliud datur intellegi, quam omnipotens Deus, qui suum pascere^y dignatus est servum, subvectionibus necessitudini ministrabat alimoniam? Tunc laeti sublectilia^z deponentes duxerunt diem.

(18). Sed nequaquam alium^a miraculum preterire videtur piscis^b, huius praetendentis^c.⁴ litoris^d que acce-

I. Capp. 17. 18. 1. 2.

Cap. 17. a) *m. al. corr.* avis 1. 2. b) aquila *m. al. add.* 1. c) *m. al. corr.* tanto a. spatio 1. d) acies *pr. m.* 2. e) *m. al. corr.* currens 1. f) *tr. i.* 2. *m. vetusta corr.* g) *m. al. corr.* in piscis adhuc vivi 1. h) *s. eras.* 1; capitis 2. 80 i) *m. al. corr.* resilienti 1; resilienti, *pr. m. corr.* 2. k) *d. a. m. vetusta superscr.* 2. l) *ita* 1 (*pr. m.*); 2; *m. al. corr.* summo 2. m) *m. al. corr.* gesta 1. n) *m. vetusta superscr.* 2. o) *ita* 1 (*pr. m.*); 2; *m. al.* non hoc loco eras. et superscr. ante soli 1. p) apud 2. q) *m. al. corr.* comedebant 1. r) velde 2. s) *m. al. corr.* Paulo Antonloque 1. t) *m. al. corr.* divine 1. u) consumptus *inter scrib. corr.* consumptos 2. v) *inter scrib. corr.* 2. w) capia *pr. m.* 2. x) fonsquae *pr. m. corr.* fonsque 1. y) passere 2, *corr.* z) *m. al. corr.* subpellectilia 1.

Cap. 18. a) *m. al. corr.* aliud 1, et sic 2. b) piscis. Huius *distinguit* 2. c) *ptendent::* (praetendentem *Pertz*) 1. d) *ita* 2 (*ubi litoris pr. m.*); *li: o: s q; acce::* at *pr. m.*, similitudinem *m. al.* 1.

40 *infra p. 208, l. 5*), quem illa nuper de fluvio prehenderat. *Cuthbertus vero ministrae, scilicet aquilae, suam partem tribuit, qua de re Corbinianus non cogitavit.*

1) *B:* tanta erat, ut non solum pontifici sufficeret. 2) *Cf. Greg. Dial. II, 7:* Res mira et — — inusitata. 3) *Antonio nonagenario Paulum annos 113 natum invisente, corvus in ramo arboris coidens 'integrum panem ante mirantium ora deposuit'; cf. V. Pauli auctore Hieronymo § 12 (AA. SS. Iun. I, p. 606).* 4) *I. e. 'qui per-*
45 *tendens huic litori accesserat'.*

derat. In octavo¹ namque die, quod ita, ut praediximus², sexta fuerat feria, quidam ex conviatoribus³ ad litus cucurrens^a maris, — est enim dilectabilis^b callis, undarum tumultibus depressus^c, — is dum iret, vidit secus natantem litus piscem magnitudinis non modice^d; peduum^e XI longitudo tendebatur. Qui dum diu deambulanti intueret^f, litore relicto, rem^g ad aures viri clamoribus obtulit Dei, qui cuncti, relicto calle, ad litus quasi ad ingens spectaculum cursitabantur^h. Vir Dei qui eum denotantemⁱ.⁴ conspiciens, non in piscis modum pavore considerans, sed in mansuetudinem animalis domestici intuebatur, humanam quasi dilectaret^k conversatione. Inter semet ipsum tacitus colligens, quod sibi in esum, ut erat^l, a Deo transmissus fuisset ob diei continentiae fasti⁵, subito^m quendam suum, ministriⁿ qui fuerat reclausie^o.⁶ Ansaricum, cuius superius⁷ 15 longe iam memoriam fecimus, ex nomine vocitans, cui praesenti exuere indumentis imperans, nihil diffidentiae animi inherere praecipiens, pugionem in manu sumere indigans^p. Cuius verbis intrepidus vestimento^q exutus, inperterritus quasi per humum mare^r ingrediens, eratque vir^s nantissimus, corpori ingens, viribus strenuus, alacer ingenio, lucutione^t sagax, cuius corpus in beati Stephani Christi martyris ecclesiam^u.⁸ humatus^v iacet, quem nos cum^w

I. Cap. 18. 1. 2.

Cap. 18. a) m. al. corr. currens 1. b) delect. 2. c) ita 1. 2. d) modice 2. e) m. al. corr. pedum 1. f) m. al. corr. intueretur 1. g) ita 2; tres litteras erasas recte distinxit C. Hampe 1. h) m. al. corr. cursitabant 1. i) ita 1 (pr. m.) 2; m. al. corr. denotantem 1. k) dilactaret 1; delectaret 2. l) cram 1, corr. m) sbito 2. n) ita 1. 2 pro minister. o) ita 1. 2. p) m. al. corr. indicans 1. 2; indignans pr. m. 2. q) ita 1. 2. r) m. al. corr. mare 1, et sic 2. s) n. vir 2. t) m. al. corr. locutione 1, et sic 2. u) m. al. corr. ecclesia 1. v) m. al. corr. humatum 1. w) ita recte 1. 2 (cf. infra p. 210, l. 13); om. Riezler.

1) Scilicet septimana transacta. 2) Supra c. 17. 3) Comes itineris. Cangius. 4) Verbum pro 'denotantem' (natantem B) recte accepit corrector codicis I, nam Arbeo supra scripsit: vidit secus natantem — — dum diu deambulanti intueret. 5) Nobis 'fasttag' ex Goth. 'fastan' (lat. ieiunare). 6) Nobis 'Klaue', scilicet cellula in vico qui dicebatur Castrus ante fores ecclesiae S. Germani. 7) Supra c. 3 (p. 191). 8) Iuxta ecclesiam S. Stephani Frisingensem in vicino monte sitam Corbinianus domum exiguam ad manendum sibi construi iussit (v. infra c. 27). Postea Hitto episcopus (a. 811—835) congregationem parvam ibi collegit et corpora Alexandri et Iustini a. 834. Roma eo transtulit, quae re vera paulo post ibi requiescebant (charta a. 838, Bitterauf l. l. p. 537). Primordia certa celeberrimi monasterii Weihenstephanensis ad Egilbertum episcopum a. 1021. referenda sunt. At teste auctore Chronici Weihenstephanensis saec. XVI. etiam tunc primae Corbiniani fundationis vestigia mansisse feruntur; cf. SS. XIII, p. 51 sq.; A. Brackmann, Germania pontificia I, p. 341.

ceteris *sepulturae tradidimus. Qui mari immersus, se inte-^{p. 576.}
rioribus meridiq^a intulit partibus, sinistre^b manu pernatans,
dexteram superelevans fluctibus. Lantiae^c summis nisibus
piscem tam viriliter percussit, ut ferro^d asta sequeretur:
5 capulis^e.¹ missis, arentabatur^f.² Qui statim retorquens,
se ad altiora^g maris contulit partibus^h. Ipse namque sum-
mitatem tenebaturⁱ; astile secutus est. Qui dum diu natando
per mare se fatigasset et nihilominus persequendo eum per-
cussor torqueret, nitabatur^k ad litorem^l vertere^m natantem.
10 His decertantibus iam longiusⁿ deductis, evolutis fluctibus,
ut a litore in summis positus vix intuebatur undibus^o, qui-
dam piscatores intuebantur, ex latere retia relevantes. His
relictis cum piscibus, que^p capebantur, certatim puppem^q
ad periclitantis dinavigaverunt^r spectaculum. Qui dum vul-
15 neratum intuerentur piscem, totis nisibus in eum manibus
initientes^s, ab equore summisso navi involvere coeperunt.
Qui dum inmissus fuisset, praenotatus^t viri Dei^u brachium
summitati puppi inmisisset^u, coeperunt pugnis percussioibus
reverberare, ut ex tante^v praede reverteretur vacuus ad
20 litora. Qui dum alacer pedem puppi inmitteret, flagellis
intrepidus, viriliter se super plantis^w erigens, arrepto^x uni
ex manibus remigio, coepit percussores suos remo caedi^x,
qui ilico illius se submiserunt^y plantis. Navem ad litorem^z
perduxit vir, quamvis exstrenuus^a, ex lassitudine viribus
25 inbecillis.

(19). Tunc immensas cuncti qui erant^a Deo reddebant
laudes. Loca ad applicandum^b castra metati sunt cum tanta

I. Capp. 18. 19. 1. 2.

30 *Ca p.* 18. a) meridiē 2. b) sinistrae 2. c) *m. al. corr.* lancea 1; lanceae 2
d) *m. al. corr.* ferrum astē 1. e) ita 1 (*pr. m.*) 2; *m. al. corr.* capulus 1. f) *m.*
al. corr. retentabatur 1. g) *m. al. corr.* altioras 1. h) *m. al. corr.* partes 1.
i) *m. al. corr.* tenens 1, et sic B. k) nitēbatur 2. l) *m. al. corr.* litora 1.
m) ita 1 cum B; om. 2. n) logius *pr. m.* 2. o) ita 1 (*pr. m.*) 2; *m. al. corr.*
35 undis 1. p) *m. al. corr.* qui capiebantur 1, et sic 2. q) puppim 2. r) ita 1;
denavigaverunt 2. s) intientes *pr. m.* 2. t) (p? eras.) notatus 2. u) im-
misisset 2. v) *m. al. corr.* tanta pda 1, et sic 2. w) plantis 2; *m. al. corr.*
plantia 1. x) *m. al. corr.* caedere 1. y) se sub *subm. pr. m.* 2. z) *m. al.*
corr. litora 1. a) (ex eras.) strenuus 1; extrenuus 2.

Ca p. 19. a) *m. vetusta corr.* aderant 2. b) ita 1; appl. 2.

40 1) *Capulum pro funis accipitur. Lancea erat hasta habens*
amentum in medio. Forcellinus. 2) *Hisp. 'arrendar' est alligare et*
'arrendado' is qui regi potest, nobis 'lenksum'. 'Rendere' pro 'reddere'
in codice Guelfrichtano Legis Salicae tit. 52 (ed. A. Holder p. 29, tit. 53)
legitur (cf. F. Diez, 'Etymol. Wörterb. d. roman. Sprachen' p. 267) et*
45 *'arrendare' in Glossario Lat. Germ. interpretantur 'pechten', i. e. con-*
ducere; cf. L. Diefenbach, Glossarium p. 47. 3) *Minister add. B.*
4) *I. e. erepto.*

habundantiae gloria, ut nequaquam cunctus comitatus consumere^a valuisset; residua sarcinis in crastinum^b condiderunt. His refectis propriae cenae, qui alienam rapere non verébantur, palo infixo pedibus conligati, flagelli a viro Dei imperio caesi, ut lammina^c illius sepulchro^d depicto^e declarat, a viro Dei monite^{f. 1.}: beati principis apostolorum Petri peregrinos ad^g superne^h dispensationis annonae discludere auderenturⁱ, vinculis resolutis, duos tremisses his dare praecipiens, ne operationis diei, quamvis indigni, vacui recederentur^k.

p. 577. * (20). Ipse vero, calle^a arrepto^b, ad Rome^c proficiens^d moeniis^e usque^f, oratione facta ad apostolorum beati principis Petri sepulchrum et nihilominus Pauli, cum ceteris summi beate^g memorie pape Gregorii stravit se vestigiis: satisfactione^h surgere imperans sedere² sibi iuxta se depositaⁱ praecipiens. Qui dum sedisset, non modica exsena³ tanto⁴ viro obtulit et cuncta sibi de sua conversatione displicentia^k anteponens⁵, quomodo et quibus quasi immensis fluctibus quatebatur⁶ honoribus et quomodo nec menseis¹ claustra prestarent tranquillitatem et quantis pertimesceret^m divitiis, qui nullum utebatⁿ colonem^o: secretum⁷ subplicans et insuper ministerii vincla praedicationis⁸ verbi deposcens,

I. Capp. 19. 20. 1. 2.

Cap. 19. a) consummere *pr. m. 2.* b) *ita 2 et m. al. 1; castrinum pr. m. 1; cf. p. 232, 2c.* c) *ita 1. 2.* d) sepulchri 2. e) *m. al. corr. depleta 1. f) m. al. corr. moniti 1. 2.* g) *ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. a 1.* h) *supernae d. annonae 2; m. al. corr. s. d. annona 1.* i) *m. al. corr. auderent 1.* k) *m. al. corr. recederent 1.*

Cap. 20. a) *celle pr. m. 1. 2.* b) *m. al. corr. arrepta 1.* c) *m. al. corr. Rome 1. 2.* d) *m. al. corr. profisciscens 1. 2.* e) *ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. moenia 1.* f) *m. al. corr. atque 1.* g) *beatae memoriae papae 2.* h) *ita 1. 2; provolutus vestigiis, satis pollicebatur factionem infra p. 218, 17 sq.* i) *ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. iuxta sede posita 1.* k) *ita 1. 2.* l) *m. al. corr. menis 1; m. al. corr. minus 2.* m) *pertimescerent 2, corr.* n) *m. al. corr. utebatur 1. 2.* o) *m. al. corr. colonum 1.*

1) *B add.:* ne ulterius. 2) *I. e. 'satisfactioe deposita, surgere i., sedere ei (= 'sibi') iuxta se pr.;* *B male:* sedem iuxta se ponere faciens sedere precepit. *Cf. V. Bonifatii auctore Wilbaldo c. 6 (p. 27 sq.):* Et Romanae urbis moenibus conspectis — et ad beati Petri mox ecclesiam pervenientis, diligenti se oratione munivit. — Sic — pedibus apostolici pontificis advolutus est; quique repente elevavit eum a terra, — eumque consedere fecit. 3) *B:* dona. 4) *Scilicet papae; v. supra p. 197, l. 8, infra p. 211, l. 11.* 5) *I. e. proponens; B:* enarravit. 6) *Cf. Greg. Dial. I, prol.:* magni maris fluctibus quator, — immensis fluctibus turbatus feror. 7) *I. e. locus secretus.* 8) *Praedicationis officium a Gregorio papa Corbiniano commissum erat (supra c. 9), qui vincula huius ministerii deposcebat, scilicet ut eo prohiberetur. Contrariam rationem Bonifatius secutus est; v. supra p. 140.*

lacrimis fusus^a, flebili^b voce deplorans, suum secretum in-
 posit^c honore perdedisset^d et pristinae¹ petitioni insisteret,
 ut ad caenubium^e ire eum permisisset^f vel quaedam^g cel-
 lulae deputasset vel salti^h secretioris et operatione con-
 5 cederet agellum. His auditis, tanteⁱ humilitati^k expavit
 summus qui erat papa; a se remoto sinodum² fecit, quorum
 collegioni¹ sententia^m contulit, qui una voce eum reverti
 proclamitantⁿ multis testimoniis ex³ sacre^o amplius scrip-
 10 turae quam prius. His dicentibus, in medium deduci iussit.
 Quorum verbis, fide recepta, se victum considerans, ut in-
 iunctam^p a tanto patre sibi iniunctam^{q.4} ammittere non
 deberetur^r et vacuus a lucro redire ad aream, cum summo
 ibi retentus honore, benedictione^{s.5} accepta, valefactus⁶
 recessit.

15 (21). Qui dum revertendo Papiam pervenisset, ad
 portam urbis feretro superpositus^a cuiusdam mortui corpus,
 ad^b universus secutus est urbis primatus: mox *virum Dei^{p. 578.}
 contemplabantur, subtilius de persona et vocabulo seiscitan-
 tes^c. Erat namque cadaver huius viri, qui Iberum viri^d
 20 Dei rapere non verebat^o: universis insistens ingens pavor,
 quia ipse desperatus a medicis facinus non abscondit. Vir
 Dei cum omni humanitatis reverentiae^f a rege receptus,
 regali deductus aulae, quia nequaquam ea^g principem late-
 bant divinae virtutis potentiae miracula, gesta que^h per
 25 viarum fuerunt spatia. Propterea milixⁱ Christi ampliorem
 recipiebat honorem. His sedentibus, videlicet principem^k
 atque Dei virum, mulier orbata viro et viduata flebili vultu
 vestigiis^l viri Dei provoluta est, deducens Iberum viri Dei.

I. Capp. 20. 21. 1. 2.

30 *Cap. 20.* a) ita 1. 2; fuis Riezler. b) m. al. corr. flebili 1, et sic 2.
 c) ita 1. 2; inposito B. d) m. al. corr. perdidisset 1, et sic 2. e) m. al. corr.
 caenobium 1, et sic 2. f) permisisset, primo s expuncto, 2. g) ita 2; quidam
 m. al. corr. cuidam 1. h) saltus m. al. corr. saltim 2. i) tantae 2. k) ita 1. 2.
 l) ita 2; collegio:: 1; v. supra p. 204, l. 1. m) ita pr. m. 2; sententiam 1 et m.
 35 al. 2. n) ita 2 (cf. p. 218, l. 14: proclamitans 1); proclamabant B; conclamant 1.
 o) sacrae 2. p) m. al. corr. iniunctum 1, et ita B. q) ita 1 (pr. m.) 2; m. al.
 corr. officium 1, et sic B. r) m. al. corr. deberet 1. s) bedictione 2.

Cap. 21. a) m. al. corr. superpositum 1; superpositum m. al. corr. super-
 positus 2. b) ad corr. ac 1; at 2; corpus effercatur, cui B. c) eiscitantes
 40 pr. m. 1. d) viro 2 et Pertz. e) ita 1. 2. f) m. al. corr. reverentia 1.
 g) ita 1. 2. h) m. al. corr. que gesta 1. i) ita pr. m. 1; meles pr. m. 2; m.
 al. corr. milix 1. 2. k) m. al. corr. principe atque D. viro 1. l) vestis pr. m. 2.

1) *Supra c. 6sqq.* 2) *Ista synodus iusto iure inter spurias*
numerata est; cf. Jaffé, Reg. ad a. 724, p. 251², supra p. 140.
 3) *B: ex multis testimoniis.* 4) *Officium librarius B vocabulum*
 45 *interpretatus est et verbum additum pro 'dimittere' accipitur.* 5) *V.*
Bonifatii auctore Willibaldo c. 6 (p. 28): postulata benedictione.
 6) *B addit: tristis.*

a viro suo machinis diabolicis^a et nefande^b insidie raptum, forme^c et speciae^d decoris immense^e, quasi debiti viri sui mortis reum; insuper ducenti soliti^f adferens viri^g Dei obtulit, dicens, virum suum eadem die percussum fuisse, in quo^h inlecebris¹ machinis viam viri Dei impedire non verbatⁱ, ex qua percussione langor^k cottidie^l dolori fomitem ministrasset, et sue^m desperatusⁿ iam a medicis coniugi praecepisset, ut sub omnis diligentiae curis ipsum cavallum custodire deberetur^o et viro Dei reddi et facinus animi vulneris nefandum confiteri, insuper debiti^p inpensionis aurum deferri, ut pro eum^q vir sanctissimus depraecare^r divinam digneretur^s clementiam. Quibus dictis verbis atque doloris vir eminentissimus compassus est rex: concitus ex trono^t prosiliens, genuis^u provolutus episcopi, ne hoc sperneret, quod obtulit insuper, et suum reciperet, quem amisit, et ne^v totam eminentiae contristaret domui^w, tanti viri detrimentum conflerent^{x.2} anime^y in desperatione^z, cuius ammissionem iam receperant^a corporis. Insuper universi adstantes vituperantem deposcebantur^{b.3}. Coactus consensus, surgentem consolabatur leniter regem, ut ne bis summa vindicandi⁴ polliceretur pietas; qui hic in corpora^c vindicabatur, debitum confitendi⁵ illuc ne^d iniceret poenam^e; suis insuper orationibus, ut valeret, adiuvaturum professus est. Fide recepta viri Dei verbis, viduata mulier recessit a tante^f potestatis culmine. Quamdiu⁶ contentus pontifex et cum summa honoris reverentia muneris^g non modicis iturus a rege valefactus amissus⁷ est, cum necessitudinis ordinatione Tridentinis^h finis ingressus.

(22). Cum autem non longe a castro venisset in pratas^a,

I. Capp. 21. 22. 1. 2.

Cap. 21. a) diabolicis *pr. m.* 2. b) *m. al. corr.* nefandis insidias 1; nefandę insidiae 2. c) formae 2. d) spetiae 2. e) immense 2. f) *m. al. corr.* ducentos solidos 1; *m. al. corr.* d. solidi 2. g) ita 2 (*cf. p.* 211, l. 19); viro 1. h) ita 1. 2. i) ita 1. 2. k) *m. al. corr.* languor 1, et sic 2. l) ita 2; cotidie 1. m) suae 2. n) ita 1. 2. o) *m. al. corr.* deberet 1. p) ita 1. 2. q) *m. al. corr.* eo 1. r) *m. al. corr.* depraecari 1. s) *m. al. corr.* dignaretur 1, et sic 2. t) throno 2. u) *m. al. corr.* genibus 1. v) *m. al. superscr.* 2. w) ita 2; domus *m. al. corr.* domum 1. x) ita 1. 2. y) animae 2. z) desp. 2. a) receperant. Corporis *distinzi* 2. b) ur eras. 1. c) ita 1. 2. d) nec 2. e) paenam 2. f) tantae 2. g) *m. al. corr.* muneribus 1. h) ita 1 (*pr. m.*) 2; Tridentinos fines *m. al.* 1.

Cap. 22. a) ita 1 (*pr. m.*) 2 (*m. vetusta*); prata 1 (*m. al.*) 2 (*pr. m.*).

1) *Gloss. Labbei*: Inlecebrus, fallax, decipiens; *cf. Gloss. lat. ed. Hildebrand p.* 167; *G. Goetz, Corpus glossariorum Latinorum IV*, 351, l. 27 (*cod. b.*) 2) *I. e. desferent.* 3) *Pro 'deprecabantur'.* 4) *I. e. 'bis vindicare'.* 5) *I. e. confitenti debitum, scilicet culpam.* 6) *I. e. aliquamdiu retentus*; Non longe post — detentus *B. Cf. infra p.* 214, l. 14. 7) *I. e. dimissus.*

que^a appellabantur *Rumannianas^{b. 1}, quidam ex suis, cuius^{p. 579.} iam superius² longe fecimus mentionem, ammissarium^c conspiciens cuidam sequente iumento^d, cognovit^e, veretro novato³ calcibus iumentarum^f, in tanta maceriae⁴ deformen^g, ut vix eum agnoscere potuisset viri Dei furto ablatum. Qui contemplatus, viro Dei indicare curavit; qui eum cognoscere^h dissimulans et suis sententiamⁱ silere praecipiens. Cum autem urbis⁵ adpropinquasset portam, ecce! comis^k tribunus⁵ qui fuerat, Husingus eius^{l. 6} factus in obviam pedibus pro-
 10 volutus est; facinus a se commissum^m non abscondit et damnum, quod obtulitⁿ, confessus est. Ablato^o verecundiae velamen, timore coactus, furti^p inlecebre⁷ machinationis confessus est ordinem, quomodo formis nobilitatis^q Iberi concupiverat, ut suis dilectum iumentis inmitteret ammissarium^r, propter nobilitatis propagatione^s in postremum con-
 15 servare pertractans, et eum, quem emere pretio non valuisset, furto^t silenter abstrahi praecipisset, ne tanti iumentis propagatione vacuus remansisset. Quo facto, divina consecuta est vindicta: furto viro Dei ablatum ammissarium^u inter suas, eo transeunte, inmittere non verebat^v iumentas^w,
 20 quorum plus minus quadraginta tribus⁸ complebatur^x numerus, quae^y elephantino morbo correpte^z divinae vindictae consumpta fuisse confessus est, excepto superstitem singularem^a, cui sequebatur iam maceriae iumentus informis et, quod linguae pudet loqui, ut praefacti^b sumus, dependente verenda nudata calcibus iumentarum, ita ut naturalis eum non caperet vagina. Pro quibus verendis verecundie stimulis permoti hoc miraculum divinae operationis virtute ab lam-

I. Cap. 22. 1. 2 (ad l. 24).

30 Cap. 22. a) q: m. al. corr. que 1; quae 2. b) m. al. corr. Rumanniana 1, c) m. al. corr. amissarium 1; amissarium 2. d) ita 2 (pr. m.); iumentum 1; m. al. corr. iumento 2. e) agnovit Pertz cum B. f) iumentorum pr. m. 2. g) ita 1; deformem 2. h) agnoscere 2 cum B. i) sententiam 2. k) comes 2. l) ita 1. 2. m) non ab commissum iterata, sed deleta 2. n) m. al. corr. abstulit 2. o) ablata 2, corr. p) furtim m. velusta superser. 2. q) nobilitatis, ras. s 2; nobilitati 1. r) m. al. corr. emissarium 1; amissarium 2. s) ita 1 (pr. m.). 2; m. al. corr. propagationem 1. t) furto pr. m. 2. u) m. al. corr. emissarium 1; amissarium m. al. corr. amissarium 2. v) ita 1. 2. w) iumenta pr. m. 2. x) complebitur pr. m. 2. y) que 1. z) correpto 2. a) singularem — p. 220, l. 1 sq. cellulae sufficeret, folio exciso, desunt 2. b) ita pr. m. 40 (cf. saepefactus apud Ionam p. 124), corr. praefati 1.

1) Romagnano vicus ad Athesim situs prope Tridentum. 2) Scilicet Ansaricus; cf. supra c. 3. 18. 3) I. e. mutato, sed praefertur: nudato; cf. infra l. 26: verenda nudata calcibus. B vero ita corripit: nocuato, i. e. nocito, laeso. 4) Idem ac macie, quod exhibet B. 5) Scilicet Tridenti. Husingus supra c. 16. princeps vocatur. 6) Con-
 45 iungas eius pedibus. 7) Vide p. 212, n. 1. 8) XLII B.

mine^a sepulchri illius argentee, posite^{b.1} manu artificis, abstrahabamus² insignem. Qui dum haec praefatus tribunus confiteretur, duos quod^c secum obtulit³ meliores habebat Iberos, insuper nihilominus ducentos solidos auri, humili voto deprecens, ut vir Dei pro delicto oblationem deductam⁴ non sperneret et sibi, commissam iam paenitentiam delicti, p. 580. amittere non dedignaretur delictum. *Quibus auditis, vir Dei vehementer inrisit, sed iam satisfacto veniam laxare dignabatur actum illius; cum multa^d transiebat honore⁵.

(23). Finem^a iam Baiuvariorum ingressus, ad Maiensem⁶ usque dum veniret castrum, de praepositis captus custodibus⁷, nec^b ulterius transire sinebant eum, nisi ad eorum principem declinare voluisset, ibique nolens quamdiu^{c.8} coactus contentus⁹ est, usque dum illorum directus¹⁰ a totius principe¹¹ Grimoaldo reverteretur. Is vir Dei sue inpedimenti viae considerans divine virtutis vacuum non fuisse, ad beati Christi confessoris Valentini¹² sepulchrum orationi studio cum declinasset, praefato siti^d castro, animo adhesit, circumiens universam montanam urbis confinium, terram fructiferam silvarum copia, inter duos rivos¹³ locum secretum et pervium excepto¹⁴ habitatoris tramite, quae appellabatur usitato nomine Cainina^{e.15}. Intellexit per spi-

I. Capp. 22. 23. 1.

Capp. 22. a) laminae 1; cf. p. 210, 5. b) argente eposite 1; depicto supra p. 210, 5. c) m. al. corr. quos 1. d) m. al. corr. multo 1. 25

Capp. 23. a) m. al. corr. fines 1 cum B. b) ita m. al. 1 cum B; ne pr. m. 1. c) ita B et supra p. 212, l. 25. A; condit fortasse pr. m., tom diu m. al. 1. d) ita recte 1; sibi Riezler (errore typographico?); sito in eodem castro B. e) ita 1 cum B; Camina Pertz et Riezler.

1) Ponere pro formare poetae accipiunt; cf. Verg. Eclog. 3, 44: Alcimedon duo pocula fecit, — — Orpheaque in medio posuit silvasque sequentis. 2) Idem ac tollere; v. supra p. 205, n. 5, SS. rer. Merov. VI, p. 529. et V. Haimhrammi c. 18: martyris genitalia impudenter abstrahere veriti non sunt. Arbeo igitur illud miraculum verecundiae causa e lamina sepulchri sustulerat. 3) Verba discernpta in hunc ordinem redigas: duos quos secum meliores habebat Iberos obtulit. 4) Immo 'adductam'. 5) Husingum per ministeriales suos Corbinianum usque ad fines Baiuvariorum deduci iussisse voluit B, instituta sui aevi in oculis habens. 6) Mais prope Meran; v. supra p. 110sq. 7) B addit: sicut longe superius diximus, a Grimoaldo duce praeeptum esse, et sane eiusmodi mandatam Grimoaldi ducis supra c. 15 (p. 204sq.) commemoratum est. 8) Pro 'aliquamdiu'. 9) B: detentus. 10) I. e. legatus. B: missus. 11) Suppleas: gentis; cf. infra c. 33: ad totius principem genti. 12) De Valentino supra p. 106. disserui. 13) Inter rivulos Tmonem et Finalem monente interpolatore B, c. 19. 14) B: p. absque habitatoris tramite, sed verba ita intellegenda sunt: 'locum pervium habitatoribus absque tramite'. 15) Hodie Kains vel Kuens vicus prope Meran in dextra Passeris fl. ripa situs. 30 35 40 45

ritum, sine divina voluntate contentum non fuisse; considerans loci secreta et ad cultum relegionis vitae dilectabilem, amavit^{a. 1.} Hii qui missi fuerant revertabant^b a principe; virum Dei cum summa dulcedine venire ut non pigeretur insistebant, et si sponte, accepto imperio, non vellisset^c, tamen coactum^d deduci deberetur. Intellexit vir sanctissimus virorum insidias; in praenotato castro submissa^{e. 2} sublectilia^f, cum parte sequestrium³ secutus est verbis directorum⁴ prioribus.

(24). Palatium cum pervenisset, per quemdam^a ex suis principi mandare curavit, ut nequaquam faciem illius videre vellisset^b, nisi suam prius caram quam habebat coniugem amisisset⁵. Habebat namque Crimoaldus tunc in tempore uxorem fratris sui⁶ Theodoalti^{c. 7} post obitum, quam sibi adulterina dilectatione⁸ sumpsit in matrimonium, quae secundum huius carnis putridinem videbatur decora, nomine Pildrud, generis^d praeclara ex Gallorum partibus suae^e genetricis secuta, ingenio^f superflua: quae^g episcopi dictis minime

p. 581.
Greg. Dial.
I, 4.

I. Cap. 23. 24. 1.

20 Cap. 23. a) m. al. corr. amavit 1. b) m. al. corr. a pr. revertabantur 1.
c) m. al. corr. voluisset 1. d) m. al. corr. coactus 1. e) m. al. corr. dimissa 1.
f) m. al. corr. sublectile 1.

25 Cap. 24. a) m. al. corr. quendam 1. b) m. al. corr. voluisset 1. c) ita 1.
d) m. al. corr. genere et in marg. add. Nota 1. e) m. al. corr. suam genetricem 1.
f) m. al. corr. ingenia 1. g) q; m. al. corr. q̄ 1.

1) Interpolator B addit, Corbinianum de hospitiolo secreto ibi construendo iam cogitasse, si locum condigno pretio comparare potuisset, possessoresque diligenter percunctatum esse. 2) I. e. relicta; B: dimisit. 3) I. e. sequentium, comitatus. 4) I. e. legatorum. 5) B: a se expelleret. 6) Litterae Gregorii II. papae Martiniano, Georgio, Dorotheo 'euntibus in Baiocariam' datae c. 6 (MG. LL. III, p. 453): Ipsud quoque unius viri et uxoris coniugium doceatur in proximitate sanguinis non esse penitus praesumendum, id est ne quis uxorem patris aut patruī vel fratris — — audeat sibi coniugio copulare aut in adulterio sociare. 7) Nomina Theodolt. Waltrat in ordine ducum defunctorum cum coniugibus et liberis Libri confraternitatum vetustioris monasterii S. Petri Salisburgensis locum post Crimolt. Pildrudth (MG. Necrologia Germaniae II, p. 26) occupant, cumque Theodoaldo uxore Waltrat fuisse videatur, non video, quomodo Arbeo noster cum hoc documento conciliandus sit, nisi statueris Pildrudth secundi tori consortem eiusdem ducis fuisse; v. supra p. 112. Neque B. Sepp in dissertatione supra p. 115, n. 1, citata nimium feliciter de filia Theodoaldi cogitasse videtur, nam nomina feminea iuxta duces posita vix aegreque aliter interpretari licet atque uxorū. In Calendario saec. VIII. litteris Saxonice scripto, cuius fragmentum apud comitem de Walderdorf asservabatur (Necrologia III, p. 369), 8. Id. Oct. Theodbaldi ducis memoria celebratur. 8) I. e. delectatione.

consentire declinaverunt^a. Ipse autem in sua perseverans sententia permansit; egregii praedicatoris exhibebat testimonia Pauli¹, huiusmodi alienos a regno fore Dei, seque nihilominus² esse in memorem Davitico carmine tituli³ agentis, conviatores adulteranti cursibus sibimet adhibere partem, pro talique criminis factum^b Iohannem ad^c Herode esse interemptum⁴. Sicque per quadraginta viri Dei contentus⁵ diebus, horum se abstrahens obtutibus, per suos cotidie^d monere^e curavit, ut tam execrabilem^e amitterentur coniugium. Cuius monitioni perseverantiae nunc dulcedinem Dei regni blandis promittebatur^f verbis, nunc paenarum vires invexit aspera^g, terribilem venturum minitabatur^h iudicem: divinoⁱ non deesse credimus solatio. Ad promissionis seperandi^k perduxit salutem, qui suis praesentati aspectibus, humo provoluti se peccasse minime silent; extensis brachiis terrae prostrati, ad remedia confessionis penitendo confugiunt. Quorum capitibus vir Dei manum iniiciens^l, signo salutis munire curavit; ex humo erigens, lapsis penitentiae^m designans viam salutis, remediorum solatia elimosinarumⁿ adipisci praecipiens et amplius peccare non sinens, sicque domum ingressi, communem salubriter sumpserunt convivium: tam corporis alimoniam^o quam animarum^o a viro Dei propinabantur sacramenta.

(25). Tunc vir Dei locum dilectabilem⁶, cuius supe-

I. Capp. 24. 25. 1.

Ca p. 24. a) declinār (i. e. declinarunt) inter scribendum corr. declinaverunt 1; m. c. destinaverunt conti. Petschenig; at consentire nolebant B; cf. SS. rer. Merov. VI, p. 529, 35. b) m. al. corr. facto 1. c) ita 1. d) monere 1; ammonere B. e) m. al. corr. execrabile amitterent 1. f) ur eras. 1. g) m. al. corr. asperas 1. h) ita 1. i) m. al. corr. divina — solatia 1. k) m. al. corr. separandi 1. l) ita 1; inponens B. m) m. al. corr. penitentiam 1. n) m. al. corr. elimosinis 1. o) ita 1.

1) 1. Cor. 6, 9. 2) Pro 'nequaquam'. 3) Ita intellegam locum: Davitici carminis tituli aientis, comitem itineris adulterantis sibi met adhibere partem (cf. Ps. 49, 18). 4) Matth. 14, 10. 5) I. e. detentus. 6) Intricata locorum descriptio vix et ne vix quidem explicari potest. Locum delectabilem, cuius Arbeo in c. 23. meminit, interpolator B (c. 19) ad vicum Caininam rettulit, addens: in confinio Magense, atque etiam insequentia cum eodem loco coniunxit, quasi: sancti Valentini atque beati Zenonis in eam (scilicet basilicam illic aedificatam) patrocinia (i. e. reliquias) collocasset et in eorum honorem basilicam dedicasset, id quod in litteris Henrici episcopi Brixinensis a. 1191. iteratum est (cf. v. Hornmayr, 'Sämmtliche Werke' I, p. 122). Sed locum Caininam auctor B in c. 17. a vicina S. Valentini ecclesia distinxit et ecclesia ibi constructa S. Mauricio a. 1291. sacra erat neque Valentino et Zenoni (K. Atz et A. Schatz, 'Der deutsche Anteil des Bistums Tirol' IV, p. 310). Mihi locus delectabilis praeter Caininam et vineas ibi situs, quibus Frisingenses praefectum cellae postea praeposuerant (K. Atz

rius¹ memoriam fecimus, principi sibimet a possessoribus emere iusto pretio indicare curavit. Quibus dictis *libentissimo animo factis consecutus est princeps, ita² ut ibi vir Dei habitaculum construeret, oratorium moeneis^a solitaret^b, vinearum plantans copiam, pomifera componens arbusta³, insuper sibi iniunctam beati Valentini Zenonis patrimoniam^c curavit⁴, coepitque fama illius propagare se per orbem, et cuius nunquam divina cessabatur^e laus ore⁵.

(26). Quadam vero die cum ad prandium cum prefato duce consedisset, sibi adpositam mensam manu salutifere et ore muniret vexilli⁶, non de^a proprio⁷ vel cui praeposi-

I. Capp. 25. 26. 1.

Cap. 25. a) m. al. corr. moenibus 1. b) m. al. corr. solidaret 1. c) patrimoniam pr. m. 1. d) a B; multum ex. e) ur eras. 1.

15 Cap. 26. a) d 1.

et A. Schatz l. c. IV, p. 309), etiam Valentini sepulchrum 'in praefato situm castro', scilicet in Maiensi, comprehendere videtur, cuius Arceo item in c. 23. meminuit, nam facere non possum, quin oratorium, quod 'ibi' moenibus Corbinianus solidaverat, atque habitaculum ab eo constructum cum oratorio (c. 43) vel ecclesia Valentini (c. 38) Maiensi comparem, cuius muri (c. 40) et domus adnexa (c. 43) commemorantur. Attamen haec Valentini ecclesia proprium patrimonium habebat, quod sibi iniunctum praeter locum emptum Corbinianus curavit, atque Zenonis nomen additum ad castrum montis Zenonis, iam Zenoburg, prope Meran situm, spectare cum C. Stampfer, 'Gesch. der Stadtmauern von Meran', l. l. p. 28, n., consentio. Certe uterque locus in dextra Passeris ripa situs est, dum vicus Mais in sinistra iacet, atque Valentini sepulchrum una cum Corbiniani in monte Zenonis extitisse iam Bartholomeus Tridentinus asseruit (v. supra p. 110), cui situi abrupta montium talia, qualia Arceo descripsit, convenire videntur. Ecclesiola vero S. Valentini ('St. Valentinkirchlein') vel potius S. Stephani, cuius historiam enarraverunt K. Atz et A. Schatz l. c. IV, p. 248 sqq., in sinistra Passeris ripa sita est dimidiaeque horae spatio a vico Obermais abest, eaque ad Valentinum et ad Corbiniani tempora non relata est nisi a scriptoribus recentioribus; v. supra p. 185.

1) Supra c. 23 (p. 214 sq.). 2) Quomodo fundus in loco qui dicitur Cainina acquisitus esset, interpolator B ita exposuit, Grimoaldum possessores convocasse datoque pretio agros, prata, vineas cum parte alpium emisse, emptores, immo venditores, haec illi in proprietatem confirmasse, quae mox per manus Corbiniani ecclesiae S. Mariae in castro Frisingensi tradita essent. 3) Charta Frisingensis a. 772 (ed. Bitterauf I, p. 72): cum pomifera arbusta atque nemora. 4) B addit: et alimoniam pauperibus praeparavit. 5) In B caput integrum sequitur, quomodo Chorzes locus, hodie Kortsch prope Schlunders, Grimoaldo traditus et a Corbiniano emptus esset, qui eum ecclesiae S. Mariae Frisingensi tradidissent. Kortsch vicus una cum Mais et Kains a. 931. episcopo Frisingensi restitutus est; v. supra p. 154. 6) Signo excidisse coniecit P. Geyer, comparans c. 45. ex.: salutiferi vexilli cum posuisset signum. B: salutifero crucis Christi signo. 7) Locum ita intel-

tionis porrigeret panem, praenotatus princeps ex mensa dilecti^a sibi proiciens panem cani, incuriae non veritus praesumptioni. Dum hoc vir intueret^b Dei, dextro pede trispicii^{c.1} calcem dedit, ut tante mense argentea vasula^{d.2} per pavimenta cenaculi volverentur; ex scamno prosiliens, agebat³, ipsum tante benedictionis⁴ fore indignum, quem canibus non verebatur^e proicere. Domum egressus, ex illius se minitabatur abstrahere curis et nequaquam ulterius communem sumere cybum. Quibus factis, mulier inmiscere nitebatur^e mortem, invidiae accensa, viri concubitu alienata, a verbis viri Dei hoc evenisse asserens. Propterea *cotidie invidiae fomitem ministrabat; aiebat, hoc ob principis dispectum aegisse episcopum, Brittanorum origine⁵ ortum, aliud nil quam mortis reum proclamitans. Dux rem considerans, patientiae servans custodiam, castrum aditum claudere imperans, ne tantus a se recederet furore accensus vir. Ipse cum primatibus palatium egressus, viri Dei provolutus vestigiis, satis⁶ pollicebatur factionem; motum muneribus mitigavit episcopum: ab humo erectus, osculum offerebantur^e pacis et sic communem sumpserunt cybum. Caeperuntque^e viro Dei divitias, quas non amaverat, cottidianis insistere chronis⁷ atque augescere loca.

I. Cap. 26. 1.

Cap. 26. a) m. al. corr. dilecto 1. b) m. al. corr. intueretur 1. c) ita 1; trispiti B. d) vascula Pertzium cum B. e) ita 1.

gam: 'neque de proprio sumeret aut cuiquam propositionis porrigeret panem', et sunt propositionis panes, qui sabbatis in mensa aurea in Sancto constituta apponebantur; cf. Exod. 25, 30, et alibi. B: superpositam consignavit alimoniam.

1) Sulpicius Severus, Dial. II, 1, 4: in sellula rusticana, ut sunt istae in usibus servulorum, quas nos rustici Galli tripeccias, vos scholastici aut certe tu, qui de Graecia venis, tripodas nuncupatis. Francogall. 'trépied'. Cf. H. Schuchardt, 'Der Vokalismus des Vulgärlateins' I, p. 37. 94. 2) Festus apud Paul. p. 248, ed. Müller: Patellae, vasula parva picata, sacrificiis faciendis apta. 3) I. e. aiebat. 4) Benedictiones sunt eulogiae, munera; cf. Gen. 33, 11: Et suscipe benedictionem quam attuli tibi. Cangius. Cf. Levison, 'Histor. Jahrbuch' 37, 1916, p. 685 sq. 5) His verbis contumeliosis, quae B praetermisit, veram Corbiniani consuetudinem ecclesiasticam Ardeo revelasse videtur, quam itineribus Romanis confictis in longe alium statum vertebat; v. supra p. 113. 6) Scilicet satisfactionem pollicebatur; B: satisfactionem sponndit. 7) Chronos (χρόνος), i. e. tempus, vocabulum Graecum, quod legitur in chartis Frisingensibus ex ore Heredis conscriptis a Sundarherio a. 774 (ed. Bitterauf l. l. p. 93): perarare nomina debemus chronique prius, quod erat in anno XXV. d. et i. Tassilonis ducis, et ab Heripaldo a. 776 (Bitterauf p. 97): chrono superius comprehenso.

(27). Cum quadam die vir Dei domui^{a. 1} proprii villa publice Frigisingas site demorasset, molestia corporis contigit^a, ut more solito in vicino monte beati Stephani oratorio minime venire quivisset, matutinas Deo solvere laudes. Clerum suscitans, illuc^a ire praecipit, hisque ascendentibus, vox psallentium in ecclesia in obviam facta est coris, tantaque concordia modulaminis magis ac magis audientium auribus perstrebebat^a, quanto eminentiae^{a. 2} propinquius^b veniebant; ex fenestris et tecto tanta vim claritas luminis radiebat^c per latera montis, ut diei superaret claritatem³. His festinantibus, ecclesie ianuam ingressi, tantus^d claritatis fulgor evanuit: odor namque incredibili suavitatis flagrantia inundabat⁴, ut per triduum non abducte⁵, sed quasi naris praesentiae sitae aestimabantur. Nimio pavore perterriti velut mortui humo ruebantur^e alii ante foribus^f ecclesiae^g, alii limina ingressi; qui ex tanta experti⁶ terrore, vires receptos^h, domui confugebantⁱ, sententiam viro innotescabantur^k Dei. His auditis, se illic¹ deferre praecipiens, et ibimet ad manendum domum construere exiguum^m iussit.

(28). Cum autem ministri in aquarum fatigue in tam^a celsitudine se *fugisse montis conquererent et eam p. 584. deferendo tot spatii^b desudare murmurarent, quadam die episcopus diluculo consurgens solus, montis latera considerans, iuxta oratorium plagis meridiane in orationem humo se prostravit. Ea completa, baculo, a quo sustentabatur, humi infixit. Dum paulisper perfodiret, tanta aquarum⁷

I. Capp. 27. 28. 1.

Ca p. 27. a) ita 1. b) ita scripsi; propinquus 1. c) m. al. corr. radiebat 1. d) ita pr. m., tantq; m. al. 1. e) ur eras. 1. f) m. al. corr. fores 1. g) ita 1. h) ita pr. m., receptas m. al. 1. i) ita 1. k) ur fere eras. 1. l) m. al. corr. illuc 1. m) m. al. corr. exiguum 1.

Ca p. 28. a) m. al. corr. tanta 1. b) m. al. corr. spatiis 1.

1) B: in episcopio Frigisingas. Anno 772. traditio facta est (Bitterauf l. l. p. 70): ad domum episcopalem, sancte Mariae honore suffulti, castro Frigisingas site ecclesiae, et eodem fere tempore (MG. Concilia II, p. 97) episcopi et abbates Baivariae inter se convenerunt, ut pro defuncto sodali episcopus 'in domo sua, id est episcopale', abbas in coenobio missas canendas curarent. 2) Ecclesiae B. Eminentia pro loco edito serenoque supra accipitur, quod alibi ad nobilitatem generis spectat; cf. supra p. 212, 16, et traditionem Frisingensem Ortlaipe de Helphindorf a. 772 (Bitterauf l. l. p. 78): homo eminentiae (i. e. eminentia) cuncta praecellens. 3) Cf. Greg. Dial. II, 35: tantoque splendore clarescere, ut diem vinceret lux illa, quae inter tenebras radiasset. 4) Cf. Greg. Dial. IV, 14. 16. 5) Scilicet 'ut p. tr. naves non abductae, sed q. in praesentia sitae aest.'. 6) Pro 'expergit', sicut apud Fredegarium; cf. SS. rer. Merov. II, p. 562. 7) Exemplo Moysis (cf.

habundantia desudabat, ut ad omnem utensilium¹ cellulae sufficeret ministerio^a, insuper ut^b usque ad imam montis crepidinem deflueret et, eo vivente^c, numquid^d.² deesset. Cum autem vir Dei obisset et eius corpus a nobis ablatum^e fuisset³, per XL annos humus aridus^f sine aqua remansit^g; eo iterum adducto⁴, in pristinam habundantiam aquam ministrabat, cuius nostri assertioni intuentium oculis ipse testatur fons⁵. Sed ad^h historiae narrationis redeamus ordineⁱ.⁶

I. Cap. 28. 1. 2 (a l. 2).

Cap. 28. a) in ministerio redit 2. b) om. 2. c) veniente pr. m. 2.

d) m. al. corr. numquā 2. e) m. al. corr. ablatum 1. f) m. al. corr. arida 1, et sic 2. g) remansit pr. m. 2. h) m. vetusta superscr. 2. i) m. al. corr. ordinē 2.

Exod. 17, 6; Num. 20, 11) et Benedicti, de quo persimile miraculum enarravit Gregorius, Dial. II, 5.

1) *Chartae Frisingenses a. 743. et 757 (Bitterauf l. l. I, p. 27. et 36): iumentas, pecodes et omnem utensilium, cuius formulae loco in charta Karoli maioris domus a. 723 (MG. Dipl. I, p. 94): mobilibus et immobilibus legitur, et intelleguntur quaecumque erant bonorum commoda (nobis 'mittingen'); cf. chartam a. 772 (Bitterauf I, p. 71): reliqua autem utensilia. id est campis, pratis, pascuis, silvis aquarumque decursibus et quicquid nostris ditionibus esse videtur, haec autem omnia loci huius utensilia. 2) B: numquam. 3) *Infra c. 35 sqq.* 4) *Anno 765; cf. infra c. 41 sqq. Ex hoc loco annum emortualem Corbiniani computari licet; cf. supra p. 116.* 5) 'Korbimansbründl' apud S. Stephunum, cf. F. X. Sulzbeck l. l. p. 93; M. Fastlinger, 'Das Todesjahr des H. Korbinian' (v. Deutinger, 'Beiträge z. Gesch., Topogr. u. Statistik des Erz. München u. Freising VII, N. F. I, p. 1, Monachii 1901). Auctor carnis 'De Timone comite et de miraculo fontis sancti Corbiniani' post a. 834. ad Hludovicum Germanicum scripti (MG. Poetae lat. mediæ aevi II, p. 120 sqq.) originem fontis his versibus (v. 95 sqq.) celebravit:*

Corbinianus eum Christi de muere praesul

Iussit inexhaustas fundere semper aquas,
vique eius mirabilis pluribus cecinit, qui aegros sanasset, canibus vero inde bibentibus exurusset, deinde precibus, ieiuniis, crucibus imploratus 'cambutta' Corbiniani adhibita:

Affuit et cambutta patris quam suspicit arca

Eius pendeatē desuper ossa fovens,
iterum exsilisset (v. 131):

Hanc nec durat hyems, torrente nec aret ab aestu,

Nec sentit solem nec pavet alluvium,

denique cani comitis pernicem attulisset inde bibenti. Cambutta, scilicet baculum, quo Corbinianus fontem illum eliciuisse dicitur, teste Ioanne Freiburger, V. Corbiniani (ed. Finauer l. l. p. 91) 'adhuc pendet coram summo altari cathedralis ecclesiae Frisingensis', id quod etiam C. Meichelbeck I, p. 24. contendit. 6) In epistula, quam Heripuld 'iussus ex ore Heredis episcopi' a. 769, die 20. Ianuarii scripsit, haec leguntur (Th. Bitterauf, 'Die Traditionen des Hochstifts Freising' I, p. 58): Sed ad superioris redeamus ordinem. Cf. supra p. 146.

(29). Cum quadam die vir Dei ad castrum¹ ire^a vel-
 lisset vespertinas ad^b *beatae^c Mariae^d ecclesiam persol- p. 535.
 vendas laudes, cui Deo auctore deservimus, ecce! quaedam
 mulier rustica cum munere sibi in obviam facta est, male-
 5 ficiis^e suspitione viro Dei iam ante divulgata, cum que^f
 honosti^g carniū ibant viri et animal vivum deducebant.
 Quam^h vir Dei cum intueretur, subtiliter inquirebat, quae-
 nam illius fuisset adventus. Invida mulier: quendamⁱ iu-
 ventutis flore² ducis sobole^k quibusdam occultis daemonio-
 10 rum^l intuitibus³ fuisse commotum, quem suo nefando car-
 mine⁴ et inlecebris⁵ artibus perduxisse ad salutem⁶. Qui-
 bus dictis, vir Dei vehementer expavit, ex equo prosiliens,
 in tanta^m furore commotus, ut ipsam iam anemⁿ.⁷ propriis
 15 cederet manibus et cuncta sibi⁸ data pauperibus ad portam
 distribuere civitatis. Introitum urbis amisit⁹; domi reversus,
 perfidiam ducisse¹⁰ deflere non cessabat. Sotiaque^o anti-
 qui hostis, ut serpens in paradiso, mulier, sparsis crinibus,
 20 viris^p receptis^q, cruentatam faciem ducisse^r flebile^s demon-
 strabat voce; quam intuita^t furore incensa, vultu mutato^u,
 vim aspicientibus^v demonstrabatur^w: veneno^x episcopi vitam
 insidiare conabatur, sed prodere ea viro distulit; latenter
 insidias suoque praeparans laqueo, cuidam¹¹ vocabulo Ni-

cf. Gen.
c. 3, 1.

I. Cap. 29. 1. 2.

Cap. 29. a) ita pr. m., ire voluisset m. al. 1; ire vellisset 2. b) m. al.
 25 corr. cod 1. c) beate corr. beatę 1. d) memoriae pr. m. 2. e) malefis 2.
 f) m. al. corr. qua 1. g) m. al. corr. honusti 1; onusti 2. h) quod
 2 et Pertz cum B. i) quendam 1; quendam 2, corr. k) m. al. corr. sobolem 1.
 l) dem. 2. m) m. al. corr. tanto 1. n) m. al. corr. anum 1; canem m. vetusta
 corr. anam 2. o) ita 1; sociaque 2. p) m. al. corr. viribus 1. q) receptas 2,
 30 corr. r) corr. ducise 1. s) m. al. corr. flebili 1; flebile 2, corr. t) uxor praedi-
 cti principis m. al. add. 1; incesta uxor principis add. B. u) vultum utato pr.
 m. 1. 2. v) ita 1. 2. w) ur eras. 1. x) ita 2 et fortasse 1; veneni Riezler;
 vim veneni B.

1) Frisingas add. B. 2) Cf. Greg. Dial. I, prol.: iuventutis
 35 flore. 3) I. e. visionibus. B: inclusionibus. 4) Litterae Gregorii
 papae Martiniano, Georgio, Dorotheo 'euntibus in Baiocarian' datae
 c. 9 (MG. LL. III, p. 454): Ut incantationes et fastidiationes sive
 diversae observationes dierum kalendarum, quas error tradidit paga-
 40 norum, prohibeantur, sicut maleficia et magorum praestigia seu etiam
 sortilegorum ac divinantium observatio execranda. Concil. Neuchun-
 gense a. 772. c. 4 (MG. Conc. II, p. 100): ne forte carminibus vel
 machinis diabolicis vel magicis artibus insidiantur. 5) V. supra
 p. 212, n. 1. 6) B addit: et exinde haec exenia deportare. 7) Anus
 45 in genetivo et dativo singulari facit etiam 'anuis', 'anui'. Forcell et
 Thes. ling. Lat. II, 199. 8) Immo 'ei'. B: cuncta quae cum ea porta-
 bantur exenia. 9) I. e. reliquit. 10) Principis B. 11) B insulse
 addit: secretario suo. Agitur potius de ricario (infra p. 222, l. 7) aut
 subactore (p. 223, l. 17), scilicet de iudice secundo Frisingensi, qui post
 comitem enumeratur (charta a. 807, 8, Bitterauf I, p. 238: Mezzi comes.

noni silenter praecipiens, cum ab eadem villa recessissent^a. collectis famulis, episcopum interemissent.

(30). Cum quadam die ad aliam se mutassent^a generaliter villam, his transeuntibus, quidam pernitiem insidie^b per fratrem suum¹ beate^c memoriae *nutritorem meum Ermbertum^{d. 2} viro Dei mandare curavit, quod eadem nocte mulieris insidiae a praefato vicario occideret, nisi se mutationis³ loci studiose salvaret^e. Qui reversus, cuncta viri⁴ Dei dicta disponens, quibus machinis laqueatus esset, nisi se studiose prudentiae abstraxisset, his dictis fidem fecit⁵, noctis intempesta silentio⁶ occulte ad aliam equitabatur^f villam. Eodem sequente crepusculo, ecce! praenotatus Ninus, collectis famulis, domum circumdat viri Dei; quem^g dum

I. Capp. 29. 30. 1. 2.

Cap. 29. a) ita 1; recesset m. ul. corr. recessissent 2.

Cap. 30. a) corr. mutasset 1. b) m. al. corr. insidiarum 1; insidiae 2.

c) beatae 2. d) Ermbertum (?) pr. m. 2. e) ita 1. 2 cum B. f) m. al. corr. equitabat 1; aequitabatus corr. equit. 2. g) Quam 2.

Engilperht vicarius) et alibi centenarius appellatur (charta a. 819; Bitterauf I, p. 369; Engilberti centinarii; cf. G. Waitz, 'VG.' III, 2, p. 393, n. 3²). In vetustissima charta Frisingensi a. 743. data inter testes signa utriusque iudicis deprehenduntur (Bitterauf I, p. 28): Anulo iudicis et Reginoni iudicis, quibus in charta a. 760. signa Raginoni presidi et Cundpaldi iudicis respondere videntur, atque Ragino 'ad genealogiam quae vocatur Fagana' pertinebat, unam e quinque gentibus nobilibus Baiuvariorum. Ninonis nomen quod supra legitur satis alienum unde venerit ignoro, nisi illud cum posteriore parte nominis Raginonis comparaveris, qui iudex etiam Arbeonis aeco munere suo fungebatur.

1) Auctor B Ermbertum fratrem Corbiniano distincte attribuit his verbis: per fratrem ipsius episcopi, sed ad textum A 'frater' potius ad 'quidam' referendus videtur esse, ita ut 'quidam' fratre suo usus esset, qui Corbiniano insidias nuntiasset. Licet is 'unigenitus' supra c. 2. dictus sit, tamen in c. 33. non solum carnalis eius frater ab auctore primigenio A commemoratur, sed etiam 'Ermbertus' idem ab auctore B dictus est neque facile inter duos locos distinguendum videtur esse. Ermbertus autem frater Corbiniani fuisse nequit nisi maior natu momente Meichelbeck l. I. p. 25, sique Corbinianus unigenitus matris fuisset, fratrem eodem patre natum esse oporteret, monente S. Riezler p. 233; v. supra p. 137. 2) Ermbertus vel 'Ercmbercht' episcopus Frisingensis a. 739. institutus est, quo Bonifatius totam Baiuvariorum provinciam in quattuor dioeceses divisit (V. Bonifatii auctore Willbaldo c. 7, p. 33; supra p. 118), atque antiquissima charta traditionis ecclesiae Frisingensis a. 743. data eius meminuit (cf. Bitterauf l. I. p. 27), qui non post Kal. Ian. a. 747. defunctus est; cf. supra p. 119. 'Ermpertus' episcopus in ordine episcoporum vel abbatum defunctorum vetusti Libri confraternitatum monasterii S. Petri Salisburgensis (MG. Necrologia Germaniae II, p. 26) locum post Vivilonem episcopum Pataviensem occupat. 3) Mutatione B. 4) Lege: 'viro Dei dicta exponens'. 5) B: adhibuit. 6) S. Reg. 3, 20 (= Greg. Dial. III, 4): intempesta noctis silentio.

diligentissime scrutarentur, cure¹ se repraehensos in necem episcopi, et minime repererent^a, cuncta evertentes, vacui reversi sunt. Ipse autem, sumpto secum clero, locum amisit²; Maiense^b castro se contulit, per quendam ex suis ducisse³ summe mandare curavit, quod sub omni celeritate ipsa in foveam, quam viro paraverat^c, cum suis rueret, Dei gloriam ammittere regni, inopie^d consumptam vitam finire. His auditis insidiis, viri Dei summus princeps a suae compositae^e coniuge per directos episcopum nitebatur ad se reverti. His dicentibus, nihil declinans agebat⁵ oportere Zezabelis^f insidias cavare^g. His dictis, reversi sunt; sed quibus insidiis vindicta foret secuta, scribendi stilum^h minime abstrahere opinor.

cf. Prov.
26, 27.

cf. 3. Reg.
19, 2 sq.

(31). Ipse^a praefatus etiam et carus puer, quam^b nefando carmine praenotata^c machinis diaboli praecantabat mulier, vivendi finem fecit. Eo mortuo, Crimoaldus^d ab^e insidiatoribus interemptus est. Praefatus subactor⁷, qui in necem episcopi collegium fecit, probam⁸ pertulit mortem: in necessum^f,⁹ dum purgare iret alvum, lantie^g icto^h vivendi finem fecit. Ad ultimum¹⁰ praenotata coniuxⁱ *in fide p. 587. decepta Carolo Gallis secuta¹¹, amissa potestate et gloriae

I. Capp. 30. 31. 1. 2.

Cap. 30. a) *m. al. corr.* reperirent 1. b) *m. al. corr.* Maiensi 1, et sic 2. c) paravarat *pr. m.* 2. d) inopiae 2. e) compositae coniuge, *ras. g.* 2. f) ita 1 et *m. al.* 2 (cf. *Ionae V. Col. l. I, c. 18*); Gezabelis *pr. m.* 2. g) ita 1; cavere 2 cum B. h) stulum *pr. m.* 1.

Cap. 31. a) In se *pr. m.* 2. b) *m. al. corr.* quem 1. c) praenotata 2, *corr.* d) ita *corr.* e Crimoaldos 1. e) *versu exeunte m. vetusta suppl.* 2. f) *m. vetusta corr.* necessarium 2. g) *m. al. corr.* lantee 1; lanceas 2. h) ictu: i) coniux 2 (*pr. m.*).

1) I. e. 'cura, vel potius solliciti, ne deprehensi essent in necem episcopi'. 2) Cf. p. 221, n. 9. 3) B: principi demandavit. 4) I. e. 'His aud. ins., viro Dei a sua coniuge compositis, s. pr.'. 5) I. e. nihil inclinans aiebat; B: dixit. 6) Cf. supra p. 99, n. 2. 7) *Scilicet Nino, qui supra c. 30. vicarius, ab auctore B autem secretarius dicitur.* 8) Probrosa morte B. *Probi Append. 201, 27. ed. Keil: Inter probum et probrum hoc interest, quod probum iustum significat, probum vero ignominiosum esse demonstrat.* 9) I. e. *secessum vel necessarium, e quibus unum vocabulum Ardeo formavit.* 10) Pilidrud *add. B.* 11) *Karolus a. 725. fines Baiuariae ingressus (Breysig, 'Jahrb. des fränk. Reiches' p. 53; Mühlbacher, 'Reg.' I, p. 15²), subacta regione illa, thesauris multis cum matrona quandam nomine Beletrude et nepta sua Sunnichilde regreditur, teste Continuatore Fredegarii c. 12, atque Sunnichildis, neptis et Pilidrudis et Odilonis (cf. Ann. Mettenses ed. de Simson p. 32; Ann. Einhardi a. 741, ed. Kurze p. 3), ducis Baiuvariorum ex anno 735/6, successoris Huaperti, concubina Karoli post mortem Hrothrudis uxoris (cf. Ann. Petav., Lauvesham., Nazur. a. 725; SS. I, p. 9. 24 sq.) facta est, mater Griphonis.*

decorem, propriis exuta substantiis^a, nil quam asellum sub vectigali¹ possidens, quem secuta in Italiae partibus vitam finivit. Ceteri, qui ex illius prodebantur² utero^b, tante^c pulchritudinis forme, sub³ multa tribulatione regno privati vitalem amiserunt flatum sicque viri⁴ Dei consummati sunt^d, ut, ex illis ne qui^e.⁵ essent, dubium non est.

(32). Hucpertus cum intrasset in regnum^a, cum omne^b dulcedine et summe^c honoris culmine virum Dei revocitans⁶, quem in tanto venerabatur honore, dignus ut erat meritis, et sibimet sacro fontis sociavit lavacro⁷.

(33). Cumque exitus viri Dei adpropinquasset, ut vitam mutare debuisset, tempore^a migrationis non ignarus, suum carnalem Italiae direxit fratrem⁸ ad totius principem genti^b, ne ab ipso^c patrimonium⁹ ab eo auferret, et suum recipere sepulturae praeciperetur corpusculum, quem ibidem beato Valentino deputavit vivus, quia eosdem^d castros dominabantur in tempore Longobardi^e.¹⁰ Hoc octavo ante obitum suum mandare curavit die, et horam egressionis^f praedicans^g, alium ex suis quendam suum duci¹¹ direxit^h et suum praedicat obitum, votis deprecens consummationemⁱ, ut cadaver deferre imperaret, ubi vivus pollicebatur.

I. Capp. 31—33. 1. 2.

Cap. 31. a) substantum corr. substantur 2. b) utere pr. m. 2. c) tantae pulchritudinis formae 2. d) s::t m. al. corr. s 1. e) nequi essent 2; nequi esset 1; nequitie Riezler.

Cap. 32. a) reguum 1, corr. b) omni 2. c) m. al. corr. summo 1, et sic 2.

Cap. 33. a) m. al. corr. temporis 1. b) m. al. corr. gentis 1. c) (ip m. vetusta suppl.) so 2. d) m. al. corr. eisdem castris 1, et sic 2. e) ita 2; Longobardi 1. f) egressionis 2. g) praedicans pr. m. 2. h) durexit 2, corr. i) coms. 2, corr.

1) Vectigalia sunt vecturae, velicula teste Cangio. B: asellum ad subvectionem. 2) I. e. prodibant. 3) B: cum multa tr. 4) Intelligas: viro. 5) I. e. 'ut dubium non sit, quin nulli de illis super-sint'. 6) B: revocavit. 7) *Benedictionarium ecclesiae Frisingensis* (Morin l. l. p. 185): Et tunc quidem disposuisti corpora potari, nunc autem animas lavacro baptismatis expurgare. *Locum Velserus ita interpretatus est: 'Credo', inquit, 'quod principis liberos episcopus tinxerit', et similiter Snyskenus, AA. SS. Sept. III, p. 276. Corbinianus patrinus factus videtur esse subolis Hucperti ducis, qua re sacro fontis lavacro sibi eum sociavit, sicut Secundum episcopum Tridentinum Theodelinda regina; Paulus. H. Langob IV, 27; cf. supra p. 115. 8) Ermbertum add. B. 9) Scilicet praedium ecclesiasticum a Corbiniano acquisitum; v. supra c. 25 B vocabulum ita interpretatus est: firmitatem sui proprii conquestus (i. e. possessionis) in Magiensi castro, quod sanctae Mariae tradidit. 10) *Liutprandus rex Langobardorum, maritus Guntrut, filiae Theodeberti Baiuvariorum ducis, apud quem exulaverat* (cf. Pauli H. Lang. VI. 43). 'initio regni sui' plurima Baiuvariorum castra ceperat (Paulus l. l. VI, 58), quae a. 765. iterum in d. cione eorundem erant; v. infra c. 41sq., supra p. 121. 11) B: ad Hugbertum principem.*

*(34). Veniente iam exitus suae^a die, balneum prae-^{p. 588.}
parare iussit, ex more abluens corpus, capillos totondi^b
curavit¹, veste^c indutus, sacrificium ex more obtulit Deo,
viaticum² propriis recipiens manibus. Missarum completa
sollemnia, domum ingressus, post tanti^d Christi perceptione^e
corporis³ vinum deduci⁴ iussit: accepto calice, modicum
sumpsit. Eum propinatori⁵ manibus deponans^f, nihil doloris
simulans, signum salutis capiti pressit et vivendi finem fecit⁶.^{Sept. 8.}
Qui a ministris in beatae Dei genetricis Mariae ecclesiae
traditus est sepulturae⁷, funere ingenti tanti amissionis^g
patris.

(35). His^a principe⁸ reversis summo directis, cum
summis imperio curis ut corpus tanti deferre deberentur^b
patris ad locum, quem posebatur^c vivus^{d. 9.}; qui XXXmo
ab humo deductus^{e. 10} die tam vivi similis forma repertus
est, quasi valens somnum pertulisset vivus. Confluebant
namque multitudo virorum ac mulierum quasi ad ingens
spectaculum; tanti pontificis lamentabantur abcessum^f.

(36). Cumque^a corpus pontificis plaustri opposuissent¹¹,
circumdata multitudine, quadam^b puella cum sibi sotia secre-
tius stabat vocabulo Magata¹², cumque^c illam sistrix¹³ in-

I. Capp. 34—36. 1. 2.

C a p. 34. a) m. al. corr. sui 1. b) ita 2; detondi 1; tondere B. c) vest& 1.
d) m. al. corr. tantam 1. e) ita 2; perceptionem 1. f) ita pr. m. 1; disponens
25 pr. ni. 2; m. al. corr. deponens 1. 2. g) m. al. corr. amissione 1.

C a p. 35. a) m. al. add. a 1, habent 2 et B. b) m. al. corr. deberent 1.
c) m. al. corr. posebat 1. d) vivum pr. m. 2. e) deductos, pr. m. corr. 2.
f) ita 1. 2 cum B.

C a p. 36. a) cum quo 1. b) m. al. corr. quedam 1. c) cum quae pr. m. 1.

30 1) B addit: caput et barbam radere. 2) Sacra eucharistia.
Cangius. 3) B addit: et sanguinis. 4) B: adduci. 5) I. e.
pincerna. 6) Anno 725. vel paulo post Corbinianus mortuus est; v.
supra p. 116. Colitur die 8. Sept., scilicet festo nativitatis Mariae; cf.
supra p. 115sq. Petrus de Natalibus VIII, 54: Devotus virginis gloriose
die nativitatis eius in pace quievit, videlicet VI. Idus Septembris.
35 7) Teste interpolatore B pluvia et procella per 30 dies (cf. l. 14) conti-
nuos taedium defuncti indicabant, in ecclesia Valentini requiescere desi-
derantis. 8) Hucberto add. B, sed priorem legatum Corbinianus potius
ad Lautprandum regem miserat, qui 'totius princeps gentis' supra c. 35.
40 appellatur, locumque ita construas: His directis (scilicet legatis) a summo
principe (cf. p. 230, 18) reversis ut cum summis imperii curis (summe
cure infra c. 42), ut utraque legatio et in Italiam et ad Hucpertum missa
comprehendatur. 9) Magias recte B, qui add.: ut ibi in ecclesia
sepeliretur sancti Valentini. 10) I. e. ex humo adductus, prolatus.
45 11) B: inposuerunt. 12) Goth. 'magaps', i. e. puella. 13) Ea quae
adstat. In codicibus B 9. 9 a. b socia legitur; v. p. 177.

quereret^a, quid episcopo agerantur^b, ipsa namque nefandum^c intulit sermonem, sue^d lasciviae animi sotium inlecebri¹ concubiti^e, quod hoc illi egisset, sui sermonis inprovida sociam diludere^f vellens^g. Cui statim divine^h virtutis vindicta secuta est: dextra flexebatur² crura³, calcaneum natie⁴ tenus rigebatur. Quae in sua permansit claudicatione usque in praesentem diemⁱ; binis^k sustentatur baculis, unius pedis utitur gressus¹, sed, ut puto, in confessionis atque orationis studio modo⁵ perfectam gerens vitam⁶.

p. 589. *(37). Viri Dei Vallenensium⁷ aduentibus corpusculum^a 10
cum venisset partibus, quidam nobilis tam genere quam
forme^b Romanus, Dominicus⁸ vocabulo, Preonensium^c.⁹
plebis^d concives, magnis vexabatur febribus. Ad viri Dei
corpus dum venisset, confidenter atque sanitati fidus se
subtermisit¹⁰: altero latere^e surrexit, pristinae restitutus 15
sanitati tam valenter, ut proprium^f prosiliens¹¹ equum, Dei
virtutem conlaudans, domui^g reversus est. Ministri vero
viri^h Dei dum ad castrum Magensem cum corporeⁱ devenissent,
ad ipsam portam urbis a custodibus Longobardorum
repulsi sunt; agentes¹², viri Dei hoc nequaquam^k fuisse 20

I. Capp. 36. 37. 1. 2 (ad l. 18).

Cap. 36. a) inquireret 2. b) agerentur 2. c) ita 1. 2. d) suae 2.
e) concubitus *pr. m.* 2. f) deludere 2. g) *m. al. corr.* volens 1. h) divinae 2.
i) *m. al. corr.* usque dum vixit i cum B. k) bini 2. l) *corr.* gressu 1.

Cap. 37. a) corpusc. 2. b) forma 2. c) *m. al. corr.* Veronensium 25
1, et sic B 9 (v. supra p. 161). d) plepis *pr. m.* 2. e) latere *pr. m.* 1.
f) propriū 2, *corr.* g) *m. al. corr.* domum 1. h) *om.* 2. i) in corpore desinit
2, quaternione deperditō. k) nequam *pr. m.* 1; cf. p. 228, 7.

1) V. supra p. 212, n. 1. 2) B: flectabatur. 3) B: femur
eius dextrum. 4) I. e. nate tenus. 5) Auctor B, ut erat posterior, 30
hoc miraculum ita conclusit: vitam multis duxerat annis. 6) Miraculum
quod in B subsequitur sanguinis calidi e naribus corporis emanantis
exemplo c. 38. iteratum, sed vase fictili auctum est, quo sanguinem
collegissent, cumque illud castra metati terra cooperuissent, corpus Frisingas
reportantibus sanguis tam recenti colore quasi viventis visus est, ita ut 35
ecclesiam eo loco aedificassent. V. supra p. 155. 7) I. e. 'Cum corpusculum
viri Dei, adducitibus (scilicet ministris), in partes Vallenensium
venisset'. Vallenenses sunt incolae vallis Aeni fl.; cf. K. Zcuss, 'Die
Deutschen und die Nachbarstämme', p. 587. In 'Vallenensium pago'
villae Polling, Flaurling, Imst (BH. Innsbruck et Imst) sitae erant, 40
quas ecclesiae Scarantiensi Reginpertus a. 763. ea condicione concessit
(Bitterauf l. l. p. 47), ut ecclesiae S. Mariae et episcopo 'inconiactis
diocesis' Frisingensis illa census redderet. 8) Dominicus quidam
presbyter ecclesiae S. Mariae Rotae (Rott ad Aenum fl.) a. 769. praecerat;
cf. Bitterauf p. 57. Nomen illud apud Baiuvarios in Minig degeneratum 45
una cum lingua Romana usque in finem saec. XIV. in valle Venustica
perstitit; cf. de Ottenhal, 'Mitth. des Instituts für Oesterr. Geschichtsforsch.' II, p. 113 sq. 9) De Breonensibus v. supra p. 105 sqq.
10) Infra c. 46: summissus. 11) I. e. insiliens. 12) I. e. aientes.

corpus, sed machinis¹ fore insidias, ut urbem capere quivissent.

(38). His dicentibus, ecce! litteras^a a Papiense summo pervenerunt regi, qui tanti viri corpus praecipiebantur^b cum summa^c honore suscepi^d. Eo suscepto, vasculum aperuerunt, ut experimento dedicerent^e veritatis probamentum. Cumque pallium sudarii² abstraxissent, cum quo facies illius fuerat velata, ecce!³ sanguis ex naribus viri Dei egrediebatur calidus, qui inter tot montium spatia fuerat contactus^f.⁴ et tante pulchritudinis forma et corporis color, quantam prius gestabatur^g vivus. Tunc una voce hymnificabantur^h.⁵ Deum; cum summa reverentia beati, ut ipse disposuerat, Christi confessoris ecclesiam⁶ Valentini humo¹ tradiderunt.

*(39). In^a cuius tertiae post sepulture noctis medie^a.⁷ p. 590. tante claritatis lumine reperte sunt cereae ardentes, qui diei vincerent⁸ vulgorem^b et candoris superaret^c nivem⁹.

(40). Quadam vero die dum puer parvulus in ipsius^{Sept. 8.} viri Dei sollemnia^a noctis secus muris^b ecclesiae¹⁰ incaute

20 I. Capp. 37—40. 1.

Cap. 38. a) m. al. corr. litterę 1. b) ur eras. 1. c) m. al. corr. summo 1. d) m. al. corr. suscipi 1. e) m. al. corr. didicerent 1. f) ita pr. m., m. al. corr. contractus 1; adportatus B; intactus cont. P. Geyer. g) ur eras. 1. h) m. al. corr. hymnificabant 1. i) m. al. corr. sepulturae 1, et sic B; cf. p. 228, 19.

25 Cap. 39. a) m. al. corr. Post sepulturam vero tertia nocte media 1, et sic B. b) m. al. corr. fulgorem 1. c) et candorem superarent nivis B.

Cap. 40. a) m. al. corr. sollemnitate 1, et sic B. b) m. al. corr. muros, et sic B.

1) Cf. Concil. Neuchingense a. 772, c. 2 (MG. Concilia II, p. 100):
 30 Ut nullus furtivam rem, tam in equis et quadrupedibus quam in reliqua subpellectilia, extra finem Baiuvariorum venundare vel machinis diabolicis exterminandi insidiis tegi. 2) Sudarium est veli quo caput tegitur species. Cangius. 3) B addit: iterum; cf. supra p. 226, l. 33. 4) Contingere est tangendo conspergere, ungere, tingere;
 35 cf. Sen. contr. 9, 2 (25), 5: contactam sanguine humano mensam. Thesaurus linguae Latinae IV, col. 714. 5) Hymnificare i. q. hymnos cantare. 6) B: in ecclesia sancti Valentini confessoris Christi. 7) I. e. 'In tertia nocte media post eius sepulturam'. 8) Cf. Greg. Dial. II, 35: tantoque splendore clarescere, ut diem vinceret lux illa.
 40 9) B addit: magnusque ibidem et optimus secutus est odor, qui illic permansit usque ad matutinorum sollemnia. 10) B: secus muros civitatis, qui auctor ecclesiam Valentini ibi sitam fuisse existimavit, ubi castrum Maiense fuerit, dum C. Stampfer l. l. p. 340. castrum infra ecclesiam collocatum esse statuit, scilicet in loco qui hodie Meran dicitur, sed verba: in praecipitium devolvebatur castrum ita vix assequor, interpretationem B anteponeus. Stampfer cavernas in monte Zenonis deprehendisse sibi visus est, dum alii, e. gr. B. Mazegger l. l., easdem in sinistra Passeris ripa e regione illius montis conspexisse volunt. Pons

decurreret, pede lapsus in praecipitium devolvebatur castris. Erat ibi tante^a altitudinis spatia^b, ut intuentibus pavor insistit, ad montisque ipsius latere crepidinis Passires^c amnis suis intumescit fluctibus. Quis enim estimabatur^d aliud quam mortuum^d, repertus si fuisset, saxarum^e acieb^e, 5 divisus scopulis ingentis^f, sicut huius urbis forma declarit^g, et ad ima montis si pervenisset, nequaquam flumen evadere potuisset? Qui dum irent, cadaver quereutes, amne super pontem amissi^{h.2}, contemplabantur puerum saxo cuidam coherentiⁱ et ipsius fluminis secus positi; areptis^k funibus, 10 per saxorum se immiserunt cavernas usque ad iacentem, quem querebantur^l. Qui non tantum^m vivus, sed etiam inlesus repertus est et³ ad pristinam deportatus stationiⁿ, nostrisque temporibus, dum non propriis meritis, sed divine largitatis munere huius episcopatus praeesse fecisset⁴. 15

(41). Et dum beatae⁵ proantecessoris nostri Iosephi⁶ dignisque meritis episcopi Christi confessoris corpus Valentini, qui olim a Longobardorum genti a^{*}praenotato fuerat abstultum^{a.7} castro et in Trigentino^b sepulturae traditus

I. Capp. 40. 41. 1.

Cap. 40. a) ita 1. b) m. al. corr. spatio 1. c) m. al. corr. estimabat 1. d) ita 1. e) m. al. corr. saxorum 1. f) m. al. corr. ingentibus 1. g) m. al. corr. declarat 1. h) amisi m. al. corr. amisso 1; transgresso B. i) m. al. corr. inherentem 1, et sic B. k) m. al. corr. arreptis 1. l) m. al. corr. querebant 1. m) ita B; tam (i. e. tamen) 1; cf. p. 231, 13. n) m. al. corr. stationem 1. 25

Cap. 41. a) m. al. corr. ablatum 1. b) m. al. corr. Trigentina 1.

lapideus prope Meran, 'ubi itur versus Steinach' a. 1330. commemoratur (D. Schönherr l. l. p. 21) hodieque appellatur 'steinerner Steg'.

1) *Passer fl. Athesim influens.* 2) *B: transgresso: cf. p. 232, l. 1: Amissa montana.* 3) *B auctor posterior ita pergit: quique etiam divinae largitatis munere ipso praeerat postea episcopatus multis diebus.* 4) *Arbeo scilicet biographus, qui haec de se puero rettulit; cf. supra p. 123.* 5) *Memoriae supplevit S. Riezler; cf. V. Haimhrammi c. 45: prodeessore nostro beatae memoriae Ioseppo episcopo. At auctor B recte: corpus beati Valentini confessoris Christi (cf. p. 227, 13), cum reliqua ita intellegas: 'dum a proantecessore nostro Iosepho d. q. m. episcopo — traditum fuisset'.* 6) *Iosephus episcopus Frisingensis mense Februario a. 747. iam ordinatus erat (v. supra p. 119), 'proantecessor' i. e. decessor Arbeonis, cumque chartae a. 763. die 29. Iunii datae testis fuerit (Bitterauf, 'Die Traditionen des Hochstifts Freising' I, p. 48) dieque 17. Ianuarii in ecclesia Frisingensi coleretur, die vero 7. Maii a. 765. Arbeo iam 'publicam synodum seu aliud placitum' Frigisingae fieri iusserit (Bitterauf l. l. p. 51), decessorem obuisse oportet a. 764. aut 765. Ceterum synodum cuius memini eandem fuisse, quae h. l. commemoratur, recte statuit M. Fastlinger, 45 'Das Todesjahr des hl. Korbinian' (v. Deutinger, 'Beiträge zur Gesch., Topogr. u. Statistik des Erzst. München u. Freising, fortges. von Specht', Monachii 1901, VII, 'N. Folge' I, p. 1 sqq.). 7) *B: ablatum.**

est urbe et exinde a venerabile et Deo devoto inlustrissimo Tassiloni¹ venerando duce fuerat deportatus^a et ad meliorem deputatus insulam^{b,2}, domui et ecclesiae episcopo sepulturae traditus fuisset, coepi^{c,3} inter memet ipsum conquirere, quid de tanti patris corpore agere debuissim: quia debitas^d honores illic⁴ minime deferre quiveram et ipsum reducere minime praesumebam, divino me contuli consilio. Generaliter fratres nostros⁵ convocavi, tantum sacerdotes in concilium fieri^e decrevi et his cordis perplexas cogitationes in medium detuli, quomodo vir sanctissimus nostrae curae deiectus⁶ sine decoris officio et sepe paupertatis necessitate et nobis⁷ tante absentiae sine lumine remanebat, et quod illius beati Valentini confessoris Christi inde abductum fuerat corpus, per quem illuc deducere suum decreverat. Inito generali cum his consilio, ut per triduanum^f nostra diocese fieri deberetur^g ieiunium, psalmodia sine intermissione atque missarum per singulas cotidie in eodem celebrationes indicto ieiunio, ut sub omni silentio sub sacro ordine hoc fieri deberetur^h, divinam uno ore deprecari clementiam, ut non nostris meritis, sed suae misericordiae largitatis

765,
Mai. 7.

I. Cap. 41. 1.

C a p. 41. a) deportatis 1. b) m. al. corr. insulam 1. c) ita B; coepit, sed littera t fere eras. 1. d) m. al. corr. debitas 1. e) m. al. corr. fieri 1. f) m. al. corr. per nostram diocesim triduanum 1. g) ur perscriptum 1. h) ur perscriptum 1.

1) Tassilo dux Liutbergam, filiam Desiderii regis Langobardorum, in matrimonium duxerat; cf. Ann. Einhardi ed. Kurze p. 81; Einhardi Vita Karoli M. c. 11. 2) Auctor recensiois B Iosephi episcopi nomine deleta translationem a Tassilone duce factam esse statuit 'in Pataviam civitatem', quae re vera insulae nomine nuncupari poterat (v. supra p. 120). Certe ecclesia Stephani Pataviensis in chartis inter a. 770—781. aut postea scriptis (cf. Mon. Boica XXVIII, Pars II, p. 65sq.) S. Stephani et Valentini appellatur et in una earum (l. l. p. 7) expressis verbis scriptum est, confessorem sanctum Valentinum 'in Batabis civitate' in tumulo quiescere. Iosephus igitur corpus Valentini episcopo Pataviensi sepeliendum tradiderat. 3) B addit: ego Heres licet indignus ipsius Frisingensis sedis episcopus et pergit: cogitare (pro conquirere). Heredis nomen ex epistula praemissa cognosci poterat, quam B praetermisit. Eodem modo Arbeo chartis subscripsit a. 754/5 (Bitterauf I, p. 34sq.): Ego indignus acsi peccator Arbeo archipresbiter aut: Ego Arbeo indignus presbiter; cf. supra p. 121. 4) Scilicet in castro Mariensi. 5) B: cum consilio omnium coepiscoporum nostrorum, qui auctor monente S. Riezler errasse videtur, nam mox sacerdotes et infra septem ex nostris commemorantur, distincti a Sindperto coepiscopo. Certe publicae synodo Frisingensi a. 765 (Bitterauf I, p. 52) celebratae Arbeo 'cum omni familia S. Mariae' intererat, et enumerantur tres diaconi praecedente Arn cum tribus clericis quartoque notario, itaque etiam h. l. clerus dioeceseos Frisingensis intellegi videtur. 6) B: sublatus. 7) Ita construas: 'et tanta absentia s. l. nobis r?.'

munere per eorum quemlibet dignaretur ostendere, sibi de eodem ut fuerit corpore voluntas, si¹ ad pristinum deberetur adduci^a vel illuc spectaturus² magni³ diei^b foret resurrectionis^c; et ne praecipiti^d et improvidi contra *divinum hoc committeremur^e reducendi^f consilium et haec contra⁴ pigritudine reatui subiaceremur^g neglecti incuriae. Vale in invicem facti, recessimus, unusquisque et propriam suam perrexit ecclesiam. Sed Deo indesinentes agemus laudes, quod septem ex nostris divina per^h visionem dignatusⁱ est ostendere pietas, — sed ea^k, quibus vel qualis et visionis modum, si stilum depromendi non⁵ evellimus, dies, ut opinor, prius quam sermo cessavit^l, — et insuper excellentissimo viro Sindperto coepiscopo⁶, per revelationem conpertum ut fuerat, ut et ipse nos^m indicare curavit, in ipsorum trium dierum spatiaⁿ.

Greg. Dial. I,
prol.

(42). His conpertus^a atque fratrum visionibus monitus, ad domnum^b et virum^c eminentiae inlustrum^d summumque perrexi principem⁷, cui cunctis⁸ cum quo qui erat satrapibus

I. Capp. 41. 42. 1.

C a p. 41. a) locum *m. al. add. 1.* b) *ita 1 cum B; dei Riezler.* c) *m. al. corr. resurrectionem 1.* d) *ita pr. m., pcpites m. al. corr. 1.* e) *m. al. corr. committeremus 1.* f) *reduandi 1; infra p. 231, 33: educendum.* g) *m. al. corr. subiaceremus 1.* h) *ita 1.* i) *m. al. corr. dignata 1.* k) *ita 1; a Riezler.* l) *m. al. corr. cessabit 1.* m) *m. al. corr. nobis 1.* n) *post spatia (m. al. corr. spatio) eras. d et librarius dierum fortasse iterare voluit, nam nihil deest 1.*

C a p. 42. a) *m. al. corr. conpertis 1.* b) *ita 1.* c) *vir: um, ras. a (!) 1.* d) *m. al. corr. inlustrem 1.*

1) *B: utrum.* 2) *B: expectaturus.* 3) *Charta Frisingensis a. 769 (ed. Bitterauf I, p. 59): diemque magni iudicii apud Dominum intercedat.* 4) *I. e. et contra haec pigritiae r. subiaceremus incuria neglectus.* 5) *Locus similis in charta Frisingensi a. 774. a Sundarhero ex ore Heredis conscripta redit (Bitterauf l. l. p. 93): Ceteri sine numero, quorum nomina si stilo comprehendere voluissim, dies, ut opinor, prius quam defecisset vocabula. Cf. chartam ab eodem a. 778. scriptam: ita ut superius stilo deprompsimus (Bitterauf p. 109), alteramque a. 773 (Bitterauf p. 87): stilo difficile est depromere; supra p. 7, n. 5.* 6) *Sindpertus episcopus non Neuburgensis intelligendus est, de quo S. Riezler, 'Gesch. Baierns' I, p. 105, disseruit, sed monente B. Sepp potius Ratisbonensis, sodalis pacti fraternitatis (MG. Concil. II, p. 97), qui in versibus 'De ordine provinciarum pontificum' provinciae Salisburgensis (SS. XIII, p. 352, MG. Poetae II, p. 638) inter episcopos Reginensis sedis ita commemoratur:*

Post hunc iam fuerat Sindbertus in ordine quartus, subsequentibus episcopis Frisingensibus. Sindpertus a. 756. episcopus ordinatus (Ann. S. Emmeramni minores, SS. XIII, p. 47) obiit a. 791 (Ann. Maximiani, SS. XIII, p. 22). 7) *Arbeonis iter auctor B praetermittens, consilio coepiscoporum ceterorumque ecclesiasticorum et Tassilonis principis corpus translatum esse scripsit. Cf. chartam Frisingensem a. 782 (ed. Bitterauf l. l. p. 123): a principe summo Tassilone. 8) Ita intellegas: 'cui cunctisque qui cum eo erant satrapibus rei et*

rei et summe cure gestam^a divulgavi. Cuius cum universis consilio petendum viri Dei direxi¹ corpus.

(43). Cum autem ad praenotatum Maiensem nostri devenissent castrum et monumentum aperuissent et vasculum ex humo retraxissent antequam deposuissent altari, dieque declinato, ad vesperam gustandi tardius adtraheretur hora, inito consilio, ut alimoniam reciperentur^a corporis: qui domum ingressi dum fuissent et ad perceptionem panis consedisent, quidam ex his oratorio permanserunt, psalmodiam devolventes² et tanti viri^b corpus custodientes, ut ne ab incolis tollere^c quievisset^d, et^e ecce! subito sonus in ecclesiam^f erumpens tam validus, ut vim thonitruī superaret magni et universum^g non tantum ecclesiam, sed etiam castrum *commovisset. Tanta namque diei fuerat serenitas, ut nubs^h minime apparere videbaturⁱ, tantusque his, ecclesiam^k qui fuerant, timor invasit, ut nimio pavore perterriti humo corruissent et velut exanimis facti viderentur. Paululum post, vires^l receptis, ostium penetrare³ nitebantur ecclesiae, et ecce! domi qui erant, in obviam his facti sunt. Sic omnes ecclesiam ingressi, sub⁴ magno terrore et timoris reverentiae^m in vigiliis pernoctaverunt usque in crastinumⁿ. Sed quid mirum, divinae⁵ virtutis operationi dum vir Dei suum corpus ad pristinum educendum decrevisset locum, ut ingens erumperet sonus ad designandum viri Dei consensum, dum Israheliticus ad movenda populus castra vocatus fuisset, iusso^o divino prolixius perstrepebat bucina? Itaque haec, ut praediximus, fieri, fidelium quis dubitat^p.⁶?

(44). Sed superposito⁷ feretro tanta a pedestrium^a ductus^b est prosperitate, ut equites^c vix sequi potuissent.

30 I. Capp. 42—44. 1.

C a p. 42. a) m. al. corr. gesta 1; gestas Pertz.

C a p. 43. a) ur eras. 1. b) viri iteratum, sed eras. 1. c) tolleri Pertz; m. al. corr. tolli 1. d) m. al. corr. quievisset 1. e) ita 1; om. Riezler. f) m. al. corr. ecclesia 1. g) m. al. corr. universam 1. h) ita B cum V. Haimhrammi c. 34; nubi m. al. corr. nubes 1. i) m. al. corr. videretur 1. k) m. al. corr. hos ecclesia 1. l) m. al. corr. viribus 1. m) m. al. corr. reverentia 1. n) castinum pr. m. 1. o) m. al. corr. iussu 1. p) ita 1.

C a p. 44. a) m. al. corr. pedestribus 1. b) m. al. corr. ductum 1. c) m. al. corr. equitantes 1, et sic B.

40 summāe curae g. d'. Cf. chartam a. 763 (ed. Bitterauf I, p. 46): per consensum inlustrissimi ducis Tassilonis et satrabum eius.

1) Scilicet ad petendum viri Dei corpus legatos misi. 2) I. e. revolventes. 3) B lucidius: egredere. 4) B: cum. 5) Ita construas: 'dum divinae v. operatione vir Dei'; cf. supra c. 41. 6) Inventio corporis tam pulchri et optimi coloris, ut quasi dormientis putaretur, et elevatio in B additae sunt. 7) B: adpositus.

Amissa^{a.1} montana, ad amnem Eni portum² in obviam facti sumus cum universa subsequenti plebe.

(45). Cum letania corpore recepto, dum in quendam^a pervenissemus campum, et ecce! quidam aridam cum habuisset manum a iuventutis flore³, vectibus cum inposuisset, in quibus corpus portabatur viri Dei, statim restituta est, sicut et altera, tante multitudinis praesentiae, qui una voce ymnum canebant Deo. In quem locum salutiferi vixilli cum posuisset signum, tante^b divine virtutis ostenduntur miracula, quod stilus scribendi⁴ non sustinet modum.

(46). Eadem vero nocte quidam a daemone ereptus^a, adductus ad nos dum fuisset, iam lectulo depositus, tante^b ab immundis vexabatur spiritibus, ut vinctum^c a^d fortissimis duceretur viribus^e. Dum corpori viri Dei deducere⁵ praeciperimus, his ducentibus magnis vocibus et virium nisibus conabatur resistere. Dum autem non statu rectitudinis super humum corpori viri Dei^f summissus fuisset, spiritus ab eo immundus exivit, ita ut ulterius huiusmodi minime contegisse probantur.

(47). Deinde vero, nos deambulantibus, in crastinum^{a.6}

I. Cap. 44—47. 1.

Cap. 44. a) *m. al. corr.* amissis montanis 1.

Cap. 45. a) *quendum pr. m.* 1. b) *m. al. corr.* tanta 1.

Cap. 46. a) *m. al. corr.* arreptus 1, et sic B. b) *m. al. corr.* tantum 1. c) *m. al. corr.* vinctus 1. d) *o pr. m.* 1. e) *m. al. corr.* viris 1. f) *ita 1; om. Riezler.* 25

Cap. 47. a) *ita desinit 1 (cf. p. 231, l. 21), ubi verba extrema Deinde — in cr. m. al. crasit; monasterium pro in cr. Riezler.*

- 1) Cf. p. 228, n. 2. B: amissis autem Transalpinis iugibus.
 2) De portu v. supra p. 205, n. 7. Portum illum Aeni inter Kufstein et Rosenheim quaesivit S. Riezler, agmen Oeniponto in dextra fluminis ripa profectum esse statuens. Zoller vero l. l. p. 10. verba ad textum B interpretatus locum prope monasterium Wilten et Oenipontum situm fuisse coniecit. Ab oppido Rosenheim ad septentrionem Ad Aenum aut Pons Aeni castrum ad traiectum Aeni fl. iacebat, idem fortasse atque vicus Pfunzen (Langenpfunzen et Leonhardspfunzen), olim Pontena appellatus; cf. A. Forbiger, 'Handbuch der alten Geographie' p. 318.
 3) Cf. supra p. 190, n. 1. 4) Greg. Dial. I, prol.: stilus scribentis non apte susciperet. 5) Pro 'adducere'. 6) De fine libri ex recensione B supplendo supra p. 156 sq. disserui. 30 35 40

II.

EX VITA RETRACTATA B.

*[XXXVIII.^a Ubi sanguis^b inventus est et ecclesia p. 633.
constructa].

5 Contigit¹ autem, ut, adportato sancto^c corpore, ventum
est^d ad eundem *locum, ubi iam olim, dum^e de^f Frigi- p. 634.
singas^g cum eodem corpore pergentes^h, castra metati sunt,
ibique collectum sanguinem eiusⁱ, ut supra dictum est², in
vase^k fictili^l, tabula superposita, suffodierunt^m. Atⁿ sanctae
10 crucis baiolus super ipsum vasculum ignoranter crucem ad-
fixit^o, inventusque^p est idem sanguis viri Dei tali colore^q
atque decore, ut^r eodem die a vivente^s effluxisset corpore.
Ibique ymniticam^t laudem et gloriam domino^u Deo nostro^v
suppliciter omnes laetanti animo decantabant^w. Et idem
15 sanguis ibi^x cum omni honore recondebatur^y, et magna
ibi sub festinatione ecclesia^z.³ construebatur, ubi innumera-
bilia Dei omnipotentis clementia^z ad honorem^a et gloriam

*) *Ad hunc locum (fol. 164') schedula eadem manu postea conscripta
spectare videtur, etsi ante f. 164, inserta est: Distat autem eccle-
20 sia ista vel cappella ad dimidium miliare a civitate Inspruck
post villam Hettingen⁴ in loco qui quondam (quandam c.)
cappellā sancti Corbiniani appellabatur, nunc heu! oblitis
miraculis supradictis, mutato nomine, hic locus in den hard
doez sant Antwein dicitur 9c.*

25 II. Cap. 38. 1. 1a. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9 (ad l. 17). 9a. b.

Cap. 38. a) XXXVIII. m. al. corr. XXXVIII. 3; XXXVIII. in marg.
et praescr. m. aequali in marg. suppl. 6; XLV. 9a; numerum om. 4. 7. b) san-
guinis 7. c) tanto 7; om. 9a. d) esset 8. 9a. b et m. al. 2. 9. e) om. 5. 9a;
30 eras. 2. f) m. al. suppl. 6; eras. 2. g) ita 1 (pr. m.). 2 (pr. m.). 8a; Frisingas
1a. 8; Frisinga 3. 4. 5 (pr. m.). (6. 7); Frisinga 9. 9a. b et e corr. 2. 5. h) m.
al. suppl. 6; pr. m. in mg. 9a; pergerent 8. i) om. 7. k) vase 8. l) vic-
till 7. m) suffoderunt 1. 8. 9. 9a. b; fodierunt 2. n) ad 7; m. al. corr. ut 8.
o) m. al. corr. adfixerit 3. p) Inventus est autem idem 7. q) col(ore in rasura) 2.
r) quasi 8. s) iuvenili 1a. 8; iuventute 7. 9 (pr. m.); corr. viventi 9. t) ymni-
35 dicam 1. 1a. 8. 9. 9a. b et m. al. 2. 3. 4. u) om. 7. v) om. 1a. w) decan-
tabat 1, corr. x) om. 7. y) reconditur — construitur 8. z) (cle in litura
ser.) mentia 2. a) desinit 9, folio amisso.

1) Totum caput est interpolatoris. 2) C. 29 (SS. rer. Merov. VI,
p. 628). 3) Recentiores puerili more nomina locorum interpretati (v.
40 supra p. 187) capellam illam volunt esse vici Dettendorf in parocchia
Irschenberg siti (Ober-Bayern, Bz. A. Rosenheim, AG. Aibling); cf.
Mayer-Westermayer, 'Statistische Beschreibung des Erzbisthums Mün-
chen-Freising', Ratisbonae 1880, II, p. 27. 4) Hodie Hötting (Tirol,
Bz. H. Innsbruck).

sancti nominis eius^a operari dignatus est multorum^b sanitatum^c miracula per intercessionem et merita beatissimi^d viri Dei.

[XXXVIII.^a Quomodo in ecclesia sanctae Dei genitricis Mariae Frigisingensi^b honorifice^c est exaltatus, ubi primitus est humatus]. 5

Inde¹ autem moto sancto corpore beati Corbiniani, omnis coetus pontificum et ecclesiasticorum^d turba immensa una cum summo² eorum^e principe Tassilone obviam occurrentes^f, cum omni^g ecclesiastico^h dignanter obsequio, cum 10
 p. 635. et gloria¹ in ecclesia sanctae *Mariae, ubi primitus^m erat humatus³, ad honorem et gloriam Christiⁿ nominis et ad totius^o christianae plebis eius suffragia postolanti^p est honorifice exaltatus. Pro cuius meritis et precibus magnas^q 15
 ibi virtutes divina virtus cotidie operari dignatur et multis vere^r in Deum credentibus et fideliter petentibus^s opem confert iugiter^t sanitatis, praestante et miserante domino^u Iesu Christo, qui cum Deo^v patre et Spiritu sancto vivit^v et regnat Deus per omnia saecula saeculorum. Amen. 20
 EXPLICIT^x VITA SANCTI CORBINIANI EPISCOPI^y.

II. Capp. 38. 39. 1. 1a. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9a. b.

Cap. 38. a) sui 8. b) multarum 8. 9a. c) ita 3 (pr. m.). 4 (pr. m.). 5. 6; sanitatum rell. d) sancti viri (D. om.) 7.

Cap. 39. a) XL. 3 (pr. m.) et m. aequali in marg. 6; m. s. XV. corr. 25
 XXXVIII. 3; Cap. XLVI. 9a; numerum om. 7. b) Frigising 4; Fri(g)isingensi 6; Frigisingensi 3; Frisingensi 7. c) honorice 7, corr. d) aeclecticorum 6. e) pr. e. 6. f) currentes 6. g) summo 9b. h) aeclestico 6, corr. i) sp. cum omnique 1a. k) aß u. om. 1. l) gloria; ras. m(?) 2; et gl. om. 9. m) primetus(?) 3, corr. n) n. Chr. 4. o) spem add. 4. 9a. b. p) postulantis 4. 8. 30
 9a. b et m. al. 3; solatium add. 8. q) que add. 8. r) fere 7. s) in rasura 7. t) i. s. om. 6. u) nostro add. 2. 7. v) om. 1. 7. w) vivit — Amen om. 7, subsequente Passione Haimhrammi. x) ita 1. 3. 4. 9a; subscriptionem om. 1a. 2. 5. 6. 7. 8. 9b. y) ep. om., hominis Dei postea add. 9a.

1) Codex 1 Arbeonis desinit in his verbis: Deinde vero, nos deambulantes, in crastinum (p. 232, 21). 2) Verba 'summus princeps' duci Baiuvariorum indita Arbeonis videntur esse; cf. supra p. 157. 3) V. supra c. 34 (p. 225); Vita B c. 27 (SS. rer. Merov. VI, p. 627). 35

INDEX.

Maior numerus paginas, minor lineas quinas indicat.

A.

Abraham patriarcha 31, 5.
 Adalpertus reus 197, 25—201.
 Aegyptus 31, 10.
 Aenus *v.* Enus.
 Alamannia 27, 5; Altēmania 202, 15;
 Altermania *A I*, Germania *rell.*
 31, 20.
 Angli (anguli *A*) occidentales 27, 5.
 Anisis, Anisa, fl., *Enns* 33, 15.
 Ansericus, Ansaricus, cellararius
 cellulae *prope ecclesiam S. Ger-*
mani Castrensis 191, 1. 208—
 210, 5. 213. 214, 1.
 S. Antonius 207, 15.
 S. Antwein *v.* S. Corbiniani cappella.
 Aquitania 27.
 (Arbeo) ep. Frisingensis (*falso* ep.
 Ratisbonae civ. 99, 45) 58, 20.
 64, 15. 65, 10. 73. 74, 1. 81—84, 15.
 95, 5. 96, 15. 98, 20. 99. 188. 189.
 191. 195, 5. 200, 5. 201, 5. 205,
 10. 206, 15. 208. 209, 1. 213. 216,
 10. 217, 1. 220. 221, 1. 222, 5.
 223, 10. 226, 5. 229—232; Cyri-
 nus peccator 99, 15; Heres 188,
 10; puer parvulus 227, 15. 228.
 Aschaim (Aschheim *B*) villa publica,
Aschheim (B.-A. München) 60,
 10—63. 73, 20; *eccl.*: B. Petri.
 Ausonia = *Italia* 44, 20.
 Avari 30, 15. 33, 10. 34, 5.

B *cf.* P.

Baiuvarii (Bawarii *B*) 32. 33, 15.
 34, 1. 36. 205, 1. 214, 10; provin-
 cia 34, 15. 75, 1. 203, 5; duces:
 Theoto, Crimoaldus, Theodoal-
 tus, Hucpertus, Tassilo; gens
 nostra 203, 1.
 S. Benedictus 200, 5.

Brittania, Britania 27, 5. — Britta-
 norum origine ortus *Corbinianus*
 218, 10.

C.

Cainina locus, *Kains vel Kuens*
prope Meran 214, 20. 215, 1.
 216, 20.
 Carolus princeps Franc. 223, 20.
 Castrus vicus in regione Militonensi
 189, 10. 190, 5; *eccl.*: B. Germani.
Cf. cellula, ergastulum.
 Cisalpina *v.* Noricensis.
 S. Corbiniani cappella, postea 'in
 den hard docz sant Antwein',
prope Hötting 233, 20.
 Corbinianus ep. 188—234; *primo*
Walttekisus appellatus 189, 15; *frater*
carnalis 224, 10.
 Crimoaldus, Crimoldus, dux Baiu-
 var., fl. Theotonis, 203, 15—205, 1.
 214—218. 221. 223; *coniux* 215,
 10; *uxor*: Pilidrud; filii 204, 5;
 suboles 221, 5; *carus puer* 223, 10.
 Cyrinus *v.* Arbeo.

D.

Danubius fl., *Donau* 32, 15. 36, 5.
 75, 15. 76, 15. 92, 25. 93, 10.
 Davitica cuncta 28, 25; Davitici
 hymni 29, 10. Daviticum carmen
 52, 20. 53, 1. 216, 1.
 Deoto *v.* Theoto.
 Dominicus nobilis Preonensis, Ro-
 manus genere 226.
 Duringorum gens 85, 5.

E.

Ebraci *v.* Hebraei.
 (Elias), Helias, proph. 193, 10.
Enns v. Anisis.

- Enus fl., *Inn* 232, 1. *Cf.* Innetina, Vallenenses.
- Ermbertus ep. Frising., frater (?) Corbiniani, 222, 5.
- Europa 26, 25. 27, 1. 30, 15.
- F.**
- Feronifaidus solitudo 84, 25.
- Finalis rivus 214, n. 14.
- Francorum gens 85, 1; maior domus vel princeps: Pippinus II, Carolus.
- Frigisingas villa publica, castrum, *Freising* 219, 1. 221. 222, 1. 233, 5; Frigisingenses eccl.: S. Mariae, B. Stephani mart.; episcopatus 228, 15; ep.: Ermbertus, Iosephus, Ardeo; diocesis nostra 229, 15; mons vicinus 219. 220, 1; fons 219, 25. 220; porta 221, 10.
- G.**
- Gallia, Galliae 27, 5. 31, 15. 197; Galli 29. 34, 25. 35, 1. 215, 15. 223, 20. — Gallorum partes 202, 15. *Cf.* Wandali.
- Gawibaldus ep. Ratisbon. 78, 10.
- B. Georgii v. S. Haimhrammi eccl. Ratisbon.
- Germania 27, 5. 31. 32, 15. 62, 30. *Cf.* Altemania. — Germani 202, 15.
- B. Germani eccl. in vico Castro 190, 5.
- B. Germanus 191, 25. 201, 15.
- Gotia 27, 10.
- Gregorius II. papa 195, 5—197, 1. 202, 10. 210. 211.
- Grimoaldus v. Crimoaldus.
- Gruoba v. S. Haimhrammi eccl.
- H.**
- S. Haimhrammi eccl. *prope Ascheim* 64, 5 (Gruobae? 61, n. 1).
- S. Haimhrammi eccl. Helphindorf. 71, 20. 72. 98, 5.
- S. Haimhrammi, *antea* B. Georgii, eccl. Ratisbon. 77, 10. 78. 81, 25. 83, 10. 84. 91, 1. 93. 94, 1. 97, 10.
- Haimhrammus, Haimrammus, Haymbrammus, Hemmerammus, ep., mart. Ratisbonensis 26, 15. 27, 20 — 81. 90, 10. 92, 15 — 95. 97—99; sepulchrum 78—80.
- (Hebraeorum), Ebreorum populus 196, 15.
- Helias v. Elias.
- Helphindorf villa, *Kleinhelfendorf* (*B. - A. Rosenheim*) 45. 50, 5. 70—72. 97, 15; locus dilectus 43, 10; eccl.: S. Haimhrammi; fons (*Emmeramsbrünnel*) 43, 10. 72, 1; lacus 72, 10; incolae 57, 5—59, 25.
- Hemmerammus v. Haimhrammus.
- Heres v. Ardeo.
- Herodes rex 216, 5.
- Hettingen villa, *Hötting* (*B. H. Innsbruck*) 233, 20.
- Hibernia 27, 5.
- Hispania, Spania 27, 10.
- Hucpertus dux Baiuvar. 224.
- Huni 33, 15. 35, 1.
- Husingus princeps (comes tribunus 213, 5) Tridentini castri 205, 5. 213. 214.
- I.**
- Iberus quidam, *equus* 205, 20. 211. 213, 10. 214, 1; Hiberus 199, 10.
- (Iezabelis), Zezabelis insidiae 223, 10.
- Imbris fl., *Regen* 92, 5.
- Inn* v. Enus.
- Innetina (*gen.* Innetinis) vallis, *Engadin* 205, 1. *Cf.* Vallenenses.
- Inspruck civ. 233, 20.
- Iohannes (Baptista) 216, 5.
- Ioseppus, Iosepphus, ep. Ratisbon. 96, 15. 228, 15.
- Israheliticus populus 193, 10. 231, 25.
- Isura fl., *Isar* 75, 10. 76, 15.
- Italia 224; Italiae caput 204, 10. *Cf.* Ausonia.
- K v. C.**
- L.**
- Lantperhtus, Lantperthus (Landepertus *B.*), fl. Theotonis ducis Baiuv., 44, 25—49, 15. 51. 67.
- Liger fl., *Loire* 31, 10.
- Longobardi, Longobarthi 224, 15. 226, 15. 228, 15; Longobardorum rex 205. 211, 20. 212. 227, 1; princeps 211. 224, 10.
- M.**
- Magata puella *Frising.* 225, 20. 226.
- Maiense, Magense castrum, *Mais* 214, 10. 215, 5. 223, 1. 226, 15—

228. 231; oratorium 217, 1. 231;
porta 226, 15.
B. Mariae eccl. Frising. 221, 1.
225, 5. 234.

Martius v. campus.

Miltonensis regio, *Melun* (dép.
Seine-et-Marne) 189, 10.

N.

Nino, Ninus, vicarius aut subactor
Frising. (secretarius *Pilidrud du-*
cissae B) 221, 20—223, 15.

Noricensis Cisalpina 204, 10.

O.

Ota, fil. Theotonis ducis Baiuv.,
39. 40. 43, 20. 44. 46, 15. 47, 15.
51.

P.

Padus fl., *Po* 205, 15. 206, 5.

Pannonia 33, 5; Pannoniensis plebs
30, 15.

Papia, *Pavia* 205, 10. 211, 15; porta
211, 15; Papiensis summus rex
Langobardorum 227, 1.

Parahtani v. Porathani.

Passires fl., *Passer* 228; pons
228, 5.

(Patavia civ.), *Passau*, insula me-
lior 229, 1; domus et eccl. episcopi
229, 1.

Paulus ap. 216, 1. Cf. Petrus.

S. Paulus eremita *Thebaeus* 207, 15.
Pavia v. *Papia*.

B. Petri ap. eccl. Aschaimensis
60, 15. 73, 20.

Petri et Pauli apostolorum limina
Rom. 38, 15. 43, 5; Petri limina
47, 25; Petri limen 195, 1.

Petrus apostolorum princeps 48, 1.
194, 25. 195, 5. 196, 25. 197, 10.
202, 10. 210, 5; praedia 195, 15;
sepulchrum 210, 10.

Pictavis urbs, *Poitiers* 27, 15.

Pilidrud, uxor I. Theodoalti (?),
2. Crimoaldi ducum Baiuvar.,
215, 15. 216. 218. 221—224, 1;
genetrix eius 215, 15.

Pippinus II. maior domus 194.
197, 25—199.

Po v. *Padus*.

Poitiers v. *Pictavis*.

Porathanorum (Parahtanorum *B*)
gens 85, 5.

Preonensium plebs 226, 10.

Pupinhusir villa, *Wippenhausen*
prope Freising 201, 5.

R.

Radaspona urbs, metropolis gentis
Baiuvariorum 32, 20. 33, 1. 35, 25.
36. 41, 1. 55, 15. 74. 75, 5. 76, 25.
78, 10. 81, 20. 92, 20. 93, 1; eccl.:
B. Georgii, *postea* S. Haimhram-
mi; ep.: Gawibaldus, Sindpertus;
turres 36, 1. 56, 30. 93, 5; plateae
56, 20; portus 76, 25. 93.

Regen fl. v. *Imbris*.

Regensburg v. *Radaspona*.

Renus fl., *Rhein* 31, 15.

Roma 38, 15. 47, 25. 194, 20. 202, 5.
210, 10; eccl.: v. Petri et Pauli
limina; Romanae urbis pontifex
summus 206, 1; papa: Grego-
rius II. — Romani fines 205, 15;
Romanus nobilis genere Domini-
cus Preonensis 226, 10.

Rumanniana prata, *Romagnano*
prope Tridentum 213, 1.

S.

(Salisburgensis), *Salzburg*, ep.: Vir-
gilius.

Saxonorum (Saxonum *B*) gens
87, 5.

B. Scolastica virgo 200, 5.

Septemania 27, 10.

Sigibaldus, fil. iudicis cuiusdam,
39. 40.

Sindpertus ep. Ratisbon. 230, 10.

Spania v. Hispania.

B. Stephani mart. eccl. Frising.
208, 20; oratorium 219.

T.

Tassilo dux Baiuvar. 229, 1. 230, 15.
234, 5.

Theodoaltus dux Baiuvar., fil.
Theotonis, 215, 10; uxor 215, 10.

Theoto (Deoto *B*) dux Baiuvar.
(in *V. Haimhrammi*) 32, 25. 33, 5.
34. 37, 10. 39, 5—41, 1. 43, 20. 44.
47. 76, 25; liberi: Ota, Lant-
perhtus.

Theoto dux Baiuvar. (in *V. Cor-*
biniani) 203; filii 203, 5; sobolis
203, 5; fil.: Crimoaldus, Theo-
doaltus.

Thuringi v. Duringi.

Timo rivus 214, n. 14.

Trigentinum castrum, *Trient* 205, 5.
213, 5. 228, 15; Trientini fines
212, 25; porta 213, 5; princeps:
Husingus.

Tuscia 206, 15.

V.

Valentini eccl. Maiensis 227; muri
227, 15; Valentini Zenonis patri-
monium *Maiense* 217, 5.

B. Valentinus ep. 224, 15. 228, 15.
229, 10; sepulchrum 214, 15.

Valeria (regio) 202, 15. 204, 10.

Vallenenses 226, 10. *Cf.* Innetina
vallis.

Venustica vallis, *Vintschgau* 204, 10.

Virgilius ep. Salisburg. 164, 35. 165.
188. 189.

Vitalis presb. et interpres 31, 20.
53—57, 1.

Vivarius locus prope Ratisbonam
81, 20.

W.

Waltekisus I. 189; uxor: Corbini-
ana; fil.: Corbinianus, Ermber-
tus (?).

Waltekisus II, fil. Waltekisi I, v.
Corbinianus.

Wandalorum (*pro Gallorum*) re-
gnum 34, 45.

Wippenhausen v. Pupinhusir.

Wolfeicus (Wolflaichus B) presb
41. 42.

Z.

Zeno v. Valentinus.

Zezabel v. Iezabel.

GLOSSARIUM.

Maior numerus paginas, minor lineas quines indicat.

- abbas** huius provinciae (Baiuvariorum) cenubiis 34, 20.
abcessus = *abcessus* 225, 15.
absolvit = *dimisit* 204, 10.
abstrahere (tollere *B*) 205, 5. 213, 15. 214, 1. 223, 10.
abstultum (ablatum *B*) 228, 15.
actor] auctoribus montanis 204, 10.
admissarius] amyssarius cavallus 205, 5; ammissarius 213.
aedificiorum compositio 85, 20.
alatio *v. halatio*.
alcis *abl.* 36, 10.
alena (anhela *B*), *halitus, anhelitus, francogall. 'haleine'* 200, 1.
alligens = *alligans* 193, 15.
altithronus] alti Deo throni martyris 52, 15. *Cf. p. 147, n. 11.*
amittere, ammittere = *dimittere* 191, 15. 194, 15. 201, 15. 205, 15. 206, 10. 211, 10. 212, 25. 214, 5. 215, 10. 223, 1; *amitterentur* = *dimitterent* 216, 5. — *amisit* = *reliquit* 221, 15. — *amissi* (transgresso *B*) 228, 5; *amissa montana* 232, 1.
ammissarius *v. admissarius*.
anem = *anum* 221, 10.
antestare, in testem vocare 198, 10.
antistes summus, papa 194, 25.
apostolicus = *papa* 194, 20. 196, 20; *apostolicus vir* = *papa* 48, 1.
arca] *ex himo cordis arcae* 90, 5; *pectoris arcem* 188, 10.
arentabatur = *alligabatur* 209, 5.
argenteos tres 193, 20.
artificis manus 214, 1. — *artificium servi* 89, 1.
arvam aridam (*arva sicca B*) 32, 5.
auctor *v. actor*.
aula *v. regalis*.
avide (= *vastae, ingentis*) urbis 31, 1; *avidam urbem* 93, 5.
baculum Corbiniani 219, 25.
bipennis] *pipinnam* (*bipinni B*) 92, 5.
bubulis *abl.* 36, 10.
(Caementarii), cimentarii 77, 25.
calippe *v. chalybe*.
campestriae partes 61, 5; *in campestriae desertae planitiae* 62, 5; *per planitias campestrium* 74, 20.
campus] *ad campum, antiquorum mos ut fuerat, Martias* 194, 5.
capside = *capsa* 53, 5.
capulis (*scil. funibus*) *missis* 209, 5.
carceris (*secreti B*) *tranquillitas* 201, 15.
carmen nefandum *strigae* 221, 10. 223, 15.
carnium esus 206, 20.
castros eosdem 224, 15.
cautela (*caterva B 3b*) *clericorum* 41, 5. 49, 1; *cautella clericorum* 201, 15. *Cf. cohors*.
cavare = *cavere* 223, 10.
-cedo] *concedisset* 202, 10; *recedisset* 199, 15; *recedisset* 86, 5.
cellaria 190, 15; *cellarium* 191, 1.
cellula Corbiniani Castrensis 190, 15. 191, 25. 192, 5. 194. 202, 5. 211, 1; *cellula montis B. Stephani Frising.* 220, 1. *Cf. ergastulum, mausoleum, reclausia*.
centenarii 198, 10.
cernissent (*vidissent B*) 76, 15; *cernisset* 89, 15.
(chalybe), *calippe* 38, 5.
(chlamys), *clamis* 49, 15.

- chronis (= *temporibus*) cottidianis 218, 20.
 cocus *v.* coquus.
 (coenobium), caenubium 211, 1.
 cohors 75, 5; coors clericorum 53, 20. *Cf.* cautela.
 collectio = *collatio* 64, 5.
 collegio 211, 5; collegio (turba *B*) universa 204, 1; collegium fecit = *conspiravit* 223, 15.
 colonem = *colonum* 210, 20.
 comes tribunus *Trident.* 213, 5. *Cf.* Husingus.
 commare, comere, unguis *resecare* 51, 5.
 concilium *Frisingense* 229, 5.
 condiscensio 31, 10.
 conflerent, deflerent 212, 15.
 coniecit (adiecit *B*) 195, 10.
 compaginas (compagines 82, 10) membrorum 82, 1.
 contactus (adportatus *B*) sanguis 227, 10.
 contentus (detentus *B*) 214, 10. 215, 1. 216, 5.
 conviator, comes *itineris* 208, 1. 216, 5.
 (coquus), cocus pontificis 207, 5.
 corporis Christi perceptio 225, 5.
 crura (femur *B*) dextra 226, 5.
 cubitis (= *cubiti*) altitudo 63, 5. 70, 25.
 cucurrens = *currens* 192, 1. 198, 10. 207, 5. 208, 1.
 cupare = *excubare* 34, 25.
 cure (= *cura*, *curantes*) se reprehensos in necem episcopi 223, 1.
 (custos), gustus 206, 10; custodes praepositi castro *Maiensi e gente Baiuvariorum* 214, 10; custodes castri *Maiensis e gente Langobardorum* 226, 15.
 clamnatorum mos 198, 1.
 decenserat = *accensuerat, censuerat* 195, 1.
 decernisset (comperisset *B*) 46, 15.
 decescat 63, 5; decreverat (excrevit *B*) 60, 25. 203, 5; decreverant (crevissent *B*) 74, 20; decrevisset 63, 20.
 deducere = *adducere* 229, 10. 232, 10; deduci (adduci *B*) 225; deductam = *adductam* 214, 5.
 deiectus (sublatus *B*) 229, 10.
 demergaret, demercaretur, mercaretur 194, 25.
 denotantem = *denatantem* 208, 5.
 deposcebantur, deprecabantur 212, 15.
 detulta = *delata* 59, 20.
 devolventes (revolventes *B*) psalmodiam 231, 10.
 dioecesis] in nostris diocenis (in nostra diocesi *B*) 81, 1; in nostrisque subiacentibus diocenis 95, 10; dioecesē nostrā, *Frisingensi* 229, 15.
 director = *legatus* 199, 15.
 directus (missus *B*), *legatus* 214, 10. 215, 5; directi = *legati* 194, 10. 223, 5. 225, 10.
 direxi, *legatos misi* 231, 1.
 dividerat = *diviserat* 94, 10.
 domesticum animal 208, 10; domestici fidei, *qui fidem christianam prae ceteris amplebantur* 201, 10.
 dominicus dies 93, 10.
 dorsui = *dorso* 206, 5.
 duci = *ducis* 47, 10. — *ducissa* 221, 15; *ducisse summe* 223, 5.
 egressionis hora 224, 15.
 elephantinus morbus 213, 20.
 eminentia (ecclesia *B*) 219, 5; eminentiae domus, *scilicet regis Langob.* 212, 15; eminentiae (= *eminentia*) inlustrum virum 230, 15.
 epode = *edepol?* 35, 20.
 equus *v.* Iberus.
 ergastulum parvum, *cellula Corbiani Castrensis* 190, 5. 191, 25.
 examens, *nihil sentiens* 192. *Cf.* insensatus.
 excubare *v.* cupare.
 exequium, *coena funebris* (?) 201, 1.
 eximia (eximietas *B*) illius vitae 193, 20.
 expectaculum *v.* spectaculum.
 experti = *expergiti* 219, 15.
 exsenia *v.* xenia.
 exstrenuus = *strenuus* 209, 20.
 fame (= *faminis, sermonis*) fructus 188, 15.
 fastus dies continentiae, *nobis fastag?* 208, 10.
 (favonius), fabunius 74, 10.
 feminas = *feminae* 200, 10.
 feria sexta 208, 1. *Cf.* ieiunium.
 fluens (flens *cod.* 1) 202, 5.
 fluentam suam = *fluenta sua* 72, 5.

fontis sacri lavacrum 224, 10.
fulsio (obpressio *B*) 200, 1.

gaudia voluptuosa (= *gaudium v.*)
88, 25.

gener = *sororis maritus* 46, 25. 47, 1.

gennicus *v.* gymnicus.

gentilium mos 89, 20.

gerundii *gen. pro inf.*: expectandi
43, 15; explendi 35, 5; quaerendi
43, 5. 47, 25; sinendi 34, 10; ve-
niendi 197, 25.

gluttum (gustum *B*) *acc.* = *hau-
stum* 96, 5.

gustus *v.* custos.

(*gymnicus*), gennicus 38, 5.

gypsi conpositio 78, 1.

(*halatio*), *alatio*, *suspirium* 200, 1.

huius (his *B*) locis 86, 25.

humilia (= *humili*) postulatione
198, 10.

(*hymnificabantur*), *hinnificaban-
tur* Deum 227, 10.

ibimet 219, 15.

idolorum cultores 87, 5.

ieiunium 229, 15; ieiuniarum feria
VI. 206, 15.

incendens = *incedens* 203, 15.

infertens = *inferens* 190, 25.

infra = *intra* 78, 5, *et saepe*.

iniuncta = *officium* 211, 10.

inlecebrus, *fallax*, *decipiens* 212, 5.

213, 10; inlecebris artibus 221, 10;

inlecebris concubiti 226, 1.

inrigua (= *abundans*) mens 54, 15.

insensatus, *inops sensus* 192, 15.

insignia, *scil. res* 199, 20.

intuitus daemoniorum 221, 10.

intulere = *inferre* 47, 15.

iterantium = *itinerantium* 207, 5.

index 39, 10.

iumenta = *equa* 213; iumentus in-
formis 213, 20. *Cf.* Iberus.

lammia sepulchri argentea 210, 5.
214, 25.

(*litania*), *letania* 232, 1.

lores = *lora* 198, 1.

macerie (macie *B*) 213.

maior] summum maiorem domui
194, 1; maior domui 197, 25. *Cf.*
princeps.

Arheo.

matrinomius, *filius ex matre appel-
latus* 189, 20.

matutinae laudes 219, 1; matutinas
laudes solvere 191, 20.

(mausoleum), musileum (ergastu-
lum *B*) 201, 15.

medici 57.

metropolis gentis Baiuvariorum
Radaspona 32, 20.

migrationis tempus 224, 10.

milex = *miles* 45, 10. 211, 25; mi-
lites praesulis 49, 10.

missae 229, 15; missarum celebratio
93, 10; missarum sollemnia 225, 1.

moeniis, moeneis, meneis (*moenibus*
B) 60, 15. 71, 20. 72, 15. 73, 25.

78, 5. 93, 5. 97, 20. 210. 217, 1.

molendina, molentina 85, 20.

monimen *v.* munimen.

montana universa urbis (*Maien-
sis*) confinium 214, 15.

monumenta mortuorum 56, 25; mo-
numentum *Haimkrammi* 79, 20.

munimen] monimine 202, 10.

munuerat (*muniverat B*) 199, 25.

musileum *v.* mausoleum.

mustus 190, 20.

natie (= *nate*) tenus 226, 5.

necessum = *necessarium*, *latrina*
223, 15.

neophiti 34, 15; neofiti 36, 15.

nihilominus = *nequaquam* 216, 1.

novato (*nocuato B*, *malim nudato*)
veretro 213, 1; nudata verenda
213, 25.

novicitas conversionis 203, 1.

novitiae (*novitorum B*) mos 203,
10.

nubs (*nubes B*) 77, 20. 231, 15.

numquid (*numquam B*) 220, 1.

nuncupantem = *nuncupatam* 60,
10. 73, 20.

nuptiali tempore 91, 20.

nuptiarum mos 88, 1, consuetudo
88, 15.

nutritor *Arbeonis* 222, 5.

odit = *audit* 69, 10.

operatio, *scil. manuum* 201, 20.
211, 1; operationis dies 210, 5;

operatio divinae virtutis 231, 20.

opposuissent (*inposuerunt B*) 225,
15.

ordinaliter (*ordinabiliter B*) 72, 25.

ordines sacri 48, 5.
 osculum pacis 218, 15.

palat(c)ium 197, 25. 199, 10. 200, 20;
 palatium *Grimoaldi ducis* 215, 10.
 218, 15.

pallio circumvoluto *feminam alicui
 in matrimonium tradere* 88, 1; pal-
 leum, *honor ecclesiasticus* 197, 10;
 pallium sudarii 227, 5.

papa summus 202, 10. 211, 5.

parentorum (parentum *B*) 31, 1.
 95, 20. 98, 15.

patibula (vexilla *B*) cum turabulis
 77, 1.

patrimonium, *praedium ecclesiasti-
 cum* 194, 25. 224, 10; sub patri-
 monio 202, 10.

patrinomia vocatio 189, 20. *Cf.*
matrinomius.

patrocinea, *sanctorum reliquiae*
 45, 20.

peduum = *pedum* 208, 5.

perculsio 79, 5.

perimo] per non emissent = *non per-
 emissent* 192, 5. *Cf. p.* 147, *n.* 11.

pernitio = *perniciēs* 195, 15.

perpensione = *perpendendo* 198, 1.

perpetrare] de perpetratis (de pec-
 catis *B*) 84, 10.

perspicuissimus fons 72, 1; prospic-
 uus (perspicuus *B*) fons 52, 1.

pertendens *v.* praetendens.

pervovisti (devovisti *B*) 91, 5.

petra 46, 20. 56, 25.

pipinna *v.* bipennis.

piscæ (= *piscis*) adhuc vivæ 207, 5.

plagis (= *plagae*) meridiane 219, 20;
 plagibus = *plagis* 77, 20.

plactis = *plantis* 209, 20.

pontifex tantus, *Corbinianus* 225,
 15; pontifici summi, *scil. Corbi-
 niano* 207, 10. — pontificalis hon-
 or 197, 1.

poposcere = *poscere* 38, 15.

portus = *traiectus* 205. 206, 5.
 232, 1.

praeciperet = *perciperet* 202, 10.

praepondere = *imponere* 198, 1.
 206, 5; praeponentur 198, 15.

praepositionis (= *propositionis*)

panis 217, 10. 218, 1.

praepositus civitati 205, 15.

praesagium *v.* prosago.

praeses quidam 194, 1.

praetectio (protectio *B*) 201, 15.

praetendentis = *pertendentis* 207,
 25.

pratas = *prata* 212, 25.

primates 218, 15.

primatus 48, 5; primatus urbis, *no-
 bilitas* 211, 15.

primitiae 190, 15.

princeps = *maior domus* 198, 15.

199, 15; princeps = *dux Baiuwa-
 riorum* 47, 5. 49, 15. 75, 5. 205, 1.

214, 10. 215, 10. 217. 218; prin-
 ceptus terrae 76, 25; princeps toti-

tius (*scil. gentis*) 214, 15; princeps
 summus 223, 5. 225, 10. 230, 15.

234; principes regionum 80, 10;
 princeps = *rex Langob.* 211, 20;

princeps gentis totius *Langob.*
 224, 10; princeps = comes tribu-

nus 205, 5; princeps operis 198, 10;
 princeps apostolorum *v.* Petrus.

(privilegium), *brivilegium* 197, 10.

proantecessor 228, 15.

probra mors 223, 15.

prodecessor 96, 5.

proficiens = *proficiscens* 210, 10.

pro- et nepotes 67, 15.

propinator, *pincerna* 225, 5.

propositio *v.* praepositio.

prosago = *praesagium* 42, 25.

prosilens = *insiliens* 226, 15.

prospexissent = *perspexissent* 53, 1.

prospicuus *v.* perspicuus.

prostrare = *prosternere* 82, 5; pro-
 straretur = *prosterneret* 44, 15.

protectio *v.* praetectio.

provincia *v.* Baiuvarii.

publicus] pub(p)licam (publicum
B) callem 57, 25. 202, 15; publica
 functio 198, 15; villa publice

219, 1; in buplicum eminebat
 202, 1.

purporis (= *rebus pretiosis*) abun-
 dans 35, 10.

Quadrifarię 203, 5.

quadruvius 63. 64, 1.

quamdiu = *aliquamdiu* 214, 10.

-que abundat] Unde suusque do-
 minus 86, 30; ex tuoque pretio

87, 10; secundum suique domini
 voluntatem 87, 25; suoque do-
 mino 89, 10; Illa autem modisque

omnibus 95, 25; in eisque prae-
 sentiae exiguitatibus 96, 20.

- queo] quieverat (poterat *B*) 84, 10; quievisset 85, 1. 231, 10.
- reclusiae** (*nobis* 'Klause') minister 203, 15. *Cf.* cellula.
- regalis aula Papiensis** 211, 20; **regales aures** 198, 15; **regalis** (= *regalibus*) **auribus** 206, 10.
- regnum Hucperti ducis Baiuv.** 224, 5.
- retractatio** = *haesitatio* 191, 5.
- retulens** = *referens* 191, 25.
- revocitans** (*revocavit B*) 224, 5.
- rex summus Papiensis Langobardorum** 227, 1.
- ridigus** = *rigidus* 192.
- rigor, aquae naturalis cursus fluvii** 32, 5. 36, 5.
- ruda** (= *rudis*) **gens** 203, 1.
- rus pectoris** 202, 1.
- rustica mulier** 221, 1.
- sacerdos** = *episcopus* 66, 20; **sacerdotalis honor et virga pastoralis** 196, 25.
- sacrificium ex more obtulit Deo** 225, 1.
- satisfactio]** **satis pollicebatur factio-**
nem 218, 15. *Cf.* p. 147, n. 11.
- satrapum** (*nobilium virorum B*) 203, 5; **satrapum** (*gen. pl., primoribus B*) **terrae** 41, 1; **satrapibus** (*satrapis B*) 76, 30. 230, 15.
- scelum acc.** (*scelus B*) 40, 15; **scelo** (*scelere B*) 81, 5. 82, 1.
- scribendi** = *scribentis* 232, 10.
- sculpturae genera** 80, 15.
- scuria, granarium, nobis** 'scheuer' 49, 15.
- secretus, scil. locus** 210, 20.
- senicis** = *senis* 95, 5; **senes** = *seniores, optimates* 194, 5.
- sentisse** = *sensisse* 96, 25.
- sequestrium** (= *sequentium*) **pars** 215, 10.
- si** (*utrum B*) — **vel** 230, 1.
- sibilus** (*obprobrium B; cf. Ierem.* 29, 18; *Mich.* 6, 16) 68, 10.
- signum salutis** 199, 25. 216, 15. 225, 5.
- similans** = *simulans* 206, 5.
- sinodus v. synodus.**
- sistrix, ea quae adstabat** 225, 20.
- sita** = *situs* 193, 1.
- sive** (*utrum B*) **vigilans an** (*vel B*) **dormiens** 91, 15.
- soboles ducis** 221, 5 (*carus puer* 223, 10); **sobulam** 51, 1; **sopolam** 44, 15; **sobolum procreatio** 89, 25; **sobolis dat. pl.** 203, 5.
- solidi** (*soliti* 212, 1) **ducenti** 212, 1. 214, 1.
- solutio, missio** 202, 10.
- spatia** (= *spatium*) **tante altitudinis** 228, 1.
- (*spectaculum*), **expectaculum** 200, 20.
- spectare** = *expectare* 198, 5; **spectaturus** (*expectaturus B*) 230, 1.
- sperantia** = *spirantia* 59, 15.
- spina alba** 57, 10.
- staretur** (*adstaret B*) 90, 20. 92, 25.
- strenuus v. exstrenuus.**
- stola** 49, 15.
- sub** (*cum B*) **multa tribulatione** 224, 1.
- subactor Frising.** 223, 15. *Cf.* Nino.
- subin plastro** 60, 10.
- sublectilia** = *supellex* 195, 1. 207, 20. 215, 5.
- submissa** = *relicta* 215, 5.
- suboles v. soboles.**
- subtermisit se** 226, 15.
- sudarium, velum capitis** 227, 5.
- suffugaret** = *suffocaretur* 200, 1.
- superposita** (= *tegmen*) **sepulchri** 80, 15.
- (synodus), sinodus** 211, 5.
- talpium** = *talparum* 68, 25.
- tam** (= *tanta*) **celsitudo** 219, 20.
- tantum** (= *tot*) **sacerdotes** 229, 5.
- tellum** = *tellurem* 31, 5; **telli gen.** 35, 15. 74, 25.
- temporalis dominus** (*domnus* 67, 10) 49, 15. 67, 10. 85, 15 — 87. 89, 10. 92, 5; **temporalis voluptuosa gaudia** 188, 25; **t. poena** 54, 25. 55, 1; **temporalia munera** 195, 10.
- termina** = *terminos* 202, 15.
- tertia diei** (*hora add. B*) 45, 15.
- testimonio, francogall. 'témoinner'** 83, 10.
- t(h)ronus regis Langob.** 212, 10.
- tinnabulum** 190, 25. 192, 1.
- torta, laqueus** 198, 1. 199, 25.
- tot** (= *tota*) **civitas** 41, 1; **tot spatium** (*tantum iter B*) 75, 20; **tot spatii** 219, 20; **tot spatia** 91, 5. 94, 5; **tot montium spatia** 227, 5.
- totondi** (*tondere B*) 225, 1.
- traduedia, tragoedia** 202, 15.

- tremisses duo 210, 5.
 tribunus 198, 10. 214, 1. Cf. comes.
 trispicii calcem dare, *francogall.*
'trépied' 218, 1.
 tronus *v.* thronus.
 tumor, *animi perturbatio* 192, 15.
- undibus = *undis* 209, 1.
 urguerat = *urserat* 51, 10.
 utensilium omnem 220, 1.
- vagina naturalis 213, 25.
 vasculum, *sarcophagus* 227, 5.
 vasula argentea 218, 1.
 vasum = *vas* 190, 15. 191, 1.
 vectigal = *vectura* 224, 1.
 veicula = *equi* 199, 20.
 vellens = *volens* 206, 1. 226, 1; *vel-*
leret 192, 10; *vellisset* 81, 20. 82,
 10. 84, 20. 215; *vellissent* 78, 20;
vellisse = *voluisse* 74, 5.
- venerat = *veneratur* 201, 1; *vene-*
rabatur pass. 201, 10.
 verba, quam — *inpendere debuerat*
 89, 10.
 verenda, *veretrum v. novato.*
 vespertinas laudes persolvere 221, 1.
 vexilli, *scil. signum* 217, 10; *vixil-*
lum salutiferum 199, 1; *vixilli*
salutiferi signum 232, 5.
viaticum, sacra eucharistia 225, 1.
vicarius Frising. 222, 5. Cf. Nino.
vinearum plantatio 92, 25.
 virgines et viduae sacrae 197, 15.
 vixillum *v.* vexillum.
 vulgarica (*scil. Germanica*) locutio
 84, 25.
 vulnus animae 198, 20; *vulnera ani-*
mi, peccata 192, 15.
- (Xenia), *exenia* 194, 10; *exsenia*
 (dona B) 210, 15.

CORRIGENDA.

P. 97, 28. *asci scribas acsi.*

